

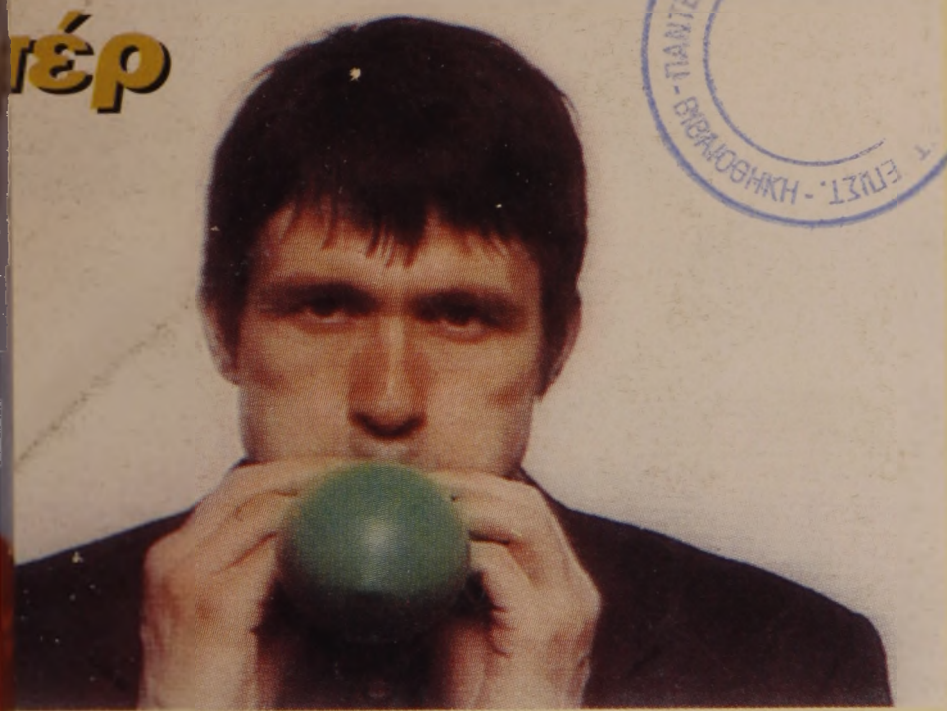
ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 678
Παρασκευή
15 Ιανουαρίου 1999
Δρχ. 500

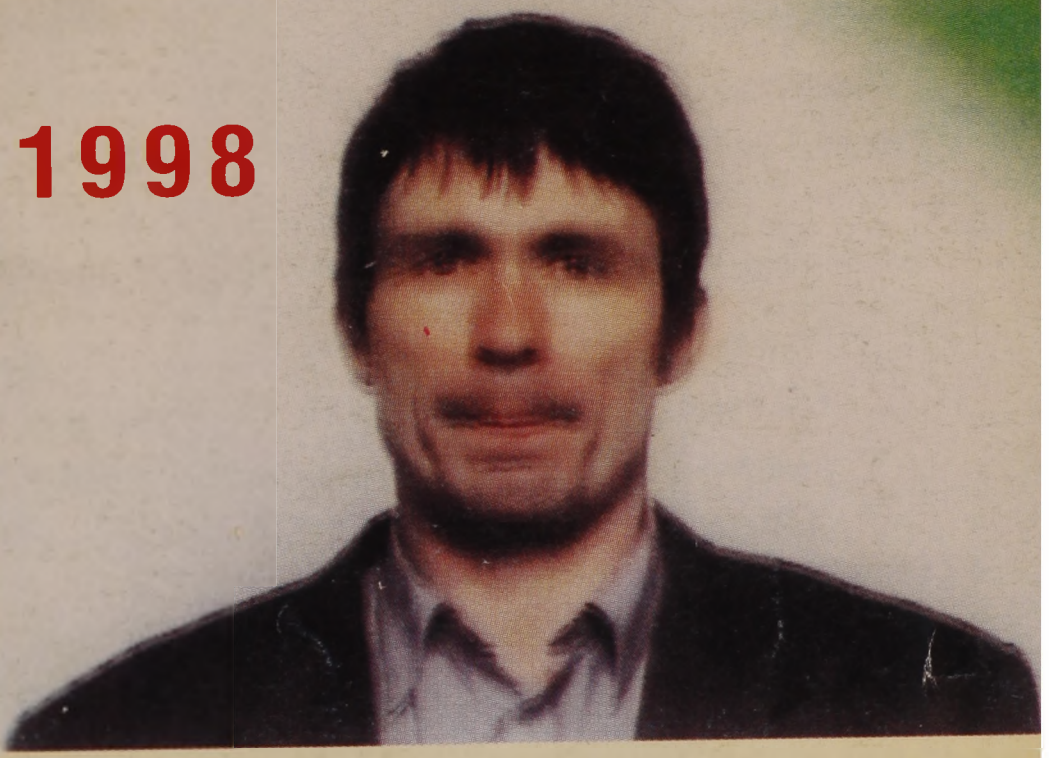
12 MAR. 2000

ΠΑΣΟΚ:
*Το φάντασμα
της ήττας*

Η TV ΤΟ 1998

ΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ:
Η γέρικη ζωή
εν θα ξαναγεννηθεί

Γ . ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Π . ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ
Τ . ΒΑΪΓΚΕΛ
Ν . ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ
Ζ . ΒΙΝΙΟ
Μ . ΔΑΜΑΝΑΚΗ
Κ . ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ
Σ . ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗΣ
Β . ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ
Γ . ΘΕΩΝΑΣ
Π . ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ
Π . ΚΑΖΑΚΟΣ
Μ . ΚΑΜΧΗΣ
Κ . ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ
Γ . ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ
Ι . ΚΑΤΣΟΥΛΑΚΟΣ
Θ . ΚΟΥΛΟΥΜΠΗΣ
Κ . ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
Α . ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ
Ν . ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ
Ν . ΜΟΥΖΕΛΗΣ
Σ . ΝΤΑΛΗΣ
Ζ . ΝΤΕΛΟΡ
Θ . ΠΑΓΚΑΛΟΣ
Μ . ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
Α . ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ
Γ . ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Δ . ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Γ . ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
Σ . ΠΕΡΡΑΚΗΣ
Β . ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ
Ι . ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ
Χ . ΡΟΚΟΦΥΛΛΟΣ
Χ . ΡΟΜΠΛΕΣ
Σ . ΡΟΜΠΟΛΗΣ
Ζ . ΣΑΝΤΕΡ
Κ . ΣΗΜΙΤΗΣ
Σ . ΣΤΑΘΑΤΟΣ
Κ . ΣΤΕΦΑΝΟΥ
Ρ . ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ
Κ . ΤΣΑΛΟΓΛΟΥ
Δ . ΤΣΑΤΣΟΣ
Μ . ΤΣΙΝΙΣΙΖΕΛΗΣ
Λ . ΤΣΟΥΚΑΛΗΣ
Α . ΦΑΤΟΥΡΟΣ
Ε . ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

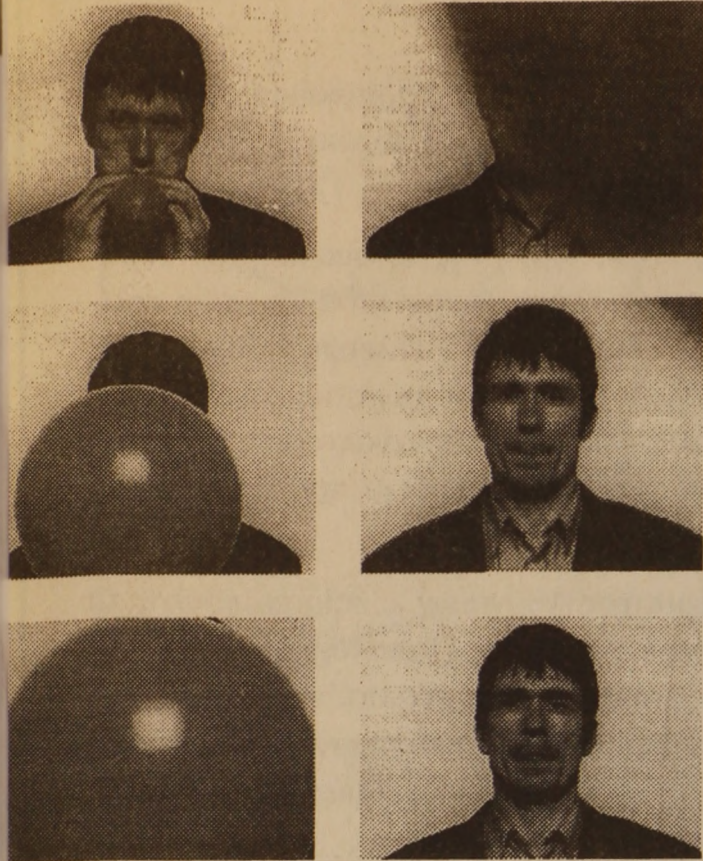
ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ
Εισαγωγή - Επιμέλεια

ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΣΤΟ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

Αποτίμηση της
Διακυβερνητικής Διάσκεψης
και Ανάλυση της
Νέας Συνθήκης της Ε.Ε.

Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Περίοδος Β' • Έτος 26ο • Τεύχος 678
 Παρασκευή 15 Ιανουαρίου 1999 • Δρχ. 500
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
 ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
 Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
 ANTI ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>
 E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΥΤΥΠ Α.Ε. Ιασιίου 5, Περιστερί
 Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
 Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

έντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε. Λασσάνη
 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 14 ΠΑΣΟΚ: ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΗΣ ΗΤΤΑΣ Εν όψει του κομματικού συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ αναδιατάσσονται οι δυνάμεις στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματος. Ποια εμπόδια θα συναντήσει ο κ. Σημίτης και ποιος θα είναι ο χαρακτήρας του ΠΑΣΟΚ μετά το συνέδριο;
 Γράφουν: **Τάσος Παππάς, Δημήτρης Καΐσης**

ΣΕΛ. 18 Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΩΝ S-300 Αναθεώρηση μιας αδιέξοδης πολιτικής στο Κυπριακό και στα ελληνοτουρκικά ή φιάσκο των επιλογών της πολιτικής ηγεσίας; - του **Στέλιου Καφαντάρη**

ΣΕΛ. 24 Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΤΟ 1998 Η ταυτότητα της τηλεοπτικής πραγματικότητας τη χρονιά που πέρασε. Αισθητική, πολιτικές επιρροές, επιχειρηματικά συμφέροντα, διαφήμιση, οικονομικά μεγέθη - του **Κώστα Σφικτού**

ΣΕΛ. 30 ΜΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΟΝ ΑΣΤΕΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩ Η οικονομική ενοποίηση της Ευρώπης, ο ρόλος της Κεντρικής Τράπεζας και ο λόγος των πολιτικών και κοινωνικών κινήματων - του **Γ. Σιγηνού**

ΣΕΛ. 33 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Νερό: Στοίχημα ειρήνης και ευημερίας για τον νέο αιώνα - του **Jean-Paul Besset**. Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία: Οι κληρονόμοι του Μποκάσα - του **Αστέρη Χουλιάρα**. Ευρώπη: Ευρωπαϊκά ελλείμματα - του **Βασίλη Καπετανγιάννη**.

ΣΕΛ. 44 ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΙΑΣ ΑΧΕΙΡΑΓΩΓΗΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ
 Διάλογος για τον «Τρίτο Δρόμο» - του **Αλέξ. Καζαμία**

ΣΕΛ. 51 ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ, ΕΝ-ΝΟΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Α-ΝΟΗΣΙΕΣ Πόσο μεγάλη είναι η απόσταση της εικαστικής δημιουργίας από το ευρύ κοινό; - του **Μάνου Στεφανίδη**

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Στα όρια του συστήματος, σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΥΠΕΡ

Ηλίας Κανέλλης, σελ. 20

Η ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΕΣΤΙΑ

Αθλητικά, σελ. 43

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επιστολές, σελ. 47

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 50

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Μάνος Στεφανίδης, σελ. 66

ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΣΕ ΔΥΟ ΜΗΝΕΣ θα γίνει το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ και πολλά κυοφορούνται στο πολιτικό παρασκήνιο. Δεν είναι όσα φανερά λέγονται μέσα στο ΠΑΣΟΚ και οι αντιπαραθέσεις ανάμεσα στις δύο ή τρεις ή περισσότερες ομάδες που έχουν σχηματισθεί.

ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ του λόφου, στη Ν.Δ. όσο και αν οι δημοσκοπήσεις φέρουν το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης προπορευόμενο, κανείς σοβαρός παρατηρητής των πολιτικών πραγμάτων δεν θεωρεί πιθανόν ότι οι πολίτες θα εμπιστευθούν τον κ. Καραμανλή ως τον επόμενο πρωθυπουργό. Δεν είναι μόνον η έλλειψη κυβερνητικής πείρας που περιορίζει ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Είναι και η πραγματική πολυδιάσπαση του χώρου της Δεξιάς που δεν θα επιτρέψει τη συσπείρωση γύρω από τη ΝΔ.: Μητσοτάκης, Σουφλιάς, Μάνος, Ανδριανόπουλος, Σαμαράς δεν φαίνεται διόλου πιθανόν να τρέξουν δρομαίως στην υποστήριξη του κόμματος της Δεξιάς με πρόεδρο τον Κωστάκη Καραμανλή.

ΚΑΙ ΑΙΦΝΗΣ, ένας νέος «παράγων» κάνει αισθητή την παρουσία του: ο δήμαρχος Αθηναίων κ. Αβραμόπουλος. Ο οποίος, όσο και αν προσπαθήσει είναι απίθανο να σαρώσει, όπως κατάφερε ο Ανδρέας Παπανδρέου το 1981. Η εικοσαετία που πέρασε ανέδειξε νέα προβλήματα και το πολιτικό τοπίο του σήμερα είναι περισσότερο σαφές από την δεκαετία του '80. Έτσι σήμερα δεν φαίνεται πιθανόν ότι κάποιος «σωτήρας» θα έχει πειστικό παραπλανητικό λόγο, ούτε ότι ένα από τα δύο μεγάλα κόμματα θα μπορέσει να συγκεντρώσει την αυτοδυναμία στις επόμενες –όταν γίνουν– βουλευτικές εκλογές. Ποια είναι, λοιπόν, η πολιτική προοπτική;

ΑΣ ΜΗΝ ΑΡΧΙΣΟΥΜΕ πάλι από την αρχή: Το ΠΑΣΟΚ κ.λπ., κ.λπ... Η αλήθεια είναι καθαρή. Το κόμμα που βρίσκεται σήμερα στην εξουσία είναι παγιδευμένο και η προοπτική του είναι η ήττα. Όσο στην περιοχή της Δεξιάς ο κ. Καραμανλής είναι κυκλωμένος από υπόγειους πολέμιους, άλλο τόσο και ο κ. Σημίτης έχει να αντιμετωπίσει καθημερινά τις δικές του «φίλιες δυνάμεις». Και επιπλέον έχει να διαχειριστεί δύσκολα προβλήματα. Οι πολυδιαφημιζόμενες επιτυχίες στον οικονομικό τομέα δεν είναι δεδομένες. Η αστάθεια, υποστηρίζουν οι σοβαροί αναλυτές, είναι σχεδόν εγγενής. Τα χρηματοπιστωτικά αποδεικνύονται κάθε δέκα ημέρες ότι είναι «κόλπα» που φαντασιώνουν ένα εκατομμύριο παίκτες. Όσο για τα υπόλοιπα θέματα, ας μην επιμείνουμε: Εξωτερικά, Παιδεία, Διοίκηση..

ΤΟ ΠΑΣΟΚ έρχεται τώρα να πληρώσει τους φαναρονισμούς, την αλαζονεία και την υποκρισία που επεδείκνυε επί μία εικοσαετία. Το ΠΑΣΟΚ γεννήθηκε και ανδρώθηκε σημαδεμένο. Βεβαίως και σημάδεψε την μοίρα του τόπου. Αλλά δεν μπορεί πια να ξεφύγει από τη μοίρα του.

ΑΥΤΑ αποδεικνύονται καθημερινά. Είναι τόσο φανερά και τόσο εξοργιστική η υποταγή στα διαπλεκόμενα και η εξάρτηση από ξένα κέντρα ώστε αν θέλει κανείς να αναφερθεί σε πιέσεις κομματαρχών θα πρέπει να του υπενθυμίσουμε ότι χάνει το δάσος κρυμμένος πίσω από ένα δένδρο.

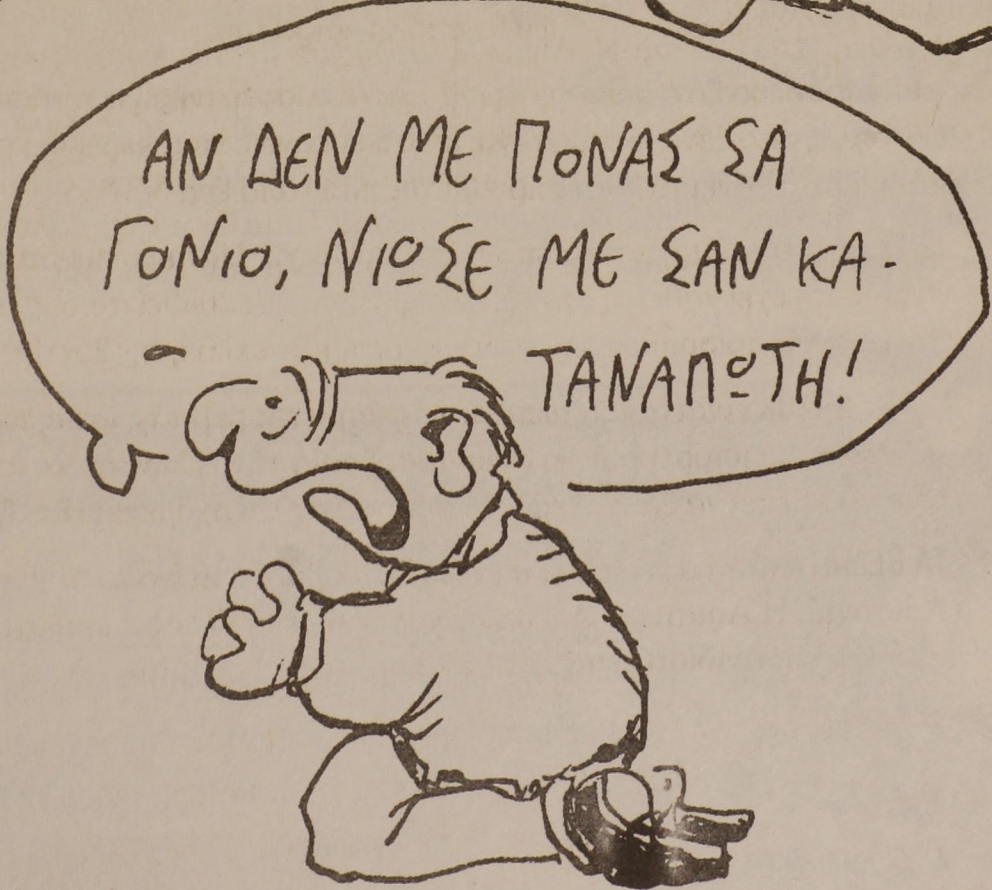
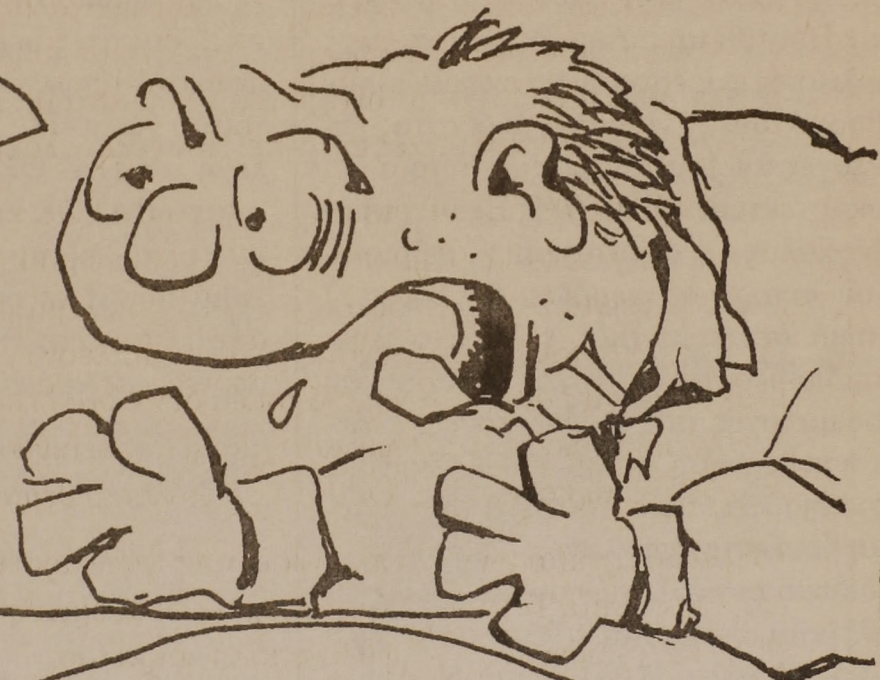
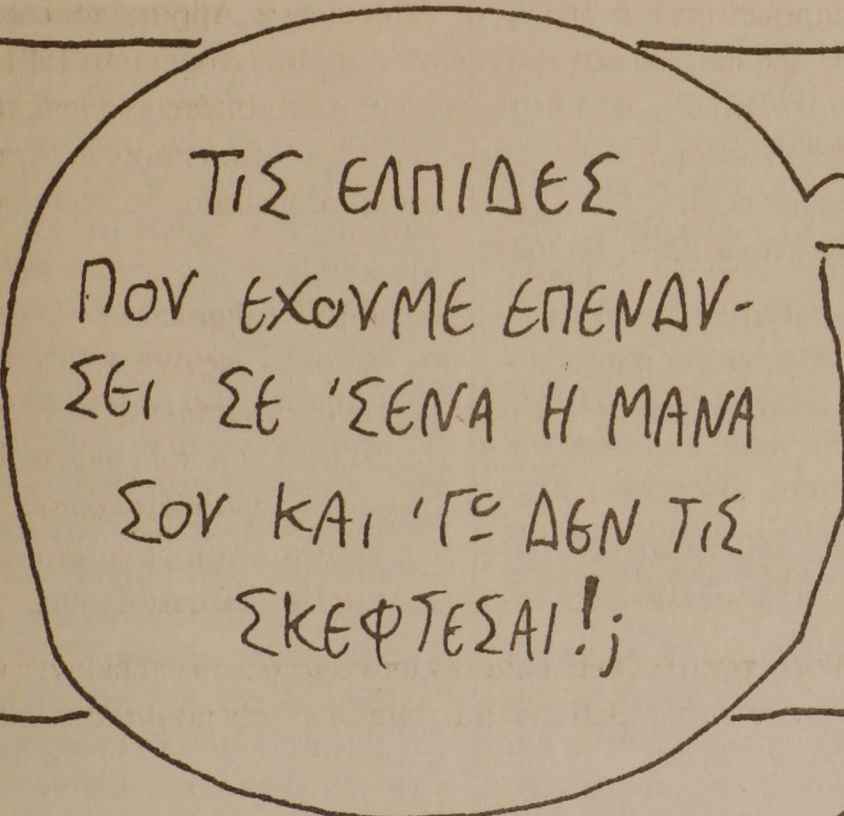
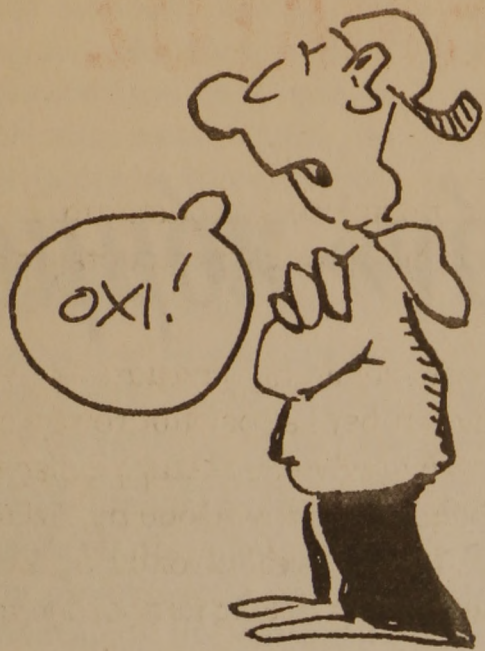
ΙΣΩΣ πρέπει να αρχίσουμε πάλι από την αρχή. Πιστεύουμε ότι εκείνο που χαρακτηρίστηκε ως «μεταπολιτευτική περίοδος» έχει χαθεί οριστικά. Έχει, βεβαίως, ειπωθεί αυτό, αλλά δεν έχει γίνει κατανοητό ότι χάθηκε μαζί και το παιχνίδι της μικροπολιτικής που χαρακτήρισε εκείνη την 25ετία.

ΑΝ ΤΟ ΠΑΣΟΚ είναι αντιμέτωπο με το φάσμα της βέβαιης ήττας του και αν η Ν.Δ. ή ο κ. Αβραμόπουλος δεν είναι πιθανόν ότι θα μπορέσουν να συμπαρασύρουν τον ελληνικό λαό σε νέο γύρο αυταπατών και ψευδοοραμάτων, τότε όλοι θα πρέπει να ξανασκεφτούν σοβαρά τις επερχόμενες εξελίξεις. Για να μην αποδειχθούν και πάλι Επιμηθείς.

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ αυτά οφείλει να τα σκεφθεί σοβαρά εκείνο το τμήμα του πολιτικού φάσματος που ενδιαφέρει εμάς. Η Αριστερά. Η Αριστερά που υποτίθεται ότι στην Ελλάδα τουλάχιστον έχει στο ενεργητικό της και παρακαταθήκες αγώνων και ανιδιοτέλειας. Αυτά, όμως, είναι πράγματα που πρέπει να αποδεικνύονται καθημερινά. Να περιμένουμε;

αντί

ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Και «εβάπτισεν εαυτόν» κόμμα

...ΚΑΙ, ΞΑΦΝΙΚΑ, πλάι στα άλλα, τρέχοντα –μεγάλα– θέματα (κρίση στην παιδεία, S-300, ευρώ, ευρωευφορία κ.ά.) –μας προέκυψε θέμα Αβραμόπουλου. Τι θα κάνει, πώς θα κινηθεί ο νυν δήμαρχος Αθηναίων, άπαξ και ανακάλυψε ότι «οι υπάρχοντες πολιτικοί χώροι έκλεισαν τον βιοϊστορικό τους κύκλο»; Ερώτημα πρώτο: Προτίθεται ο Δημ. Αβραμόπουλος ή ο πολιτικός φορέας που θα εκφράζει τον κ. Αβραμόπουλο να πάρει μέρος στις ευρωεκλογές του Ιουνίου; (Σε μία τέτοια περίπτωση –εκτιμά ο υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλος–, ο φορέας του κ. Αβραμόπουλου «μπορεί να κερδίσει 4-6 έδρες...») Ερώτημα δεύτερο: Εάν, τελικά, ο Δημ. Αβραμόπουλος ανακοινώσει την πρόθεσή του συμμετοχής στις ευρωεκλογές, ενδέχεται η κυβέρνηση, διάβαζε ο Κ. Σημίτης, να προκηρύξει, ταυτόχρονα, να προκηρύξει και βουλευτικές εκλογές;

Το δίδυμο των εκλογών αυτών, χωρίς να αποκλείεται, θεωρείται μάλλον απίθανο.

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, ΠΑΣΟΚ και Ν. Δημοκρατία προσπαθούν να σταθμίσουν τι ακριβώς σημαίνει, για το γενικότερο πολιτικό σκηνικό, και ειδικότερα για τα δύο αυτά κόμματα, η εμφάνιση ενός δημάρχου που «θα βαπτιστεί εαυτόν κόμμα»; Οι γνώ-

μες, φυσικά, στασιάζονται. Στο Μέγαρο Μαξίμου, η κρατούσα άποψη είναι ότι τυχόν παρεμβολή του Δ. Αβραμόπουλου στη μάχη των ευρωεκλογών, θα ευνοήσει μάλλον το ΠΑΣΟΚ, έστω κι αν θεωρείται βέβαιο ότι το νέο κόμμα θα αντλήσει ψήφους τόσο από το ΠΑΣΟΚ, όσο και από τη Ν. Δημοκρατία... [Η άποψη εδράζεται σε πρόσφατες δημοσκοπήσεις που δίνουν ποσοστά απωλειών: δύο τρίτων και ενός τρίτου για το ΠΑΣΟΚ). Αλλά, όμως, στελέχη του ΠΑΣΟΚ προσπαθούν να βρουν απαντήσεις σε ερωτήματα που σχετίζονται με τη δημοτικότητα του νυν δημάρχου Αθηναίων: Πού οφείλεται η δημοτικότητα αυτή; στο «απολιτικό» στυλ του; στον σημερινό «μεταϊδεολογικό άνθρωπο»; στην κούραση του εκλογικού σώματος από την ύπαρξη ενός «παρηκμασμένου πολιτικού συστήματος»;

ΣΤΗ ΝΕΑ Δημοκρατία, όμως, δεσπόζει η οργή, εναντίον ενός «αχάριστου δημάρχου», ο οποίος, «αφού υποστηρίχθηκε και άνδρωσε με τις ψήφους της παράταξής μας», πλήττει, σήμερα το ίδιο το κόμμα του –«χολήν αντί του μάννα», κ.λπ. οι νηφαλιότεροι, βέβαια, όπως ο καθηγητής Προκόπης Παυλόπουλος, έσπευσαν να αποδοκιμάσουν τον Δημ. Αβραμόπουλο, κατά

τον έντεχνο τρόπο: «Πουθενά δεν διάσασα –δήλωσε– ότι θα ιδρύσει κόμμα. Αρξουν να εξυφαίνονται πάλι σενάρια πεκομμάτων και κομματιδίων». Και ο νοοείτω.

Πέρα, όμως από την επίσημη γραμμή ηγεσίας της Ν.Δ. («κατεβάστε τους τους», «όχι ακόμα επίθεση κατά Αβραμόπουλου», κ.λπ.), η ανησυχία, μεταξύ των ηγετικών στελεχών της συντηρητικής παράταξης δεν κρύβεται. Οι «αισιόδοξοι» του κόμματος πιστεύουν ότι, από την κθοδο του Αβραμόπουλου στην πολιτική το ΠΑΣΟΚ μπορεί να χάσει όσα και Νέα Δημοκρατία (άρα κανένα όφελος θα προκύψει για το κυβερνών κόμμα, ενώ οι «πλέον αισιόδοξοι» θέλουν να πιστεύουν ότι η «πολυσυλλεκτικότητα Αβραμόπουλου», που ίσχυε στις δημοτικές εκλογές, δεν θα ισχύσει στις ευρωεκλογές ή βουλευτικές εκλογές.

ΟΣΟ ΓΙΑ την Αριστερά (ειδικότερα τον Συνασπισμό), το ενδεχόμενο δημιουργίας κόμματος από τον νυν δήμαρχο, εντείνει –κατά την άποψη των Στ. Πιτσιόρλα και Π. Κουνανάκη– τις πιέσεις «για αναδιάταξη του πολιτικού σκηνικού κάτι που επιδιώκει και ο Συνασπισμός, τη δική του όμως «πρόταση εξουσίας»

Α' εξάμηνο 1995

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1995)

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΓ' (Β' εξάμηνο 1995, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 594).

Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1995

όδου από την πολιτική κρίση». Τα τμήματα, όμως, και εδώ είναι πλήθος: άθροδος Αβραμόπουλου θα βοηθήσει / αλλαγή του εκλογικού νόμου; θα βάλει στην αναζήτηση προγραμματισυγκλίσεων και, κατ' επέκταση, στη λειτουργία συμμαχικών κυβερνήσεων; αν υποθεθεί ότι το νέο κόμμα δεν έρ-αι να περισώσει «το κλυδωνιζόμενο τικό σύστημα» (κατά τις προσφιλείς υπώσεις της Αριστεράς...), μπορεί να θεί κανείς ότι η πρωτοβουλία του κ. αμόπουλου, που, μέχρι τώρα, απέφυ-α αναφερθεί στα μεγάλα προβλήματα χώρας, θα ανοίξει κάποιες άλλες προ-κές; Μάλλον όχι ή «qui vivra, verra»...

Ν (ΚΑΙ Ο ΓΛ. ΚΛΗΡΙΔΗΣ ΒΑΛΛΕΙ Α ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΓΕΡ. ΑΡΣΕΝΗ...

ΑΙ «ωσεί» να μην ήταν αρκετά τα πυρά δέχεται ο υπουργός Παιδείας Γερ. σένης από μαθητές, καθηγητές, γονείς, τα κόμματα της αντιπολίτευσης, αλλά από στελέχη του κυβερνώντος κόμμα-για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, .., ήλθαν να προστεθούν τώρα και τα ά του κύπριου προέδρου Γλ. Κληρίδη! ΙΟΚΑΛΥΠΤΕΤΑΙ, λοιπόν, ότι, ενώ η ερος συζητούσε με τη Ρωσία την αγορά ρότερου αντιαεροπορικού συστήματος (όχι τους S-300), ύστερα από υπόδειξη τότε υπουργού Άμυνας Γερ. Αρσένη, αγγέλθηκαν, τελικά, οι S-300. Όλα ά καταγράφονται σε σημείωμα που βασε ο Γλ. Κληρίδης στο Εθνικό Συμ-λιο της Κύπρου (τέλη Νοεμβρίου 3) και το οποίο θα έστελνε στον πρω-ουργό Κ. Σημίτη, ως απάντηση στις ημάνσεις (ή πιέσεις) Πάγκαλου, σύμ-α με τις οποίες «η Ελλάδα δεν θα ήταν γλέγγυος της Κύπρου» εφόσον η Λευ-ία θα επέμενε στην εγκατάσταση των 00. [Το σημείωμα, τελικά, δεν εστάλη ν πρωθυπουργό, αλλά το περιεχόμενο διέρρευσε στον κυπριακό Τύπο.] ΕΥΠΑΚΟΥΕΤΑΙ ότι ο Γλ. Κληρίδης ρειρεί να «ρίξει το μπαλάκι» στον νυν υργό Παιδείας Γεράσιμο Αρσένη, αλ-πο έγγραφο που θα έστελνε (και δεν ιλε) στον Κ. Σημίτη, ο κύπριος πρόε-ς επέμενε, μέχρι τέλους, στην ανάγκη πτυξης των πυραύλων S-300 στην Κύ- άλλως -έλεγε- το νησί θα γνωρίσει αστάσεις παρόμοιες με εκείνες που ρισε μετά την αποχώρηση της ελληνι-μεραρχίας, από την Κύπρο, το 1967.

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά του το ΑΚΕΛ υπο-στηρίζει ότι, πίσω από τη διαρροή του εγ-γράφου αυτού, παίζονται πολλά παιχνίδια και, ειδικότερα, η προσπάθεια Κληρίδη να απαλείψει τις δικές του ευθύνες, οι οποίες κορυφώθηκαν όταν, σε ολόκληρη την περίοδο, που προηγήθηκε των προε-δρικών εκλογών, χρησιμοποίησε την εγκατάσταση των S-300, ως το μεγάλο του «ατού» - για να αποδείξει το υψηλό αίσθη-μα ευθύνης, από το οποίο διακατέχεται, κ.λπ.

ΚΑΙ ΕΝΩ, προς στιγμή, δημιουργήθηκε η αίσθηση ότι η μη εγκατάσταση των S-300 θα διευκόλυνε τις παρεμβάσεις του ΟΗΕ -αλλά και των ΗΠΑ- για κάποια κινητι-κότητα στο Κυπριακό, διευκρινίζεται: Πρώτον, ότι δεν υπάρχει περίπτωση οποι-ασδήποτε προόδου, πριν από τις τουρκι-κές εκλογές, τον ερχόμενο Απρίλιο, και δεύτερο, ότι «δεν υπάρχουν συγκεκριμέ-νοι στόχοι ή χρονοδιαγράμματα» (κατά δήλωση του Κένεθ Μπρίλ, αμερικανού πρέσβη, στην Κύπρο). Πέρα από τα δύο αυτά, συντηρείται ένα κλίμα αμφισβήτη-σης, το οποίο επιμένει να καλλιεργεί ο άλ-λοτε προέδρος της Κύπρου, Σπ. Κυπρια-νού.

ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΕΥΡΩ-ΔΟΛΑΡΙΟ-ΓΕΝ ΚΑΛΑ ΚΡΑΤΕΙ, ΑΛΛΑ ΤΟ ΓΕΝ ΤΩΡΑ ΑΝΕΒΑΙΝΕΙ

Η ΕΥΡΩ-ΕΥΦΟΡΙΑ αρχίζει, στο μετα-ξύ, να περιστέλλεται. Και ναι μεν η ελλη-νική χρηματιστηριακή αγορά δείχνει να αντέχει την περιοχή των 3.000 μονάδων, αλλά το ευρώ, όπως το δολάριο, βρίσκον-ται υπό την πίεση του ανερχόμενου γεν, παρά την αρχική εκτίμηση ότι το τρίγωνο ευρώ-δολάριο-γεν κρατούσε καλά! Το Ρώντερ από την άλλη (που κάνει το παν για να αποδείξει ότι η μη συμμετοχή της Βρετανίας στη ζώνη του ευρώ ήταν πράξη σοφίας...), υποστηρίζει ότι οι προοπτικές της ευρωπαϊκής βιομηχανίας παραμένουν δυσμενείς, για τρίτο συνεχή μήνα, άρα δυ-σμενείς πρέπει να είναι και οι προοπτικές του ευρώ.

ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΑ παιχνίδια είναι, βέβαια, γνωστά. Έτσι, ενώ το γεν άρχισε να ανεβαίνει σε πολύ υψηλά επί-πεδα, σε βάρος του ευρώ και του δολαρί-ου, τελικά, η ιαπωνική κεντρική τράπεζα ανακάλυψε ότι «περαιτέρω άνοδος του γεν», θα έπληττε την ιαπωνική οικονομία. Χρειάστηκε, λοιπόν, η γιγαντιαία παρέμ-βαση της ιαπωνικής κεντρικής τράπεζας,

για να φθάσει το ευρώ, την περασμένη Τρίτη, στα 129,75 γεν και το δολάριο στα 112,40 γεν, έναντι 124,90 και 108,61 γεν που ίσχυαν πριν από δύο μέρες.

ΩΣΤΟΣΟ, αν κάτι έχει ιδιαίτερη σημα-σία είναι οι ατασθαλίες που καταγγέληθη-καν σε βάρος δύο κομισάριων, της Γαλλί-δας επιτρόπου Κρεσόν και του Ισπανού ομολόγου της Μαρίν. Φυσικά οι ατασθα-λίες αυτές (που πήραν τη μορφή σκανδά-λου) τραυμάτισαν το κύρος του πανίσχυ-ρου αυτού ευρωπαϊκού οργάνου. Από την άλλη, όμως, ενίσχυσαν το κύρος του Ευ-ρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο, εύλο-γα πλέον, ζητεί διεύρυνση του ελεγκτικού και εποπτικού του ρόλου, καθώς εκπρο-σωπεί (μια και οι ευρωβουλευτές εκλέγο-νται με άμεση και καθολική ψηφοφορία) περίπου 370 εκατομμύρια Ευρωπαίους -πολίτες, που «έχουν συνενωθεί στην Ευρω-παϊκή Κοινότητα». Κατά τα άλλα, οι ευρω-εκλογές έρχονται. Και στα ελληνικά κόμ-ματα άρχισε ήδη το μάλε-βράσε, για το ποιοι θα επιλεγούν (για τη λίστα) και ποι-οι όχι...

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΜΟΝΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

**ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΣΤΗ
ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ
ΕΠΟΧΗ**

Από τη Γεωπολιτική στη Γεωοικονομία

Εισαγωγή-Επιμέλεια
Ν. ΛΙΟΥΣΗΣ - Σ. ΝΤΑΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

Η ΟΛΜΕ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ

Θα περίμενε κανείς ότι μέσα σε όλη αυτήν την αναταραχή που ξεσήκωσε ο νόμος για την «μεταρρύθμιση» της Παιδείας, στο διάλογο, τον όποιο διάλογο τελοσπάντων αναπτύχθηκε, στην κριτική, στις προτάσεις και τις αντιπροτάσεις, να συμμετάσχουν δύο θεσμικοί παράγοντες: Οι καθηγητές της Μέσης Παιδείας μέσω των οργάνων τους και οι πρυτανικές αρχές.

Οι καθηγητές της Μέσης Παιδείας έχουν ως όργανο την ΟΛΜΕ. Και τα Ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, την σύνοδο των Πρυτάνεων. Όμως και τα δύο αυτά όργανα απουσίασαν εκκωφαντικά. Η ΟΛΜΕ με τους «συνδικαλιστάριους» της δεν επεξεργάστηκε ούτε μία πρόταση, εμφανίστηκε όμως ευκαιριακά μέσω δηλώσεων γενικών και αοριστολόγων στα τηλεοπτικά παράθυρα. Όσο για τους Πρυτάνεις, αυτοί φαίνεται έχουν να λύσουν άλλα σημαντικότερα προβλήματα: ίσως το πώς θα μοιράσουν τα διάφορα ΕΟΚικά προγράμματα...

Ω

Η «ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Η κατάσταση περί τα εκπαιδευτικά οδηγείται σε αδιέξοδο. Δεν αναφερόμαστε στις λεπτομέρειες του νόμου Αρσένη για τον οποίο έχουν τόσα ειπωθεί μήνες τώρα. Το σύνολο του Τύπου ασχολήθηκε με πρωτοσέλιδα, τα κανάλια μεταφέρουν καθημερινά τα «νέα από το μέτωπο». Και στο *Αντί* δημοσιεύτηκαν εμπειριστατωμένες αναλύσεις (βλ τχ 676) αλλά και άρθρα και σχόλια σε όλο αυτό το διάστημα.

Οι καταλήψεις και οι επανακαταλήψεις, οι διαδηλώσεις και οι συγκρούσεις έχουν τώρα πια έρθει στο πρώτο πλάνο και έχουν αφήσει πίσω το ίδιο το θέμα της «μεταρρύθμισης Αρσένη». Το υπουργείο Παιδείας – και η κυβέρνηση συνολικά – έχουν τώρα ως πρώτο μέλημα όχι να πείσουν ή να εξετάσουν όσες παρατηρήσεις έγιναν σ' αυτό το διάστημα – αναφέρουμε για παράδειγμα τη συζήτηση στη Βουλή και τις σχετικές παρεμβάσεις – αλλά το πώς θα επεκταθεί χρονικά το σχολικό έτος και –το πιο ανησυχητικό– με ποια μέσα θα καταστείλουν τις απεργιακές κινητοποιήσεις.

Χρησιμοποίησαν γι' αυτό παλιές «δοκιμασμένες» μεθόδους από την παπανδρεϊκή εποχή: Δημιούργησαν τις συνθήκες ώστε να έρθουν σε αντιπαράθεση γονείς με μαθητές και γονείς μεταξύ τους.

Αλλά αυτά όλα δεν μπορεί να κάνουν την κυβέρνηση να αισθάνεται υπερήφανη και βεβαίως δεν δίδουν την εικόνα του «εκσυγχρονισμού» που προσπαθεί μονίμως να πλασάρει.

Η εκπαιδευτική πολιτική των τελευταίων χρόνων – και αυτής αλλά και όλων των άλλων κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ αλλά και των κυβερνήσεων της Ν.Δ. – με ένα γενικό χαρακτηρισμό θεωρείται αποτυχημένη, όπως απεδείχθησαν αποτυχημένοι και οι εκάστοτε υπουργοί Παιδείας πλην, ελαχίστων, ίσως εξαιρέσεων.

Απορίας άξιον είναι το πόσο ανιστόρητες – μη αξιοποίηση παλαιότερης πείρας – αλλά και πόσο κοντόθωρες απεδείχθησαν οι κυβερνήσεις και οι εκάστοτε «μεταρρυθμιστές» σύμβουλοι, αφού δεν μελέτησαν ούτε μία φορά τα εκπαιδευτικά συστήματα των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Όλη η δραστηριότητά τους εξαντλήθηκε σε «μέτρα», όπως εκείνο το ανεκδιήγητο προεκλογικό τέχνασμα του Γ. Α. Παπανδρέου – να χαμηλώσει τη βάση των εισερχομένων στις πανεπιστημιακές σχολές τον Σεπτέμβρη του 1996. Τώρα επινόησαν την αντιπαράθεση μαθητών – φονέων και γονέων – γονέων. Τέτοιος εκσυγχρονισμός!

X.N.

«Ο ΞΕΝΙΟΣ ΖΕΥΣ» ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ

πρωτοβουλία ανήκει στην τοπική «Επιτροπή για τα ανθρώπινα δικαιώματα και κατά του ρατσισμού» που ασχολείται πάνω από τέσσερα χρόνια για τη βελτίωση των συνθηκών

διαβίωσης των εκατοντάδων μεταναστών της περιοχής. Μετά την ίδρυση του Συλλόγου των Αλβανών, η Επιτροπή κατά του ρατσισμού έκανε όλες τις απαραίτητες ενέργειες και υπέβαλε σχετικό αίτημα στο Δήμο για εξεύρεση στέγης του Συλλόγου. Ο Δήμος Καλαμάτας ανταποκρίθηκε, και τον περασμένο Δεκέμβριο παραχώρησε ένα σπίτι τριών δωματίων σε κεντρικό δρόμο της πόλης για τις συναντήσεις των αλβανών μεταναστών της περιοχής. Οι ίδιοι ονόμασαν τη στέγη τους «Ξένιο Δία», ως ελάχιστο δείγμα ευγνωμοσύνης για τη φιλοξενία που τους παρέχει η πόλη της Καλαμάτας

ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗ ΜΕΘΥΡΙΟΣ, 2003

Ο ΑΡΣΕΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙ S-300

Η Κύπρος συζητούσε με τη Ρωσία την αγορά μικρότερου αντιαεροπορικού συστήματος, αλλά κατόπιν υποδείξεως του τότε υπουργού Εθνικής Άμυνας, **Γ. Αρσένη**, παραγγέλθηκαν οι S-300. Αυτό το σημαντικό νέο στοιχείο προκύπτει από εμπιστευτικό σημείωμα του **Γλαύκου Κληρίδη** που προόριζε να στείλει ο κύπριος πρόεδρος στον έλληνα πρωθυπουργό τον περασμένο Νοέμβριο. Μπορεί η διαρροή του συγκεκριμένου εγγράφου να στοχεύει στο να φορτώσει τις ευθύνες στην ελληνική κυβέρνηση, αλλά είναι βέβαιο πλέον ότι η τότε κυβέρνηση του **Α. Παπανδρέου** και ο **Γ. Αρσένης** διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο στην υπόθεση S-300. Σ

Ο ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΟΣ

Ο ευρωβουλευτής **Β. Εφραιμίδης** κατέθεσε ερώτηση στο Ευρωκοινοβούλιο σχετικά με τις επιδοτήσεις της Ε.Ε. στον ΟΜΜΑ και όσα είχαμε γράψει σχετικά με τις υπερβάσεις που παρατηρήθηκαν στον διαγωνισμό του «γκαράζ»: Από 17 δισ. της αρχικής προκήρυξης του διαγωνισμού, η τελική κατακύρωση ανήλθε στα 45 δισ.! Θα θυμούνται οι αναγνώστες όσα είχαμε γράψει στο σχόλιο «Πατεντάτος ψεύτης» (τχ. 666) και όσα ακολούθησαν: Αιδήμων σιωπή του συγκροτηματάρχη και κάποια «επιστολή» του νομικού του συμβούλου.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απήντησε στον ευρωβουλευτή ότι δεν γνωρίζει τίποτε σχετικά και ότι εξήτησε πληροφορίες από την ελληνική κυβέρνηση τις οποίες, όταν θα λάβει, θα τις κοινοποιήσει.

Καλά ως εδώ! Όμως τα «μαντάτα» είναι ακόμα περισσότερο εξοργιστικά. Γιατί αν αποκαλέσαμε τότε (Ιούλιος του 1998) τον **κ. Χρήστο Λαμπράκη** «ψεύτη και απατεώνα» — και περιμένουμε ακόμη την μήνυση — πώς θα πρέπει να αποκαλέσουμε τις υπηρεσίες της Πολεοδομίας Αθηνών; Εξηγούμαστε:

Εάν, λέμε, εάν ένας αδέκαστος — που

να βρεθεί; — επιθεωρητής ή εισαγγελέας επιχειρήσει να ερευνήσει στα αρχεία της Πολεοδομίας Αθηνών και να συγκρίνει τους χρόνους κτήσεως των πολλαπλών αναθεωρήσεων με τους χρόνους έναρξης των έργων και τις κατά καιρούς καταγγελίες για παραβάσεις, τότε, ε, τότε θα είχαμε την πιο σπαρταριστή παρωδία για παραβάσεις της νομιμότητας! Αυτό κι αν είναι λιμπρέτο οπερέτας!

Και κάτι ακόμη, που θα μπορούσε να ελεγχεί άμεσα: Ποιες είναι οι νέες παρεκκλίσεις από τα τελευταία εγκεκριμένα σχέδια, ποιες περαιτέρω εκσκαφές έχουν γίνει, ποιες νέες χρήσεις — που δεν προβλέπονταν — έχουν καταστρωθεί;

Αναφέρουμε σήμερα λίγες από τις νέες παρεκκλίσεις κι ας μας διαψεύσει ο **κ. Λαλιώτης**:

Χαμηλώνει κατά 15 μέτρα ακόμα το βάθος του υπογείου, προκειμένου να κατασκευασθούν και άλλα επίπεδα για πάρκινγκ και να μεγαλώσει το βάθος της σκηνης (συνολικό βάθος εκσκαφής 65 μέτρα) και επεκτείνονται οι εκσκαφές και στο χώρο της πάλαι ποτέ πολυκατοικίας των αξιωματικών — υποτίθεται ότι

αυτή η «φέτα» θα αποτελούσε το «πράσινο» του όλου συγκροτήματος και τώρα απλώς θα μπει μια «φλούδα πρασίνου» — προκειμένου να γίνει άλλη μία κατασκευή: αίθουσα συνεστιάσεων (υποθέτουμε ότι εδώ θα γίνονται και επιδείξεις μόδας!) για 1.000 άτομα. Τέτοιες οι αδηφάγες ορέξεις του ασυγκράτητου πια συγκροτηματάρχη. Για όλες αυτές τις νέες κατασκευές δεν υπήρχε, όμως, πρόβλεψη ή άδεια. Και το συνολικό κόστος υπολογίζεται τώρα όχι στα 45 δισ. στα οποία «συμπιέστηκε» ο διαγωνισμός, αλλά στα 70 δισ. Όσα, δηλαδή, είχαμε εμείς αρχικά αναφέρει.

Αυτά όλα θα ήταν θέμα έρευνας για έναν ανακριτή, ο οποίος θα ενδιαφερόταν να καταγράψει τις συνεχείς παραβάσεις νομιμότητας που διαπράττει ο ΟΜΜΑ.

Αλλά τρέχα γύρευε, τώρα...

Ο Ανεξέλεγκτος μπορεί και διαπράττει ό,τι θέλει, όποτε θέλει και γι' αυτό χρησιμοποιεί όποιους θέλει. Είναι εξάλλου πρόθυμοι γι' αυτό, αρχίζοντας από τους υπουργούς «του».

X.N.

ΙΓΜΕ: 45 ΧΡΟΝΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΑΜΕΙΒΟΝΤΑΙ ΜΕ ΔΙΑΛΥΣΗ

Την Τρίτη 12.1.99 άρχισε η συζήτηση στην Κοινοβουλευτική Επιτροπή Νομοσχεδίου του υπουργείου Ανάπτυξης που αφορά το ΙΓΜΕ (Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών) και του ΕΟΜΜΕΧ. Από τον υδρογεωλόγο κ. Φίλιππο Χαρμανίδη πήραμε το σημείωμα που φιλοξενούμε στη στήλη αυτή:

Το μοναδικό κρατικό Ινστιτούτο εφαρμοσμένης γεωλογικής έρευνας οδηγείται σήμερα στη διάλυση με αφορμή δήθεν τα δημοσιονομικά ελλείμματα, με πραγματικό στόχο όμως την εξυπηρέτηση μικρών και μεγάλων συμφερόντων στον τομέα των γεωλογικών-γεωτεχνικών έργων.

Αυτή είναι σήμερα η αμοιβή ενός Ινστιτούτου που:

- Χαρτογράφησε όλα τα πετρώματα της Ελλάδας, δίνοντας τους απαραίτητους για κάθε μικρό ή μεγάλο έργο γεωλογικούς χάρτες.

- Ανακάλυψε και έδωσε στη ΔΕΗ τους λιγνίτες της χώρας -αξίας εκατοντάδων δισ. δραχμών- που καλύπτουν σήμερα το 80% της ηλεκτροπαραγωγής.

- Ανακάλυψε τα κυριότερα κοιτάσματα ορυκτών υλών, στην εκμετάλλευση των οποίων στηρίχθηκε η μεταλλευτική βιομηχανία της χώρας κατά την 20ετία 1950-1970.

- Ενίσχυσε τα δίκτυα ύδρευσης της Αθήνας και εκατοντάδων νησιών και περιοχών της χώρας, εντοπίζοντας μεγάλα αποθέματα νερού.

- Πραγματοποίησε σημαντικές μελέτες για τα καταστροφικά φαινόμενα της χώρας (κατολισθήσεις, σεισμοί, ηφαίστεια), για την ασφαλή υλοποίηση των μεγάλων έργων (φυσικό αέριο, φράγματα, σήραγγες, δρόμοι) και για το περιβάλλον (μόλυνση εδαφών - υπογείων υδάτων κ.ά.).

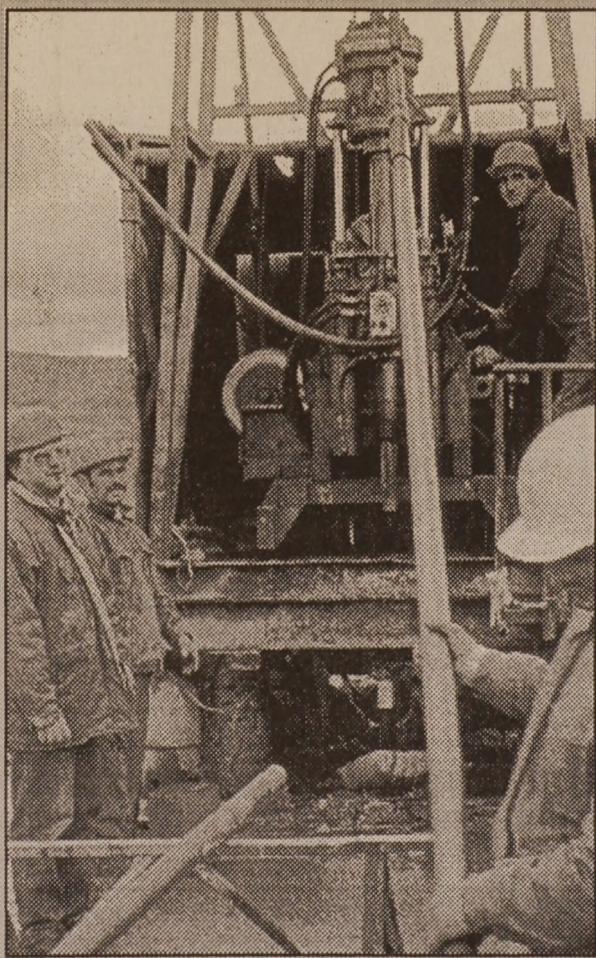
Για την άμεση και ορθολογική αντιμετώπιση των αναγκών σε όλη τη χώρα, το ΙΓΜΕ έκανε πράξη το σύνθημα της αποκέντρωσης και ίδρυσε 6 παραρτήματα σε όλη την Ελλάδα - από τη Θράκη ως

την Κρήτη- αμέσως μετά την μεταπολίτευση, δίνοντας πνοή και ελπίδα στις τοπικές κοινωνίες με την πρόσληψη νέων ερευνητών-επιστημόνων, οι οποίοι σε άλλη περίπτωση είτε θα είχαν συγκεντρωθεί όλοι στην Αθήνα είτε θα αποδημούσαν σε χώρες του εξωτερικού.

Σαν πρώτη ενέργεια -χωρίς ευαισθησία και λογική- καταργούν τα παραρτήματα, οδηγώντας ουσιαστικά το Ινστιτούτο σε διάλυση, με αποτέλεσμα να:

- διακοπεί η εκτέλεση έργων 12 δισ. δραχμών από ευρωπαϊκούς και ιδιωτικούς πόρους,

- παροπλίζονται 350 γεωεπιστήμονες, το σύνολο των οποίων -πέραν της πείρας- διαθέτει διδακτορικά και Μάστερ

από ελληνικά και ξένα Πανεπιστήμια,

- καθλώνεται και αδρανοποιείται μηχανολογικός και εργαστηριακός εξοπλισμός αξίας δεκάδων δισ. δραχμών.

Και το κυριότερο:

- Σε μία τόσο κρίσιμη πορεία του τόπου προς τον 21ο αιώνα, με τα μεγάλα έργα εν εξελίξει και τα περιβαλλοντικά προβλήματα από την αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων σε εκρηκτική συσσώρευση, στερείται η ελληνική κοινωνία, το κράτος, η Τοπική Αυτοδιοίκηση

από ένα Ινστιτούτο που με υψηλή επιστημονική εγκυρότητα, χωρίς «μίξεις» και κάθε είδους σκοπιμότητες, εκπονεί μελέτες και έργα και προτείνει τις βέλτιστες λύσεις για σημαντικά προβλήματα της πατρίδας μας.

- Το ΙΓΜΕ πρέπει να εκσυγχρονιστεί για να μπορεί να υπηρετεί πιο αποτελεσματικά τους σκοπούς του.

- Το ΙΓΜΕ πρέπει να γίνει ένας ναός της επιστήμης, της γνώσης και της κουλτούρας του τόπου και να εξακολουθεί να τροφοδοτεί με επιστήμονες διεθνούς κύρους τις ανώτατες σχολές του κράτους και όχι να διαλυθεί εν ονόματι του δήθεν «εκσυγχρονισμού» και εμπλουτισμού των περιφερειών με επιστήμονες. Όλοι γνωρίζουν πολύ καλά ότι η αποκοπή των επιστημόνων από τον φορέα τους, θα τους οδηγήσει σε καθεστώς παρακμής και γραφειοκρατικής ακινησίας.

- Πρέπει όσοι ενδιαφέρονται για την προκοπή και την ανάπτυξη της χώρας να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και να προστατεύσουν το ΙΓΜΕ, που το έχτισαν με ιδρώτα και απίστευτη εργατικότητα, επιστήμονες μεγάλου διαμετρήματος όπως οι Ζάχος, Παπασταματίου, Αναστόπουλος, Δούνας, Καλλέργης, Τρικαλινός, Τάταρης, Μαράτος, Μάστορης, Μελιδώνης, Κούκουζας, Μπορόβας, Κατσικάτσος, Κούκης, Φυτίκας και πολλοί άλλοι νεότεροι επιστήμονες.

- Το ΙΓΜΕ χρειάζεται οπωσδήποτε εκσυγχρονισμό (όπως και ολόκληρη η ελληνική κοινωνία), αλλά ο εκσυγχρονισμός αυτός πρέπει να γίνει για την περαιτέρω εξέλιξή του και όχι για την διάλυση και τον ακρωτηριασμό του, όπως μεθοδεύουν οι «σοφοί» του υπουργείου «Ανάπτυξης». Οι σοφοί αυτοί κρίνονται απελπιστικά ανεπαρκείς και ακατάλληλοι, όταν παίρνουν τέτοια στρατηγικής σημασίας αποφάσεις στο κατώφλι του 21ου αιώνα.

Το σίγμα της επικείμενης διάλυσης του ΙΓΜΕ θα βαρύνει ολόκληρη την πολιτική ηγεσία του τόπου και θα είναι «ακόμη μια εκδοχή του πεθαίνω σαν χώρα».

Φίλιππος Χαρμανίδης

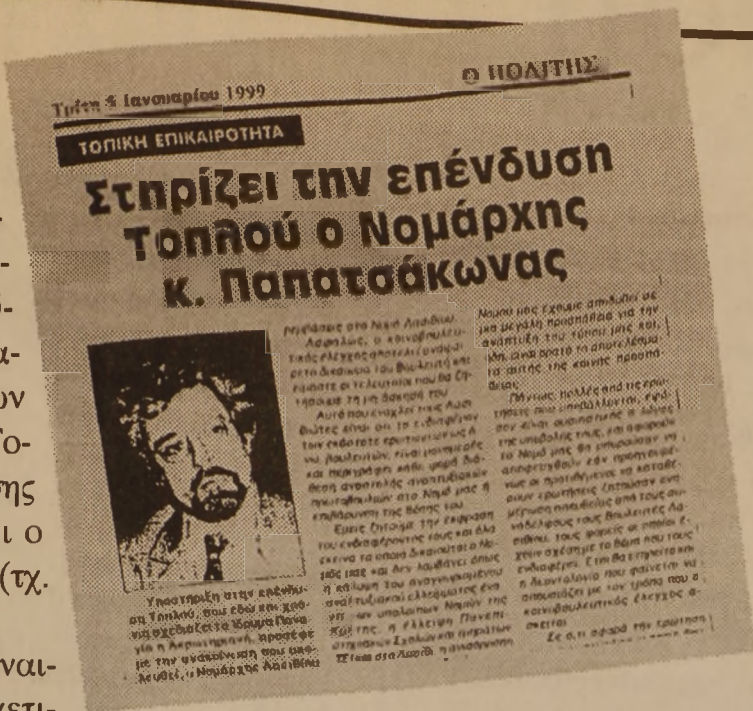
ΟΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Στο προηγούμενο τεύχος είχαμε αναφερθεί στην πρόσφατη ερώτηση που κατέθεσαν οι βουλευτές της Ν.Δ. Γ. Κεφαλογιάννης (Ηρακλείου), Μ. Κεφαλογιάννης (Ρεθύμνης) και Χ. Μαργκογιαννάκης (Χαλκίδας) σχετικά με τους χειρισμούς των περιουσιακών στοιχείων της Μονής Τοπλού. Τα στοιχεία αυτής της ερώτησης μαζί με πολλά άλλα— μπορεί να βρει ο ενδιαφερόμενος στις σελίδες του *Αντί* (τχ. 68 και 669 από τον Σεπτέμβριο 1998).

Στο μεταξύ έχουν μεσολαβήσει η αναιρετική απόφαση του Αρείου Πάγου σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς της περιοχής αλλά και η δημοσιοποίηση των στοιχείων που έδωσε η αυστριακή εταιρεία που είναι ανταγωνιστική της «αγγλικής» (διάβαζε Λάτσης και Μπόμπολας) Loyal-World, στην οποία με ανορθόδοξους και διαφανείς όρους, η Μονή Τοπλού εξεχώρησε προς εκμετάλλευση μοναστηριακή εριουσία έκτασης 23.913 στρεμμάτων.

Σε συνέντευξη Τύπου της αυστριακής εταιρείας κατηγορήθηκε ο υφυπουργός Οικονομικών κ. Δρυς ως ψευδόμενος, αλλά και εξετέθησαν πολλά στοιχεία για την νάδοχο των έργων εταιρεία-μαϊμού.

Όμως το σημείο που θέλουμε σήμερα να τονίσουμε είναι άλλο, μιας και η ουσία της ιστορίας αυτής έχει ακόμα πολλές ουρές.

Θέλουμε να σημειώσουμε όσα παρεμπιπτόντως εκδηλώθηκαν στο Λασηθί επ' αφορμή την ερώτηση των βουλευτών της Ν.Δ. αλλά και προηγούμενες ερωτήσεις του βουλευτή Ηρακλείου του ΣΥΝ Σπ. Δανέλλη.

Ο νομάρχης Λασηθίου κ. Παπατσάκωνας εξέδωσε δελτίο Τύπου την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, όπου αναφέρονται τα εξής:

«Αυτό που ενοχλεί τους Λασηθιώτες είναι ότι το ενδιαφέρον των εκάστοτε ερωτώντων βουλευτών, είναι μονομερές και περιγράφει κάθε φορά διάθεση αναστολής αναπτυξιακών πρωτοβουλιών στο Νομό μας ή επιβάρυνση της θέσης του».

Τόσο απλά κατανοεί την έννοια ανάπτυ-

ξη ο καλός κύριος νομάρχης! Οι «πρωτοβουλίες» οι οποίες θα αλλοιώσουν τον κοινωνικό ιστό και θα καταστρέψουν μία από τις ελάχιστες με μοναδική ομορφιά περιοχές που απέμειναν στη χώρα μας δεν ενόχλησαν τον κύριο νομάρχη. Ούτε και οι παρατυπίες και η αδιαφάνεια που ακολούθηθη στην όλη διαδικασία για την «αξιοποίηση» των εδαφικών εκτάσεων που ανήκουν(;) στην Παναγιά Ακρωτηριανή.

Τέτοια μυαλά διαθέτουν οι λειτουργοί της «εκσυγχρονιζόμενης» Ελλάδας και τέτοια αντίληψη έχουν για την κριτική που ασκείται από κοινοβουλευτικούς ή άλλους. Ο κύριος νομάρχης, όμως, προχώρησε ακόμα παραπέρα. Προσπαθεί να «αφυπνίσει τον πατριωτισμό» των Λασηθιωτών με πολύ ευτελείς μεθόδους. Προσπαθεί να πείσει ότι οι άλλοι, οι ξένοι επιβουλεύονται το Λασηθί και επιδιώκουν να ματαιώσουν την ανάπτυξη του για την οποία ο ίδιος κόπτεται. Αυτές, όμως, οι αντιλήψεις μάς φέρνουν μερικές εικοσαετίες πίσω.

Θα έχει ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε πώς η τοπική κοινωνία θα αντιληφθεί τα διαγενόμενα. Πώς η διαφάνεια θα διαφυλαχθεί. Αλλά και πώς το γνήσιο και όχι το κομπογιαννίτικο ενδιαφέρον για μια περιοχή θα πάρει μορφή στο μέλλον.

X.N.

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ, ΠΕΡΙΠΟΥ

Ιερπιάτσα πριν από λίγες μέρες σ' έναν απ' τους πολυσύχναστους δρόμους της πόλης. Αφηρημένος, αξα τη συνηθισμένη μου δρομή και έπεσα πάνω σ. Πανώ και φωνές. Παιδιά χορεύουν ατίθασα πάνω «Κάτσε καλά Γεράσιμε. ν δέκα χρόνια περίπου, ως στα σχολικά θρανία ακόρυψηξε μέσα μου η πνοή της ισβήτησης και της αντίρρησης.

Η πρώτη ουσιαστική σύρση με τις δομές της κοινότητας έρχεται σ' αυτήν την ηλικία. Ακόμα και στα πρώτα ηλικιακά χρόνια κρατάει ρυθ-

μικά κι αληθινά ο ήχος των συνθημάτων. Λίγο προτού σβήσει η αγνότητα. Κι όμως, αμέσως άλλαξα δρόμο με μια αίσθηση ενοχής. Χθες κοιτούσα λαίμαργα ό,τι έχω φυλάξει απ' τη δική μου εποχή των καταλήψεων. Παρ' όλα αυτά, ούτε στην πορεία του Πολυτεχνείου πήγα φέτος, για πρώτη φορά.

Δεν ήταν ο φόβος των επεισοδίων.

Δεν ήταν η έλλειψη χρόνου.

Είναι η συνειδητοποίηση της απώλειας της αγνότητας με την οποία αντιμετωπίζουμε πια τη θυσία ανθρώπων με ιδανικά και οράματα. Λέξεις συνηθισμένες

που σπαταλάμε από δω κι από κει, και που —κρίμα γι' αυτούς— ακόμα κι εκείνοι που τις έζησαν έντονα έχασαν ή ξέχασαν το πραγματικό τους νόημα.

Είναι η σιχασιά που νιώθεις όταν η παρουσία σου αποτελεί λεία για καπήλευση απ' τα αρπαχτικά της ΚΝΕ και της Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς που έχασαν τον αληθινό εχθρό και τρώγονται μεταξύ τους. «Έλα στο πανώ μας, τι κάνεις εκεί;» είναι τα μόνα λόγια που θα σου πουν.

Είναι η απογοήτευση για τη χλομάδα των Πασόκων που περπατάνε σαν σε αγγαρεία,

έτσι για να κρατήσουν τα προσχήματα της «Κεντροαριστεράς», και η σιωπηλή απουσία της Δεξιάς.

Είναι το μούδιασμα της φιλοευρωπαϊκής Αριστεράς που δεν πείθει και η μουλωχτή σιωπή των «αναρχικών» στη γαλαρία λίγο πριν από την μπόρα.

Μα πιο πολύ απ' όλα είναι η απέχθεια που νιώθω για τον εαυτό μου κι όλους όσοι βολεμένοι στις πολυθρόνες —σαν και μένα— ξέρουν όμορφα να κατακρίνουν δίχως να χωράει στο στόμα μας μια άλλη πρόταση, μια άλλη σκέψη διαφορετική.

v.λ.

ΕΜΕΣΑ ΣΤΗΝ Ενημέρωση

• Η καλή χρονιά απ' την *Αυγή* φαίνεται. Κι αν κρίνουμε από τις εξελίξεις στην *Αυγή*, η χρονιά δεν μπήκε με τους καλύτερους οιωνούς για την εφημερίδα της ανανεωτικής αριστεράς. Η επί μακρόν υφέρπουσα διαμάχη στους κόλπους της εφημερίδας σχετικά με το διορισμό νέου διευθυντή ο οποίος θα αντικαταστήσει τον σημερινό διευθυντή **Δημήτρη Αλεξόπουλο** οδήγησε σε απεργία τους εργαζόμενους στην εφημερίδα, η οποία τελικά δεν κυκλοφόρησε χθες Πέμπτη.

Η ιστορική εφημερίδα, που πρωτοκυκλοφόρησε το 1952 ως φύλλο στενά συνδεδεμένο με τις επιλογές και την πολιτική της ΕΔΑ, που έκλεισε το 1967 και το αρχείο της λεηλατήθηκε, που ξανακυκλοφόρησε το 1974 και συνδέθηκε με όλες τις περιπέτειες της ανανεωτικής αριστεράς, που κατάφερε να αποζημιωθεί για τη λεηλασία της χούντας μόλις το 1996 και να προχωρήσει στη μετοχοποίηση, περνάει σήμερα έναν από τους σοβαρότερους κλυδωνισμούς της ιστορίας της. Αυτή τη φορά όχι από εξωγενείς παράγοντες αλλά, κυρίως, από μια εσωκομματική διαμάχη που, σύμφωνα με τους απεργούς εργαζόμενους (η απόφαση για απεργία ελήφθη με 30 ψήφους υπέρ, 1 κατά και 3 λευκά επί των παρευρισκομένων στη συνέλευση συντακτών), στόχο έχει «την ουσιαστική μετατροπή της εφημερίδας σε κομματικό έντυπο του ΣΥΝ, μετά τη μονομερή και οριακή απόφαση της Πολιτικής Γραμματείας και του προέδρου του κόμματος να διορίσουν Διοικητικό Συμβούλιο στην εταιρεία *Αυγή Α.Ε.* καθώς και κομματικό στέλεχος στη θέση του διευθυντή της εφημερίδας».

Είχε προηγηθεί ο διορισμός του νέου διοικητικού συμβου-

λίου που αποτελούνταν από τους: **Α. Βουτσά, Κ. Φιλίνη, Δ. Αλεξόπουλο, Μ. Γκανά, Ν. Γαλανόπουλο, Π. Ξυθάλη, Β. Γκόγκογλου, Κ. Νικόλτσιο, Θ. Καρούνο, Ν. Κουτσιανά, Μ. Παπούλια, Δ. Κοντοφάκα, Δ. Δαρειώτη.** Λίγο πριν από την εκλογή, ο εκ των υποψηφίων, ιστορικός **Φίλιππος Ηλιού,** απέσυρε την υποψηφιότητά του. Σύμφωνα με την πρόταση του **Νίκου Κωνσταντόπουλου,** «οι εργαζόμενοι θα έχουν το προβλεπόμενο ποσοστό μετοχών, συνολικά το 10%, και ο εκπρόσωπός τους θα παρίσταται και θα μετέχει στο Δ.Σ.».

Οι εργαζόμενοι της *Αυγής* που αποφάσισαν την απεργία (στην απεργιακή επιτροπή τους εκπροσωπούσαν οι **Πουλχερία Αστερή, Κωστής Νικολακάκος, Κώστας Πουλακίδας, Αριστείδης Τσιμόγιαννης και Ανδρέας Πετρόπουλος,** εκτός των άλλων, ζητούν «να αποτραπεί η μετατροπή της εφημερίδας σε κομματικό όργανο, να αποσυρθεί η πρόταση με την οποία διορίζεται νέο Διοικητικό Συμβούλιο και διευθυντής», ενώ τονίζουν ότι «δεν είναι θέμα άποψης μόνον ή αντίστοιχης πολιτικής συμπεριφοράς η υπεράσπιση της αυτονομίας της εφημερίδας. Είναι πάνω απ' όλα θέμα **ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ και ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, στοιχεία που δεν εκχωρούνται ούτε στραγγαλίζονται, όσοι ηγεμονισμοί κι αν επιδειχτούν».**

Υπάρχουν, πάντως, και συντάκτες που, ενώ δεν παρευρέθηκαν στη Γενική Συνέλευση των εργαζομένων που αποφάσισε την απεργία, με δική τους ανακοίνωση εκτιμούν ότι η απεργία στρέφεται «κατά της ίδιας της ύπαρξης της ιστορικής εφημερίδας» και ζητούν κλίμα συνεννόησης. Την ανακοίνωση αυτή υπογράφουν οι

ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η δημοσιογραφία των εύκολων εντυπώσεων (λέγε με SKAI) όταν τα βρει σκούρα κλείνει το μικρόφωνο - ή το κύκλωμα.

Αλγεινή ήταν η εντύπωση που προκάλεσε ο γνωστός κ. Εισαγγελάτος στο χειρισμό του θέματος του τραγουδιστή Θέμη Αδαμαντίδη, της εμπλοκής του με την κ. Νένα Χρονοπούλου και τον μάνατζερ κ. Ψωμοστήτη, καθώς και της εμπλοκής (με απαξιωτικούς πλην ψευδείς πληροφορίες από τον Αδέσμευτο του κ. Ρίζου) του αδελφού του τραγουδιστή.

Εντάξει, δεν κοινωνεί στα νάματα της κουλτούρας ο τραγουδιστής. Αλλά όταν καλείς κάποιον στο κανάλι σου οφείλεις να είσαι ευγενικός μαζί του, ιδιαίτερα όταν θίγει το επαγγελματικό σου συνάφι και τις δημόσιες σχέσεις σου. Δεν του κλείνεις κατάμουτρα το κύκλωμα επειδή αντιπαράκειται με τον κ. Ρίζο, με τον οποίο ο σταθμός σου διατηρεί άριστες δημόσιες σχέσεις.

δημοσιογράφοι **Νότης Ανανιάδης, Ορέστης Ανδρεαδάκης, Κώστας Κάρης, Δημήτρα Κοκοτάκη, Νικολέττα Μουτούση, Θωμάς Μιχαλάκος, Κάκη Μπαλή, Ελίσα Παπαδάκη, Βασίλης Πάικος, Μαρούλα Πλήκα, Χριστίνα Πουλίδου, Γιώργος Σεντεμέντες, Σταμάτης Σκούρτης, Μάγια Στάγγαλη, Πίκια Στεφανάκου, Αλίκη Χατζή, Ανταίος Χρυσοστομίδης.**

Το *Αντί* παρακολουθεί με σκεπτικισμό τις εξελίξεις, ελπίζοντας ότι τελικά θα βρεθεί ο τρόπος ώστε να εξομαλυνθούν οι αντιθέσεις και να απομακρυνθεί η προοπτική διαιώνισης της κρίσης.

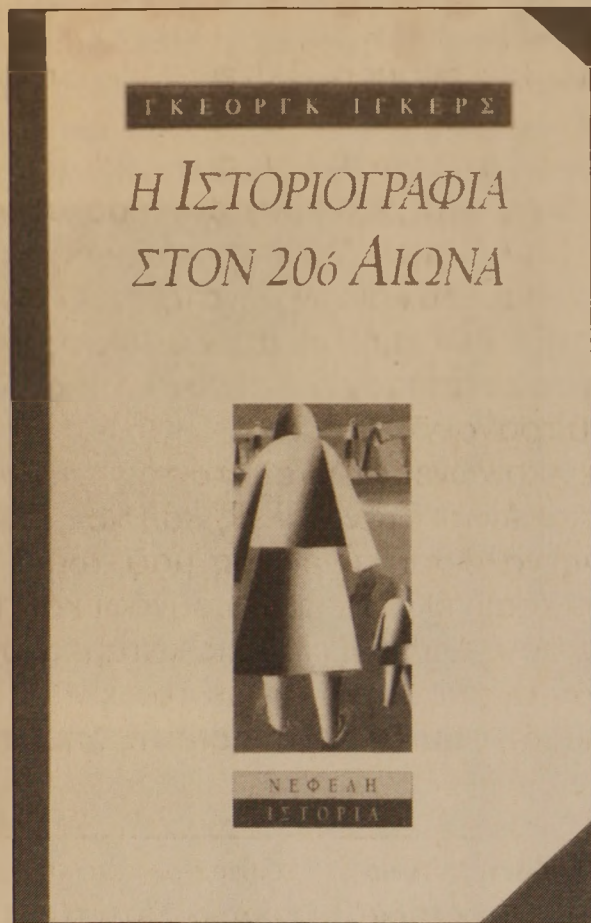
• Στην τελική ευθεία βρίσκεται πλέον η έκδοση του καθημερινού *Βήματος*. Εκτός απροόπτου, η έκδοση θα ξεκινήσει την 1η Μαρτίου. Επικεφαλής της εφημερίδας θα είναι ο **Σταύρος Ψυχάρης** και ο **Νίκος Νικολάου.** Όπως είναι γνωστό, προκειμένου να στελεχωθεί η εφημερίδα έγιναν αρκετές δελεαστικές προσφορές σε δημοσιογράφους και «αποψι-

λώθηκαν» από στελέχη και πρότερο αρκετές εφημερίδες. Για να δούμε, τι θα αλλάξει στο χώρο του Τύπου με την κυκλοφορία μιας ακόμα πρωινής εφημερίδας.

• Ο **Γιώργος Πολυχρονίου** είναι γνωστός περί τα ραδιοτηλεοπτικά. Πρόσφατα, αναφερόμενος στις διάφορες φήμες που κυκλοφορούν για τη υγεία και τη ζωή της τραγουδίστριας **Άννας Βίση,** έκανε μια κυνικότατη δήλωση στο περιοδικό *Σοκ.* «Είναι πολύ καλά», δήλωσε. «Εκείνο που έμαθα να σας πω είναι πως παλιότερα, όταν το ζευγάρι (σ.σ. Βίση-Καρβέλας) είχε παρουσιάσει εμπορική πτώση -εφημερίδες τότε διευθυντής μάνατζερ στη Sony- κυκλοφόρησε τη φήμη ότι έπασχε από AIDS. Αυτό είχε επίπτωση στο παρόν τους (...) Έτσι βγήκα αμέσως και άρχισα να λέω: "Ψέματα ψέματα είναι...". Μας πιάσε τρόμος όταν ο κυνισμός των «δημοσιοσχεσιτών» είναι τοιοσ, έστω και σερβιρισμένος με ηθικολογικό και αυτονομικό κερασάκι.

ΝΕΦΕΛΗ - ΙΣΤΟΡΙΑ

Γκέοργκ Ίγκερς
Η ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΣΤΟΝ 20ό ΑΙΩΝΑ

Στο βιβλίο εξετάζεται η πορεία και οι μετασχηματισμοί των ιστορικών σπουδών κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Με αφετηρία την ανάδειξη της ιστορίας σε αυτόνομο επιστημονικό κλάδο κατά το τέλος του περασμένου αιώνα, ο συγγραφέας καταγράφει και αναλύει με παραδειγματικό τρόπο όλες τις σημαντικές τάσεις και σχολές του ευρύτερου πεδίου των ιστορικών σπουδών τόσο στον ευρωπαϊκό όσο και στον αμερικάνικο χώρο. Η κοινωνική ιστορία, οι μετασχηματισμοί της μαρξιστικής ιστοριογραφίας, η σχολή των Annales, εξετάζονται διεξοδικά. Αλλά και οι νεώτερες τάσεις, η μικροϊστορία, η νέα πολιτισμική ιστορία, η ανθρωπολογική προβληματική, η γλωσσική «στροφή» όπως και ευρύτερα η μεταμοντέρνα πρόκληση προσεγγίζονται με σοβαρό ενδιαφέρον και νηφαλιότητα. Η ευρύτητα της προβληματικής σε συνδυασμό με την σαφήνεια της ανάλυσης καθιστούν το βιβλίο ιδιαίτερα χρήσιμο και ενδιαφέρον τόσο για τους ιστορικούς, τους κοινωνικούς επιστήμονες, τους εκπαιδευτικούς και τους φοιτητές όσο και για οποιονδήποτε ενδιαφέρεται για την ιστορική σκέψη στις σύγχρονες κοινωνίες.

***

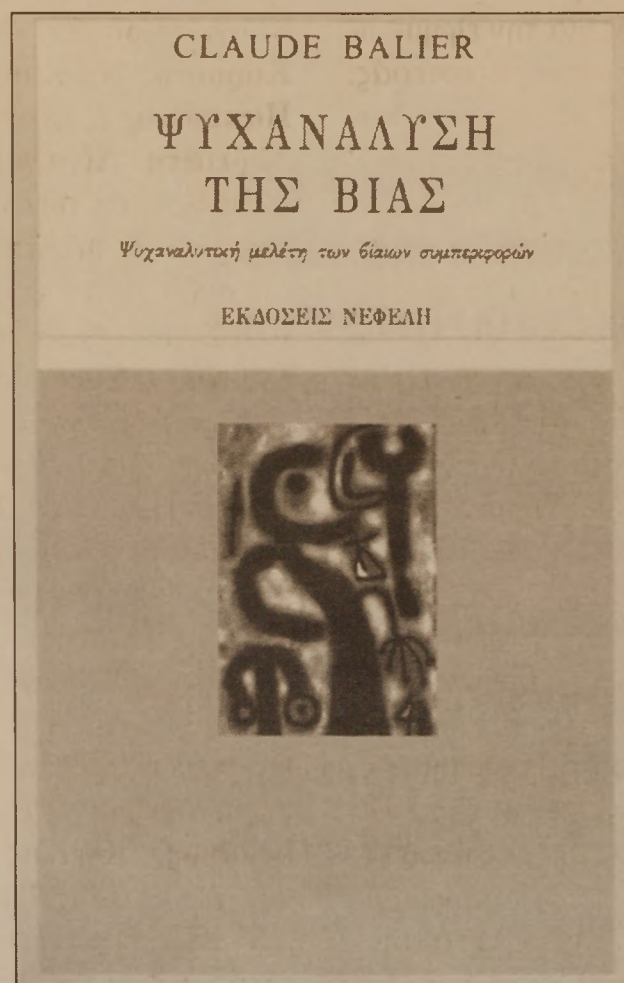
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093
e-mail: nefeli-p@otenet.gr

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

Διεύθυνση: Κώστας Μπαζαρίδης

Κλωντ Μπαλιέ
ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Ψυχαναλυτική μελέτη
των βίαιων συμπεριφορών

Ο συγγραφέας, με το βιβλίο του αυτό, προσπαθεί να αποκαλύψει το ψυχικό νόημα των εγκληματικών πράξεων, με γλαφυρό και επαγωγικό τρόπο, καταθέτοντας μια πρωτότυπη υπόθεση για την ψυχική οργάνωση των ανθρώπων που η βία τους φαντάζει τρομακτική και απροσπέλαστη και ίσως οδηγήσει τον αναγνώστη να αισθανθεί κάτι απ' την απροσμέτρητη οργή, το φθόνο, το φόβο και την ανεπίγνωστη απελπισία που κατοικούν στην ψυχή ενός βίαιου παραπτωματού, αλλά και την πικρία, την απογοήτευση, το μόχθο που περιμένουν έναν ψυχαναλυτή αν θελήσει να ασχοληθεί με τόσο δύσβατες περιοχές του ψυχισμού. Ταυτόχρονα προτείνει πολύ ενδιαφέρουσες θεραπευτικές στρατηγικές, αλλά και τρόπους οργάνωσης των ψυχιατρικών υπηρεσιών των σωφρονιστικών ιδρυμάτων.

***

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093
e-mail: nefeli-p@otenet.gr

Π Α Σ Ο Κ :

Το φάντασμα της ήττας

του Τάσου Παππά

Κι όμως, υπό προϋποθέσεις, η κυβέρνηση θα μπορούσε να πανηγυρίζει! Οι εξελίξεις στην οικονομία την ευνοούν: το χρηματιστήριο ανεβαίνει, ο πληθωρισμός πέφτει τα επιτόκια υποχωρούν και όλα δείχνουν ότι η χώρα θα είναι συνεπής στο ραντεβού της για την ένταξη στην ΟΝΕ. Το πρόβλημα ωστόσο είναι ότι αυτό το θετικό κλίμα στην οικονομία ακόμη δεν βρίσκει την αντανάκλασή του στην κοινωνία. Οι πολίτες, δύσπιστοι απέναντι στα ρητορικά ανοίγματα για πιο φιλολαϊκή πολιτική, εξακολουθούν να κρατούν αποστάσεις «ασφαλείας» από την κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ. Οι αλλεπάλληλες αρνητικές δημοσκοπήσεις αποτελούν τον αψευδή μάρτυρα.

Ενα φάντασμα πλανιέται πάνω από το Μέγαρο Μαξίμου και τη Χ. Τρικούπη, το φάντασμα της ήττας της Ν.Δ. το 1981. Τότε, η συντηρητική παράταξη πέτυχε μεν την είσοδο της χώρας στην ΕΟΚ, αλλά υπέστη πανωλεθρία στις εκλογές. Τα κορυφαία στελέχη του κινήματος φοβούνται μήπως εδραιωθεί στην κοινή γνώμη η εντύπωση ότι η Ν.Δ. έχει πλέον «αέρα νίκης» και δεν μπορεί κανείς να την σταματήσει. Γι' αυτό και ασκούν πιέσεις ν' αρχίσει από τώρα να ξεδιπλώνεται η πολιτική

παροχών, ώστε να δημιουργηθεί εκείνη η κρίσιμη μάζα χρο που απαιτείται για την αλλαγή της ατμόσφαιρας. Το «πακέτο» δημοφιλών μέτρων περιλαμβάνει: την τιμαριθμοποίηση της λογικής κλίμακας, την αύξηση του αφορολογήτου ορίου, τη ρυθμική του κύκλου των ανθρώπων που θα πάρουν το ΕΚΑΣ, εφαρμογή προγραμμάτων για την καταπολέμηση της ανεργ των νέων, την αναθεώρηση του συστήματος των αντικειμεν κριτηρίων φορολόγησης και τη φορολογική ελάφρυνση εμε

υ συνεισφέρουν με δυσανάλογο τρόπο στα δημόσια βάρη, δηλαδή των μισθωτών και των συνταξιούχων. Επιπλέον, η επιχείρηση αναστήλωσης του κύρους της κυβέρνησης και του πρωθυπουργού «περνάει» μέσα και από την υψηλόφωνη κριτική προς την κοινοπολιτική αντιπολίτευση. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο **Κώστας Σημίτης** δεν διστάζει να επιστρατεύσει απαξιωτικά σχόλια για τη κυβέρνηση και τον αρχηγό της (χατζιαβάτικη αποκάλεσε την τακτική της κυβέρνησης), ξενίζοντας όσους είχαν συνηθίσει ν' ακούν από το στόμα του ημίτιου λόγους. Στόχος βεβαίως είναι η **πρώτη** θέση στις ευρωεκλογές. Για να επιτευχθεί όμως πρέπει να αποδυναμωθεί μια κυβέρνηση κίνδυνος για την κυβέρνηση αντίληψη που αρχίζει να κερδίζει έδαφος στις τάξεις των επαμφοτερίζοντων ψηφοφόρων. Αυτή που αποδυναμώνεται στον αφορισμό του **Κ. Κράους**: «δυοίν κακοίν, το χειρόν μηδαμώς βέλτιστον»!

Επιτυχώς για τον πρωθυπουργό, οπαδοί αυτής της ηττοπαθούς τακτικής εντοπίζονται πια και μέσα στο ΠΑΣΟΚ. Ιδού ένα περιστατικό του οποίου υπήρξαμε αυτόπτες και αυτήκοοι μάρτυρες: Ενώμασταν μαζί με άλλους συναδέλφους στις τελευταίες σειρές της αίθουσας όπου συνεδρίαζε η Κεντρική Επιτροπή του ΠΑΣΟΚ. Στο βήμα ήταν ο **Παντελής Οικονόμου** και ανέπτυξε ξεχωριστή εισήγησή του. Ακόμα και οι πιο πούροι αντικαταστάτες έδειχναν να δυσφορούν με την προσπάθεια του μέλους της Εκτελεστικής Γραφείου να συμμαζέψει και να εκφράσει το σύνολο της εσωκομματικής αντιπολίτευσης. Τα αρνητικά σχόλια των αντιπολιτευτικών ψιθύρων έφταναν στους δημοσιογράφους, οι οποίοι τα μελετούσαν στην άποψη-διαπίστωση: «πάλι διασπαρμένοι θα είναι οι αντίπαλοι του Σημίτη. Τελικώς χωρίς μεγάλο κόπο ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ θα κερδίσει το συνέδριο». Η απάντησή μου έγκριση μας ήρθε από στέλεχος της νεολαίας που παρακολουθούσε τη συνεστιάση: «Ο Σημίτης θα πέσει μόνο με την ψήφο του ημιτικού λαού». Στο πρόσωπό του αυτομάτως ζωγραφίστηκε πλατύ χαμόγελο προσδοκίας που δύσκολα έκρυβε την ψυχική ορμή του. Μια ευφορία που θα μετατραπεί σε θρίαμβο αν η προβλεψιμη-επιθυμία του δικαιωθεί. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και άλλα στελέχη του ΠΑΣΟΚ.

Γιώργος Παναγιωτακόπουλος στη σύντομη παρέμβασή του στην Κεντρική Επιτροπή αναφέρθηκε τουλάχιστον δέκα φορές στην ήττα του κόμματος στις δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές της τελευταίας έβδομης ανησυχίας και αγωνίας για το μέλλον της παράταξης. Η εμφάνισή «ηδονή» του συγκεντρωσιάρχη του **Α. Παπανδρέου** κάλεσε την αντίδραση του **Χρ. Ροκόφυλλου** και την οργή των αντικαταστάτων». Αποτυπώνει όμως με κρυστάλλινη καθαρότητα την εικόνα **παρακμής**. Είναι κοινό μυστικό ότι σχεδόν το μισό του ΠΑΣΟΚ εύχεται ανοιχτά να νικήσει η Νέα Δημοκρατία στις επόμενες εκλογές ώστε να **απομακρυνθεί** ο Σημίτης από την ηγεσία. Ορκίζονται όσοι υπονομεύουν τον πρωθυπουργό να μην είναι σε θέση να συγκροτήσουν πλειοψηφικό ρεύμα στο κόμμα, αλλά είναι βέβαιο ότι θα κάνουν το παν προκειμένου να εμποδίσουν τον Σημίτη να επανεκλεγεί στη θέση του πρωθυπουργού. Το σκεπτικό είναι απλό όσο και **κυνικό** και δείχνει πόσο **αγεφύρωτο** παύει το χάσμα στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ μεταξύ των νικητών και των χαμένων του προηγούμενου συνεδρίου. Οι περισσότεροι απ' αυτούς που ανήκουν στην εσωκομματική αντιπολίτευση περιλαμβάνονται και οι άνθρωποι του **Άκη Τσοχατζόπουλου** ξέρουν ότι όσο είναι ο Σημίτης στα κομματικά πράγματα αυθεντικά θα παίζουν κανένα ρόλο. Ο πρόσφατος ανασχηματισμός άφησε απ' έξω ενώ τις υποσχέσεις ότι θα αξιοποιηθούν στην επόμενη αναδόμηση της κυβέρνησης τις ακούνε «βερεσέ». Δεν τις ακούν...

Επιπλέον, γνωρίζουν ότι η εκλογική **συρρίκνωση** του ΠΑΣΟΚ πρωτίστως θα βλάψει τους ίδιους επειδή το δικό τους ακροατήριο μειώνεται προς όφελος του ΔΗΚΚΙ. Εφόσον λοιπόν οι ψηφοφόροι τους επιλέγουν τον **Δ. Τσοβόλα**, αυτοί τι μπορούν να περιμένουν; Τίποτε. Ούτε καν μια αξιοπρεπή επίδοση στις εκλογές. Έτσι δεν έχουν κανένα σοβαρό λόγο να δώσουν τη μάχη για τη νίκη του ΠΑΣΟΚ.

Ο πρωθυπουργός πάντως που λογικώς θέλει να κατισχύσει στις εκλογές δεν κάνει αυτό που είναι προφανές ακόμη και στους αμήτους περί τα διαδραματιζόμενα στα κομματικά προσκήνια: να προχωρήσει, δηλαδή, σε συμφωνία με τους πιο διαλλακτικούς της εσωκομματικής αντιπολίτευσης. Είναι απορίας άξιο πώς ο **Κώστας Σημίτης** δεν βλέπει ότι μία πολιτική συνεννόηση με τον **Άκη Τσοχατζόπουλο** και τους δικούς του θα αφαιρούσε όλα τα επιχειρήματα από τους αντικαταστάτες και θα τους υποχρέωνε είτε σε ατιμωτική αναδίπλωση είτε σε ηρωική έξοδο χωρίς όμως προοπτική επιβίωσης.

Η συνεργασία με το μεγαλύτερο κομμάτι της αντιπολίτευσης θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια ομαλή εσωκομματική ζωή και ταυτοχρόνως θα συσπειρώσει την πλειοψηφία του στελεχικού δυναμικού. Όρος απαραίτητος για την ενεργό συμμετοχή του είναι η δίκαιη διανομή ρόλων στον προεκλογικό αγώνα. Το περίσσειμα αλαζονείας όμως των εκσυγχρονιστών εμποδίζει την επικοινωνία των συμπληρωματικών, έτσι κι αλλιώς, ιδεολογικών ρευμάτων και επιτρέπει στους «προεδρικούς» να αισιοδοξούν. Το ανησυχητικό για τον κ. Σημίτη είναι ότι το τελευταίο διάστημα σημειώθηκαν κινήσεις εκλογίκευσης της αντιπαλότητας μεταξύ των οπαδών του **Άκη** και των «προεδρικών». Αυτό φάνηκε στη συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής, όπου –παρά τις μεταξύ τους διαφωνίες– οι δύο πλευρές του αντικαταστάτικού μπλοκ κατάφεραν να ενώσουν τις δυνάμεις τους και καταψήφισαν τα συνεδριακά κείμενα. Οι **37** αρνητικές ψήφοι είναι το προείκασμα μιας προσπάθειας που, αν ευδοκιμήσει, θα κάνει τον πρωθυπουργό να χάσει τον ύπνο του.

Με την κοινωνία επιφυλακτική, το κόμμα διχασμένο και τα διαπλεκόμενα σε στάση εχθρικής αναμονής, το ερώτημα είναι από πού μπορεί να περιμένει μια ανάσα αισιοδοξίας ο πρωθυπουργός. Η πρόχειρη απάντηση είναι «από τον **Δημήτρη Αβραμόπουλο**. Η κινητικότητα του δημάρχου Αθηναίων περί το σχηματισμό κόμματος ταραξίζει την ηρεμία της Ν.Δ. και αναζωογονεί τις ελπίδες στη Χ. Τρικούπη. Είναι ηλίθιο φαεινότερο ότι αν ο κ. Αβραμόπουλος αποφασίσει να συγκροτήσει κόμμα πριν από τις εθνικές εκλογές τότε η Ν.Δ. θα δεχθεί ισχυρό πλήγμα, γιατί όσο κι αν οι δημοσκοπήσεις δείχνουν πως η **διεισδυτικότητα** του δημάρχου δεν περιορίζεται μόνο στο χώρο της Ν.Δ., είναι κάτι παραπάνω από βέβαιο ότι η συντριπτική πλειοψηφία των οπαδών του κόμματος Αβραμόπουλου θα προέλθει από τη συντηρητική παράταξη. Τα κυβερνητικά στελέχη δεν έχουν κανένα λόγο να αποθαρρύνουν τον δήμαρχο στην προσπάθειά του να κατεβεί στον πολιτικό στίβο. Αντιθέτως μάλιστα. Εκτός όμως από τη Ν.Δ., πρόβλημα θα έχει και ο **Δ. Αβραμόπουλος**, αν δεν καταστήσει εγκαίρως σαφές τι επιδιώκει. Η συντήρηση της ασάφειας περί το σκοπούμενο δεν τον ευνοεί. Αν ο κ. Αβραμόπουλος δώσει σήμερα χείρα βοηθείας στον παραπαίοντα Σημίτη, θα είναι η δεύτερη φορά που ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ θα καταφέρει να σωθεί ύστερα από παρέμβαση νεοδημοκρατικού παράγοντα. Την πρώτη φορά τη **σανίδα** σωτηρίας προσέφερε ο **Κ. Μητσοτάκης** όταν, παραμονές των εκλογών του 1996, επιδαψίλευσε φιλοφρονήσεις στη διαχειριστική στρατηγική του Κ. Σημίτη, κάνοντας τον **Μ. Έμπερτ** να «βγει» από τα ρούχα του.

Πώς ο κ. Σημίτης δύμωσε και επανέφερε στην τάξη τους «απαξιωτές της πολιτικής»

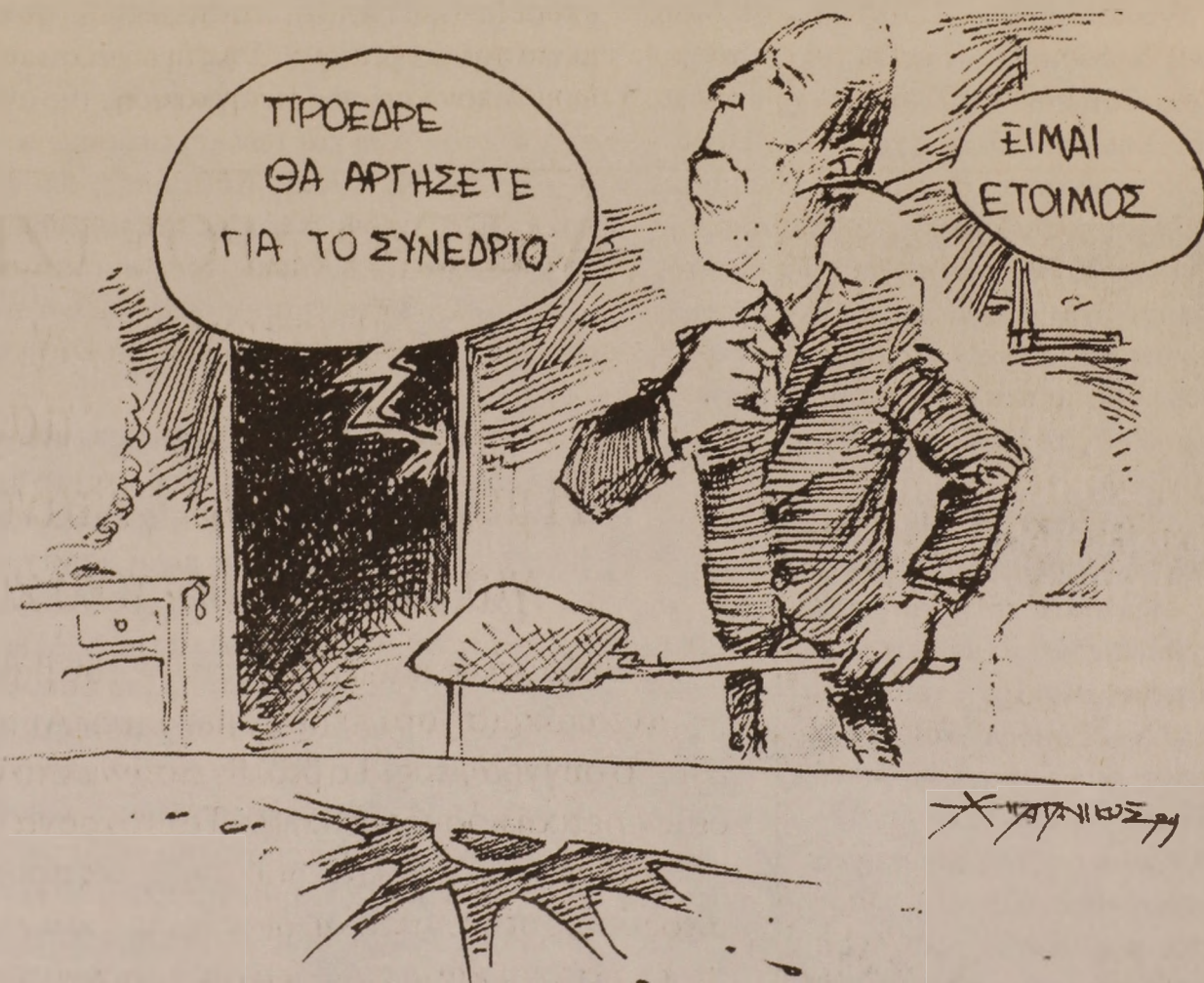
του Δημήτρη Καϊση

Μέσα στη βοή του ευρώ και τους ήχους ευφροσύνης των Χρηματιστηρίων (κοντά ένα εκατομμύριο Έλληνες, μας λένε, παίζουν εκεί, είναι ντεποντέ πια να 'χεις τα λεφτά σου ακόμη και στις Τράπεζες – το χρήμα σήμερα πρέπει να κινείται με νέους ιλιγγιώδεις κερδοσκοπικούς ρυθμούς), η συνηγορία υπέρ της «αξιωμένης πολιτικής» που έκανε ο κ. Σημίτης στην Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ πέρασε σχεδόν απαρατήρητη: είπε λοιπόν ότι την «απαξίωση της πολιτικής» την επιδιώκει το «πιο αδίσταχτο τμήμα του κερδοσκοπικού κεφαλαίου» (προφανώς υπάρχει και κάποιο «λιγότερο αδίσταχτο τμήμα κ.τ.λ.» που δεν έχει τίποτα εναντίον της πολιτικής με κάποια ευπρεπή έννοια της λέξης).

Αυτό βρίσκεται πολύ κοντά στα όρια ενός εκσυγχρονιστικού ταρτουφισμού: η πολιτική από καιρό απαξιώνει μόνη τον εαυτό της και οι τωρινοί εκπρόσωποί της υπό τον μανδύα του εκσυγχρονισμού κάνουν ό,τι μπορούν να την προσαρμόσουν, να την υποτάξουν στο προκρούστειο κρεβάτι της οικονομίας της αγοράς, δηλαδή να την περάσουν σε ακόμη πιο σφιχτά καλαπόδια.

Παραδείγματος χάριν, μια πολιτική που φωνάζει σε όλους τους τόνους και μάλιστα το θεωρεί ακαταμάχητο επιχείρημα υπέρ αυτής ότι είναι «μονόδρομος» κ.τ.λ. Και επιπλέον δεν κάνει άλλο παρά να ανεμίζει οικονομικούς δείκτες (μερικοί το ονόμασαν: «δικτατορία των δεικτών»): έτσι έχει αυτο-απαλλοτριωθεί από τα πολυτιμότερα δημοκρατικά περιεχόμενά της.

Ως να κάνει μια αυτοκτονική κίνηση καθώς αποκλείει εναλλακτικές προτάσεις και βέβαια τον διάλογο: με τρόπο αλαζονικά αντάρχη εξορίζει από τη σφαίρα της την κριτική και την εσωτερική αντίθεση.

Είναι σαν να λέει: η πολιτική είμαι εγώ, δηλαδή είμαι πρώτιστα οι βουλές της παγκόσμιας αγοράς.

Δηλαδή, ένα τίποτα ή ένα ελάχιστο – που φωνάζει όμως ότι δεν επιθυμεί «να απαξιωθεί» από «ένα τμήμα του κερδοσκοπικού κεφαλαίου» κ.τ.λ.

Αλλά ποιο ακριβώς τμήμα είναι αυτό που συρρέει στο Χρηματιστήριο, ποιο αγοράζει κρατικά ομόλογα ή μετοχές του ΟΤΕ κ.τ.λ. (αλλά τώρα το μάθαμε: όταν φεύγει

είναι «κερδοσκοπικό» κι όταν έρχεται γίνεται «θεσμικοί επενδυτές» – εμείς το βαφτίζουμε ψευδόμενοι έτσι ή αλλιώς, όμως αυτό μιλώντας εκεί σκληρό και απαξιωτικό από τον ΣΚΟΠΟΥΣ του).

Αυτοί ξέρουν καλά αλλά θέλουν ΕΜΕΙΣ να μην ξέρουμε, ότι κι αν τοί σήμερα οι εκπρόσωποι της πολιτικής κινούνται γύρω από την κίνηση του χρήματος: επιθυμούν να εξασφαλίσουν τον εαυτό τους μέσα στα δαρβινικούς νόμους φερεσιτικής επιλογής. Ξέρουν ότι η εποχή είναι γεμάτη από επιχειρηματίες που παράγουν το ΘΕΑΜ

και αν συνεργαστούν θα είναι μέσα στην καρδιά της αγίας μαζικής δημοσιότητας. Για να μην μείνουν έξω από το παιχνίδι πρέπει να υπερασπισθούν, δηλαδή καλλιεργήσουν, την αυταπάτη με μια «απαξιωμένη πολιτική».

Δεν θα προσπαθήσουν να αντισταθούν πούμε στη μπίζνες του κ. Κόκο και στον «πολιτισμό» του κ. Λαμπράκη, στα «πολιτιστικά κέντρα» του κ. Γιαννόπουλου – κάτι που μπορεί να ανυψώνεται

ό το Κωμικό έως το ζοφερό.

υρίως δεν θα αντισταθούν στο «τέλος των αξιών» – που μάλλον συνιστούν σύμφωνό του. Και ίσως πια να το απολαμβάνουν.

α απολαμβάνουν τι; τη μικροεξουσία (με ευρωπαϊκά μέτρα), τον κτητικό εγωισμό τους, τα γκαρσόνια και τους κληήλους να τους περιποιούνται στα μεγάλα ξενοδοχεία.

εν έχουν χρόνο να το σκεφθούν απορρημένοι με τη δημόσια εικόνα τους και διαχείριση δισεκατομμυρίων της Ε.Ε. Έχουν χρόνο για στοχασμό ούτε για επ' όλης της ύλης συνομιλία με τον τόπο τους.

άποιος που βρίσκεται σε απόσταση θα μπορούσε να πει: μοιάζουν με χαρούμενα όματα στο μεγαλείο τους, ξέρεις από τι θα πουν, έχουν έτοιμες τις γκριμάτσες για κάθε περίπτωση – η εικόνα που θα αδοθεί το βράδυ στην επικράτεια από ηλεκτρονικά ΜΜΕ.

άλλοι απ' αυτούς δεν είναι καν διεκδικημένοι: αφήνονται απλώς στο ρεύμα

να τους κυλάει στα νερά του ξέροντας ότι δεν είναι ένα ρεύμα αξιών.

Ξέρουν πως το παιχνίδι δεν παίζεται αλλιώς, δεν είναι αυτό που έπαιζαν στην εφηβεία τους αλλά δεν έχουν παρά να πάνε μέχρι «το τέλος του παιχνιδιού» – κι ούτε που σκέφτονται δυνατό ή και συμφέρον ν' αντιταχθούν στο «πιο αδίσταχτο κομμάτι του διεθνούς καπιταλιστικού κεφαλαίου» κ.τ.λ.

Και πώς ν' αντιταχθούν π.χ. στο Internet: θα πάνε κόντρα στην αποθέωση του τεχνικο-επιστημονικού πνεύματος, στους κυρίους **Μέρντοχ** ή **Μπιλ Γκαίτς**;

Κανείς δεν θέλει να είναι μελαγχολικός (ο Νίτσε έγραφε κάπου πριν από έναν αιώνα: «Αυτό που θ' αναφέρω τώρα είναι η ιστορία των δύο αιώνων που έρχονται: Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΜΗΔΕΝΙΣΜΟΥ – παρ' όλο που γι' αυτόν ήταν ένα παρήγορο γεγονός»).

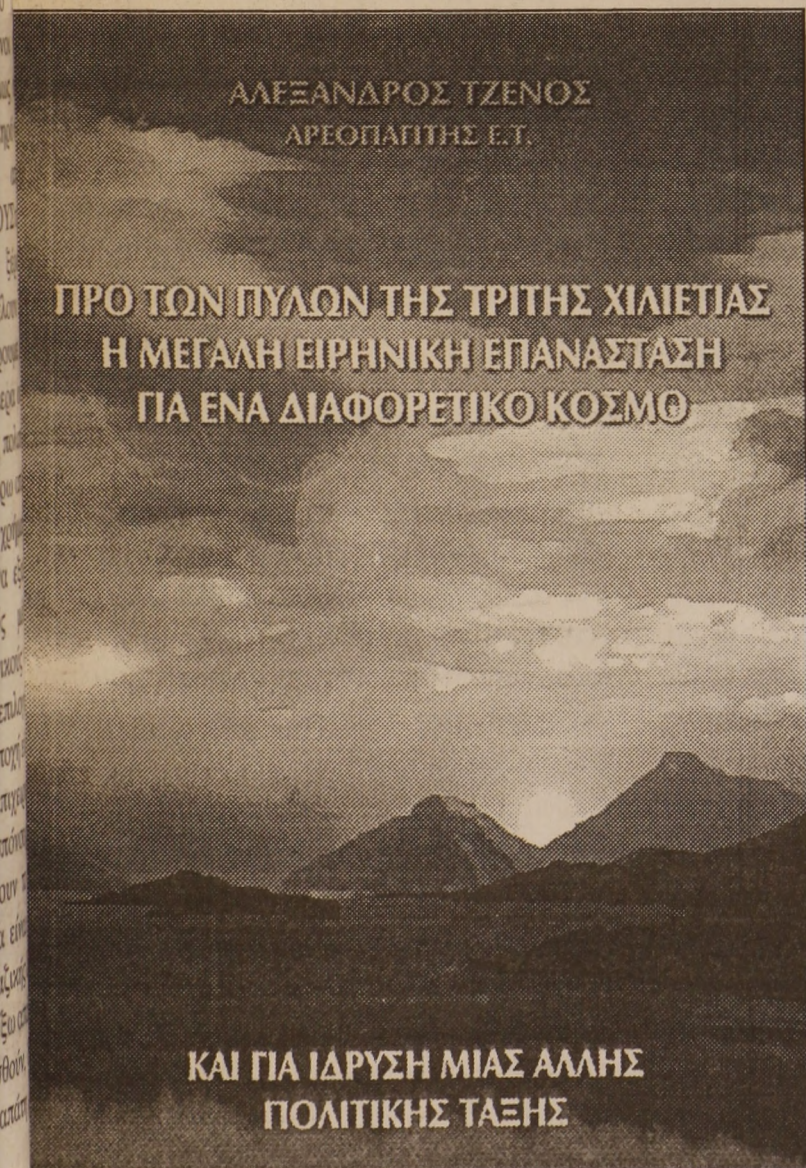
Έτσι αυτοί που θα πάνε στο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ τον Μάρτιο μπορεί να βρεθούν μπροστά σ' ένα ντοκουμέντο πολιτικής που θα λέει ότι: «Ο σοσιαλισμός είναι το ση-

μείο συνάντησης των εργαζομένων, μικρομεσαίων, νεολαίων... και των φωτισμένων προσώπων που κινούνται στο χώρο των επιχειρήσεων και του χρήματος, αρκεί κ.τ.λ.» (από την *Κ.Ε.*, Τάσος Παππάς).

Αν αυτό είναι έτσι, πρόκειται για ένα θαρραλέο δείγμα ειλικρίνειας: της αναγνώρισης ότι υπάρχει κατά κάποιον τρόπο ένα «φωτισμένο χρήμα» που καθαγιάστηκε εμβαπτιζόμενο στη σοσιαλιστική κολυμβήθρα του Σιλβάμ (ας πούμε στα βόρεια προάστια των Αθηνών κ.τ.λ.).

Ιδού πώς απαντάμε στους συνομωτούντες κατά των αξιών και της «αξίας της πολιτικής» – εμείς οι ασυμβίβαστοι υπερασπιστές των «μονόδρομων» και της «μοναδικής σκέψης».

ΥΓ. Όσον αφορά στα ηλεκτρονικά κυρίως ΜΜΕ που είπε, είναι «εργαλεία» στην ίδια εκστρατεία «απαξίωσης της πολιτικής», θα μπορούσαμε και να συμφωνήσουμε εάν θα έφερνε γέλια: τα αφεντικά τους μπορούν και να παραβλέψουν αυτή την αχαριστία.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΖΕΝΟΣ

Προ των πυλών της τρίτης χιλιετίας Η μεγάλη ειρηνική επανάσταση για ένα διαφορετικό κόσμο

Ο υπέρτιτλος και ο βαρύς τίτλος του βιβλίου βρίσκουν ανταπόκριση στο περιεχόμενό του. Αυτό το βεβαιώνει ο συγγραφέας. Το βιβλίο εισάγει στο διηνεκές μια διαφορετική κοσμοαντίληψη. Ταυτόχρονα όμως παρουσιάζει διαμορφωμένες πολιτικοοικονομικές προτάσεις με άμεσες αποδόσεις στην πολιτική, οικονομική και πνευματική ζωή του τόπου μας και κάθε ανθρώπινης κοινωνίας. Το βιβλίο έρχεται μετά τα πιο πρόσφατα του συγγραφέα:

- 1) ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
- 2) ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
- 3) Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ
- 4) Ο ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Κεντρική διάθεση βιβλιοπωλείο **ΔΩΔΩΝΗ** - Ασκληπιού 3, τηλ. 3641787
και από τον **συγγραφέα**, τηλ. 8623 460

Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΩΝ S-300:

Ρύθμιση εκκρεμότητας ή φιάσκο;

Γιατί να πάρει η Κύπρος τους πυραύλους, αφού η Ελλάδα απέδειξε ότι μπορεί να προσγειώσει τέσσερα αεροπλάνα στην Πάφο (αεροπορική βάση Ανδρέα Παπανδρέου, να μην ξεχνιόμαστε) «κάτω από την μύτη των τουρκικών ραντάρ», όπως περίπου έγραφαν οι εφημερίδες, δοξάζοντας το τόλμημα προ μηνών;

του Στέλιου Καφαντάρη

και επιπλέον η εγκατάλειψη συνδέεται με την παραπλάνηση του κυπριακού λαού από τον Κληρίδη καθώς και με την εκτέλεση των πραγμάτων φαλκίδευση εκείνου του ορισμού ή άλλως ανεδάφικου Δόγματος Παπανδρέου-Αρσένη περί ενιαίου αμυντικού χώρου.

Είναι κρίμα αν πράγματι οι αδελφοί Κυπριοί επανεξέλεξαν πρόεδρο με βάση μια και μοναδική προεκλογική υπόσχεση του και τώρα αισθάνονται προδομένοι για μια ακόμα φορά. Οι εξελίξεις στο Κυπριακό μετά την Ανεξαρτησία θα έπρεπε να τους έχουν κάνει εξαιρετικά καχύποπτους, τόσο για τον ορθολογισμό των πολιτικών προτάσεων όσο και για το μέτρο της δυνατότητας της Ελλάδας να συμπαράσταθεί στην Κύπρο.

Όπως φαίνεται, ούτε ο πρόεδρος Κληρίδης ούτε η τότε Ελληνική Κυβέρνηση εντόνισαν όλα τα ενδεχόμενα κατά την επεξεργασία της ιδέας της αγοράς των ορεικών πυραύλων. Ασφαλώς δεν πρόκειται περί εθνικής μειοδοσίας όπως ισχυρίζονται μερικοί, αλλά οι ιθύνοντες δεν σκεφτήκαν ιδιαίτερα τι θα πράξουν αν εμφανιζόταν μεγάλη πίεση εκ μέρους Τουρκίας και ΗΠΑ όπως ήταν αναμενόμενο.

Αυτή η αβελτηρία μπορεί στην πράξη να πέτυχε ορισμένους στόχους, π.χ. να έρθει ο Κληρίδης να βελτιώσει

Αλλά και για όσους δεν έχουν κλίση στην στρατιωτική τακτική, το ερώτημα μπορεί να μεταλλαχθεί επί το διπλωματικότερον: Παραφράζοντας το γραπτό του έλληνα και κυπρίου υφυπουργού Εξωτερικών **Ι. Κρανιδιώτη** στο *Βήμα* της 3ης Ιανουαρίου 1999, γιατί να πάρει η Κύπρος τους πυραύλους αφού η Ελλάδα μπορεί να προωθήσει την ενταξιακή (τι νεολογισμός!) πορεία της Κύπρου;

Οι τελευταίες αποφάσεις ως προς τους ρωσικούς πυραύλους δεν είναι ούτε φιάσκο ούτε βεβαίως μια απλή ρύθμιση εκκρεμότητας ελεγχόμενη εξ ύπαρχής, είναι πάντως ένα ακόμα πείραμα άσκησης πολιτικής αλλά παράλληλα και δοκιμασία πολιτικής κριτικής.

Η υποχωρητικότητα της Ελλάδας και της

Κύπρου μετά την επίδειξη στιγμιαίας αποφασιστικότητας με την αρχική παραγγελία δεν είναι καινούργιο φαινόμενο, είναι κλασική διεργασία, αναπαραγόμενη σχεδόν υπό εργαστηριακές συνθήκες. Ομοίως οι τελετουργικοί λεονταρισμοί της αντιπολίτευσης και του Τύπου έχουν την δοσολογία πειράματος. Ποιος ξεχνά το «βυθίσατε το Χόρα» ή το «δημοσιέψτε τον χάρτη του Αιγαίου» (με τα χωρικά ύδατα) του **Παπανδρέου** εναντίον **Καραμανλή**;

Αλλά και συγκεκριμένα στα βαλλιστικά, όπως είναι γνωστό και το '65, σοβιετικοί πυραύλοι προορισμένοι για την Κύπρο εγκαταλείφθηκαν στην Αίγυπτο ύστερα από τουρκικές απειλές, αμερικανικές πιέσεις και ατελέσφορες ελληνικές παραστάσεις. Τώρα απλώς είναι περισσότερο διογκωμένα τα οικονομικά των πυραύλων,

εικόνα της Ελλάδας στην Ευρώπη, οδιδόντας της μετριοπάθεια που τόσο μούν οι Γερμανοί, αλλά στη θεωρία, ές οι επιλογές κυπριακής και ελληνι- ηγεσίας θα οδηγούσαν σε βαθμολογία ω από τη βάση οιονδήποτε τμηματάρχη ουργείου ελάμβανε μέρος στα μοντέρνα ρικανόφερα στρατηγικά παίγνια.

ός, όμως, είναι δυνατόν άνθρωποι κα- τεκμήριο σώφρονες καθότι και πολιτι- ηγέτες να μπορούν να επιλέγουν την φρενικότερη απόφαση; Η κυρίαρχη οια που ερμηνεύει αυτή την στάση εί- το κλίμα. Αποδεικνύεται από τα πράγ- α ότι οι πολιτικοί πλέον αδιαφορούν ο για την ουσία όσο και για την συνέ- α των λόγων τους, αρκεί το διαμορφού- ο κλίμα ανά πάσα στιγμή να είναι ευ- κό ή τουλάχιστον να μην είναι κατα- οφικό της εικόνας τους ως πολιτικών. κικό παράδειγμα είναι οι κορώνες ενα- η των παραγώγων και των συνθέτων ονόματος «Μακεδονία» σε συνδυα- και με την ρήση **Μητσοτάκη** για την ήμηση του χρόνου που απαιτείται ως λήθη.

αλλά και τα Μέσα ως σχολιαστές ενδια- ονται μόνο περιφερειακά για το θέμα περισσότερο τάσσονται υπέρ ή ενα- η των προσώπων που εκφράζουν την ιτική. Η επιλογή αυτή εξηγείται από μια πλευρά με την αρχή της ήσσοнос οπαθείας - τα σχόλια είναι δυσκολότε- από τις απλές περιγραφές, και όταν ρχουν είναι ποδοσφαιροποιημένα- από την άλλη πλευρά εξηγείται με τις θήκες ανταγωνισμού: Συχνά επιλέγε- ουδέτερη γραφή για την κατάκτηση και ήρηση της μάζας των αναγνωστών. ος, εξηγείται και από τις κρατούσες θήκες οικονομικής διαπλοκής, φαινό- ο πλέον ενδημικό κατά το οποίο τα Μέ- τάσσονται υπέρ μιας στρατηγικής, κοι- οντας υπό γωνίαν τόσο τους πολιτικούς και τους εμπορικούς αντιπροσώπους.

α να κάνω σαφέστερη την παρατήρηση ή, θα χρησιμοποιήσω επιλογές από ιενα του **Βήματος** της τελευταίας πε- δου. Πρέπει να τονίσω εκ των προτέ- ότι είμαι ένας απλός αναγνώστης, δεν ι βαθύς μελετητής του **Βήματος**. Η τυ- ογία του σχολιασμού που προκύπτει ι απλώς ενδεικτική της τάσης, δεν θε- ό ότι με τα αποσπάσματα αυτά εξα- ίται η μελέτη Εξωτερικών Υποθέσεων Άμυνας από τα Μέσα. Αν όμως δειχθεί ι προαναφερόμενες επιλογές ισχύουν το έγκυρο **Βήμα**, τότε πολύ περισσότε- ια ισχύουν για τα άλλα φύλλα.

Το **Βήμα** έχει σαφώς την νηφαλιότερη στάση. Η ακραία έκφραση για το πρόβλη- μα των S-300 είναι «το περιώνυμο» (Καρ- τάλης 22.11.98). Επίπεδα παρουσιάζεται ο Πάγκαλος, σχεδόν αγγλοσάξων, να απευ- θύνει «προσωπική» επιστολή στην **Όλμπράιτ** (τι άλλο θα μπορούσε να της απευθύνει, άραγε;) ζητώντας την βοήθειά της «ώστε να διαμορφωθούν οι πολιτικές προϋποθέσεις για την επ' άπειρον αναβολή της εγκατάστασης των πυραύλων στην Κύ- προ» (Μαράκης 22.11.98 με τον γοητευτι- κό τίτλο «Λύση για τους S-300»).

Μετά την «λύση» υπήρξε η «κρίση» (3.1.99, Μαράκης επίσης) αλλά με τον λυ- σιτελή υπότιτλο «Πώς θα βγούμε από την παγίδα». Το ενημερωμένο **Βήμα** δίνει όπως πάντα και στοιχεία της μικροκλίμα- κας. «*Ήταν μια ιδιαίτερα δύσκολη αν όχι οδυνηρή απόφαση...*» και παρακάτω «*Ήταν ένας Κληρίδης δύσκολος μέχρι αη- δίας*» παραδέχεται ο στενός συνεργάτης του...» (Χατζηκυριάκος, 3.1.99). Στο ίδιο φύλλο υπάρχει και το άρθρο του Ι. Κρασι- διώτη που προαναφέρθηκε για να διατη- ρηθεί η εικόνα ότι το **Βήμα** δεν υπαγορεύ- ει μόνο πολιτική, αλλά και παρουσιάζει επιλεκτικά στις στήλες του υπουργούς που σκέπτονται.

Το βαρύ ιδεολογικό πολεμικό ωστόσο βρίσκεται στις επιφυλλίδες των διανοου- μένων δημοσιογράφων **Πρετεντέρη** και **Ψυχογιού**, οι οποίες έχουν ενδιαφέρου- σες αντίρροπες θέσεις. Ο πρώτος τα βάζει με το πολιτικό σύστημα συλλήβδην «*που εδώ και 10-12 χρόνια μας σέρνουν από ήτ- τα σε ήττα και από ξεφτίλα σε ξεφτίλα...*» αλλά και με τους πολίτες, που είναι οι θεα- τές του κακού θιάσου, ενώ ο δεύτερος μέμφεται τα οκτάστηλα, το «*εύκολο και γρήγορο γράψιμο*», και «*τα πανίσχυρα διαπλεκόμενα συγκροτήματα*», που υπο- χρέωσαν την κυβέρνηση «*να ρυθμίσει τα των S-300*».

Η ρύθμιση είναι η λέξη-κλειδί. Την επό- μενη εβδομάδα, τότε που έβραζαν όλοι οι άλλοι, το **Βήμα** μιλούσε περί «*ρύθμισης της εκκρεμότητας*» (Καρτάλης 10.1.99) και πε- ρί τεχνικών θεμάτων αντιαεροπορικού συ- ντονισμού (Χασαπόπουλος). Παρεμπιπτό- ντως, στο ίδιο φύλλο δημοσιεύεται ανωνύ- μως η αθώα, σχεδόν χιουμοριστική είδη- ση, ότι οι Αμερικανοί αναγκάστηκαν να μας κάνουν εκπτώσεις στους Πάτριот.

Έμμεσα προκύπτει το αίσιον πέρας της εθνικής μας περιπετείας. Ρυθμίστηκε η εκ- κρεμότης και φτήνναν οι Πάτριот. Πυ- κνοί συμβολισμοί μεταξύ των γραμμών και με την σφραγίδα του **Βήματος**.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

τροχαλία

Γριβαίων 5 - 106 80 Αθήνα

Τηλ. 36.46.426 - Fax: 36.21.932

Έντουαρντ Έβερετ ΣΕΛΙΔΕΣ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

1819, Κέρκυρα - Ιωάννινα - Μετέωρα -
Τύρναβος - Δελφοί - Αθήνα - Καλάβρυτα
- Κωνσταντινούπολη - Βουκουρέστι.

Εισαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια:

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Επιμέλεια & Σχόλια εικονογράφησης:

ΣΤΑΘΗΣ ΦΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

238 σελ., 14 x 21 cm, 27 εικ., 3.800 δρχ.

Με καθυστέρηση εκατόν εβδομήντα πέντε χρό- νων εκδίδεται το αδημοσίευτο ημερολόγιο του Έντουαρντ Έβερετ, μια σημαντική μαρτυρία για την Ελλάδα του 1819 και τον φιλελληνισμό.

Στον Έβερετ ανήκει η τιμή ότι είναι ο πρώτος γνωστός Αμερικανός που συνδύαζε το λόγο ενδιαφέρον για την αρχαιότητα και συγχρόνως διέθετε εκείνη την παιδεία που τον κατηύθυνε στη μελέτη της μεσαιωνικής και νεότερης Ελλάδας: συναστράφηκε Έλληνας κατά τη διάρκεια των σπουδών του στη Γερμανία και επιδίωξε να γνω- ρίσει επιφανείς Έλληνες, όπως λ.χ. τον Κοραή στο Παρίσι: συναντήθηκε με τον Βύρωνα -του οποίου το έργο γνώριζε ήδη- αμέσως μόλις έφτα- σε στην Ευρώπη: ασχολήθηκε με την εκμάθηση της νεοελληνικής γλώσσας: περιηγήθηκε την Ελλάδα και κατέγραψε τις εντυπώσεις του σε ημερολόγιο: επιστρέφοντας στην Αμερική έδωσε την πολιτική μάχη του φιλελληνισμού με όσους τρόπους διέθετε.

Η σκέψη να πλαισιωθεί το εξαιρετικά ενδιαφέ- ρον κείμενο του Έβερετ με εικονογραφία βασισμέ- νη σχεδόν αποκλειστικά σε σχέδια του Ντυπρέ (1789-1837) έγινε γιατί κατά σύμπτωση αμφό- τεροι ακολούθησαν σχεδόν ταυτόχρονα την ίδια διαδρομή από την Κέρκυρα προς την Αθήνα.

ΥΠΕΡ των μαθητικών κινητοποιήσεων. Έστω και διερευνώντας τρόπους και μεθόδους, έστω και με λάθη τακτικής, οι μαθητές αρθρώνουν διεκδικητικό λόγο πολιτικοποιώντας υποχρεωτικά το πρόβλημα.

ΚΑΤΑ πολλών απ' τις μεθόδους των κινητοποιήσεων. Η λογική «ο καθένας για τον εαυτό του και ο Θεός εναντίον όλων» δεν δημιουργεί νέα πολιτικά ήθη. Αναπαράγει κλισέ άλλων εποχών – και δίνει τη δυνατότητα στα κυβερνητικά στελέχη και στον πρωθυπουργό να μιλούν για «συντεχνίες» και για υποδαυλιζόμενους αγώνες αφ' υψηλού. Ενώ οι κυβερνητικοί υπεύθυνοι, στο θέμα της Παιδείας κυρίως, δεν δικαιούνται διά να ομιλούν.

ΥΠΕΡ των μαθητών που δεν τσιμπάνε την κινδυνολογία περί χαμένων μαθημάτων. Αφού, έτσι κι αλλιώς, στο σχολείο πηγαίνουν για πλάκα, λουφάροντας και περιμένοντας να έρθει η ώρα του φροντιστηρίου.

ΚΑΤΑ των τηλεοπτικών σταθμών, οι οποίοι έδειξαν φόρα παρτίδα τα πρόσωπα των παιδιών που έσπασαν κάμερες στη μεγάλη συγκέντρωση των μαθητών, την περασμένη Δευτέρα. Κατά της τηλεόρασης ως χαφιέ.

ΥΠΕΡ της «υποκίνησης» των διεκδικητικών μαζικών κινητοποιήσεων. Αλλά και υπέρ της αυτονομίας των κινημάτων – κάτι που διεκδικούσαν οι συνδικαλιστές της ανανεωτικής αριστεράς τα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια. Έστω κι αν οι θεωρητικές τους καταβολές ήταν στον Έντουαρντ Καρντέλι, τον θεωρητικό της «αυτοδιαχείρισης» του Τίτο, ήταν μια πρακτική με πολιτικό νόημα που πια έχει ξεχαστεί, επειδή έχουν ξεχαστεί και οι πιο στοιχειώδεις κανόνες των πολιτικών διεκδικήσεων.

ΚΑΤΑ της πρακτικής του υπουργού Παιδείας που προσπαθεί, στην αμηχανία του, να στρέψει τον ένα μαθητή εναντίον του άλλου.

ΥΠΕΡ του ευρώ. Το όραμα της ενιαίας Ευρώπης επί θύραις, το πείραμα ενδιαφέρον κι οι ελπίδες των ευρωπαϊκών λαών δικαιολογημένες.

ΚΑΤΑ της ισοπεδωτικής αντίληψης για έναν «ενιαίο ευρωπαϊκό πολιτισμό». Η ζωή είναι πλούσια, χυμώδης, για να παραδοθεί στους σχεδιασμούς των γραφειοκρατών και των προκατασκευασμένων ιδεών τους.

ΥΠΕΡ της δημιουργίας νέων κομμάτων. Έστω κι αν το ενδεχόμενο κόμμα του «χαμογελαστού δημάρχου» Δ. Αβραμόπουλου είναι μια νούλα, θα έχει ενδιαφέρον να καταρρέουν τα χαμογελαστά είδωλα της δημοσιοσχετίστικης συναίνεσης, μαζί με τις ερίτιμες κυρίες Λάσκαρη, Κοντού – όλες τις κυρίες της αυλής.

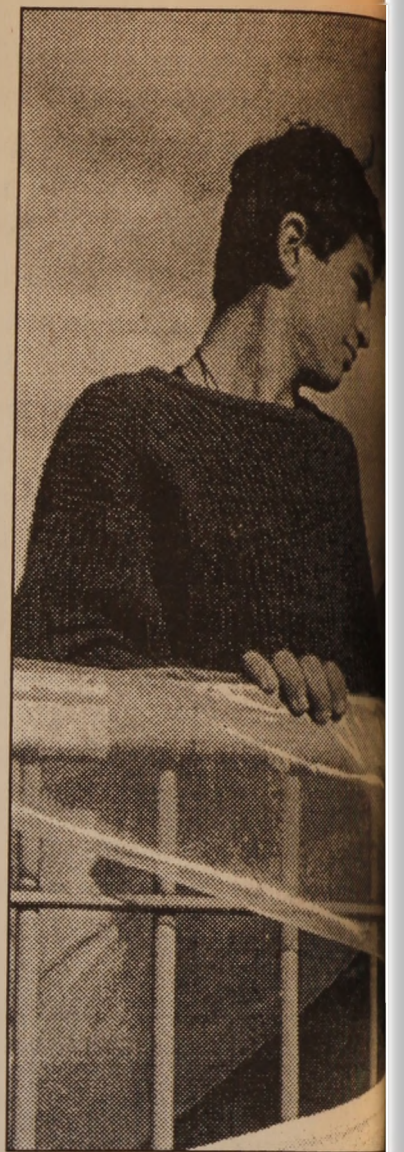
ΚΑΤΑ της αμέριστης υποστήριξης στο υπό κυοφορία νέο κόμμα από το Συγκρότημα Λαμπράκη – και κυρίως από το Βήμα. Η υλοποίηση ενός τέτοιου σεναρίου εξυπηρετεί, βεβαίως, το κυβερνών κόμμα. Αλλά η πολιτική πρέπει να είναι υπόθεση της κοινωνίας. Τα ΜΜΕ παρακολουθούν, δεν απεργάζονται.

ΥΠΕΡ της οπισθοχώρησης στο θέμα των S-300. Ηχηρό ράπισμα προς όσους νομίζουν ότι τα κηρύγματα περί «εθνικής υπερηφανείας» είναι ανέξοδα.

ΥΠΕΡ του νέου καναλιού που ετοιμάζει ο Κουρής. Ο πρώτος διδάξας τον αυριανισμό συγκεντρώνει στον Ταύρο όλα τα μεγάλα ονόματα των εθνικιστικών κηρυγμάτων. Οι σνομπαρίες που κάποτε «λερώνονταν» με τον αυριανισμό, τώρα θα συναντηθούν στην κοινή τους κοίτη: στα λασπόνερα του λαϊκισμού. Η εκδίκηση του καλύτερου.

Η ανάπαυλα των διακοπών και η μεγάλη διάρκεια των μαθητικών κινητοποιήσεων δεν κουράσε, τελικά, τους μαθητές. Οι καταλήψεις συνεχίζονται. Έστω κι αν οι πληροφορίες που διοχετεύονται στα τηλεοπτικά δίκτυα και τα άλλα ΜΜΕ θέλουν να παρουσιάζουν διχασμένο το κοινωνικό σώμα, κουρασμένους τους μαθητές, έτοιμους για δράση τους εισαγγελείς και τα ΜΑΤ, αγανακτισμένους τους περισσότερους γονείς, το γεγονός είναι ότι η αναταραχή για τη λεγόμενη «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση» δεν έχει κοπάσει. Και πώς να κοπάσει;

Οι μαθητές, μέσες άκρες, χωρίς ριζοσπαστική και πολιτική σκέψη στο σύνολό τους, κάτι καταλαβαίνουν από το τι τους ετοιμάζεται. Καταλαβαίνουν, το ζουν ήδη άλλωστε, ότι η περίφημη μεταρρύθμιση (για την οποία, εκτός των άλλων, τόσα κοινοτικά κονδύλια έχουν δαπανηθεί) θα τους φορτώσει με πολύ ακόμα ζόρι, χωρίς αντίκρισμα. Ξέρουν ότι το κνήγι των βαθμών, το κνήγι της επίδοσης, ξεκινά πια από πολύ νωρίς. Ξέρουν ότι από νωρίς πρέπει, αν θέλουν την περίφημη διέξοδο στο Πανεπιστήμιο χωρίς εξετάσεις, να βάλουν στόχο την εξειδίκευση σε ορισμένους τομείς ενδιαφερόντων, να ετοιμαστούν για συνεχές διάβασμα, να πλακωθούν στα φροντιστήρια. Ξέρουν ότι χάνεται η ευκαιρία να αναβαθμιστεί το Λύκειο σε πραγματική β' βαθμίδα της βασικής εκπαίδευσης, αφού αν ισχύσει το γράμμα του πολυσυζητημένου νόμου πολλοί θα είναι οι μαθητές που θα βρεθούν εκτός του Λυκείου πριν καν προλάβουν να το τελειώσουν. Και είτε γίνουν υδραυλικοί εί-

τε φαναρτζήδες, μπορούν να καταλάβουν ότι θα κάνουν την όποια δουλειά κληθεί απ' τη ζωή να κάνουν χωρίς κάποια παιδευτική προπαγανδιστική σε γενικές γνώσεις αναγκαίες για να μπορούν να καταλαβαίνουν και να εξηγήσουν πολλές πτυχές της ζωής, θα πορευτούν με την «παιδεία» που παρέχει σε όλους με τη τηλεόραση.

Αλλά κι οι μαθητές που αποφασίζουν να παρακολουθήσουν, με τους νέους κανόνες το Λύκειο, προκειμένου να βρουν πρόσβαση στο ελληνικό πανεπιστήμιο, κι αυτοί τηρούν βαμμένη. Οφείλουν να προσαρμοστούν στη νέα φροντιστηριακή λογική της εξειδίκευσης, να μπουν στο ανέλεγκτο κνήγι του βαθμού και του ανταγωνισμού και, κυρίως (όπως εύστοχα επισήμησε και ο Νίκος Κωνσταντίνου στην αγόρευσή του στη Βουλή), να εκχωρήσουν

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ»...

λάχιστο του ελεύθερου ου που θα μπορούσε να αντιστοιχεί. Τα συνθήγια ελεύθερο χρόνο της σμένης μόλις δεκαετίας ν πια εκχωρηθεί στην η των ρυθμών παραγωγητας για τους εργαζόμε- - κι η Ελλάδα προετοι- τους μαθητές της από νωρίς να αντιμετωπί- τους ρυθμούς αυτής της ης.

αι υποχρέωση, λοιπόν, αθητών να αντισταθούν πτό το καλαμπουρί που ίσθηκε μεταρρύθμιση ήμερα, πότε με το ευαγ- πότε με τον εισαγγελέα παθούν να πείσουν οι ευστες της ότι πρέπει να ρει ως έχει. Βεβαίως, , επειδή κάθε διεκδικητι- νημα διαμορφώνει τους ς μιας ριζοσπαστικοποι- της δικής του ριζοσπα- ποίησης, τους δικούς του κούς διεκδικητικούς

όρους, το κίνημα των μαθητών φαίνεται να χάνει τη χρυσή ευκαιρία να αποκτήσει πραγματικά πολιτικό, ριζοσπαστικό χαρακτήρα. Εγκλωβισμένο στην πολιτική καθοδήγηση του ΚΚΕ (και με τη σιωπηρή ανοχή της ΝΔ), το κίνημα των μαθητών δεν μπόρεσε να αρθρώσει πολιτικό λόγο, να δώσει περιεχόμενο στις διεκδικήσεις του.

Οι μαθητές δεν μπόρεσαν να ξεφύγουν από τη λογική των πατεράδων τους. Κλείσανε δρόμους, έδωσαν λαβές στις αδηφάγες τηλεοράσεις και στους άτεγκτους εκπροσώπους της κοινής γνώμης να μιλήσουν για «βανδαλισμούς» και καταστροφές (έδειχνε και η τηλεόραση εικόνες). Στο χώρο των καταλήψεων βρέθηκαν και νεκροί από ναρκωτικά. Όλα αυτά δείχνουν ότι το κίνημα των μαθητών βαδίζει την πεπατημένη. Ότι δηλαδή, ανεξαρτήτως του τι θα πετύχει, πόσο θα αλλιώσει τη «μεταρρύθμιση» του Αρσένη, έχει εγκλωβιστεί στις έτοιμες φόρμες κινητοποιήσεων, τις ήδη διαμορφωμένες από το πέρασμα του Παπανδρέου από το πολιτικό προσκήνιο. Κανένα διεκδικητικό κίνημα δεν μπορεί να πετύχει όταν δεν καταφέρνει να πείσει την κοινωνία για τη χρησιμότητά της.

ΥΓ. Τα παραπάνω είναι γραμμένα με διάθεση κατανόησης των κινητοποιήσεων, χωρίς να παίρνει υπόψη της την πολιτική «ουρά» του προβλήματος. Είναι πιθανόν, αν συνεχιστεί ο τζερετζελές (και πάντως πριν αρχίσει ο τζερετζελές με τους αγρότες και με τα μπλόκα στις εθνικές οδούς), να πάει ο Αρσένης στο σπίτι του. Όπως και να το πάρουμε, βολεύει και τον Σημίτη πολλαπλά.

ΥΠΕΡΟΠΤΙΚΑ

Φτιάχνοντας την εικόνα μου. Δεν ξέρω με ποιον λαϊκισμό συγγενεύει ο λαϊκισμός του Χριστόδουλου. Όταν μιλάει («είμαι ΑΕΚτστής επειδή η ομάδα αυτή έχει τα σύμβολα και τα χρώματα του Βυζαντίου», «είμαι μακαρονάς», «παρλεβού φρανσέ ή μακαρόνια φρικασέ;») ή όταν λέει ανέκδοτα στους λεωφορειατζήδες μου θυμίζει τον συμπαθή, αφελή Έβερτ. Όταν όμως προσπαθώ να δω τη λάμψη στα μάτια του, αλλά κυρίως όταν μαθαίνω τους πολιτικούς του στόχους στην κεφαλή της Εκκλησίας, βλέπω τον αδυσώπητο κυνισμό του Παπανδρέου. Για την ώρα, είναι η περίοδος που ο Αρχιεπίσκοπος χτίζει τη δημόσια εικόνα του – και χειρίζεται τις επικοινωνιακές δυνατότητες που δίνει η τηλεόραση. Όταν, πάντως, ακούω τις απόψεις του για την πολιτική μου κάνει εντύπωση το πόσο ταυτόσημες είναι ορισμένες με τις απόψεις που κατά καιρούς έχουν «περάσει» στις σελίδες του φασιστικού Στόχου. Ωραία εικόνα με ωραίες λέξεις.

ΠΑΝΤΑ και παντού. Ο Ιωάννης Κ. Δαραβίγκας, από τα μετερίζια του ΠΑΝΤΑ (του Πανελληνίου Αντιναρκωτικού Αγώνα, τον οποίο έχει ιδρύσει και στον οποίο προεδρεύει), έχει βάλει στόχο να σώσει τη χώρα από τον όλεθρο των ναρκωτικών. Τελευταία, έχει πάρει εργολαβικά τις μηνύσεις κατά των ενδυμάτων που κατασκευάζονται από κάνναβη για βιομηχανική χρήση (τη γνωστή Cannabis Sativa) – αν και τα ρούχα, ως γνωστόν, είναι για να φορούνται κι όχι για να «πίνονται». Στόχος του, να ποινικοποιήσει ακόμα και τη λέξη χασίς, έστω κι αν γράφεται στα λεξικά. Ο κ. Δαραβίγκας, λοιπόν, ενορχηστρώνοντας την προσπάθειά του για μια πιο υγιή κοινωνία, βρήκε συμπαραστάτη τον κ. Χριστόδουλο. Τον φώναξε λοιπόν στις 24.12.1998 και του ενεχείρισε τιμητική πλακέτα, «αναγνωρίζοντας τον μέχρι σήμερα μεγάλο αγώνα του κατά των ναρκωτικών». Οι δικοί μας άνθρωποι επικοινωνούν υπόγεια επιβραβεύοντας ο ένας τον άλλο. Πάντα και παντού.

«Η γέριική ζωή δεν θα ξαναγεννηθεί ποτέ»

της Ελένης Βερυκίου

Για βάθος χρόνου μίλησε ο πρωθυπουργός. Μια μικρή αναφορά, από τους συνεχείς λόγους περί χρόνου, που αποτελούν την ακατάσχετη πολυλογία των παρόντων ημερών. Ημέρες με θεαματικές εμβέλεις προσεγγίζουν το μέλλον, το πιο απομακρυσμένο της χρονικής μας συνείδησης – ούτε το 2000 δεν θα... λέγαμε. Χωρίς ούτε ήμίτη ευχές ή απευχές, η άφιξή του διαγράφεται πλέον στις φθίνουσες πορείες του 1999, που δεν είναι χρόνος πια, αλλά αυτό το ένα βήμα πριν... όπως λένε τώρα όλοι.

Μια άφιξη λοιπόν και τόσα εκατομμύρια χρόνια, χωρίς έναρξη, το Πριν και δύο χιλιετίες – οι δικές μας, φαρδιές και ευρύχωρες για να χωράνε τις αναφορές μας – τα δύο πρώτα, μικροσκοπικά στιγμιότυπα του Μετά, χωρίς τέλος.

Για βάθος χρόνου μίλησε ο πρωθυπουργός και συγχρόνως όλοι εκλιπαρούμε ορόσημα στις ολοστρόγγυλες συγκυρίες της ηλικίας του πλανήτη, για να τοποθετήσουμε –εμείς, με την πιο άδικη μεταιχμότητα αριθμών, αιώνων, χιλιετιών, πιστοποιητικών γεννήσεων με τον αριθμό 2000– στο χρόνο, την «από μηχανής» ελπίδα. Έχοντας ήδη ξεπεράσει με επιτυχία μεγάλες στιγμές της εσχατολογίας –τον κ. Όργουελ με το 1984 του, τον κ. Φουκουγιάμα και το τέλος του, μερικούς μελαγχολικούς καζαμίες για πυρηνικά ολοκαυτώματα, φτάνουμε στην κορύφωση της πιθανολογούμενης συντέλειας.

Ένας παμπάλαιος αιώνας, ένας ολοκαίνουργιος χρόνος, ο πρωθυπουργός να μιλά για το βάθος του, ενώ η μελλοντολογία απέσπασε από τις γυάλινες σφαίρες, βάζοντάς τες στις γυάλινες προθήκες της μικρής οθόνης, τις διαχρονικές, εξέχουσες κυρίες της δεισιδαιμονίας – η οποία επέζησε θριαμβευτικά της εμπειρίας του Ορθού Λόγου. Οι από καταβολής κόσμου

επιβλητικές αυτές dames της προφητείας –πότε μαύρες πότε ξανθιές, συχνότερα στις μέρες μας πλατινέ, αλλά πάντα παχουλές– με πανηγυρική αυτοπεποίθηση, λόγω νέας χιλιετίας, δεν αφήνουν σε ησυχία το δικό μας μέλλον και τονίζουν το δικό τους παρόν σε panels με ειδικούς και δημοσιογράφους, τηλεοπτικούς τζίρους και mediatel και 090-30...

Έτσι, τι κι αν υπάρχει βάθος χρόνου, όπως τόνισε ο πρωθυπουργός, τι κι αν ο ίδιος αυτός ο χρόνος άλλαξε ανεπίστρεπτα, με τα εκατομμύρια windows του κ. B. Gates να εκπαραθυρώνουν τις αργόσυρτες, νωχελικές συνθήκες του. Και βέβαια, τι κι αν το διάσημο Διαδίκτυο περιφέρει παντού τα αφηρημένα εμπορεύματά του, τον ακρωτηριασμένο κόσμο –χωρίς χέρια, χωρίς αφή– των επικοινωνιών και πληροφοριών του. Οι χειρωνακτικές τέχνες της μαντικής βασιλεύουν, ενώ στα στιβαρά χέρια της χειρομαντίας όλο και πιο πολλές παλάμες ανοικτές, ζητούν ανάγνωση και ερμηνεία, όλο και πιο πολύ βαθαίνουν οι γραμμές της μοίρας. Και το «να σου πω τη μοίρα σου» καλπάζει σ' έναν πλανήτη πυρετωδών οιωνοσκοπήσεων και ηλεκτρονικών προφητειών.

Για μας πάντως, η εποχή των Νέων Χρόνων έκλεισε οριστικά, τακτοποιώντας τις ανασφάλειές μας με χαμηλότοκα δάνεια και υψηλές αναμονές για συγκλίσεις. Χωρίς να καταλάβει κανείς, πως πέρασαν 2.000 χρόνια από τότε που η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κυκλοφορούσε το δικό της ενι-

αίο νόμισμα, κάνοντας πραγματικότητα τις πάντα έμμονες –όπως αποδεικνύεται– επιθυμίες της γνωστής ανθρωπότητας. Προς τι λοιπόν, όλη αυτή η φασαρία, με το σχηματισμό Εθνών, εθνικών συμβόλων, εθνολόγων και εθνικών συγκρούσεων – αν και αυτές οι τελευταίες είναι όπως φημολογείται, οι ατέλειμα συνθήκες της δικιάς μας παγκοσμιοποίησης;

Οι απαντήσεις αυτές είναι συγκεχυμένες και θολές, ενώ ξεκάθαρο κι αναμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι το fin de siècle έπληρε καμιά αποφράδα απόφαση για τη ιερή, ορθόδοξη γκαρνταρόμπα. Και η ανησυχία που προκάλεσαν οι τελευταίες σκέψεις στον Τύπο, για την καταλληλότητα της γραμμής της, στην επόμενη χιλιετία εξανεμίστηκε τελεσίδικα, όταν είδαμε κατά τα τελευταία Θεοφάνεια του αιώνα της χιλιετίας, την ρασοφόρο κατάδυση, εν Ιορδάνι, αλλά εν Κρήτη, όχι του ιερέα που έριξε το σταυρό, αλλά του διπλανού του. Αυτός ο τελευταίος, ως αντεστραμμένη, υδάτινη Μαίρη Πόπινς, βυθισμένος στις μαύρες μπότες και το μαύρο αναπνευστήρα του, τα μόνα μελανά σημεία που διέκοπταν τη χρυσίζουσα –από την ασυμπίθητη για την εποχή ηλιοφάνεια– ηρεμία της θάλασσας, απέδειξε, ότι η βαπτισμένη, μουσκεμένη, υπέρβαρη θρησκευτική παράδοση, το επιπλεύσαν ράσο, θα επιπλεύσει και στην δεύτερη χιλιετία. Το τυχές συμβάν καθησύχασε και τους έγκριτους αναλυτές και οπαδούς της συνέχειας

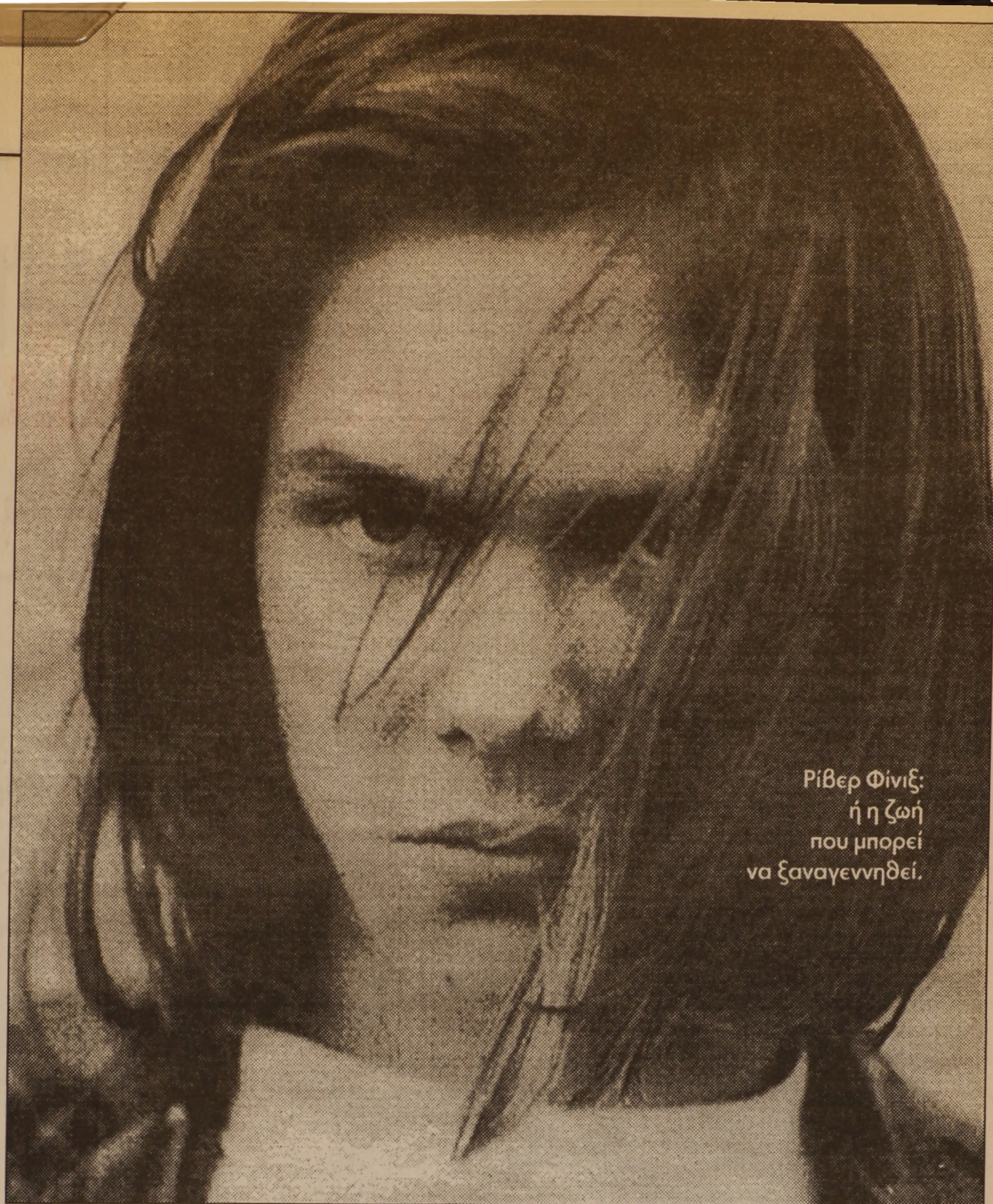
«Η γέριική ζωή δεν θα ξαναγεννηθεί ποτέ»
Γ. Χ. Ωντεν

«νδυτής, 2.1.99), οι οποίοι ήδη είχαν βεί στις απαραίτητες αγωνιώδεις δια-έσεις του μαυροφορεμένου βεστιάρη Ορθοδοξίας με τους ειδωλολατρίχωνες των αρχαίων.

ΑΡΜΟΣΥΝΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ 1999

«... ο πρωθυπουργός μίλησε για βάθος ου. Δήλωση που δεν την πρόσφερε επιβλητική εμβέλεια του ευρώ και συγκλίσεων αλλά στην πεζή της εκπαιδικής μεταρρύθμισης. Τότε πολλοί ψαν με κατανόηση να δουν το βάθος – ι να δουν! Υφάλους και ξέρες. Σε μια μάδα που στην πράξη σημαίνει πέντε γλύ πρωινά, όφειλαν να κατανοήσουν κτητές τον νέο νόμο, σε μερικά σεμια, οι καθηγητές – όπως είπε και στην μπη της κυρίας με το άσπρο τσουλού-εκπρόσωπος του υπουργείου Παιδείαι άσπρισαν τα μαλλιά μας και κοκκί-ο ίδιος. Είχαν βέβαια προηγηθεί και ς χαριτωμένες εκδοχές αυτού του βά- . Κατακαλόκαιρο, να σκάει ο τζίτζι-προεδρικά διατάγματα, αυτά τα ζαλι-ά κτυπήματα του χρονικού, κρατικού ίτε, παρέδιδαν το νόμο, που μόλις είχε ιστεί, στον αυστηρό ρεαλισμό της σχο-5 χρονιάς. Τότε, που δεν κουνιόταν ο, ούτε μαθητής ούτε γονεύς. Λίγο , δηλαδή, ξεσπάσει η θύελλα, με ανα-γυρισμένα θρανία και αναποδογυρι-ους έφηβους. Λίγο πριν μαυρισμένα εία και αίθουσες διδασκαλίας και ισμένα συνθήματα αναρχίας, περι-ούν επιληπτικά τις επετείους των δελ-χρονιάρες μέρες– με τον κυβερνητι-οστράδαμο να γνέφει: οι μαθητές, οι ιτές!

«... ο μετά, ο υπουργός θυμήθηκε την πα-τέχνη της επιστολογραφίας, με πρά-μεταξωτή κορδέλα «προς κ. Γονείς κηδεμόνας» και πανάρχαια βουλοκέ-Εισαγγελικές διώξεις, ποινικοποίηση ρι και αυτόφωρο ανηλίκων σκέφτη-, απουσιολόγια. Και λίγο πριν από το μετά, ο υπουργός πάλι, ξηρός και λαπέζιος, δίπλα σε καφέδες –αν και πόρεσε να είναι ο «έκαστος στο είδος –μίλαγε για επικοινωνιακό κενό σε εξωσχολικούς υποκινούμενους». Ο ς όμως, εξωσχολικός και μάλιστα έμβιος είναι ο ίδιος –ούτε βέβαια ως ινητής ούτε ως κινητήρ, γιατί είναι μακριά από την λέμβο – και πού ελπί-ια απλωτές και μακροβούτια! Γιατί στην λέμβο βρίσκεται μια γενιά, που ήλθε κ. Υπουργέ, σε άπταιστα ελλη-μα απίστευτη κατάκτηση– με άπται-

Ρίβερ Φινίξ:
ή η ζωή
που μπορεί
να ξαναγεννηθεί.

στη επιχειρηματολογία και ωριμότητα.

«... Το είδαμε και σ' εκείνο το Μαύρο Κουτί –από το οποίο φύγατε κατακόκκινος, όπως άλλωστε και ο εκπρόσωπός σας– που άνοιξε τις τελευταίες μέρες του 1998 και έστειλε το χαρμόσυνο μήνυμα του 1999. Ξηλώθηκε ο παλιός κόσμος, με την αυθεντία της κομματικής σκέψης να καλύπτει, σαν γενεσιουργός αιτία, κάθε εκδοχή της πολιτικής έκφρασης. Η γενιά που αυτοδίκαια έχει μόνο ένα χρονικό προσδιορισμό, το βάθος του χρόνου, κ. πρωθυπουργέ, δεν θέλει να πνιγεί στη σύνοψη της ρηχής σας πολιτικής ευθύνης. Υπάρχει εντός σχολείου, εκτός κομμάτων και επί της ζωής. Ολοζώντανη.

«... Ολοζώντανοι έφηβοι με άπταιστη τη δική τους γλώσσα, με τα δικά τους ιδιώματα της ανταρσίας, τα Νέα-άπταιστα-Ελληνικά, σωσμένα από τους ελλειπτικούς, κακόφημους βρυχηθμούς που έριξαν στην πιάτσα, οι εγχώριοι ήρωες του life-style. Δηλαδή εκδότες, με παιδεία βεδουίνου –όχι, όχι δεν θίγουμε τα Baccalauréats σας, κάτι άλλο εννοείται με τον όρο παιδεία– και σεξουαλική αγωγή καμακιού – για να ψαρώ-νουν όπως λένε τις μικροαστικές συνήθειες. Πριν από τόσα χρόνια – τι βάθος χρό-

νου κι αυτό! Όταν οι δροσοσταλίδες του modelling είχαν κληθεί σε πρωτοφανείς αποστολές: να κλονίσουν τα μετερίζια και τις πλέριες βάσεις του ξύλινου κομματικού λόγου. Έτσι ανεξιχνίαστο παραμένει το γεγονός, πως οι επιγενόμενοι του λόγου αυτού, arolitique παίδαροι, είχαν και έχουν πολύ στενές επαφές, στους στενούς διαδρόμους –για να μην χάνετε η ηχώ– και στα ευρύχωρα κομματικά γραφεία, εκεί όπου τα αντίπαλα του στυλ τους ξυλόφωνα κινούνται στη διαπασών.

«... Όμως ξηλώθηκε ο παλιός ο κόσμος. Ο πανδαμάτωρ χρόνος και το βάθος του σκορπίζει τους αφελείς τους αναγνώστες, τις πυκνές τους αφέλειες, τους καστανόξανθους βοστρύχους. Και οι δροσοσταλίδες του modelling επιστρέφουν σιγά-σιγά στο φυσικό τους περιβάλλον: στη δροσιά και στην Ιστορία της Τέχνης.

«... Μα τι ήθελε, αλήθεια, η γέρικη ζωή, πάνω σε φούξια ρόδες και μωβ πατίνια; Με τόσες ιλλουστρέ σελίδες και ασπιρίνες και συνταγολόγια. Για το πού και πώς θα αγοράσουμε σινιέ μαχαιροπήρουνα και επώνυμους οργανισμούς. Τι ήθελε, αλήθεια, η γέρικη ζωή; Αυτή που δεν θα ξαναγεννηθεί ποτέ...»

Το προφίλ των σταδμών, η διαφήμιση και οι νέες τεχνολογίες

του Κώστα Σφικτού, kosdes@otenet.gr

εικονογράφηση: Κώστας Κουφογιώργος

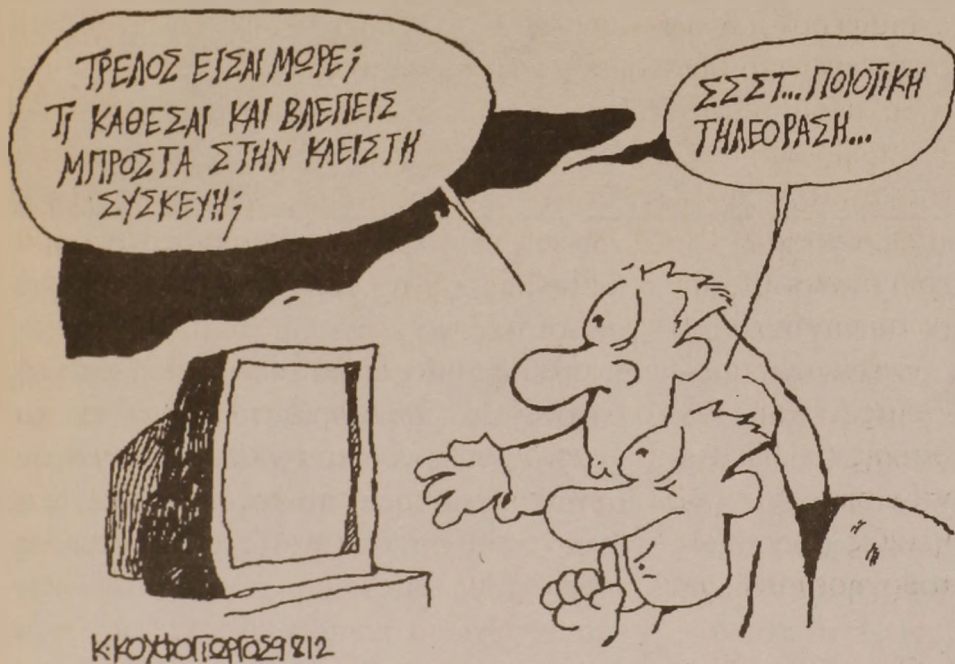
Τα περισσότερα άρθρα και απόψεις που βλέπουν το φως της δημοσιότητας και αφορούν τις εξελίξεις στον τηλεοπτικό χώρο, θα έλεγα πως είναι δύο γενικών κατευθύνσεων. Η πρώτη, περισσότερο δημοσιογραφική περιορίζεται στην αναφορά γεγονότων, ειδήσεων και κουτσομπολιών από το χώρο της τηλεόρασης ή/και στην «ανάλυση» πιο σύνθετων καταστάσεων, όπως για παράδειγμα, ενός κακού (σύμφωνα με τη δική τους αντίληψη) προγραμματισμού ή κάποιας αποτυχημένης παραγωγής ή ακόμα και πολιτικής marketing κάποιου τηλεοπτικού σταθμού. Οι απόψεις αυτές δεν διαφέρουν από

αγνοεί επίσης τους όρους και τις συνθήκες της καθημερινής λειτουργίας της αγοράς της τηλεόρασης, τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού, παραγωγής και προγραμματισμού εκπομπών όσο και σε αυτό της εμπορικής προώθησης. Το αποτέλεσμα είναι προφανές: το μήνυμα αυτής της «σχολής» παραμένει επίσης ασαφές, απόμακρο και κωδικοποιημένο για τον πολίτη ακροατή-αναγνώστη (συνήθως το ραδιόφωνο και ο Τύπος φιλοξενούν σχετικές τοποθετήσεις), ενώ ο στόχος είναι ακριβώς το αντίστροφο.

Το κείμενο που ακολουθεί φιλοδοξεί να αντιμετωπίσει το παραπάνω πρόβλημα. Το μήνυμα εδώ είναι σαφές: πρόκειται για μια, εκ των ένδον, απόπειρα καταγραφής, παρουσίασης και ανάλυσης της τηλεοπτικής πραγματικότητας για το 1998 – και πιο πολύ για την τηλεοπτική περίοδο 1998-99 που διανύουμε – βασισμένης σε ερευνητικά στοιχεία, χωρίς να απομακρύνεται από την περιβάλλουσα κοινωνική πραγματικότητα και τον σχετικό προβληματισμό.

Η σημασία του εγχειρήματος υπογραμμίζεται και από την κοινότοπη διαπίστωση πως η παρακολούθηση των τηλεοπτικών προγραμμάτων και η αντίστοιχη κατανάλωση τηλεοπτικού χρόνου αποτελεί κεντρική δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου μας και από το γεγονός πως τα τηλεοπτικά πράγματα είναι βασικό κοινωνικό σημείο αναφοράς, προβληματισμού και συζητήσεων.

Παρακάτω θα ασχοληθούμε περισσότερο με το τηλεοπτικό πρόγραμμα, το περιεχόμενό του, τις προτιμήσεις των τηλεθεατών και τις διαφαινόμενες τάσεις και με την εμπορική του διάσταση. Θα παρουσιάσουμε, τέλος, συνοπτικά τις δυσκολίες που δημιουργεί η ψηφιακή τεχνολογία και το Internet στην παραδοσιακή επικοινωνία των προϊόντων στο αγοραστικό κοινό μέσω της τηλεόρασης. Η περίοδος αυτή είναι η τελευταία που το τηλεοπτικό προϊόν διανέμεται στους τηλεθεατές με τον παραδοσιακό, «over the air», τρόπο. Η ψηφιακή τηλεόραση είναι εδώ και φαίνεται πως η πολιτεία αυτή τη φορά είναι περισσότερο προσαρμοσμένη στα νέα δεδομένα της δορυφορικής αναμετάδοσης απ' ό,τι την εποχή του Δ. Μαρούδα, όταν δήλωνε πως «όποιος δορυφόρος πέραγε πάνω από την Ελλάδα θα καταρρίπτονταν»!

εκείνες όλων αυτών των συμπολιτών μας που δεν συντηρούν επαγγελματική-βιοποριστική σχέση με το τηλεοπτικό μέσο και έτσι de facto δεν έχουν εμπειριστατωμένη (αλλά προσωπική, άρα σχετική και ενίοτε παραπλανητική) θέση για ζητήματα τέτοιου τύπου. Δεν χρειάζεται με άλλα λόγια να είσαι τηλεκριτικός για να έχεις την άποψη σου. Βεβαίως, δεν λείπουν και οι εξαιρέσεις που είναι όμως μετρημένες και που συνήθως αφορούν την προβολή προσωπικοκοινωνικών θεμάτων, από τα δελτία ειδήσεων για παράδειγμα.

Η δεύτερη κατεύθυνση, περισσότερο ακαδημαϊκή, αναλώνεται σε κοινωνιολογίζουσες αναφορές και θεωρητικολογίες και

ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ, ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΤΑ... ΝΟΥΜΕΡΑ

**ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
(ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΕΚΠΟΜΠΗΣ)**

ΑΠΟ 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ - 29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1998

	ΕΤ1	NET	MEGA	ANTENNA	STAR	ΣΚΑΪ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ - ΞΕΝΕΣ	15,0	0,0	19,5	26,0	31,5	5,8
Α. ΚΙΝ/ΦΟΣ	4,3	3,4	9,9	0,5	1,2	8,9
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΙΝ/ΦΟΣ	7,7	5,4	11,9	10,8	12,4	6,9
ΑΦΡΑ ΚΑΓΩΓΙΑ	1,1	0,1	8,1	8,0	5,0	4,2
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ- ΑΙΤΙΣΜΟΣ	6,7	32,6	1,3	1,1	1,1	5,7
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ- ΗΜΕΡΩΣΗ	36,1	54,8	40,1	44,7	43,4	58,1
ΔΙΚΑ	15,0	0,0	5,7	7,4	4,3	8,2
ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΓΑΔΟΣΕΙΣ	12,1	0,0	2,7	0,2	1,3	1,7
ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΙΟΜΠΕΣ	2,1	3,8	0,8	1,3	0,0	0,5
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή: AGB Hellas, Chrono-TV

Παρατηρούμε πως το 90% σχεδόν του συνολικού χρόνου εκπομπής της NET αφιερώνεται σε ενημερωτικά και πολιτιστικά προγράμματα, κάνοντας σαφή την «εικόνα» και τους στόχους του καναλιού. Στην ET1 παρατηρούμε μεγαλύτερη διάχυση στο πρόγραμμά της, αλλά με ελάχιστο ποσοστό χρόνου αφιερωμένο σε γράμματα Ελαφράς Ψυχαγωγίας, αν και ο σταθμός είναι ψυχαγωγικός.

Το πρόγραμμα του Mega απαρτίζεται σε μεγάλο ποσοστό από ενημερωτικές εκπομπές (εδώ ανήκουν κυρίως τα πρωινά μαγκαλάκια) ακολουθούν οι σειρές και οι ξένες κιν/φικές ταινίες. Ίδιο φαινόμενο παρατηρούμε και στον Αντέννα με αυξημένο όμως τον ποσοστό των σειρών. Ο Star παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό χρόνου στις σειρές (κυρίως αμερικανικές), ενώ ο ΣΚΑΪ αφιερώνει το 60% του προγράμματός του σε ενημέρωση-ειδησεογραφία. Το χαρακτηριστικό και των τεσσάρων ιδιωτικών σταθμών είναι η ανυπαρξία πολιτιστικών εκπομπών και το συγκριτικά αυξημένο ποσοστό του ΣΚΑΪ αφορά μουσικά προγράμματα με video.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Από τις 20.10.97 ξεκίνησε ο μετασχηματισμός των δύο σταθμών της δημόσιας τηλεόρασης: Η ET1 απέκτησε ένα πιο ψυχαγωγικό και ανατολισμένο προφίλ, έδωσε έμφαση σε ελληνικές παραγω-

γές (Περίοδος 1997-98: «Η αγάπη άργησε μια μέρα» και «Αθήνα-Θεσ/νίκη» ήταν αυτές που ξεχώρισαν τόσο δραματουργικά όσο και διαφημιστικά, Περίοδος 1998-99: «Χωρικά ύδατα», «Νυχτερινό δελτίο», «Το φτερούγισμα του γλάρου», «Το μικρό σπίτι στο Παγκράτι» κ.λπ.) διατήρησε τις μεταδόσεις αθλητικών γεγονότων (Κύπελλο Ποδοσφαίρου, Κύπελλο Σαπόρτα, Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Άρσης Βαρών, Προκριματικοί αγώνες της Εθνικής ομάδας μπάσκετ για το Ευρωπαϊκό 1999, Βόλλεϋ Α1 κ.λπ.), μείωσε τον χρόνο των ειδησεογραφικών-ενημερωτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων και συνέχισε την παράδοση της πετυχημένης παιδικής μεσημεριανής ζώνης της ET2.

Το προφίλ των τηλεθεατών του σταθμού είναι περισσότερο ανδρικό και άνω των 45, αλλά σημαντικό είναι και το αυξανόμενο ενδιαφέρον που δείχνουν νεότερες ηλικίες (25-44) ανώτερης - μέσης κοινωνικο-οικονομικής τάξης, για το πρόγραμμα.

Το μέσο τηλεμερίδιο τηλεθεατών που καταλαμβάνει η ET1 (Οκτώβριος - Νοέμβριος 1998) είναι της τάξης του 6%, ενώ πριν από την αλλαγή το αντίστοιχο μέγεθος ήταν 4,5%!

Σημαντικά βελτιωμένη είναι η απόδοση του σταθμού τα Σαββατοκύριακα: τα τηλεοπτικά ήθη φαίνεται να ακολουθούν τη χαλάρωση των αντίστοιχων κοινωνικών.

Εντυπωσιακά είναι τα τηλεμερίδια που κατακτά η μετάδοση της Θείας Λειτουργίας από τη Μητρόπολη Αθηνών τα πρωινά της Κυριακής (08.00-10.00): ένας στους τέσσερις τηλεθεατές είναι συντονισμένος στην ET1, ενώ το νούμερο αυτό αυξάνει σε μεγάλες ηλικίες (έναν στους δύο). Η παρουσία του Αρχιεπισκόπου λειτουργεί και στα ποσοστά της AGB.

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τα ποσοστά τηλεμεριδίων των ελληνικών σειρών που φέτος μεταδίδει η ET1:

Το Μικρό σπίτι στο Παγκράτι	(ΠΑΡ 21:00)	8,7%
Το Φτερούγισμα του γλάρου	(ΠΑΡ 21:45)	7,4%
Νυχτερινό Δελτίο	(ΠΕΜ 22:00)	3,9%
Χωρικά Ύδατα	(ΤΕΤ 21:00)	7,5%

Πηγή: AGB Hellas, Telemonitor, 5.10-27.11.1998

Συνολικά, η απόδοσή τους είναι κατά 15% μεγαλύτερη της αντίστοιχης για το σύνολο του προγράμματος κάτι που κατ' αρχάς δικαιώνει τις επιλογές της παραγωγής.

Η ET2 μετονομάστηκε σε NET (Νέα Ελληνική Τηλεόραση) και έγινε ο σταθμός που ανέλαβε την ευθύνη της ενημέρωσης-επιμόρφωσης-εκπαίδευσης. Οι εκπομπές λόγου και talk shows, τα μαγκα-

ζίνο, τα ντοκιμαντέρ, τα δελτία ειδήσεων αποτελούν κατά 90% περίπου τον κορμό του προγράμματος της NET, ενώ το υπόλοιπο μέρος αποτελείται από ελληνικές ταινίες αλλά και ξένες, σινεφίλ κυρίως.

Η NET διαθέτει περισσότερο εμφανώς την υποστήριξη της επαρχίας έναντι των αστικών κέντρων της Αθήνας και Θεσσαλονίκης, ενώ, όπως σημειώσαμε παραπάνω και για την ET1, παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον οικονομικά εύρωστων και ηλικιακά νεότερων (έως 45 ετών) δημογραφικών κοινών. Το μερίδιο της NET (Οκτώβριος - Νοέμβριος 1998) ήταν 3,6%, το οποίο κρίνεται ικανοποιητικό, αν αναλογιστεί κανείς τη δραστική αλλαγή του προφίλ από την πρώην ET2, η οποία μετέδιδε 35 περίπου ελληνικές ταινίες τον μήνα και είχε συνολικό μερίδιο 4%!

Γ. Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

1. Οι δύο... «μεγάλοι»

Το κοκταίηλ προγράμματος των δύο μεγάλων ιδιωτικών σταθμών είναι κατά βάση ομοιότυπο και οι διαφορές τους εντοπίζονται στην «εικόνα» τους: για παράδειγμα, στους παρουσιαστές ενός μαγκαζίνο ή δελτίου ειδήσεων ή στους ηθοποιούς κάποιας σειράς, στη γλώσσα που χρησιμοποιούν, στην πλοκή ενός δράματος, στους κρυμμένους συμβολισμούς μιας κωμωδίας καταστάσεων, στα σκηνικά, στα χρώματα, τον φωτισμό ή τα γραφικά.

Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους δύο μεγάλους ιδιωτικούς σταθμούς για την επικράτηση στους πίνακες τηλεθέασης κρίνεται μέχρι τώρα υπέρ του Αντέννα τις καθημερινές, ενώ η εικόνα αντιστρέφεται τα Σαββατοκύριακα. Οι εντυπωσιακά υψηλές αποδόσεις των δύο πρωινών μαγκαζίνο («Καλημέρα Ελλάδα» και «Πρωινός καφές»), του απογευματινού reality show του Α. Μικρούτσικου και των δύο ελληνικών «σαπουνιών» («Καλημέρα Ζωή» και «Λάμψη»

η... αιώνια) είναι ο λόγος που κατά βάση δίνει τη νίκη των ratings στον Αντέννα. Οι ισχυρές ζώνες του Αντέννα είναι τα αδύναμα σημεία του Mega: ούτε η Λ. Κανέλλη («Μη μου τη μέρα τάραττε») ούτε η Έ. Πανοπούλου («Μεταξύ μας»), το πρώτο εξάμηνο του '98, ούτε ο Γ. Πολυχρονίου («Πολύ καλημέρα σας») το τελευταίο τρίμηνο της χρονιάς μπόρεσαν να αντιστρέψουν αυτήν την εικόνα στην πρωινή ζώνη. Ανάλογα είναι όσα παρατηρούμε και στην απογευματινή ζώνη (από τις 17.00 και μετά) μέχρι και την έναρξη της ζώνης υψηλής τηλεθέασης (prime time) στις 20.00.

Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως η σαπουνόπερα «Απαγορευμένη αγάπη» (Mega, Δευ-Παρ, 18.30-19.00) διπλασιάζει σχεδόν τα μερίδιά της, από τις 18.45 και μετά, αφού ολοκληρωθεί, δηλαδή, η σαπουνόπερα του Αντέννα «Καλημέρα Ζωή»!

Από την ώρα έναρξης των δελτίων ειδήσεων ως τις 23.00 ο ανταγωνισμός φαίνεται να λειτουργεί περισσότερο υπέρ του Mega. Αυ-

τό είναι δεδομένο στην περίπτωση μεταδόσεων αγώνων του Ολυμπιακού και του ΠΑΟ στο Champion's League: ενδεικτικά, ο αγώνας του Ολυμπιακού με την Κροασία, που του έδωσε και την πρόκριση στους 8, σημείωσε τηλεμερίδιο 45%.

Στο φετινό prime time, οι ελληνικές παραγωγές (κωμωδίες καταστάσεων, δραματικές σειρές, σήριαλ, σατιρικές) που ξεχωρίζουν στις προτιμήσεις των τηλεθεατών είναι :

	Νοέμβριος 1998	MEGA	ANTENNA
A.M.A.N	(ΤΡΙ 23:00)		27,1%
ΑΓΓΙΓΜΑ ΨΥΧΗΣ	(ΔΕΥ 22:15)		39,1%
ΒΙΟΣ ΑΝΘΟΣΠΑΡΤΟΣ	(ΠΕΜ 21:15)	27,6%	
ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ	(ΠΑΡ 21:00)		25,3%
ΔΥΟ ΞΕΝΟΙ	(ΔΕΥ 21:15)	42,2%	
ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ	(ΤΡΙ 21:00)		28,8%
ΕΙΜΑΣΤΕ ΣΤΟΝ ΑΕΡΑ	(ΔΕΥ 23:15)	26,5%	
ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ	(ΠΕΜ 21:45)		31,1%
Η ΖΩΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΖΗΣΑ	(ΔΕΥ 22:15)	26,6%	
ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΙ ΕΧΟΥΝ ΨΥΧΗ	(ΤΡΙ 21:45)		41,5%
ΚΩΝ/ΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ	(ΔΕΥ 21:00)		24,2%
ΜΕ ΔΥΟ ΜΑΜΑΔΕΣ	(ΤΡΙ 21:15)	24,3%	
ΝΤΑΝΤΑ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ	(ΠΕΜ 21:00)		31,3%
Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΘΥΜΟΣ	(ΠΕΜ 22:15)	25,6%	
ΤΟ ΣΗΜΑΔΙ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ	(ΠΑΡ 22:00)		27,1%
ΤΡΙΚΥΜΙΑ	(ΠΑΡ 22:15)		29,7%

Πηγή: AGB Hellas, Telemonitor

Το πρόγραμμα της prime time ζώνης που κυριάρχησε στους πίνακες τηλεθέασης της AGB την περίοδο 1997-98 και αποτέλεσε γενικότερα σημείο καθημερινής αναφοράς, σχολιασμού και σάτιρας ήταν η δραματική σειρά «Ψίθυροι καρδιάς» (Mega, Δευτέρα 22:15) που σκηνοθέτησε ο Μ. Μανουσάκης. Το μέσο συνολικό μερίδιο του προγράμματος το 1998 ήταν 53% (!) στο σύνολο του πληθυσμού της χώρας, ενώ για τις Γυναίκες από 35-44 ήταν... 65%! Ανάλογης δυναμικής πρόγραμμα δεν διέθετε ο Αντέννα στην prime time ζώνη του.

Αν επιχειρήσουμε να σκιαγραφήσουμε το προφίλ των τηλεθεατών τους, παρατηρούμε πως το Mega διαθέτει τη μεγάλη υποστήριξη νέων 15-24 ετών και το συνολικό τηλεμερίδιό του είναι 22% (Οκτώβριος-Νοέμβριος 1998) και εξίσου μοιρασμένο σε Αθήνα, Θεσ/νίκη και επαρχία. Αντίθετα, στο πρόγραμμα του Αντέννα παρασημασμένα παραδοσιακά οι άνω των 45 και κυρίως Γυναίκες. Επικρατούν οι κάτοικοι επαρχιακών αστικών κέντρων. Το μερίδιο π...

θμού είναι 26,5%. Να σημειώσουμε πως η απουσία νεανικού νού από το προφίλ του σταθμού οφείλεται και στο χάσιμο μετά χρόνια του Πρωταθλήματος Μπάσκετ, το οποίο «κλειδώθηκε» συνδρομητικό SuperSport.

«δύο μικρότεροι... «μεγάλοι»

Ο Star παρουσιάζει αμετάβλητο προγραμματικό προφίλ τα τελευταία χρόνια: αμερικανικές κιν/φικές ταινίες, στην πλειοψηφία blockbusters περιπέτειας και δράσης –οι οποίες δίνουν υψηλές αποδόσεις στον σταθμό– ξένες σειρές αμερικανικής παραγωγής («X-Files», «Nikita», «Στην εντατική», «Ζίνα» κ.λπ.) και συζητησιακά ενέσεις Χαρδαβέλλα («Ρεπορτάζ στην Ομίχλη») ΠΑΟΚ ή Ολυμπιακού για την Ευρωλίγκα Μπάσκετ.

Ο σταθμός «τοιμπάει» στην απόδοσή του Τρίτη και Κυριακή, ώρες που μεταδίδονται το «Ρεπορτάζ στην ομίχλη» και η χολλυτιανή κιν/φική παραγωγή, αντίστοιχα. Ο Star υστερεί σε προτίμηση στα επαρχιακά αστικά κέντρα, κάτι αναμενόμενο, αφού οι τηλεατές ταυτίζονται ή «κατανοούν» λιγότερο ή δυσκολότερα τους κοινωνικούς κώδικες των ξένων παραγωγών από τους κατοίκους της Αθήνας, οι οποίοι καθημερινά εκτίθενται ποικιλοτρόπως υψηλές δόσεις ανάλογου περιεχομένου.

Αντίστροφα, αυτοί είναι οι λόγοι της προτίμησης νέων έως 25 ετών αλλά και λίγο μεγαλύτερων ανδρών στο πρόγραμμα του σταθ-

ΠΟΙΟΙ ΒΛΕΠΟΥΝ ΤΑ ΔΕΛΤΙΑ ΤΩΝ 8.00;

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τα ποσοστά των κεντρικών δελτίων ειδήσεων για τις καθημερινές ημέρες του Νοεμβρίου:

MEGA	ANTENNA	ΣΚΑΪ	STAR
27,7	25,2	23,4	6,6

Το Mega επικρατεί των ανταγωνιστών του και η Διεύθυνση Ειδήσεων και Ενημέρωσης μπορεί να είναι ικανοποιημένη. Ο πυρήνας των θεατών του δελτίου είναι ηλικιακά, έως 45 ετών, πολεοδομικά από τη Θεσσαλονίκη και περισσότερο γυναίκες. Εν τούτοις και νέοι έως 25 προτιμούν το δελτίο αυτό.

Βασικές δημογραφικές κατηγορίες του δελτίου του Αντέννα είναι οι μεγάλες ηλικίες, άνω των 50. Τα αστικά κέντρα της επαρχίας έλκονται περισσότερο, ενώ η Θεσσαλονίκη φαίνεται να μην είναι τόσο ικανοποιημένη από τη δημοσιογραφία του σταθμού.

Οι μεγάλες ηλικίες συναντώνται και στο δελτίο του ΣΚΑΪ, όμως η διαφοροποίηση με τον Αντέννα έγκειται στο ότι αυτό το δελτίο (ή ο παρουσιαστής του;) βρίσκει μεγαλύτερη ανταπόκριση στην ανώτερη κοινωνικο-οικονομική τάξη! Για μια ακόμη φορά η Θεσσαλονίκη αποδεικνύεται δύσπιστη.

Τέλος, ο Star παρουσιάζεται πιο νεανικός –από τους προηγούμενους δύο τουλάχιστον– με τον βασικό πυρήνα του δελτίου να είναι άνδρες αλλά χαμηλής κοινωνικο-οικονομικής τάξης. Λόγω της συγκριτικά μειωμένης τεχνικής του κάλυψης και της έλλειψης ταύτισης της επαρχίας με το σύνολο του σταθμού, η απόδοση του δελτίου του εκεί είναι περιορισμένη.

Φαίνεται πως η απόδοση των δελτίων ειδήσεων και η ανταπόκριση συγκεκριμένων δημογραφικών κοινών καθορίζεται περισσότερο από τον παρουσιαστή(-τρια), από τη μουσική υπόκρουση και τους συμβολισμούς της και γενικά από τη σκηνοθεσία παρά από το περιεχόμενο και τη θεματολογία.

μού. Το τηλεμερίδιο που του αντιστοιχεί είναι 12,5 % (Οκτώβριος-Νοέμβριος 1998). Φαίνεται πως η απόδοση του σταθμού είναι σε πτώση σε σύγκριση με την περίοδο 1997-98.

Ο ΣΚΑΪ έχει περιορίσει αρκετά το χρόνο που αφιέρωνε σε ενημερωτικά-ειδησεογραφικά προγράμματα (ο χρόνος που αυτά καταλαμβάνουν είναι το 58% του συνολικού χρόνου εκπομπής του σταθμού), ωστόσο εν γένει αναγνωρίζεται ακόμα από το τηλεοπτικό κοινό ως ενημερωτικός σταθμός. Κεντρικός άξονας προγραμματισμού είναι το κεντρικό δελτίο ειδήσεων στις 20.00, το οποίο επιτυγχάνει σχεδόν διπλάσια τηλεμερίδια από τα αντίστοιχα του συνόλου του σταθμού! Σημαντικό άνοιγμα στην ψυχαγωγία έκανε ο σταθμός με την αγορά όλων των παιχνιδιών του ΠΑΟ στην Ευρωλίγκα Μπάσκετ και με τον προγραμματισμό ξένων σειρών (αμερικανικές παραγωγές) και προγραμμάτων ελαφράς ψυχαγωγίας («Δεύτερη ευκαιρία», «Κατά Μάρκον Ευα...γέλιον» κ.λπ.) στο prime time. Εντυπωσιακή είναι η απόδοση των λατινοαμερικάνικων σειρών («Μαριμάρ», «Τσικιτίας») στη μεσημεριανή ζώνη, ενώ οι ελληνικές και ξένες ταινίες που ο σταθμός διαθέτει είναι δεύτερης διαλογής. Τέλος, οι εκπομπές του Μ. Τριανταφυλλόπουλου («Ζούγκλα», «Κίτρινος Τύπος») και της Αγγ. Νικολούλη («Φως στο Τούνελ») αποτελούν εγγύηση υψηλής τηλεθέασης και αμφιβόλου περιεχομένου. Το προφίλ των τηλεθεατών του ΣΚΑΪ είναι ανάλογο του Αντέννα: το πρόγραμμα έχει μεγαλύτερη απήχηση σε ηλικίες άνω των 50 ετών. Το τηλεμερίδιό του (Οκτώβριος-Νοέμβριος 1998) είναι 14% και είναι τρίτος στην κούρσα της τηλεθέασης.

Τα τηλεμερίδια των 6 παραπάνω σταθμών παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στον πίνακα που ακολουθεί:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΗΛΕΜΕΡΙΔΙΩΝ
5 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΕΩΣ 29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1998

ET1	NET	MEGA	ANT1	STAR	ΣΚΑΪ	ΑΛΛΟΙ
6,0%	3,6%	22%	26,5	12,5%	14%	15,4

Πηγή: AGB Hellas, Telemonitor, Από 07.00-02.00

Το υπόλοιπο 15,4% μοιράζεται σε μικρότερους τηλεοπτικούς σταθμούς, δορυφορικά κανάλια και βίντεο.

3. Οι... λοιποί της τηλεόρασης

Η ET3, το New Channel, το Κανάλι 5, ο κάποτε πολλά υποσχόμενος και πολύπαθος πλέον Seven X, το Tele-city, το Μακεδονία TV και αρκετοί άλλοι περιφερειακοί και τοπικοί σταθμοί αποσπών αθροιστικά περίπου το 13% από το εναπομείναν 15 % περίπου της τηλεοπτικής αγοράς, ενώ το ποσοστό αυτό αυξάνεται μετά τις 23.00, οπότε και αναπτύσσονται από το τηλεοπτικό κέντρο φυγόκεντρες δυνάμεις προς την περιφέρεια: το prime time στους μεγάλους σταθμούς έχει ολοκληρωθεί και αυτό διευκολύνει το zapping σε λοιπούς σταθμούς.

Η κορύφωση της τηλεθέασης γύρω στις 23.00 και η συνεχής πτώση, που παρατηρείται αμέσως μετά, σημαίνει πως ο βασικός τηλεοπτικός κορμός –μεγάλες ηλικίες, νοικοκυρές, και συνταξιούχοι– αποσύρονται από τον στίβο του τηλεχειριστηρίου και παραδίδουν τη σκυτάλη σε νεότερους τηλεθεατές που διακρίνονται για μεγαλύτερη διερευνητικότητα του περιεχομένου των περιφερειακών σταθμών. Το φαινόμενο αυτό είναι εντονότερο στη Θεσ/νίκη, όπου υπάρχει μια ισχυρή τοπική τηλεοπτική σκηνή και ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες έως 45 ετών. Δεν είναι λοιπόν παράξενο πως εκπομπές τύπου Trash TV, στις οποίες ειδικεύεται το New

Channel, για παράδειγμα («Ερωτοδικείο», «Βίκυ Gate», «Αυτόφωρο», «Συμπόσιο» κ.λπ.) επιτυγχάνουν κατά καιρούς αξιοσημείωτα μερίδια έως και 10-12%.

Η εικόνα συμπληρώνεται με το βίντεο και τα δορυφορικά δίκτυα να έχουν γύρω στο 2%.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ: Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

A. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΑΠΑΝΗΣ ΣΤΑ ΜΜΕ

Η συνολική τεκμαρτή διαφημιστική δαπάνη που απορρόφησαν τα Μέσα το ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 1998 ήταν 330 δισ. δραχ. σύμφωνα με στοιχεία της Media Services.

Όπως βλέπουμε και στον πίνακα που ακολουθεί ένα σημαντικό μερίδιο (περίπου 77%) απορροφήθηκε από τα τηλεοπτικά μέσα και τα περιοδικά, ενώ το υπόλοιπο κατευθύνθηκε σε εφημερίδες και ραδιόφωνο:

ΕΝΔΕΚΑΜΗΝΟ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ-ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1998

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΑΝΑ ΜΕΣΟ			
ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ
47%	29,7	18,2	5,1

Πηγή: Media Services

Ειδικότερα για την τηλεόραση, τον μήνα Οκτώβριο η μεικτή διαφημιστική δαπάνη (προσαυξημένη με Αγγελιόσημο και Ειδικό φόρο) ανήλθε στο ύψος των 20 δισ.

Οι κατηγορίες προϊόντων που δαπάνησαν περισσότερο για την προώθηση και προβολή τους ήταν Οινοπνευματώδη, Γαλακτοκομικά, Ζαχαρώδη, Απορρυπαντικά, Καλλυντικά, Κινητή τηλεφωνία, Αυτοκίνητα, Οικιακές ηλεκτρικές συσκευές, Τράπεζες.

Το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης απορρόφησαν οι δύο μεγάλοι ιδιωτικοί σταθμοί: αθροιστικό μερίδιο 66%:

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1998

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΑΝΑ ΣΤΑΘΜΟ					
ET1	NET	MEGA	ANTENNA	STAR	ΣΚΑΪ
1,9%	0,6%	32,2%	33,3%	18,9%	10,4%

Πηγή: Media Services

Από την άλλη τα αντίστοιχα μερίδια τηλεθέασης που κατέλαβαν οι σταθμοί ήταν:

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1998

ΤΗΛΕΜΕΡΙΔΙΑ ΤΗΛΕΘΕΑΣΗΣ ΑΝΑ ΣΤΑΘΜΟ					
ET1	NET	MEGA	ANTENNA	STAR	ΣΚΑΪ
5,8%	3,5%	21,8%	26,9%	13,9%	12%

Πηγή: AGB Hellas, Telemonitor

B. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ET1: ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ

Η διαφήμιση λειτουργεί συμπληρωματικά για την ΕΡΤ. Είναι γνω-

στό πως βασική πηγή εσόδων είναι το ανταποδοτικό τέλος που εισπράττεται από τους λογαριασμούς της ΔΕΗ.

Οι δύο σταθμοί της δημόσιας τηλεόρασης αποσπούν το 2,5% της συνολικής διαφημιστικής δαπάνης, ενώ το τηλεμερίδιο που τους αναλογεί είναι αθροιστικά σχεδόν 10%.

Ο παραπάνω πίνακας αναδεικνύει το θέμα της απορρόφησης μεγαλύτερου μεριδίου διαφημιστικής δαπάνης από τα δύο κανάλια της Ελληνικής Τηλεόρασης. Όμως η λογική της αγοράς διεθνώς υπαγορεύει τη διοχέτευση του μεγαλύτερου μεριδίου διαφημιστικής επένδυσης στους δύο πρώτους σταθμούς και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό από τα αντίστοιχα τηλεμερίδια που καταλαμβάνουν - και η χώρα μας δεν είναι εξαίρεση στον κανόνα.

Έπειτα, η εμπορική, και ειδικότερα η τιμολογιακή πολιτική ενός τηλεοπτικού μέσου βασίζεται στην απόδοση του προγράμματος όπως αυτή εμφανίζεται στους πίνακες και δελτία τηλεθέασης της AGB. Τα κατά καιρούς αμφισβητούμενα νούμερά της είναι ο επικοινωνιακός κώδικας βάσει του οποίου σχεδιάζει, υλοποιεί και διαπραγματεύεται όλη η τηλεοπτική και διαφημιστική βιομηχανία της χώρας.

Η απόδοση των προγραμμάτων της Δημόσιας τηλεόρασης είναι μειωμένη σε απόλυτους αριθμούς, άρα η τιμολόγηση θα κυμανθεί σε χαμηλότερα επίπεδα και τα έσοδα κατ'επέκταση θα είναι ανάλογα. Αυτό που φαίνεται σαν εμπορική «αδυναμία» της δημόσιας τηλεόρασης είναι ουσιαστικά η ευαισθησία του προϊόντος, του προγράμματός της. Η ευαισθησία αυτή είναι το αποτέλεσμα της εξισορρόπησης ανάμεσα σε δύο τάσεις: από τη μια η υποχρέωση παροχής κοινωνικής υπηρεσίας και από την άλλη η ανάγκη για εμπορική επιτυχία. Αυτό φαίνεται να αφορά περισσότερο την ET1, διότι αυτή είναι ο ψυχαγωγικός σταθμός και λιγότερο τη NET, της οποίας το προγραμματικό προφίλ είναι ξεκάθαρα εξειδικευμένο.

Το παράδειγμα του πρόσφατου Mundial (10 Ιουνίου-12 Ιουλίου) είναι χαρακτηριστικό: το γεγονός ήταν από μόνο του μεγάλης σπουδαιότητας και εμπορικής αξίας και επιπλέον η συγκυρία ήταν ευνοϊκή: το Ποδοσφαιρο-γνήσιο λαϊκό άθλημα - ήταν και πάλι «στα πάνω του» έπειτα από χρόνια κυριαρχίας του Μπάσκετ και η αγορά πρόθυμη να επενδύσει. Ακόμα και η απουσία της εθνικής μας ομάδας δεν επηρέασε την εισροή των διαφημιστικών εσόδων. Το Mundobasket της Αθήνας (29 Ιουλίου-9 Αυγούστου) είναι άλλο ένα παράδειγμα πετυχημένης εκμετάλλευσης από την Δημόσια Τηλεόραση ισχυρού προϊόντος και μάλιστα σε κακή διαφημιστική περίοδο. Η συνολική μεικτή διαφημιστική δαπάνη που απορροφήθηκε και για τα δύο γεγονότα, ήταν σύμφωνα με στοιχεία της Media Services της τάξης των 4 δισ.!

Ο προβληματισμός που έχει αναπτυχθεί είναι διπλός. Ο ψυχαγωγικός εμπλουτισμός του χαρακτήρα του σταθμού μήπως οδηγήσει σε κυριαρχία εμπορικών επιταγών και αποδυνάμωση του κοινωνικού στοιχείου;

Από την άλλη, η υπερβολική εμμονή σε εξειδικευμένες παραγωγές (ελληνικές και ξένες) μήπως διακινδυνεύει τον περιορισμό σε μια αντίληψη προγράμματος που δεν θα αφορά παρά λίγους, έχοντας ξεχάσει τη λαϊκή φύση του μέσου;

Πιο ρεαλιστική και εύστοχη είναι μια τρίτη θέση, που επισημαίνει πως ανάπτυξη και περαιτέρω καλλιέργεια της ψυχαγωγίας (π.χ. ένταξη στο πρόγραμμα ενός τηλεπαιχνιδιού ή αγορά ξένων κιν/φικών ταινιών με περισσότερο «εμπορικά» κριτήρια,) δεν είναι κάτι αναγκαστικά διαβολικό, αλλά θα έπρεπε να είναι το ζητούμενο μαζί με την παράλληλη διατήρηση των γενικότερων ποιοτικών στοιχείων που παραδοσιακά διέκρινε το σταθμό. Κάτι τέτοιο θα αποσαφήνιζε περισσότερο την «εικόνα» του σταθμού, θα επηρέαζε θετικά τα πο-

τά τηλεθέασης και θα της έδινε μεγαλύτερη ανταγωνιστική ώθηση. Αυτό, με τη σειρά του, θα είχε ευεργετική επίδραση και στα διαπιστωτικά έσοδα, και τα μερίδια δαπάνης που θα αντιστοιχούσαν στον σταθμό θα ήταν αυξημένα.

Απρόσθετα, το δεύτερο κανάλι, η NET, θα μπορούσε να ενισχύσει αποτελεσματικότερα το ρόλο της επιμόρφωσης και να εδραιώσει μέχρι τώρα θετικές τάσεις.

Εάν αυτά τα δεδομένα, η εμπορική προσπάθεια της δημόσιας τηλεόρασης συνίσταται στην παροχή κινήτρου με τη χάραξη ορθολογικής τιμολογιακής πολιτικής, με στόχο το χαμηλό τελικό κόστος για τον πελάτη και τη μεγιστοποίηση εσόδων για την ίδια.

Η Δημόσια Τηλεόραση με τους δύο σταθμούς της, την πανελλαδική της κάλυψη, τη χαμηλή διαφημική φόρτιση (clutter) προσφέρει στους ενδιαφερόμενους την ευκαιρία να προβληθούν σε ένα περιβάλλον σοβαρότητας και κύρους να απευθυνθούν αποτελεσματικότερα στα κοινωνικά δυναμικά οικονομικά εύρωστα δημογραφικά κοινά που αποτελούν τον κορμό του κοινού της, όπως σημειώσαμε και παραπάνω.

ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Πρακτικά, οι ιδιωτικοί σταθμοί πλεονεκτούν σε σύγκριση με την δημόσια, στο ότι τα προγράμματά τους –άρα και τα μεταδιδόμενα διαφημιστικά μηνύματα– παρακολουθούνται από περισσότερους θεατές, κάτι που αποδίδει στις διαφημιστικές εταιρείες χαμηλό κόστος ανά μονάδα τηλεθέασης (Cost Per Rating). Αυτό είναι πολύ σημαντικό κριτήριο ικανοποίησης του πελάτη τους, διαφημιζομένου. Να σημειώσουμε εδώ πως ο αρχικός τιμοκατάλογος των ιδιωτικών σταθμών είναι πολλαπλάσια ακριβότερος από τον αντίστοιχο της δημόσιας, αλλά καθίσταται τελικά φθηνότερος, αφού οι απλάσιοι τηλεθεατές καταναλώνουν ανάλογο χρόνο στους σταθμούς Antenna, Star και ΣΚΑΪ.

Όπως είδαμε στον πίνακα κατανομής της διαφημιστικής δαπάνης παραπάνω, οι Mega και Αντέννα απολαμβάνουν ένα σημαντικό, ποσοστιακό μερίδιο διαφημιστικής δαπάνης της τάξης του 66%, που αντιστοιχεί τις ημέρες μετάδοσης δημοφιλών προγραμμάτων.

Ως παράδειγμα, ενώ η μέση ημερήσια απορρόφηση διαφημιστικής δαπάνης για τους δύο μεγάλους ιδιωτικούς σταθμούς είναι 300 εκατ. δραχ. για τον καθένα, την Τετάρτη 9.12, ημέρα των μεταδόσεων ποδοσφαιρικών αγώνων Κροασία-Ολυμπιακός και ΠΑΟ-ΑΕΚ, η δαπάνη που απορρόφησε το Mega και κατέγραψε η Antenna Services ήταν 460 εκατ. δραχ. Παρομοίως, το μερίδιο δαπάνης που αντιστοιχεί στον Αντέννα πολλαπλασιάζεται την Τρίτη, ημέρα μετάδοσης της πετυχημένης σειράς «Και οι παντρεμένοι έχουν ψυχή».

ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΟΝΟΚΕΦΑΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Οι νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας (Ψηφιακή τηλεόραση και ψηφιακή ραδιοφωνία) υλοποιούνται με τη συνεργασία τριών, απομονωμένων μέχρι πρόσφατα, βιομηχανιών: της ραδιοτηλεόρασης, των τηλεφωνικών και των υπολογιστών-πληροφορικής.

Οι τεχνολογίες συγκλίνουν, τα προσφερόμενα όμως προϊόντα ή/και υπηρεσίες κατακερματίζονται και πολλαπλασιάζονται (ραδιοτηλεοπτικά προγράμματα συνδρομητικού και αμφίδρομου τύπου, υπηρεσίες Internet, τηλεφωνία, τηλε-εργασία, αγορές και οικονομικές συναλλαγές από το σπίτι, εκπαίδευση κ.λπ.).

Ένα βασικό πρόβλημα εμπορικής και γενικότερα κοινωνικής φύσης που θα αρχίσει σύντομα να διαφαίνεται στο πολυσύνθετο περιβάλλον των ΜΜΕ, θα είναι το πώς και πότε η διαφημιστική αγορά θα προσεγγίσει ποιο δημογραφικό κοινό σε ποιο μέσο. Ο κατακερματισμός του τηλεοπτικού προϊόντος –για να αναφέρουμε μόνο το πεδίο της τηλεόρασης– θα έχει σαν αποτέλεσμα την εξειδίκευση του κοινού, την αριθμητική του συρρίκνωση και ίσως την τελική αύξηση του κόστους του διαφημιστικού μηνύματος. Η αγορά σήμερα διαθέτει την δυνατότητα πρόβλεψης και μέτρησης της αποτελεσματικότητας μιας διαφημιστικής καμπάνιας, όμως τα σημερινά λογισμικά εργαλεία δεν αρκούν για την ανάλυση του δαιδαλώδους κοινωνικο-επικοινωνιακού περιβάλλοντος, του όχι και τόσο μακρινού μέλλοντος.

Οι διαφημιστές δεν κρύβουν την αμηχανία τους μπροστά στα νέα δεδομένα, αμηχανία που ίσως είναι και προϊόν άγνοιας των γεγονότων.

Η τηλεόραση θα εξακολουθεί να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση και ψυχαγωγία μας όπως επίσης και στην απορρόφηση της διαφημιστικής δαπάνης. Όμως η κυριαρχία της έχει αρχίσει να αμφισβητείται: η εισροή διαφημιστικής δαπάνης στο Internet αυξάνεται και παράλληλα διαπιστώνεται από έρευνες, απομάκρυνση διαφημιστικά ενδιαφερόντων τμημάτων τηλεθεατών (έως 35 ετών) από την τηλεόραση, ειδικά την περίοδο του prime time –από 20.00 έως 23.00– οπότε και διοχετεύεται το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης στα τηλεοπτικά μέσα.

Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΤ1 ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ

Ο στόχος του Πρώτου καναλιού πρέπει να είναι η ψυχαγωγία με καλαισθησία, πλήρη κατανόηση των υπαρκτών αναγκών του τηλεοπτικού κοινού και γνώση των ελλείψεων του προσφερόμενου προγράμματος από τους ανταγωνιστές.

Αναμφισβήτητα, πολλά ενθαρρυντικά βήματα έχουν γίνει. Χρειάζεται όμως επιμονή και συνεχή επαφή με τα μηνύματα της εποχής μας, και τότε η εμπορική επιτυχία δεν μπορεί παρά να ακολουθήσει. Η δημιουργία ισχυρού προϊόντος που θα ανταγωνίζεται στην αγορά κάθε τηλεοπτική περίοδο δεν είναι αναγκαστικά ταυτόσημη με κακή ποιότητα και κοινωνικό κίτρινο. Το δύσκολο –και αξιοθαύμαστο μαζί– θα είναι η περαιτέρω καλλιέργεια σύγχρονου προγράμματος που να εμπεριέχει ποιότητα, εμπορικό δυναμισμό και συγκεκριμένη «εικόνα». Αυτή είναι η ουσιαστική πρόκληση της Ελληνικής Δημόσιας Τηλεόρασης και οι νέες τεχνολογικές εξελίξεις μπορούν να λειτουργήσουν προς αυτή την κατεύθυνση, αφού όλοι οι παίκτες της ψηφιακής* σκακιέρας ξεκινούν από την ίδια βάση.

* Στη χώρα μας ψηφίστηκε μέσα στο φθινόπωρο ο Νόμος που ρυθμίζει την «παροχή συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών» (Ν.2644/13-10-98) και που ουσιαστικά δίνει το πράσινο φως για την έναρξη των ανάλογων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Είναι δεδομένο το ενδιαφέρον των τηλεοπτικών σταθμών (συμπεριλαμβανομένου και του συνδρομητικού καναλιού) αλλά και του ΟΤΕ στο εγχείρημα. Αυτό που δεν είναι ακόμα ξεκάθαρο είναι οι πιθανές συμμαχίες που θα διαμορφωθούν για να αντιμετωπίσουν το τρομακτικό κόστος της επένδυσης για την παροχή ψηφιακών «μπουκέτων». Άγνωστο είναι, επίσης, αν θα είναι μια ολοκληρωμένη υπηρεσία ψηφιακών παροχών ή μόνο ψηφιακής τηλεοπτικής αναμετάδοσης, στην πρώτη τουλάχιστον περίοδο ανάπτυξης.

Το περιεχόμενο μιας **παρεμβατικής πολιτικής** στον αστερισμό του ευρώ

του Γιώργου Σιγηνού

Τα βασικά προβλήματα που θα απασχολήσουν την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) είναι πολλά και με ασαφή όρια: 1. το πλαίσιο για μια ορθολογική άσκηση της νομισματικής πολιτικής, 2. το άριστο μείγμα δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, 3. το αποκεντρωμένο μοντέλο άσκησης της νομισματικής πολιτικής, 4. ο ρόλος των εθνικών κεντρικών τραπεζών, 5. το πρόβλημα της έσχατης-πιστωτικής προσφυγής, 6. η εποπτεία των πιστωτικών και χρηματιστικών ιδρυμάτων, 7. οι εξωτερικές σχέσεις της ΕΚΤ, 8. η άσκηση της συναλλαγματικής πολιτικής του ευρώ, 9. η ισορροπία μεταξύ της ανεξαρτησίας και της υπολογικότητας.

Στις 4 Ιανουαρίου 1999 θα τεθεί σε λειτουργία το τρίτο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Η ημερομηνία είναι ιστορική για την εξελικτική πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για πολλούς λόγους. Κυρίως διότι μετά σαράντα ένα χρόνια από τότε που δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)¹ και μετά έξι περίπου χρόνια από τότε που ισχύει η Συνθήκη του Μάαστριχτ², η ΟΝΕ θα εμβαθύνει ουσιαστικά την Ε.Ε. όσο καμία άλλη αναθεώρηση της Συνθήκης της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένης και της Συνθήκης του Άμστερνταμ³.

Με την έναρξη του τρίτου σταδίου, τα προαναφερόμενα βασικά θέματα δημιουργούν τη δική τους δυναμική, στην οποία δεν έχουν διατυπωθεί πειστικές λύσεις. Επιπλέον, μερικά από αυτά τα προβλήματα δεν είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους αλλά ούτε είναι τα μόνα που απασχολούν τους ειδικούς και δημόσιους λειτουργούς σήμερα. Αρκετοί αρθρογράφοι στο *Αντί* έχουν ασκήσει κριτική στην ανεξαρτησία της ΕΚΤ ή την παραχώρηση της αρμοδιότητας της νομισματικής πολιτικής από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες στην

ΕΚΤ. Πρόσφατα, δε, αρκετοί υπουργοί μεγάλων κρατών-μελών αμφισβητούν τον πρωταρχικό στόχο της ΕΚΤ, δηλαδή τη σταθερότητα των τιμών, και τονίζουν τον δευτερεύοντα στόχο της, δηλαδή τη στήριξη των οικονομικών πολιτικών στην Κοινότητα.

Σε πρόσφατο άρθρο του, ο ευρωβουλευτής, κ. **Γ. Κατηφόρης** καταπιάνεται με ένα ζήτημα που εντάσσεται στα προαναφερόμενα βασικά θέματα και ασχολείται με το ενδεχόμενο μιας παρεμβατικής πολιτικής του ευρώ. Το περιεχόμενο αυτής της πρότασης συνοψίζεται στη φράση του: «*Με το ευρώ μια παρεμβατική πολιτική κεννσιανού τύπου έχει πιθανότητες επιτυχίας πολύ ευρύτερες από ό,τι θα είχε χωρίς το ευρώ*»⁴. Οπότε το άρθρο του στοχεύει να τονίσει τον ρόλο της ΕΚΤ όταν οι οικονομικές πολιτικές των κρατών-μελών είναι παρεμβατικές και έτσι δίδουν προτεραιότητα στον δευτερεύοντα στόχο της ΕΚΤ, δηλαδή τη στήριξη των οικονομικών πολιτικών.

ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΦΙΚΤΗ;

Η παρεμβατική πολιτική τύπου Κένυς που προτείνει ο κ. Κατηφόρης εστιάζεται

σε ένα πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων που θα αναληφθεί και εφαρμοστεί από τα μεγάλα κράτη-μέλη. Αναφέρει δε το πρόγραμμα του Μιτεράν στη δεκαετία του 1970 ως δόκιμο και εφικτό, το οποίο μπορεί να επαναληφθεί διότι δεν κινδυνεύουν τα κράτη-μέλη να χάσουν τα κεφάλαιά τους. Και ο λόγος είναι απλός: «*δεν έχουν πού πάνε*». Αναθεματίζει ο κ. Κατηφόρης, απιστός μετα-κεννσιανός, τον «κέρβερ της ανεξάρτητης ΕΚΤ, ο οποίος είναι *«τοιμος να στραγγαλίσει τον δανεισμό του Δημοσίου αυξάνοντας τα επιτόκια*». Αλλά ποια αξία θα είχε ή θα έχει ο «κέρβερ της ανεξάρτητης ΕΚΤ» εάν υπήρχε υπάρξει ουσιαστική υπολογικότητα της ΕΚΤ, έστω και παραπλήσια, αν όχι όμοια της υπολογικότητας που ασκεί το Κογκρέσσο των ΗΠΑ στο ομόσπονδο νομισματικό σύστημα των ΗΠΑ;

Αναγνωρίζεται η παρεμβατική φύση του νομίσματος, αλλά δεν αναφέρεται στο ουσιαστικό ζήτημα εάν το χρήμα είναι το δημιούργημα του Κράτους ή των αγορών. Είναι μια *νομισματική εξωγένεια* που εσωματώνει έναν αρκετά μεγάλο αριθμό οικονομικών εξωγενειών στους τομείς παραγωγής αγαθών, της διανομής εισοδήματος και της ανταλλαγής προϊόντων. Εάν αναγνωρισθεί πως το χρήμα είναι μία *εξωγένεια*, τότε και μόνον τότε η φύση του μπορεί να είναι διττή: *παρεμβατική και φελελεύθερη*.

Αλλά υπάρχει ένα σοβαρό εμπόδιο στην παρεμβατική πολιτική που προτείνεται από κεννσιανούς πολιτικούς ή οικονομολόγους. Πώς θα χρηματοδοτηθεί το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων; Με ευρωπαϊκό ή με εθνικό δανεισμό; Μέσω της ανακατανομής των δημοσίων δαπανών; Θα κληθεί ο ιδιωτικός τομέας να χρηματοποιήσει το ενιαίο πανευρωπαϊκό χρηματοστήριό βασισμένο στο ευρώ για να χρηματοδοτήσει το πρόγραμμα; Θα υπερβούν το 3% του δημοσιονομικού ελλείματος που καθορίζει το *σύμφωνο σταθερότητας* ώστε το πρόγραμμα να χρηματοδοτηθεί με μεταφορά των βαρών από τη ση-

γενεά στην αυριανή; Αυτό είναι το βασικό περιεχόμενο μιας παρεμβατικής πολιτικής για το οποίο θα περιμένουμε πειστική απάντηση.

Η τρίτη πτυχή μιας παρεμβατικής πολιτικής είναι εξίσου ουσιαστική. Τόνωση της εθνικής ζήτησης χωρίς συνοδευτικές πολιτικές θα καταλήξει είτε σε αύξηση του ρυθμού είτε σε υψηλότερο ρυθμό πληθωρισμού. Και στις δύο περιπτώσεις η κατανομή του εισοδήματος θα αλλάξει και τα φορολογικά βάρη θα βαρύνουν, όπως πάντα, τις ασθενέστερες τάξεις.

Η παρεμβατική πολιτική που προτείνει ο ασηφόρης δεν λύνει (ή μάλλον ενισχύει την καχυποψία) το ουσιαστικό πρόβλημα της συνεισφοράς του γείτονα (beggar-neighbor). Η ανάληψη εκ μέρους των άλλων κρατών της Ε.Ε. μιας επενδυτικής πολιτικής θα ωφελήσει πρωτίστως τις πλούσιες χώρες λόγω της ευελιξίας τους σε θέματα που επηρεάζονται κυρίως από την αύξηση της εσωτερικής ζήτησης. Ποιος θα αναλάβει, υπό τις παρούσες συνθήκες της ασυντόνιστης μακρο-οικονομικής πολιτικής στην Ε.Ε., να ακατανεύμει τα βάρη και γιατί οι μεγάλες χώρες να συνεισφέρουν επιπρόσθετους πόρους από τους που συνεισφέρουν στον προϋπολογισμό της Κοινότητας; Αυτά τα ερωτήματα τίθενται για όλους εκείνους που προτείνουν ανάλογες επιμέρους λύσεις.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η εναλλακτική παρεμβατική πρόταση μπορούσε να συνδυάσει κενόδοξια με αρκετή δόση φιλελευθερισμού στις αγορές εργασίας και προϊόντων. Τα και αυτά δεν θα είναι αρκετά, διότι τέτοιου είδους παρεμβατική πολιτική θα μπορούσε να είναι εφικτή και ορθολογική, υπό την αριστοτελική έννοια, αλλά μόνον εάν θα μπορούσε να τονώσει την συσσώρευση του κεφαλαίου και να ακατανεύμει το πλεόνασμα του κατά την εξέλιξη κοινωνικού κεφαλαίου.

Η ανακατανομή, φυσικά, προϋποθέτει φερεγγυότητα του κράτους. Αλλά φερεγγυότητα του κράτους και εμπιστοσύνη στο κράτος ούτε βρίσκονται «εν αφθού» ούτε έρχονται από άλλον πλανήτη. Απαιτούνται με πολιτικές που αποβλέπουν στην προσαρμογή στα νέα δεδομένα και στην υπέρβαση των παραδοσιακών συμφερόντων ή νέων συμφερόντων που έχουν δημιουργήσει κενόδοξοι πολιτικοί – ή κοινώς «πολιτικοί κακούργοι» – την τελευταία εικοσαετία στον τόπο μας. Αποτέλεσμα αυτής της δίνης είναι να έχουμε ένα κράτος

που έχει μάθει, και το μόνο μέσο που του έχει απομείνει στην εποχή της παγκοσμιοποίησης είναι, να φορολογεί μόνον εκείνους που δεν μπορούν να αποφύγουν τη φορολογία.

Η ανακατανομή προϋποθέτει φερεγγυότητα του κράτους. Αλλά φερεγγυότητα του κράτους και εμπιστοσύνη προς αυτό προκύπτει μόνο με πολιτικές που αποβλέπουν στην προσαρμογή στα νέα δεδομένα και στην υπέρβαση των παραδοσιακών ή νέων συμφερόντων που έχουν δημιουργήσει κενόδοξοι πολιτικοί την τελευταία 20ετία στον τόπο μας.

Σε ποιο άλλο κράτος της Ε.Ε. ένας υπάλληλος του ευρύτερου δημόσιου τομέα που βρήκε δουλειά με κάποιες εξετάσεις ή πολιτικά μέσα μετά την αποφοίτησή του από το γυμνάσιο ή το πανεπιστήμιο και μετά 15 χρόνια δουλειάς (ή λούφας) είχε (και έχει;) το δικαίωμα συνταξιοδότησης για το υπόλοιπο της ζωής του, δηλαδή τα επόμενα 40 χρόνια εάν ζήσει το μέσον όρο του χρόνου που ζουν οι Έλληνες; Ποιος θα φέρει το βάρος της συνταξιοδότησής του; Ποια άλλη θέση έχει καταλάβει και δουλεύει στην παράλληλη (ή κοινώς στη «μαύρη») οικονομία της χώρας μας σε βάρος των νεώτερων

γενεών; Και δεν είναι ένας και δύο.

Θα μπορούσε κανείς να αναφέρει πολλά παραδείγματα από την ελληνική πραγματικότητα. Το πιο κραυγαλέο φυσικά είναι το φορολογικό καθεστώς με τις φοροαπαλλαγές για συγκεκριμένες τάξεις με στοιχεία έντονης εύνοιας που έχει καταλήξει σε έντονο και άδικο καταμερισμό των βαρών του κόστους του και του δημοσίου. Αλλά το προαναφερόμενο παράδειγμα του 35-40άρη συνταξιούχου δείχνει το μέγεθος των συνοδευτικών μέτρων που θα χρειαστούν για την άσκηση μιας παρεμβατικής πολιτικής εάν εφαρμοστεί στον τόπο μας.

Θα πρέπει να τονισθεί, επίσης, η ανάγκη της «αλληλεξάρτησης». Δηλαδή, μια παρεμβατική πολιτική τύπου Κέννυς δύναται να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας εάν οι συνοδευτικές πολιτικές που προτείνονται σε αυτό το άρθρο (παρεμβάσεις στις αγορές εργασίας και προϊόντων με γενναία φορολογικά μέτρα στοχεύοντας στην ίση κατανομή των βαρών) δημιουργούν την αναγκαία προσφορά.

Με άλλα λόγια η πολιτική της «συμπληρωματικότητας» θα δημιουργήσει την απαραίτητη συνέργεια σε τρεις τομείς: τόνωση της ζήτησης, παρέμβαση στην αγορά εργασίας και φορολογικό. Και αυτή η συνέργεια είναι απαραίτητη προϋπόθεση για μια εφικτή και ορθολογική παρεμβατική πολιτική.

Όσον αφορά το φορολογικό, η βασική αρχή της, ότι επηρεάζει τη συμπεριφορά των καταναλωτών, αποταμιευτών και επενδυτών, ισχύει και στη χώρα μας, της οποίας το φορολογικό σύστημα έχει μία ιδιαιτερότητα. Αυτή αφορά τη διττή φύση του προβληματικού μας φορολογικού συστήματος: οι φορολογικές απαλλαγές είναι μεγάλες και παραβιάζουν την αρχή του πανδήμου φόρου, και η άνιση επιβάρυνση οδηγεί στη φοροδιαφυγή και στρέβλωση των κανόνων λειτουργίας της αγοράς.

Η κατάργηση όλων των φορολογικών απαλλαγών θα επιτρέψει την ίση μεταχείριση και το πάνδημο του φόρου. Η δε κατάργησή τους θα μπορούσε να αντικατασταθεί από ένα νέο σύστημα φορολογικής επιχορηγίας (Friedman's negative income tax) με βάση το οικογενειακό εισόδημα. Αυτό το νέο σύστημα φορολογικής επιχορηγίας θα μπορούσε επίσης να αντικαταστήσει όλα τα επιδόματα που ισχύουν σήμερα.

Αυτή η εναλλακτική πρόταση πριν απορριφθεί ως ανέφικτη θα μπορούσε να μελετηθεί και να συγκριθεί με την κρατούσα με βάση το τι επιδιώκει ένα φορολογικό σύ-

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΣΕΙΡΑ: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΣΥΛΛΕΚΤΗΣ

Παλαιά, σπάνια και δυσεύρετα
βιβλία, ελληνικά και ξένα

List of old rare and difficult to find
books in greek and in foreign
languages

AUTUMN 1998
ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ 1998

5

ΒΙΒΛΙΟΣΥΛΛΕΚΤΗΣ

Παλαιά, σπάνια και δυσεύρετα
βιβλία, ελληνικά και ξένα

List of old, rare and difficult
to find books in greek and
in foreign languages

ΕΚΔΟΣΕΙΣ • ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 8 • ΑΘΗΝΑ, 108 72 • ΤΗΛ. 36 27 318 - 36 42 802 - Fax: 36 10 271

Με 128 σελίδες
και 3296 παλαιά σπάνια
και δυσεύρετα βιβλία

Προσφέρεται και αποστέλλεται
δωρεάν από τις Εκδόσεις
και το Βιβλιοπωλείο μας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

στημα να πετύχει, δηλαδή ισονομία και αποτελεσματικότητα. Τα αποτελέσματα για τη χώρα μας θα αποδειχθούν καινοτόμα και ουσιώδη. Το ουσιαστικό πρόβλημα είναι εάν το πολιτικό κόστος είναι τόσο μεγάλο, διότι θα θιγούν τόσα συμφέροντα, που θα διακυβευθεί η επανεκλογή της σημερινής κυβέρνησης.

Όσον αφορά την αγορά εργασίας και το σύστημα κινήτρων και επανεκπαίδευσης, που όλοι επικαλούνται ως πανάκεια ώστε η

**Έχουμε ένα κράτος που
το μόνο μέσο το οποίο
του έχει απομείνει
στην εποχή της
παγκοσμιοποίησης είναι
να φορολογεί μονάχα
όσους δεν μπορούν
να αποφύγουν τη
φορολογία.**

προσφορά να αυξηθεί και έτσι να μειωθεί το εργατικό κόστος, η χώρα μας θα μπορούσε να μάθει πολλά από τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. που έχουν ήδη πειραματιστεί. Από την υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων μπορούν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα, θετικά και αρνητικά.

Πρώτον, τα επιδόματα ανεργίας που χορηγούνται χωρίς όρους και προϋποθέσεις δημιουργούν τεμπέληδες και ανειδίκευτους εργάτες. Δεύτερον, συλλογικές συμβάσεις στις οποίες δεν λαμβάνονται υπόψη οι περιφερειακές ανάγκες και οι ιδιαιτερότητες των τομέων παραγωγής καταλήγουν σε υψηλότερη ανεργία. Τρίτον, η μονιμότητα στον δημόσιο τομέα, όταν η στελέχωσή του βασίζεται σε πολιτικά κριτήρια, οδηγεί στη μικρότερη αποδοτικότητα. Τέταρτον, η μείωση του έμμεσου κόστους που απορρέει από την εισφορά των εργοδοτών αυξάνει την απασχόληση. Πέμπτον, η εκπαίδευση των ανέργων με επιχορήγηση που γίνεται σε εταιρείες συνήθως καταλήγει σε αύξηση της απασχόλησης.

Μια τελευταία παρατήρηση είναι αναγκαία. Ποιος θα αναλάβει να εφαρμόσει τι, σε περίπτωση μιας παρεμβατικής πολι-

τικής; Η αρχή της επικουρικότητας θα εφαρμοστεί και στους τρεις τομείς; Εάν πάλι δεν είναι εφικτό για τους τομείς της φορολογίας και τόνωσης της ζήτησης, τότε γιατί να μην αναγνωρίσουμε την αναγκαιότητα της δημιουργίας μιας Ευρωπαϊκής Δημοσιονομικής Αρχής (ΕυΔΑ);

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΑΡΧΗ (ΕυΔΑ)

Έχω υποστηρίξει στο παρελθόν την αναγκαιότητα της δημιουργίας μιας ΕυΔΑ για τρεις λόγους⁵. Πρώτον, διότι το ευρώ ως χρήμα της ΕΚΤ, που παίζει ενεργό, και όχι ουδέτερο ρόλο, θα ενσωματώσει τις κατηγορίες των νομισματικών εξωγενειών που έχουν σχέση με το δικαίωμα της νομισματοκοπής, το επίπεδο των τιμών και την εμπιστοσύνη. Συνεπώς, η ΕΚΤ θα απορροφήσει πόρους που σήμερα απορροφούνται από τα εθνικά νομίσματα.

Δεύτερον, η ΕυΔΑ θα μπορούσε να ενσωματώσει τα τρία διαρθρωτικά ταμεία και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και έτσι θα καθιερωθεί το ταμείο σταθεροποίησης. Θα έχει, δε, ως στόχο τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών στην Κοινότητα και την επιλεκτική παρέμβαση στην περιφέρεια ή σε κράτος-μέλος, εάν υπάρξουν ασυμμετρικές οικονομικές επιρροές εξωγενείς ή άλλου είδους παράγοντες. Λύεται με αυτόν τον τρόπο και το πρόβλημα της συνεισφοράς του γείτονα.

Τρίτον, η ΕυΔΑ θα δύναται να παίζει τον ρόλο του αναδιανομέα. Αυτό θα προέλθει από την ανάγκη ανακατανομής των φορολογικών εσόδων που θα προέλθουν από τον ΦΠΑ και ειδικούς φόρους όταν ο ΦΠΑ θα βασίζεται στην αρχή της προέλευσης, αντικαθιστώντας έτσι τη σημερινή που είναι η αρχή της τελικής καταναλώ-

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η ιδρυτική συνθήκη της ΕΟΚ υπεγράφη στις 25η Μαρτίου 1957 στη Ρώμη με ημερομηνία ισχύος της την 1η Ιανουαρίου 1958.
2. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση συμφωνήθηκε τον Δεκέμβριο του 1991 και υπεγράφη στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1993, ετέθη δε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993.
3. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ συμφωνήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ στις 16-17 Ιουνίου 1997, αλλά δεν έχει επικυρωθεί από όλα τα κράτη-μέλη.
4. Βλ. *Η κρίση και ο ρόλος του ευρώ*, το Βήμα, 8 Νοεμβρίου 1998.
5. Έχω αναφερθεί στο θέμα της Ευρωπαϊκής Δημοσιονομικής Αρχής δύο φορές στο *Αποβλ. τχ. 592*, 24.11.1995 και *τχ. 637*, 10.7.1997.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ Euroland

Ο Εκόνομιστ χαρακτηρίσε τη δημιουργία του ευρώ ως την «πλέον βαρυσήμαντη νομισματική καινοτομία από την καθιέρωση του δολλαρίου των Ηνωμένων Πολιτειών το 1792». Όντως το ευρώ, αποτελεί το ενιαίο νόμισμα 11 εκατομμυρίων Ευρωπαίων. Εν δυνάμει ανταγωνιστής του δολλαρίου, συμβολίζει ένα κολοσσιαίο έτευγμα αυτό της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Η έλευσή του στη Γηραιά Ήπειρο επισφραγίζει δεκαετίες συνεχούς πορείας προς την ενοποίηση κι αναμένεται να λειτουργήσει ως μοχλός ευερείας και ειρήνης σε ταλαιπωρημένες από ανταγωνισμούς και αιματοχυσίες αιώνων περιοχές της Ευρώπης.

Η «περιπέτεια» του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος ξεκίνησε πριν από 20 χρόνια ως πυρήνας του οράματος της ομοσπονδιακής Ευρώπης, για να μεταλλαχθεί τα τελευταία χρόνια σε οικονομικό εργαλείο. Το βασικό ρυθμιστή του παιχνιδιού την πανίσχυρη Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η Ευρώπη των 15 καλείται να υλοποιήσει το πρωτοφανές από ιστορική οπτική πείραμα του ευρώ.

Η επιτυχία για την Ευρώπη του κοινού νομίσματος περιλαμβάνει δύο προτεραιότητες: την πλήρη διασφάλιση της νομικής στη ζώνη του ευρώ και την προσέγγιση των οικονομικών των χωρών του ευρώ στο πλέον χαμηλό επίπεδο.

Ομως πίσω από το ευρώ δεν θα υπάρχει ένας ευρωπαϊκός προϋπολογισμός, αφού δεν υπάρχει και ευρωπαϊκή ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Αυτό ακριβώς το πρόβλημα επιχειρεί να αντιμετωπίσει το Σύμφωνο Σταθερότητας. Στο οποίο τίθενται σαφείς κανόνες

δημοσιονομικής πειθαρχίας, ώστε κανένα κράτος-μέλος να μην επιβαρύνει τους άλλους εταίρους του ευρώ με κάποιο πρόσθετο βάρος, ενώ, ταυτοχρόνως, παρέχεται μεγαλύτερη εξουσία στο συμβούλιο υπουργών, το οποίο καλείται να επιβλέπει τη γενικότερη πορεία της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Οικονομικοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι η προβλεπόμενη επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης της ευρωπαϊκής οικονομίας ενδέχεται να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην ομαλή καθιέρωση του νομίσματος. Παράλληλα, δεν αποκλείεται, οι «χώρες της Ζώνης του ευρώ, υπό την καθοδήγηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, να οδηγηθούν στην αναζήτηση συναινετικών λύσεων για τη διευθέτηση διεθνών οικονομικών προβλημάτων.

Υπό το πρίσμα όλων αυτών των νέων παραγόντων δημιουργείται κι ένα νέο πλαίσιο διατλαντικών δεσμών. Για τα θέματα οικονομικής πολιτικής, συντονισμού, ανταγωνισμού θα πρέπει να λειτουργήσει μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής κάτι πιο ευέλικτο και αποτελεσματικό τουλάχιστον από ευρωπαϊκής πλευράς.

Ποιον θα μπορεί να πάρει στο τηλέφωνο για να κάνει τις απαραίτητες συνεννοήσεις ο αμερικανός υπουργός Οικονομικών; Ποιο θα είναι το τηλέφωνο της Ευρώπης, όταν αυτή θα θέλει να παίζει διεθνή ρόλο με αυξημένο κύρος και αυξημένες δυνατότητες χάρις στο ευρώ;

Στην ενωμένη Ευρώπη διαμορφώνεται ένας πόλος ισορροπίας και σταθερότητας, ο οποίος για να δραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην παγκόσμια σκηνή θα πρέπει η Ε.Ε. να είναι σε θέση να μιλά με μία και μόνη φωνή.

**Η έλευση
του ευρώ στη
Γηραιά Ήπειρο
επισφραγίζει
τέσσερις
δεκαετίες
συνεχούς
πορείας προς την
ενοποίηση της
Ευρώπης.**

Νερό: στοίχημα ειρήνης και ευημερίας για τον 21ο αιώνα

του Jean-Paul Besset

Μια περιορισμένη προσφορά αντιμέτωπη με μια αυξανόμενη ζήτηση: οι όροι της κρίσης έχουν τεθεί. Η ανθρωπότητα θα αντιμετωπίσει, ενδεχομένως, έλλειψη νερού κατά τη διάρκεια του προσεχούς αιώνα ή, τουλάχιστον, ενδέχεται να μην υπάρχει πρόσβαση στον συγκεκριμένο πόρο σε ορισμένες ζώνες του πλανήτη.

Στη δεύτερη Συνδιάσκεψη Κορυφής της Υψηλίου, που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1997 στη Νέα Υόρκη, διατυπώθηκε η προειδοποίηση ότι πρέπει να αναμένονται «τοπικές κρίσεις νερού που είναι προάγγελοι μιας παγκόσμιας κρίσης».

ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Το Ινστιτούτο Υδάτινων Πόρων εκτιμά ότι 232 εκατομμύρια άνθρωποι, σε 26 χώρες, βρίσκονται σε κατάσταση έλλειψης (λιγότερα από 1.000 m³ νερού ετησίως ανά κάτοικο) και 400 εκατομμύρια αντιμετωπίζουν «αγωνία νερού», αφού ο ρυθμός κατανάλωσής του είναι μεγαλύτερος από το ρυθμό ανανέωσής του. Σύμφωνα με τη Διεθνή Τράπεζα, 80 χώρες, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 40% του πληθυσμού του πλανήτη, αντιμετωπίζουν προβλήματα ανεφοδιασμού και υγειονομικής ποιότητας. Οι προβλέψεις όλων των ειδικών οργανισμών δεν είναι καθόλου αισιόδοξες:

Ο Jean-Paul Besset είναι δημοσιογράφος της εφημερίδας Le Monde. Το κείμενο αυτό περιλαμβάνεται σε συλλογικό τόμο που πρόκειται να κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις Παπαζήση στα τέλη Δεκεμβρίου με τίτλο: Οι Διεθνείς Σχέσεις στη Μεταψυχροπολεμική Εποχή. Από τη Γεωπολιτική στη Γεωοικονομία.

σε είκοσι-τριάντα χρόνια από σήμερα –διάστημα μιας γενεάς– ο αριθμός των ατόμων που δεν θα εφοδιάζονται με επαρκή ποσότητα γλυκού νερού θα κυμαίνεται γύρω στο 1,5 δισεκατομμύριο.

Δεν υπάρχει κάποιο μυστήριο. Στις αρχές του αιώνα, η ανθρωπότητα αριθμούσε 1,5 δισεκατομμύρια κατοίκους, το 1950 2,5 δισ. και θα φτάσει στα 6 δισ. κατά την αλλαγή της χιλιετίας, τα 8 δισ. το 2025 και, εάν επιβεβαιωθεί η δημογραφική μεταλλαγή των χωρών του Νότου, θα σταθεροποιηθεί στα 10 δισ. στα μέσα του 21ου αιώνα. Οι περισσότεροι κάτοικοι συνεπάγονται και περισσότερες ανάγκες. Έτσι, η κατανάλωση νερού επταπλασιάστηκε από την αρχή του αιώνα μέχρι σήμερα, ενώ η διαθέσιμη ποσότητα ανά κάτοικο μειώθηκε κατά 40% από το 1970.

Η αύξηση της κατανάλωσης συνεχίζεται με ρυθμό διπλάσιο από εκείνον της αύξησης του πληθυσμού. Και οι αλλαγές που μεσολαβούν στους τρόπους παραγωγής και διαβίωσης, ιδιαίτερα η εντατικοποίηση της αγροτικής παραγωγής με βάση την άρδευση (η οποία «αντλεί» 70% του διαθέσιμου γλυκού νερού), καθώς και τα πελώρια προβλήματα εξυγίανσης που ανακύπτουν από την καλπάζουσα αστικοποίηση (το 2000, ο πλανήτης θα αριθμεί 21 πόλεις με περισσότερους από 10 εκατομμύρια κατοίκους, από τις οποίες οι 17 βρί-

σκονται σε χώρες του Νότου), επιταχύνουν αυτή την έκρηξη στη ζήτηση.

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΣΤΑΘΕΡΗ

Όμως, η προσφορά παραμένει σταθερή. Η ροή των ανανεώσιμων γλυκών υδάτων αποκαθίσταται, καλώς ή κακώς, γύρω στα 40.000 δισ. m³ ετησίως (με την προϋπόθεση ότι η επέκταση των ερήμων και το ενδεχόμενο αύξησης της κλιματολογικής θερμοκρασίας δεν περιορίζουν τους υδάτινους πόρους). Η μέση διαθέσιμη ποσότητα ανά κάτοικο, που ήταν 8.000 m³ το 1990, θα μειωθεί στα 4.000 m³ μέσα σε δύο ή τρεις δεκαετίες. Ωστόσο, δεν πρέπει να πανικοβαλλόμαστε, καθώς το επίπεδο κάτω από το οποίο η έλλειψη νερού εκθέτει σε κίνδυνο τόσο τη διατροφή των ανθρώπων όσο και την οικονομική ανάπτυξη έχει οριστεί στα 1.000 m³. Υπάρχουν ακόμα περιθώρια. Τουλάχιστον θεωρητικά, καθώς κανείς δεν μπορεί να μεταφέρει την υδάτινη μάζα του Αμαζονίου στις αποξηραμένες στέπες της κεντρικής Ασίας.

Αλλά, το πρόβλημα προκαλείται περισσότερο από τον υποβιβασμό της ποιότητας και την ανισομερή κατανομή του νερού παρά από τη μείωση της ποσότητάς του. Οι «χημικές ωρολογιακές βόμβες», που αποτελούνται από διάφορους ρυπαντές (νιτρικά, εντομοκτόνα, βαρέα μέταλλα...) που υπάρχουν μέσα στους ποταμούς ή διεισδύ-

αν με αργό ρυθμό στο έδαφος μέχρι τα στρώματα του υπεδάφους θέτουν σε κίνδυνο τους υδάτινους πόρους, είτε καθιστώντας τους ακατάλληλους προς κατανάλωση είτε καθιστώντας αναγκαία την εφαρμογή όλο και περισσότερο εξελιγμένων και δαπανηρών λειτουργιών καθαρισμού, που εκτινάσσουν το κόστος του νερού στα ύψη.

Οι κάτοικοι της Βρετανίας αντιμετωπίζουν ήδη τεράστιες δυσκολίες να επωμιστούν τα τεχνικά και οικονομικά βάρη για την απορρύπανση των ποταμών τους. Τι μπορούν να κάνουν τα εκατομμύρια των χωρικών του Μπαγκλαντές που ζουν υπό την απειλή της μόλυνσης των πηγαδιών τους από αρσενικό; Και στις δύο αυτές πεπτώσεις δεν υπάρχει έλλειψη νερού, αλλά αυτό καθίσταται επικίνδυνο.

ΜΑΝΤΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ

Η φύση εμπεριέχει μία σημαντική ανισότητα: υπάρχουν χώρες με υπερεπάρκεια νερού και χώρες με καθόλου ή ελάχιστες ποσότητες νερού. Οκτώ χώρες (Βραζιλία, Ρωσία, Καναδάς, ΗΠΑ, Κίνα, Ινδονησία, Ιαπωνία και Κολομβία) και τα 15 κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μοιράζονται τα δύο τρίτα του συνόλου των υδάτινων πόρων. Σε αντίθεση, άλλες περιοχές του πλανήτη (Ινδία, Μέση Ανατολή, Βόρειος Αφρική, υποσαχарική περιοχή, νότιος κώνος της Αφρικής, βόρειος κώνος της Κίνας, νοτιοανατολικός κώνος της Νοτίου Αμερικής) αντιμετωπίζουν χρόνια προβλήματα λειψυδρίας.

Ιέσω της πληθυσμιακής αύξησης, η ανισότητα μεταξύ των χωρών με αφθονία και χωρών με ανεπάρκεια νερού διευρύνεται, αυξάνοντας τις εστίες έντασης. Σήμερα, 45 εκατομμύρια άνθρωποι στερούνται νερό στη λεκάνη της Μεσογείου, ενώ τα επόμενα δέκα χρόνια ο αριθμός αυτός θα φτάσει τα 200 εκατομμύρια! Ένας Αμερικανός του Νότου χρησιμοποιεί κατά μέσο όρο 600 λίτρα νερού ημερησίως, ενώ ένας Αφρικανός 30 λίτρα. Ενώ, ένας Αμερικανός τρέφει τέσσερις ανθρώπους ζει σήμερα ένας Αφρικανός να έχει πρόσβαση σε πόσιμο νερό.

Η έλλειψη, μόλυνση, τοπική ανεπάρκεια, ανισομερής κατανομή... όλα τα στοιχεία συμβάλλουν προς έναν πολλαπλασιασμό των προβλημάτων πρόσβασης σε έναν πόρο, για τον οποίο ανακαλύπτουμε με καθυστέρηση ότι δεν έχει υποκατάστατο, ούτε για την

Τι μπορούν να κάνουν τα εκατομμύρια των χωρικών του Μπαγκλαντές που ζουν υπό την απειλή της μόλυνσης των πηγαδιών τους από αρσενικό;

ανθρώπινη υγεία ούτε ως οικονομικό αγαθό. Καθώς το νερό μετατρέπεται σε ένα αγαθό σπάνιο, το οποίο σπαταλάται από ορισμένους, είναι πολύ ακριβό για άλλους και πολλοί το εποφθαλμιούν, λαμβάνει, ενόψει του 21ου αιώνα, έναν στρατηγικό, ενδεχομένως απορρυθμιστικό χαρακτήρα.

Άραγε, η ανθρωπότητα θα συγκρουστεί για το νερό ή θα βρει τρόπους να το καταναλώσει; Οι χώρες που ανήκουν στην ίδια

λεκάνη θα προβούν στον υπερθεματισμό των βίαιων ιδιοποιήσεων ή θα προσανατολιστούν προς μία από κοινού διαχείριση; Η διεθνής κοινότητα θα μπορέσει να κατοχυρώσει νομικά την προστασία των υδάτινων πόρων και να οργανώσει ορθολογικά την αγορά του; Η ειρήνη και η ευημερία του επόμενου αιώνα εξαρτάται εν μέρει από την απάντηση που θα δοθεί στα παραπάνω ερωτήματα.

Οι κληρονόμοι του Μποκάσα

του Αστέρη Χουλιάρρα

Ο Μποκάσα πέθανε στις 3 Νοεμβρίου του 1996 σε ηλικία 75 ετών.

Η Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία (ΚΑΔ) (όπως ονομάστηκε το νέο κράτος) αντιμετώπισε από την αρχή σοβαρά προβλήματα. Ο πολυεθνικός χαρακτήρας της απαιτούσε ουσιαστικά την «κατασκευή» μιας κοινής ταυτότητας, ενώ ένας βιώσιμος κρατικός μηχανισμός έπρεπε να οικοδομηθεί σχεδόν εξ αρχής. Το διοικητικό σύστημα της γαλλικής αποικιοκρατίας ήταν ιδιαίτερα συγκεντρωτικό: το Παρίσι ήλεγχε τις αφρικανικές του κτήσεις από το Ντακάρ και τη Μπραζαβίλ, ενώ οι κυβερνήσεις των επιμέρους αποικιών είχαν μικρή ουσιαστική εξουσία.¹ Έτσι, σε αντίθεση με άλλες αφρικανικές χώρες που προσάρμοσαν την αποικιακή διοικητική κληρονομιά στις νέες συνθήκες, η ανεξάρτητη ΚΑΔ έπρεπε να εισαγάγει θεσμούς, να θε-

το 1894, η Γαλλία δημιούργησε, σε εδάφη που είχε καταλάβει στη δασώδη περιοχή στα βόρεια του Ελεύθερου Κράτους του Κονγκό, την «περιοχή του Ubangi-Shari». Το 1920, το Ubangi-Shari έγινε μία από τις 4 αποικίες της Γαλλικής Ισημερινής Αφρικής, μιας ανάλογης με τη Γαλλική Δυτική Αφρική διοικητικής ομοσπονδίας. Το 1960 το Παρίσι παραχώρησε στο Ubangi-Shari την ανεξαρτησία.

σπίσει νόμους και να προχωρήσει από την αρχή στην οργάνωση κρατικών υπηρεσιών.

Το μετααποικιακό κράτος στην Αφρική έχει περιγραφεί από έναν αναλυτή ως ο «χλομός Λεβιάθαν»,² δηλαδή χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία του στην κοινωνική σκηνή αλλά ταυτόχρονα και από την εύθραυστη και ευάλωτη φύση του. Ακολουθώντας την πορεία πολλών άλλων αφρικανικών χωρών, η Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία κατέληξε να διοικείται από αυταρχικές κυβερνήσεις. Όμως, το καθεστώς του πρώτου προέδρου της ΚΑΔ **David Dacko** αποδείχθηκε να είναι ταυτόχρονα και δεσποτικό και αδύναμο. Η χώρα περιγράφηκε από έναν προτεστάντη μεταρρυθμιστή, τον Francois-Sylvestre Sana, ως υποφέρουσα από πέντε ασθένειες: τη γραφειοκρατική εξάπλωση, την επαγγελματική ανικανότητα και την εξάρτηση από τον καπνό, το αλκοόλ και τα διαμάντια.³ Στη διάρκεια της δεκαετίας του '60, η παραγωγή διαμαντιών δεκαπλασιάστηκε, αγγίζοντας τα 600.000 καράτια και το εισόδημα που δημιουργήθηκε προκάλεσε ένα εκτεταμένο κύμα διαφθοράς. Την Πρωτοχρονιά του 1966, ανώτεροι αξιωμα-

τικοί του στρατού, με τη στήριξη της Γαλλίας, επιχείρησαν να ανατρέψουν το διεφθαρμένο καθεστώς του Dacko για να μοιραστούν τα «οφέλη» της εξουσίας.⁴ Ο αρχηγός του στρατού Αντισυνταγματάρχης **Ζαν Μπέντελ Μποκάσα** εκμεταλλεύθηκε τη σύγχυση και κατέλαβε την εξουσία.

Ο «ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ»

Ο Μποκάσα, όπως και ο **Ίντι Αμίν Ντα ντά** της Ουγκάντα, προερχόταν από τον αποικιοκρατικό στρατό. Έχοντας πολεμήσει με τους Γάλλους στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και στο Βιετνάμ εξελίχθηκε στον πιο υψηλόβαθμο στρατιωτικό του Ubangi-Shari. Ο προσωποπαγής αυταρχισμός του επρόκειτο να κάνει την άγνωστη Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία διεθνώς γνωστή. Το 1977, μιμούμενος τη στέψη του Ναπολέοντα, ο Μποκάσα έστειψε τον εαυτό του «αυτοκράτορα». Με μια τελετή που κόστισε 50 εκατομμύρια δολάρια –και χρηματοδοτήθηκε εν μέρει από τον γαλλικό κρατικό προϋπολογισμό– ο «Μποκάσα ο Α'» φόρεσε ένα στέμμα με 2.000 διαμάντια και κάθισε σε ένα χρυσοποίκιλτο θρόνο σε σχήμα αετού, ενώ οι καλεσμένοι του κατανάλωσαν 50 τόννους ροζ σαμπάνιας.⁵ Η τελετή δεν ήταν παρά μία μόνο από τις υπερβολές ενός ανίκανου και μεγαλομανούς ηγέτη που οδήγησε την οικονομία της χώρας στην χρεοκοπία.

Ο Μποκάσα επέτρεψε στη Γαλλία να διατηρήσει τη μεγάλη στρατιωτική της βάση κοντά στο Bangui –μια βάση απαραίτητη τόσο για την ενίσχυση του γειτονικού Τσαντ όσο και για την επεκτατικότητα των σχέσεων της Γαλλίας με την Αφρική–, και σε αντάλλαγμα το Παρίσι του πα-

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Έκταση: 622.980 τ.χ.

Πληθυσμός (1997): 3.342.000

ΑΕΠ (1994): 2,5 δισ. δολ.

ΑΕΠ κατά κεφαλήν (1995): 800 δολ.

Εξωτερικό Χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1992): 38,1%

• Ο Αστέρης Χουλιάρρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

ρείχε την υποστήριξή του. Μάλιστα, ο **Βαλερύ Ζισκάρ Ντ' Εσταίν** χαρακτήρισε τον Μποκάσα ως «τον καλύτερο φίλο της Γαλλίας στην Αφρική». Εντούτοις, αργότερα ο πρόεδρος της Γαλλίας γνώρισε την ταπείνωση όταν ο «αυτοκράτορας» αποκάλυψε ότι του είχε δωρήσει ένα μεγάλο αριθμό διαμαντιών (τα οποία ο Ντ' Εσταίν ισχυρίστηκε ότι πούλησε για φιλανθρωπικούς σκοπούς).

Όμως, ο δεσποτισμός του Μποκάσα ξεπέρασε τα όρια της γαλλικής ελαστικότητας. Το 1979 ο «αυτοκράτορας» υποχρέωσε τους μαθητές των σχολείων της χώρας να φορέσουν στολές με τη φωτογραφία του, οι οποίες κατασκευάζονταν σ' ένα εργοστάσιο που ανήκε στον ίδιο. Όταν ξέσπασαν διαμαρτυρίες, ο δικτάτορας δεν δίστασε να φυλακίσει 200 μαθητές, από τους οποίους ορισμένοι ξυλοκοπήθηκαν μέχρι θανάτου. Το γεγονός προκάλεσε διεθνή κατακραυγή και καθώς ο Μποκάσα φάνηκε να προσεγγίζει τον **Μουαμάρ Καντάφι**, το Παρίσι αποφάσισε να δράσει: όταν ο «αυτοκράτορας» βρισκόταν σε επίσημη επίσκεψη στη Λιβύη, 700 γάλλοι στρατιώτες κατέλαβαν το Bangui, αντικαθιστώντας τον Μποκάσα με τον άνθρωπο που ο ίδιος είχε ανατρέψει πριν από 14 χρόνια, τον ξάδελφό του David Dacko.⁶ Η στρατιωτική αυτή επέμβαση ήταν η πρώτη –και έμελλε να είναι η μοναδική– στην ιστορία των σχέσεων Γαλλίας-Αφρικής που δεν αποκοπούσε στη στήριξη ενός αφρικανού γέτη αλλά στην ανατροπή του.⁷ Ο Μποκάσα κατέφυγε στην Ακτή του Ελεφαντοπού, όπου αποδείχθηκε ένας ενοχλητικός και αδιάκριτος φιλοξενούμενος. Τελικά εγκαταστάθηκε στον πύργο του στη Γαλλία. Το 1986 αποφάσισε να επιστρέψει στο Bangui. Η κυβέρνηση της ΚΑΔ τον συνέλαβε αμέσως, κατηγορώντας τον για κλοπή, φόνο και καννιβαλισμό. Αν και ο καννιβαλισμός δεν αποδείχθηκε ποτέ, ο Μποκάσα καταδικάστηκε σε θάνατο, ο οποίος όμως μετατράπηκε σε ισόβια δεσμά. Τελικά, απελευθερώθηκε το 1993 και πέθανε δύο χρόνια αργότερα.

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΜΠΟΚΑΣΑ ΕΠΟΧΗ

Την ανατροπή του Μποκάσα δεν ακολούθησαν ριζικές πολιτικές αλλαγές. Το νέο καθεστώς φάνηκε ανίκανο να αντιμετωπίσει τα τεράστια προβλήματα της χώρας. Έτσι, η νέα γαλλική σοσιαλιστική κυβέρνηση έπεισε το 1981 τον Dacko να πα-

ραχωρήσει την εξουσία στον αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων, στρατηγό **Kolingba**. Ο στρατηγός δεν έδειξε μεγαλύτερες ικανότητες από τον προκάτοχό του. Καθώς η οικονομία συνέχισε να παρακμάζει, η κυβέρνηση κατέφυγε στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο που επέβαλε στη χώρα ένα πρόγραμμα λιτότητας.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου επηρέασε δραματικά τις σχέσεις Γαλλίας και ΚΑΔ. Η Γαλλο-Αφρικανική Σύνοδος Κορυφής του 1990 και η σύνδεση από τον Μιτεράν της γαλλικής αναπτυξιακής βοήθειας με τον εκδημοκρατισμό έκανε τους αντιπάλους του Kolingba να πιστέψουν ότι το Παρίσι δεν θα επενέβαινε στρατιωτικά για να σώσει το καθεστώς. Ο συνδυασμός των εσωτερικών αντιδράσεων στην οικονομική κρίση με τις εξωτερικές πιέσεις για φιλελευθεροποίηση ανάγκασε έναν απρόθυμο Kolingba να επιτρέψει τη διεξαγωγή προεδρικών και κοινοβουλευτικών εκλογών τον Αύγουστο του 1993, από τις οποίες εξήλθε νικητής ένας βετεράνος πολιτικός, ο Ange-Félix Patassé.

Ο Patassé κληρονόμησε μια χώρα με σοβαρότατα προβλήματα. Οι δημόσιοι υπάλληλοι απεργούσαν για μήνες, τα σχολεία ήταν κλειστά από το 1990 και οι κοινωνικές υπηρεσίες ήταν ανύπαρκτες. Δυστυχώς, όμως, η νέα κυβέρνηση, όπως και οι προηγούμενες, δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει την κρίση. Η διαφθορά και η κακοδιοίκηση συνέχισαν να είναι ο κανόνας. Άλλωστε, όπως συνέβαινε και στο παρελθόν, το νέο καθεστώς βασιζόταν σε μέλη μιας μόνο από τις εθνότητες της χώρας (των Sara από το βορρά).⁸

Χωρίς διέξοδο στη θάλασσα και περιτοιχισμένη από χώρες με σχεδόν ενδημική αστάθεια (Σουδάν, Τσαντ, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό), εξαρτημένη από μια Γαλλία που δείχνει ολοένα και μικρότερο ενδιαφέρον για τις πρώην κτήσεις της στην Αφρική, η χώρα μπορεί να ελπίζει μόνο στο σχετικά πλούσιο υπέδαφός της. Η απόσυρση των γαλλικών δυνάμεων από το Bangui το 1997 (στο πλαίσιο ευρύτερων περικοπών της γαλλικής στρατιωτικής παρουσίας στην Αφρική) στέρησε την ΚΑΔ από εισόδημα 25 εκατομμυρίων δολλαρίων.⁹ Εντούτοις, η πιθανή εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου και ουρανίου, η αναβίωση της παραγωγής χρυσού και ο περιορισμός του λαθρεμπορίου διαμαντιών ίσως μπορέσουν να αναζωο-

γονήσουν την οικονομία της ΚΑΔ. Προς το παρόν, όμως, το καθεστώς Patassé αντιμετωπίζει εξαιρετικά σοβαρά προβλήματα. Μόνο το 1996, η κυβέρνηση αντιμετώπισε επιτυχώς, αλλά όχι και αναίμακτα, τουλάχιστον τρεις ανταρσίες ενός σημαντικού μέρους του στρατού, στον οποίον κυριαρχούν μέλη της εθνότητας των Yacoma που στηρίζουν τον πρώην πρόεδρο της χώρας στρατηγό Kolingba.¹⁰ Πριν από λίγες ημέρες διεξήχθησαν κοινοβουλευτικές εκλογές υπό την παρουσία χιλίων στρατιωτών της ειρηνευτικής δύναμης του ΟΗΕ (αποτελούμενης κυρίως από δυνάμεις από άλλα γαλλόφωνα κράτη της Αφρικής).

Η Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία κατέχει τη 154η θέση ανάμεσα σε 174 κράτη στο δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης του ΟΗΕ.¹¹ Και χωρίς μια στοιχειώδη σταθερότητα –η οποία δεν είναι καθόλου βέβαιη– πολύ δύσκολα μπορεί να ελπίζει σ' ένα καλύτερο μέλλον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Thomas O' Toole, «The Central African Republic», in John F. Clark and David E. Gardinier, eds, *Political Reform in Francophone Africa*, Boulder, Co: Westview Press, 1997, p. 112
- 2 Thomas M. Callaghy, «The State as Lame Leviathan: The Patrimonial Administrative State in Africa», in Zaki Ergas, ed., *The African State in Transition*, New York: Macmillan, 1986
- 3 Αναφέρεται στο Elikia M'Bokolo, «Comparisons and contrasts in equatorial Africa: Gabon, Congo and the Central African Republic», in David Birmingham and Phyllis M. Martin, *History of Central Africa: The Contemporary Years Since 1960*, London: Longman, 1998, p. 82
- 4 Ali A. Mazrui and Michael Tidy, *Nationalism and New States in Africa*, Nairobi: East African Educational Publishers, 1994, p. 276
- 5 *Ibid.*, p. 277
- 6 «Obituary: Jean Bédel Bokassa», *The Economist*, November 9, 1996, p. 129
- 7 Από το 1960 η Γαλλία έχει επέμβει στρατιωτικά πάνω από τριάντα φορές σε διάφορα κράτη της γαλλόφωνης Αφρικής (Adekeye Adebajo, «France and Africa: Folie de Grandeur», *The World Today*, Vol. 53 (6), June 1997, p. 148
- 8 Thomas O' Toole, *op. cit.*, p. 120
- 9 «Bangui warily awaits Paris troop pullout», *The Guardian Weekly*, April 31, 1997
- 10 BBC, «UN Deployed for CAR vote», November 22, 1998
- 11 UNDP, *Human Development Report 1998*

Ευρωπαϊκά ελλείμματα

του Βασίλη Καπετανγιάννη

Ενώ επίκειται η συζήτηση στην ελληνική Βουλή για την επικύρωση της Συνθήκης του Άμστερνταμ, την πόλη των μουσείων με τους Van Gogh και Rembrandt, των καναλιών, των τραμ, των ποδηλάτων και της ελεύθερης επίδειξης εμπορευματοποιημένου σεξ, πληθαίνουν οι αμφισβητήσεις και οι αντιστάσεις στην πορεία της ευρωπαϊκής πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης, ιδιαίτερα εν όψει της ένταξης στο ευρώ.

Γενικότερα, είναι φανερό ότι η περιοριστική οικονομική πολιτική που ασκείται σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες με στόχο την επίτευξη των κριτηρίων ένταξης στο κοινό νόμισμα έχει αναμφισβήτητα κοινωνικές επιπτώσεις, ιδιαίτερα δυσμενείς για ορισμένες ασθενείς κοινωνικές ομάδες και κατηγορίες.

Ωστόσο, ουσιαστικό κριτήριο διαφοροποίησης της πολιτικής στάσης ως προς τις πολιτικές αντιμετώπισης προβλημάτων, όπως επί παραδείγματι της ανεργίας, της κρίσης του κράτους πρόνοιας, του περιβάλλοντος, της ποιότητας ζωής, της ευημερίας, της συμμετοχής των πολιτών, της δημοκρατίας, της διαφάνειας κ.τ.λ., αποτελεί η ευρωπαϊκή ή μη προοπτική. Η Ευρωπαϊκή Αριστερά, από τα παραδοσιακά εργατικά, σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, μέχρι τις ποικίλες κοινωνικές ομάδες και τα κινήματα πολιτών που συμπαρατάσσονται κριτικά απέναντι στις προκλήσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρω-

σης, αναζητεί από θέση κυβέρνησης ή αντιπολίτευσης νέες μεθόδους και πολιτικές επίλυσης των προβλημάτων μέσα στο νέο διεθνές οικονομικό περιβάλλον και νέες συμμαχίες για τη δημιουργία σταθερού και εδραιωμένου κοινωνικού και πολιτικού πλειοψηφιακού ρεύματος.

Η ανίχνευση αυτή νέων δρόμων και πολιτικών είναι εξαιρετικά πειστική, ιδιαίτερα για τα κυβερνώντα κόμματα της Αριστεράς στην Ευρώπη –είτε αυτοδύναμα είτε σε συνασπισμούς– που όχι μόνο γνωρίζουν σε διαφορετικό, βέβαια, βαθμό τους κλυδωνισμούς της προσαρμογής και τον επαναπροσδιορισμό των ιδεολογικών και πολιτικών τους προσανατολισμών, αλλά και βάζονται εκ των ένδον, απ' την παραδοσιακή κοινωνική και πολιτική τους βάση. Από τη δράση τους όμως και την επιτυχία τους θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό το κατά πόσον οι νέες πολιτικές είναι βιώσιμες, αποτελεσματικές, ανθεκτικές, κοινωνικά δίκαιες και συνεκτικές για να διασφαλίσουν το μέλλον των προοδευτικών πολιτικών δυνάμεων της Ευρώπης στον επόμενο αιώνα μετά την κοινωνική αποδιάρθρωση και αύξηση των ανισοτήτων

που επέφερε η εφαρμογή νεο-φιλελεύθερων και νεοσυντηρητικών συνταγών.

Και πάλι η αναζήτηση των λύσεων είναι κατ' εξοχήν πολιτική διαδικασία και συμπυκνώνεται στο «περισσότερο ή λιγότερο Ευρώπη» σε όλες τις θεσμικές και άλλες διαστάσεις, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι η Συνθήκη του Άμστερνταμ θεωρείται εν πολλοίς «ενδιάμεσο στάδιο» εν όψει των θεσμικών και άλλων προκλήσεων που η Ε.Ε. ήδη αντιμετωπίζει εκκινώντας τις διαδικασίες της νέας διεύρυνσής της.

Πολλές από τις διαμάχες και συγκρούσεις σε εθνικό επίπεδο περί του «περισσότερο ή λιγότερο Ευρώπη», εάν αφαιρέσουμε τις υπερβολικές αντιδράσεις άνευ όρων αποδοχής απ' τη μια μεριά και αναθέματος απ' την άλλη, καθώς και τους φραστικούς πομφόλυγες, και προχωρήσουμε πέρα από τις ιδεολογικές εκατέρωθεν προκαταλήψεις ή έμμονα στερεότυπα, οφείλονται εν μέρει τουλάχιστον στην έλλιπή και ανεπαρκή κατανόηση των όρων και κανόνων του πολιτικού παιχνιδιού στο ευρωπαϊκό επίπεδο. Ένα πεδίο στο οποίο δεν μεταφέρονται μόνο και μεθερμηνεύονται οι περιορισμοί και οι συσχετισμοί δι-

Ο Βασίλης Καπετανγιάννης είναι διδάκτωρ Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου του Λονδίνου

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

άμεων του εθνικού επιπέδου, αλλά που χει τη δική του επάλληλη δυναμική και ους δικούς του κανόνες. Δεν τροφοδοτείται μόνο απ' τη δυναμική κάθε εθνικής συιστώσας με τη συγκεκριμένη της βαρύτητα, αλλά έχει και τον δικό του ζωτικό χώρο ανάπτυξης και χρονικό πολιτικό ρυθμό.

Απ' αυτήν την άποψη δεν είναι καθόλου ερίεργο ότι ιστορικά αντίπαλες πολιτικές ννάμεις στη «γηραιά» ήπειρο έχουν αποεχτεί την κοινή αυτή πολιτική αρένα και υγκλίνουν ή ταυτίζονται ως προς τους τόχους, μολονότι διαφέρουν ως προς τις σκούμενες ή δέουσες πολιτικές ή ακόμα ως προς τις συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Το δε αντίπαλο πόλο των «ευρωσκεπτικιών», εάν εξαιρέσει κανείς εν μέρει την διάζουσα περίπτωση του βρετανικού συτηρητισμού και της ιστορικά εθνικής νηιωτικής αυτο-απομόνωσης και αυτάρκεις της χώρας αυτής, συνωστίζονται πολιτικά και ιδεολογικά αντίπαλες ομάδες, από ην άκρα δεξιά μέχρι την παραδοσιακή ομμουνιστική αριστερά. Το ίδιο συμβαίνει και ως προς τη στάση των διαφόρων ολιτικών ομάδων στο Ευρωπαϊκό Κοινοούλιο, όπου η φύση των σημερινών θεμάτων και προβλημάτων συχνά δημιουργεί μηχανία και τις πιο απίθανες, εκ πρώτης ψεως, πολιτικές συμπαρατάξεις εφ' όσον ι παλιές διαχωριστικές γραμμές δεν αποελούν πλέον ασφαλή οδηγό πολιτικής συπεριφοράς. Άλλωστε, το «αντιευρωπαϊκό έτωπο» είναι εμφανές ότι καλλιεργείται αι στη χώρα μας οριζόντια, σ' όλους τους ολιτικούς χώρους ακόμα και στο ΥΝΑΣΠΙΣΜΟ, όπου οι ευρωπαϊκές ολιτικές καταβολές, για τις οποίες κατεβλήη βαρύτατο πολιτικό κόστος, μόλις τώρα α μπορούσαν να δρέψουν σημαντικούς αρπούς.

Οι τάσεις, οι τοποθετήσεις, οι συγκρούεις, η συνεχιζόμενη συζήτηση και διαμάη περί προσανατολισμού, ακόμα και η ποιοίτευση σχετικά με την Ευρώπη των μικρών βημάτων», θα μπορούσαν να κανηθούν καλύτερα εάν εξετάζονταν σοαρά το πλαίσιο των αντιπαραθέσεων στο λνικό επίπεδο και οι πολιτικές διαδικαίες στο ευρωπαϊκό. Και σ' αυτό συντεούν αποφασιστικά τρία πολύ αξιόλογα βλία που εκδόθηκαν πρόσφατα, έχοντας τόχο να ρίξουν άπλετο φως -τόσο από ολιτική όσο και από τεχνοκρατική σκοά- στις ευρωπαϊκές προοπτικές και το ματισμό τους μέχρι την κατάληξη του

Άμστερνταμ τον Ιούνιο του 1997, ιστορική πράγματι, Σύνοδο Κορυφής.

Το βιβλίο *Η αργόσυρτη πορεία προς την ευρωπαϊκή ομοσπονδίωση* (Εκδ. Σάκκουλα 1997, σελ. 130) του καθηγητή Γιώργου Παπαδημητρίου αποτελείται από σειρά άρθρων προβληματισμού και τοποθετήσεων κυρίως για τις επιπτώσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην έννομη τάξη των κρατών. Πρόκειται για μεστά κείμενα παρέμβασης στη φάση της Διακυρνητικής Διάσκεψης που επισημαίνουν το δημοκρατικό δικαιοκρατικό κοινωνικό έλλειμμα της Ευρώπης.

Με σαφήνεια και πυκνότητα λόγου οι διαστάσεις αυτές θεωρούνται *sine qua non* για την προοπτική της Ε.Ε. σε βαθμό μάλιστα που, κατά τον συγγραφέα, το τίμημα της διατήρησης και/ή διαιώνιση των ελλειμμάτων αυτών μπορεί ν' αποδειχθεί, αργά ή γρήγορα («*δυσβάστακτο και ίσως μοιραίο για την ισόρροπη συνάρθρωση του θεσμικού οικοδομήματος της Ένωσης*»). Διότι το πρώτο έλλειμμα αφορά στην ανάγκη δημοκρατικής αρχής στο θεσμικό της οικοδόμημα, το δεύτερο σ' ένα συνεκτικό σύστημα για την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη και το τρίτο στο επαρκές έρεισμα για τη θεμελίωση της κοινωνικής αρχής, απύσας τόσο από τις ιδρυτικές Συνθήκες όσο και από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Ο συγγραφέας επισημαίνει απερίφραστα τις καταλυτικές επιπτώσεις της θεσμικής κοσμογονίας που συντελείται στο επίπεδο της Ε.Ε. στη συνταγματική μας τάξη, εφ' όσον η θεσμική όσμωση στο συνταγματικό επίπεδο, λόγω των υπερεθνικών διεργασιών, υπονομεύει την αυτάρκεια και την αυτοδυναμία, δηλαδή τα θεμέλια της εθνικής πολιτείας, σε βαθμό που να γίνεται λόγος για («*αφανή αναθεώρηση*») του Συντάγματος.

Η όλη προβληματική κάθε άλλο παρά κινδυνολογία αποπνέει. Αντίθετα σταθερός στόχος του συγγραφέα είναι η ανάδειξη των λαών της Ένωσης ως πρωταγωνιστών της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Ένα άλλο έλλειμμα, εξίσου κρίσιμο για την πορεία πολιτικής ενοποίησης της Ε.Ε., αναδύεται από το βιβλίο *Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/Ένωσης για την πρώην Γιουγκοσλαβία* (εκδόσεις Ι.Σιδέρης 1997, σελ. 538) του καθηγητή και γ.γ. κοινοτικών υποθέσεων του ΥΠΕΞ Στέλιου Περγάκη.

Πρόκειται για το εμφανές έλλειμμα στο χώρο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: *Λαοί και Πολιτισμοί*

D. ALEXANDRE - BIDON,
DIDIER LETT

Καθηγητές Πανεπιστημίου

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

D. ALEXANDRE-BIDON, DIDIER LETT

Μετάφραση:
Σταύρος Βλοντάκης

Με 312 σελίδες και 12 εικόνες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

και της Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) που τεκμηριώνεται επαρκέστατα στην εξαιρετική αυτή έκδοση με επίσημα κείμενα, αποφάσεις, ψηφίσματα, χρονολογικούς πίνακες, βιβλιογραφία και χρησιμότητα index. Το προλογικό Σημείωμα του συγγραφέα αποτελεί απαραίτητο οδηγό ανάγνωσης και περιήγησης στα κείμενα αυτά τεκμηρίωσης.

Η περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβίας είναι ιδιαίτερα κατάλληλη για την ανάδειξη του θέματος της ΚΕΠΠΑ, αν λάβουμε υπόψη μας ότι το 1993 τίθεται εν ισχύ η Συνθήκη του Μάαστριχτ και κατά συνέπεια η Ε.Ε., στο επίπεδο των εξωτερικών της σχέσεων, αρχίζει να κολυμπά στα βαθιά νερά της ΚΕΠΠΑ. Αποτελεί ταυτόχρονα ένα «πειραματικό πεδίο» κριτικής εξέτασης της εξέλιξης της πολιτικής της Ε.Ε., της στάθμισης των διαφόρων πολιτικών επιδιώξεων των εταίρων στην περιοχή, των συμβιβασμών και τελικά των αποτελεσμάτων. Ο συγγραφέας παρακολουθεί τις εξελίξεις αυτές και επισημαίνει τις περιορισμένες, έστω, επιτυχίες με ξερό ύφος και ήπιες μεν αλλά ακριβείς αξιολογήσεις, έχοντας βέβαια πλήρη επίγνωση του πολιτικού χαρακτήρα τους.

Χωρίς βαρύγδουπους επιθετικούς προσδιορισμούς, ο συγγραφέας, αποτιμώντας αξιολογικά την όλη κίνηση της Ε.Ε. απέναντι στη Γιουγκοσλαβική κρίση και έκρηξη, οδηγείται στο συμπέρασμα ότι η κίνηση αυτή «καταγράφει μία πολιτική άτολμη, αποσπασματική, με θεσμικές αδυναμίες» και στη λειτουργία της ΚΕΠΠΑ και στον τομέα των αυτόνομων ειρηνευτικών παρεμβάσεων. Καταγράφει επίσης μία «αμβλυμένη και ανισομερή πολιτική βούληση», η οποία οδηγεί σε αδυναμία επιβολής μιας πολιτικής στην περιοχή που σ' ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις «επέτεινε, παρά άμβλυνε, τα εκάστοτε στοιχεία της κρίσης».

Οι κομπές αυτές διατυπώσεις δεν μπορούν βέβαια να συγκαλύψουν — άλλωστε δεν έχουν την πρόθεση — το μέγεθος των πολιτικών ευθυνών της Ε.Ε. για τη Γιουγκοσλαβική τραγωδία και της τραγικής αποτυχίας της πολιτικής της. Μήπως δεν ήταν η απειλή χρήσης βίας που εξανάγκασε τελικά τα εμπόλεμα μέρη να παρακαθήσουν στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων, όπου η διπλωματική δεξιότητα του γνώριμου πλέον και σε μας **Richard Holbrooke** οδήγησε στις συμφωνίες του Dayton, αλλάζοντας ριζικά τον πολιτικό χάρτη της περιοχής; Υπό

το φως των εξελίξεων και δεδομένων ν' αποτελούν, άραγε, οι αμερικανικές αιτιάσεις ότι το πρόβλημα της Ευρώπης στο χώρο της ΚΕΠΠΑ συμπυκνώνεται στο ότι δεν βρίσκουν κάποιον με αποφασιστική εξουσία να μιλήσουν στο τηλέφωνο όταν χρειάζεται, εκδήλωση σαρκασμού και αλαζονείας της υπερτλαντικής υπερδύναμης ή απλώς πιστοποίηση μιας υπάρχουσας πραγματικότητας; Της αδυναμίας, δηλαδή, της Ε.Ε. να στηρίξει με την αναγκαία επίδειξη ισχύος οποιαδήποτε ΚΕΠΠΑ και την ανυπαρξία ουσιαστικού ταχύτατου μηχανισμού λήψης αποφάσεων.

Ή μήπως η πρόσφατη ιρακινή κρίση δεν έδειξε και πάλι με απερίφραστο τρόπο την κρίσιμη αυτή αδυναμία της Ε.Ε.;

Το τρίτο βιβλίο με τίτλο *Από το Μάαστριχτ στο Άμστερνταμ* και υπότιτλο *Αποτίμηση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης και Ανάλυση της Νέας Συνθήκης της Ε.Ε.* (Εκδ. Ι.Σιδέρης, 1997, σελ. 538) αποτελεί συλλογικό τόμο με εισαγωγή-επιμέλεια του **Σωτήρη Ντάλη**.

Τα 46 άρθρα του ογκώδους τόμου (του πρωθυπουργού Σημίτη, του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης, του προέδρου του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου Ζακ Ντελόρ και του νυν Ζακ Σαντέρ, εμπειρογνομόνων, πανεπιστημιακών, πρώην διπλωματικών, ευρωβουλευτών και δημοσιογράφων) δίνουν ένα πανόραμα απόψεων, στάσεων και προσεγγίσεων. Και κάθε άλλο παρά τυχαίο είναι ότι ο τόμος αφιερώνεται στον Ζακ Ντελόρ, «στον οραματιστή της Ενωμένης Ευρώπης», την ηγετική ικανότητα και τα οράματα του οποίου πολλοί από τους τότε επικριτές του ίσως αναζητούν σήμερα.

Τα έξι Μέρη του βιβλίου καλύπτουν αντίστοιχες θεματικές ενότητες γύρω από τις εξελίξεις στην Ε.Ε. σε σχέση με την Ελλάδα, τη Διακυβερνητική Διάσκεψη, τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας της απασχόλησης και της δημόσιας διοίκησης και την ευρωπαϊκή προοπτική στο κατώφλι του 21ου αιώνα.

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στα Μέρη που αφορούν τη 40χρονη κοινοτική πορεία, απ' τη Συνθήκη της Ρώμης, το 1957, μέχρι σήμερα και τις αξιολογικές αποτιμήσεις της Νέας Συνθήκης του Άμστερνταμ. Το λεπτομερές χρονολόγιο με επισημάνσεις κρίσιμων κομβικών σημείων της ευρωπαϊκής ενοποίησης και επί-

σημα ελληνικά κείμενα που αναφέρονται στη Διακυβερνητική Διάσκεψη πλαισιώνουν τον τόμο.

Συνεκτικό ιστό των Μερών αποτελεί η Εισαγωγή που, σταθμίζοντας ιδιαίτερα τα αποτελέσματα της Συνόδου του Άμστερνταμ, επισημαίνει ότι υπολείπονται των αρχικών επιδιώξεων, πράγμα που αποδίδεται επιγραμματικά στην έλλειψη πολιτικής βούλησης των κρατών-μελών.

Εν κατακλείδι, η αντιμετώπιση των προβλημάτων είναι μεν πολύπλευρη, αλλά ο άξονας είναι πάντα ευρωπαϊκός, ευρωκεντρικός και γύρω απ' αυτόν τοποθετούνται αναλυτικά οι ελληνικές προοπτικές.

Όσοσο δεν είναι άσκοπο να ακούγονται ακόμα και οι πιο αβάσιμες επικρίσεις ή ακραίες θέσεις σχετικά με τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας και την πολιτική της. Ανεδαφικές, ανέφικτες ή ατελέσφορες και καθόλου πειστικές μπορεί να είναι πολλές στάσεις και προτάσεις ή ακόμα, από πολιτική άποψη, αντίθετες στο ίδιο το πλαίσιο του προσανατολισμού. Αν μη τι άλλο, όμως, φέρουν, ίσως, το πλεονέκτημα να υπενθυμίζουν σε κυβερνώντες και προνομιούχους κυβερνώμενους την ανάγκη ευαισθησίας και συγκεκριμένης διορθωτικής πολιτικής απέναντι στα κοινωνικά στρώματα που οι αναπόφευκτες εξελίξεις, οι οποίες ξεφεύγουν από τον υποτιθέμενο επιθυμητό έλεγχο κλειστής και κλειστόφοβης εθνικής μονάδας, αφήνουν στο περιθώριο της ευημερίας.

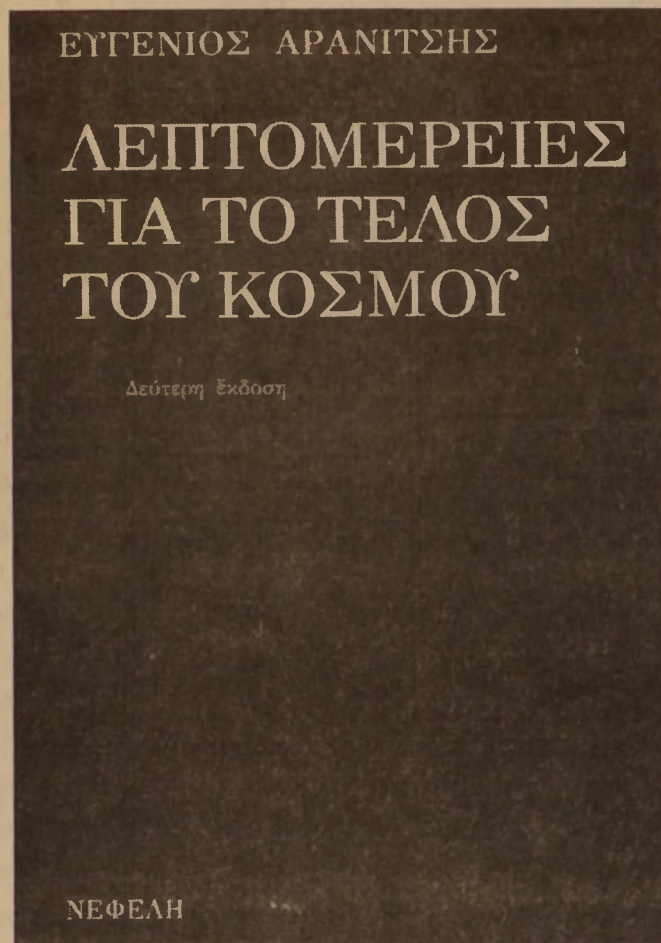
Από άποψη ρεαλιστικής πολιτικής και εθνικού συμφέροντος το πεδίο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, σ' όλες τις διαστάσεις του, είναι η πιο πειστική διαθέσιμη πολιτική πρόταση μολονότι για την επίτευξη των στόχων ενδεχομένως να μην είναι αναγκαίοι τόσοι πολλοί μονόδρομοι όσους προσπαθεί να μας πείσει η επικρατούσα ορθοδοξία, κυρίως, εικάζει κανείς, για να συγκαλυφθούν τόσο οι σημερινές ανεπάρκειες του κυβερνάν όσο και οι πολιτικές ευθύνες της ολιγωρίας, των εσκεμμένων δυσλειτουργιών και της κοντόφθαλμης και μυωπικής προσέγγισης του παρελθόντος απέναντι σε προβλήματα που δυστυχώς ακόμη αντιπαλεύουμε ως κράτος και κοινωνία.

Κατά συνέπεια, το τίμημα που καλούμαστε σήμερα να καταβάλλουμε ως κοινωνία για την ισότιμη συμμετοχή μας στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι είναι βαρύτατο καθ' όσον εκπρόθεσμο.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Ευγένιος Αρανίτσης
ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
(Μυθιστόρημα)

Οι Λεπτομέρειες για το τέλος του κόσμου, γραμμένες σε μια ρυθμική μεταφορική πρόζα, εφαπτομένη μονίμως στην παρωδία, συνιστούν, όπως όλα τα (μετά το 1986) έργα του Ευγένιου Αρανίτση, ένα είδος εκτεταμένης αλληγορίας της περιπέτειας του ανθρώπου που νοσταλγεί το νόημα των πραγμάτων και πεθαίνει στην περιφέρεια ενός κωμικοτραγικού πεπρωμένου από έλλειψη ικανότητας να διακρίνει, να διαισθάνεται, να ονειρεύεται.

Ο τίτλος θα μπορούσε να είναι: Λεπτομέρειες για το τέλος του αληθινού κόσμου. Με πρόσχημα το χρονικό μιας οικογένειας σε διάρκεια τριών γενεών, το μυθιστόρημα αυτό αντηχεί, σαν κύκνειο άσμα, στο κατώφλι ενός κόσμου όπου τίποτα πλέον δεν θα έχει σημασία.

***

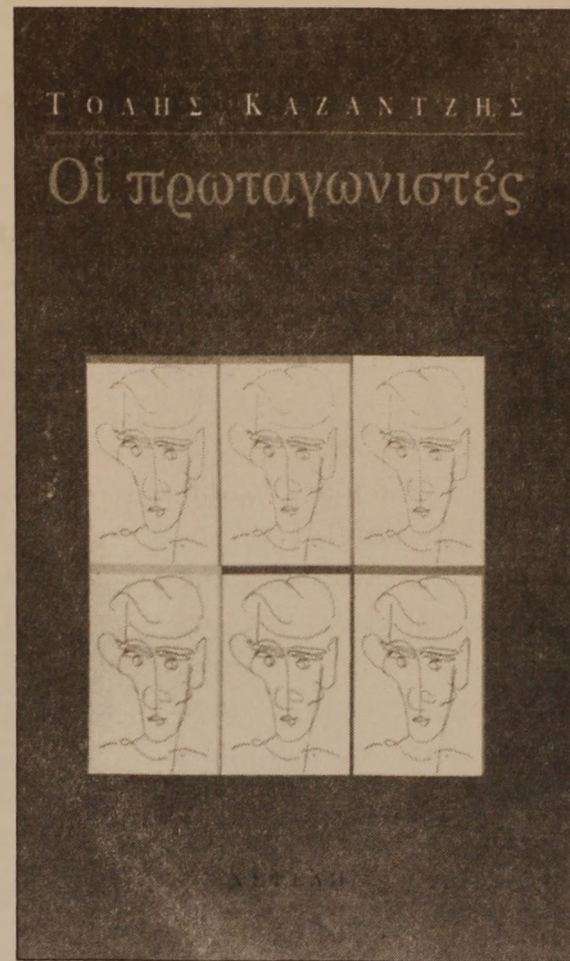
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

e-mail: nefeli-p@otenet.gr

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Τόλης Καζαντζής
ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Αυτό το βιβλίο συγκεντρώνει, όλα εκείνα τα στοιχεία, που κάνουν ένα βιβλίο απολαυστικό και ταυτόχρονα πνευματικά ερεθιστικό, σοφά ο συγγραφέας χρησιμοποιεί σε σωστές δόσεις το διανοητικό με το συναίσθημα.

Ανάλογα από ποια οπτική θα το δεις, είναι ένα βιβλίο σπαρακτικό και κεφάτο, απαισιόδοξο και αισιόδοξο, ένα βιβλίο που συγκεντρώνει και συμπυκνώνει την ιστορία του τόπου μας και των ανθρώπων του και γιατί όχι του κόσμου μας. Αν και αναφέρεται στην μετακατοχική εποχή, εν τούτοις παραμένει και επίκαιρο και με πάρα πολλούς σύγχρονους χαρακτήρες...

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΥΡΣΕΛΑΣ

***

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

e-mail: nefeli-p@otenet.gr

ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΣΤΗΝ ΑΝΓΚΟΛΑ

Ο πόλεμος δεν φαίνεται να έχει τέλος στην πρώτη πορτογαλική αποικία. Οι διαδοχικές συμφωνίες ειρήνευσης στη δεκαετία του '90 δεν εμποδίζουν τη συνέχιση των εθνοτικών και πολιτικών αντιπαράθεσεων αλλά και των ανταγωνισμών των υπερδυνάμεων στο πλούσιο σε πετρέλαιο και διαμάντια έδαφος της χώρας. Τις τελευταίες δύο εβδομάδες εντείνονται οι μάχες που ξεκίνησαν στα μέσα του περασμένου Νοέμβρη. Διακόσιοι είναι ήδη οι νεκροί και οι τραυματίες ξεπερνούν τους 500 μετά τους βομβαρδισμούς στην πόλη Κούιτο από τους αντάρτες του Εθνικού Μετώπου για την Ολοκληρωτική Ανεξαρτησία της Ανγκόλας (UNITA) και την αντεπίθεση που εξαπέλυσαν οι κυβερνητικές δυνάμεις. Ανήμερα τα Χριστούγεννα στο Κούιτο, 35 άνθρωποι σκοτώθηκαν από τους βομβαρδισμούς. Η πόλη αυτή στο κέντρο της χώρας έχει περίπου 250.000 κατοίκους και είχε θρηνήσει 12.000 νεκρούς το 1992 και 1994. Ο τοπικός Τύπος αναφέρει ότι περίπου δύο εκατομμύρια Ανγκολέζοι πέρασαν τα Χριστούγεννα στα καταφύγια, φοβούμενοι την αναζωπύρωση των μαχών. Οι μάχες στην περιοχή το περασμένο μήνα ήταν και η αιτία της πτώσης του αεροπολάνου C-130 που μετέφερε 10 παρατηρητές του ΟΗΕ με βοήθεια για τον δοκιμαζόμενο πληθυσμό. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ είχε ήδη προειδοποιήσει για «την επιδείνωση της κατάστα-

σης» στη χώρα και είχε αποδώσει ευθύνες κυρίως στην UNITA. Ο αρχηγός της, Γιώνας Σαβίμπι, αρνείται εδώ και μήνες να συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του ΟΗΕ για αποστρατιωτικοποίηση των περιοχών που ελέγχει και για παράδοση στην κυβέρνηση των στρατηγείων του.

ΜΑΧΕΣ ΣΤΟ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ

Μετά τους δεκαπέντε αλβανούς νεκρούς του περασμένου μήνα στην περιοχή του Ποντούγεβο, στα βόρεια του Κοσσυφοπεδίου, οι αναταραχές στην περιοχή συνεχίζονται. Οι κυβερνητικές σερβικές δυνάμεις με αφορμή τη δολοφονία ενός Σέρβου στο χωριό Ομπράντσα από τους αντάρτες του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου (UCK) εξαπέλυσαν σφοδρή επίθεση και οι λιγοστοί σέρβοι κάτοικοι του χωριού φοβούνται τώρα αντίποινα από την πλειοψηφία του πληθυσμού που είναι κατά κύριο λόγο αλβανόφωνοι. Πολύ περισσότερο που η περιοχή ελέγχεται από τον UCK. Σύμφωνα με τους παρατηρητές του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), η πρόσφατη επίθεση των σερβικών δυνάμεων θεωρείται η πιο ισχυρή αναζωπύρωση των μαχών των τελευταίων μηνών. Πολύ περισσότερο που, παρά τη συμφωνία του περασμένου Οκτωβρίου μεταξύ των Σέρβων και της διεθνούς κοινότητας, εμφανίστηκαν στην περιοχή σερβικά άρματα και βαρύς οπλισμός. Στην Πρίστινα, ο ΟΑΣΕ άνοιξε ειδικό γραφείο που ερευνά τις καταγγελίες για εξαφανί-

σεις Αλβανών στην περιοχή που πολλαπλασιάζονται καθημερινά. Σύμφωνα με τα μέχρι τώρα στοιχεία, αγνοούνται περίπου 700 Αλβανοί και οι ευθύνες γι' αυτές τις εξαφανίσεις αποδίδονται κυρίως στις σερβικές επιθέσεις στην περιοχή από τον περασμένο Φεβρουάριο.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του προέδρου του ΟΑΣΕ Κνουτ Βόλεμπεκ, που επισκέφτηκε την περιοχή στην αρχή της εβδομάδας, «η κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο είναι καλύτερη απ' ό,τι πριν από 2 μήνες, αλλά παραμένει εύθραυστη», και «οποιοδήποτε γεγονός μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη διαδικασία ειρήνευσης στην περιοχή».

ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Η ενωμένη Ευρώπη του ευρώ ισχυροποιεί την ανταγωνιστικότητά της στη διεθνή οικονομική σκηνή και οι αισιόδοξες προβλέψεις αναφέρουν αύξηση των δεικτών ανάπτυξης. Όμως, οι αντίστοιχοι δείκτες ανεργίας δεν φαίνεται να μειώνονται στις χώ-

ρες της ζώνης του ευρώ. Εν μέσω παγκόσμιας στασιμότητας στην ανάπτυξη, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) προβλέπει για την Ευρώπη αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,4% και παράλληλη μείωση του πληθωρισμού και των δημοσίων ελλειμμάτων. Η μαύρη σκιά όμως της ανεργίας δεν φαίνεται να εξαλείφεται. Η δημιουργία 1,7 εκατ. θέσεων εργασίας στην Ε.Ε. το 1998 και ο σχεδιασμός για άλλες 1,3 εκατ. το 1999 δεν λύνουν τον εφιάλτη των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων. Σε 17 εκατ. φτάνουν οι άνεργοι σήμερα στην Ευρώπη. Πρωταγωνιστής στην αύξηση της ανεργίας μεταξύ των 11 χωρών της ζώνης του ευρώ είναι η Ιταλία, όπου τα τελευταία 6 χρόνια από 9,2% η ανεργία έφτασε φέτος το 12,3%. Στη Γαλλία, το δυναμικό κίνημα των ανέργων εκδήλωσε τη δυσαρέσκειά εναντίον των πρόσφατων κυβερνητικών μέτρων με καταλήψεις δημόσιων κτιρίων στο Παρίσι αλλά και σε επαρχιακές πόλεις.

Πρωθυπουργός υπό προθεσμία έγινε ο Μπουλέντ Ετσεβίτ, με την υποστήριξη της Τανσού Τσιλέρ, αλλά όχι και με τη συμμετοχή της.

ΝΙΑ ΝΕΑ ΣΕΛΙΔΑ για τον αθλητισμό ξεκινάει από αυτό το τεύχος στο Αντί. Σκοπός της είναι να παρακολουθεί αφ' υψηλού τα σπορ για τα οποία ορύνονται, δέρονται, υπερηφανεύονται, στοιχηματίζουν και ονειρεύονται πάρα πολλοί από τους συμπολίτες μας. Τόσο πολλοί, ώστε η Ελλάδα να έχει τις περισσότερες αθλητικές εφημερίδες και περιοδικά συγκριτικά με όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Τόσο πολλοί ώστε να μην διστάζουν να εκτεθούν δημόσια υψηλότατα κυβερνητικά στελέχη, υιοθετώντας θέσεις οπαδών, και βουλευτές να κερδίζουν μία θέση στην δημοσιότητα, επιτιθέμενοι σε διαιτητές αγώνων ποδοσφαίρου. Και πάει λέγοντας...

ΣΕΛΙΔΑ ΜΑΣ, πάντως, δεν πείθεται ότι αυτά που συμβαίνουν στον αθλητισμό έχουν κάποια ουσιαστική διαφορά, ή κάποια μεγαλύτερη σημασία από τις υπόλοιπες πλευρές της νεοελληνικής ζωής και πραγματικότητας. Είναι απλώς αυτονόητο, πως ένας χώρος με τόσο μεγάλη δημοτικότητα δεν μπορεί παρά να φέρνει κέρδη σε όσους έχουν τα χρήματα –και τα άντερα– να επενδύσουν σε αυτόν. Τα κέρδη αυτά για άλλους είναι χρηματικά και για άλλους υπόθεση δημοσίων σχέσεων και προβολής. Και σε ένα μεγάλο βαθμό είναι και υπόθεση εξουσίας.

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ, λοιπόν, είναι ένα ιδιότυπο μείγμα. Μπάλλες, ακόντια, επιχορηγήσεις, διαφημίσεις, εισιτήρια, σορτσάκια, μπλούζες, διαιτητές, πρωταγωνιστές, ουραγοί, υπουργοί, παράγοντες, οπαδοί, φίλαθλοι, εφημερίδες, περιοδικά, ραδιόφωνα, τηλέφωνα 090, συνθήματα, το λεξικό Μπαμπινιώτη, φωτοβολίδες, ΠΡΟ-ΠΟ, στοιχήματα παράνομα, στοιχήματα νόμιμα, δωροδοκίες, μεταγραφές, Αθάνατοι, κοινοί θνητοί, φυσικό γκαζόν, αστροτέρφ, παρκέ, γήπεδα, στάδια, κερκίδες με πλαστικά καθίσματα, τελειωμό δεν έχουν τα συστατικά του ποτού αυτού. Που σαν κάθε κοκταίηλ, μπορεί να περιέχει περισσότερο ή λιγότερο αλκοόλ, ή άλλες πιο περιέργες φαρμακευτικές ουσίες, και μπορεί να προκαλεί την ωραιότερη μέθη, όπως βέβαια και τον φρικτότερο εμετό.

Ι ΦΥΣΙΚΑ, η σελίδα αυτή ξεκινάει μπας και βγάλουμε καμιά δημοσιογραφική κάρτα ελευθέρως εισόδου στα γήπεδα.

του γκολκίπερ Α

Ο Μάικλ Τζόρνταν ανακοίνωσε πως αποσύρεται από τα γήπεδα. Όπως δήλωσε ο έλληνας μπασκετμπολίστας Παναγιώτης Φασούλας, η αποχώρηση του ανθρώπου-φαινόμενο από τα γήπεδα του NBA είναι σημαντικότερο γεγονός από το εάν έκανε σεξ ή όχι ο Κλίντον με την Μόνικα. Ευτυχώς, δεν αναμένεται να βομβαρδιστεί για αυτό ξανά το Ιράκ.

ΞΕΚΑΘΑΡΙΣΜΑΤΑ ΑΘΑΝΑΤΩΝ

Μαζικές παραιτήσεις δρομολογούνται στην Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή. Ναι, και αυτοί οι κύριοι, που αποκαλούνται χωρίς να ντρέπονται Αθάνατοι, τα παίρνουν όπως όλοι οι κοινοί θνητοί – διαιτητές, παίκτες κλπ. Το σκάνδαλο χρηματισμού μελών της ΔΟΕ για να ορίζουν τις πόλεις των αγώνων έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις και μέχρι τις 24

Ιανουαρίου, που συνεδριάζει η ΔΟΕ στην Γενεύη, περίπου 12 μέλη θα έχουν παραιτηθεί, σύμφωνα με δηλώσεις του γραφείου Τύπου της ΔΟΕ αλλά και του διάσημου προέδρου της **Χουάν Αντόνιο Σάμαρανκ** (που και ο ίδιος φέρεται να έλαβε ένα μικρό «ακατάλληλο» δώρο). Θα είναι ανάμεσα στους παραιτηθέντες και ο δικός μας κ. Νικολάου; Εδώ σας θέλω.

ΠΑΛΙ

Περιτετειώδης νίκη του Ολυμπιακού για το κύπελλο Ελλάδας εκτός έδρας επί του Ιωνικού με το απίθανο σκορ 4-7. Ο Ολυμπιακός έχανε μέχρι το τέλος του Α' ημιχρόνου, όταν ο διαιτητής σφύριξε πέναλτυ σε βάρος του Ιωνικού και απέβαλε τον καλύτερό του αμυντικό. Περισσότερα ποδοσφαιρικά εντράπελα την Πέμπτη, που αγωνίζεται ο Παναθηναϊκός.

Στο όνομα μιας αχειραγώγητης κεντροαριστεράς

Απάντηση στις επικρίσεις του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου για το άρθρο μου «Όλα είναι Τρίτος Δρόμος»

του Αλέξανδρου Καζαμιά

Με ανάμεικτα αισθήματα διάβασα στο Αντί της 18.12.98 το άρθρο του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου «Ο Τρίτος Δρόμος και η Ανανέωση της σοσιαλιστικής ιδέας» που αποτελεί απάντηση στις κριτικές παρατηρήσεις μου για το βιβλίο του Άντονυ Γκίντενς *Ο Τρίτος δρόμος* που δημοσίευσε το περιοδικό στις 4.12.98. Βρήκα λυπηρό το γεγονός ότι ένας διανοούμενος με συμβολή, όπως ο Παπασπηλιόπουλος, μπόρεσε να παρεξηγήσει τόσο πολύ τα επιχειρήματά μου, ώστε εντελώς άστοχα να με παρουσιάσει ως «νομενκλάτορα της κεντροαριστεράς» κι «εκδότη πιστοποιητικών αριστεροσύνης» γιατί είπα, ούτε καν εκφέροντας την άποψή μου, αλλά αναφερόμενος σε άλλους που καθημερινά το λένε, πως «ο Τρίτος Δρόμος του Γκίντενς είναι αμφίβολης αριστερής ταυτότητας».

Αν και θα προτιμούσα να μην είχαν μεσολαβήσει οι άτοπες αυτές εκφράσεις του, θεωρώ εντούτοις την απάντησή του ως μία ακόμα θαρραλέα έξοδο εκ μέρους του από την τάση των ελλήνων διανοούμενων να αποφεύγουν τη φθορά της αντιπαράθεσης, και γι' αυτό θα ήθελα να χρησιμοποιήσω τις παρατηρήσεις του ως μια ευκαιρία για διάλογο μαζί του. Άλλωστε η απάντησή μου στο ερώτημα που μου θέτει «εν ονόματι τίνος γίνεται η κριτική στο Γκίντενς» ήταν και είναι αυτή: *στο όνομα του ανοιχτού κριτικού διαλόγου, τον οποίο χρειάζεται απεγνωσμένα η σημερινή κεντροαριστερά για να αναζωογονηθεί από τη νάρκη στην οποία αφέθηκε να πέσει τα τελευταία είκοσι χρόνια.* Αν ενδιαφέρεται γι' αυτόν μακριά από προσωπικούς χαρακτηρισμούς, τον καλωσορίζω.

Κατ' αρχάς, για να απαλλάξω την παρακάτω συζήτηση από τυχόν υποψίες πως δήθεν υπηρετώ οργανωμένα συμφέροντα ή εξουσίες –γιατί επιπλέον κατηγορούμαι και πως «μετατρέπω τον αναλυτικό-θεωρητικό λόγο σε ξύλινο λόγο της εξουσίας»– ας μου επιτραπεί σύντομα ν' αυτοπαρουσιαστώ: ποτέ δεν υπήρξα μέλος

οποιοδήποτε πολιτικού κόμματος ούτε συμμετείχα σε κομματικές επιτροπές με συμβουλευτικό ή άλλο ρόλο είτε στην Ελλάδα είτε στη Βρετανία όπου εργαζομαι για χρόνια ως ακαδημαϊκός. Η μόνη σχέση μου με «λενινοσταλινικούς ιεράρχες» και με το «(πανελλήνιο) σοσιαλιστικό προσωποπαγές κίνημα» με τα οποία με συνδέει ο Παπασπηλιόπουλος, ήταν η ανεπιφύλακτη κριτική, ενώ όσα έκρινα για το βιβλίο του Γκίντενς πήγασαν από την ανάγνωσή του στο πρωτότυπο αγγλικό κείμενο ταξιδεύοντας μόνος μου στο τραίνο. Πράγματι, στη γλώσσα αυτή, βρήκα το βιβλίο «κακογραμμένο», εκφράζοντας, όπως πολύ σωστά λέει κι εκείνος, το προσωπικό μου γούστο κι έχει καλώς που ο Παπασπηλιόπουλος, κρίνοντας από την ελληνική μετάφραση, έχει την αντίθετη γνώμη. Δεν πιστεύω πως τα γούστα μας θ' άλλαζαν αν διάβαζα εγώ την ελληνική κι εκείνος την αγγλική έκδοση, μα, κλείνοντας την άχαρη αυτή παράγραφο, ας μου επιτραπεί να ελαφρύνω λίγο το κλίμα καλώντας τον να το εξετάσουμε, μήπως κι έχουμε να κάνουμε τελικά μ' έναν πολύ καλό μεταφραστή!

Η ΖΩΤΙΚΗ ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΑΝΕΩΣΗΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΚΕΝΤΡΟΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

Το πρώτο πράγμα για το οποίο φαίνεται

ν' απέτυχα να πείσω τον Παπασπηλιόπουλο είναι πως «η ιδεολογική ανανέωση της κεντροαριστεράς» είναι σήμερα το βασικό ζητούμενο. Εκείνος είναι σαφής όταν λέει πως ο σκοπός αυτός τού είναι αδιάφορος «το ζητούμενο δεν είναι η “ιδεολογική ανανέωση της σημερινής κεντροαριστεράς” (ένας όρος χωρίς καμία αναλυτική ακρίβεια) που μπορεί να είναι και ένα στόχος αδιάφορος για πολλούς από μας που δεν είμαστε νομενκλάτορες της κεντροαριστεράς». Ας επισημανθεί εδώ πως το βιβλίο του Γκίντενς που υπερασπίζεται ο Παπασπηλιόπουλος έχει τη λέξη «ανανέωση» στον τίτλο του: *Ο Τρίτος Δρόμος - Η Ανανέωση της Σοσιαλδημοκρατίας*. Η κριτική μου είναι νομίζω συνεπής: *επιθυμώ την ανανέωση των ιδεών της κεντροαριστεράς κι επικρίνω την προσπάθεια του Γκίντενς γιατί δεν τη βρίσκω επαρκώς αναλυτική*. Θεωρώ πως κάτω από τις γλωσσικές της φαμφάρες και το ριζοσπαστικό ύφος βρίσκεται μια πολύ μετριοπαθής και συμβατική προσφορά στις ιδέες. Αυτό που δεν καταλαβαίνω όμως είναι γιατί ο Παπασπηλιόπουλος, που θεωρεί ότι η «ανανέωση» δεν είναι το ζητούμενο παρά μόνο για τους νομενκλάτορες, δεν κατηγορεί συνάμα και το Γκίντενς που την αναζητεί κι αυτός;

Ο Παπασπηλιόπουλος παρατηρεί επίσης πως η «ανανέωση» είναι όρος που στερείται «αναλυτικής ακρίβειας». Θα μπορούσα ίσως να συμφωνήσω μαζί του εάν μπορούσε να εξηγήσει κι εκείνος τι ακριβώς εννοεί με τον όρο «αναλυτική ακρίβεια». Αλλά, ακόμη κι αν δεχτούμε πως η «ανανέωση» είναι μια χαλαρή έννοια, τούτο δε σημαίνει ταυτόχρονα ούτε πως θα πρέπει να πάψουμε να τη χρησιμοποιούμε ούτε ακόμη περισσότερο, πως θα πρέπει να παύσουμε να την αναζητούμε. Το μόνο για το οποίο έχουμε χρέος απέναντι σε μια χαλαρή έννοια είναι, χρησιμοποιώντας την, να είμαστε πάντοτε πρόθυμοι να τη συζητούμε ανοιχτά με τον τρόπο που κάνουμε τώρα, ώστε να προσδιορίζουμε διαρκώς το ρευστό της περιεχόμενο. Άλλωστε, για το ίδιο ακριβώς λόγο και πολύ καλά, ο Παπασπηλιόπουλος

Ο Αλέξ. Καζαμιάς διδάσκει πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο του Κόβεντρυ της Βρετανίας

ηλιόπουλος δεν έχει κανέναν απολύτως δισταγμό να χρησιμοποιεί μια ακόμη πιο ανακριβή αναλυτικά» έννοια όπως την «τρόδο» για να επαινέσει το Γκίντενς: «Θεωρώ ότι αυτά που γράφει για κοσμοπολίτικο έθνος και κοσμοπολίτικη δημοκρατία είναι άκρως προοδευτικά...». Θα μπορούσε κανείς να διαφωνήσει ή να συμφωνήσει μαζί του σχετικά με την εκτίμησή του αυτή, σε καμία όμως περίπτωση δεν θα ήταν θεμιτό να τον αποκαλέσει «νομεν-άτορα», ή οτιδήποτε άλλο *θα του απαγόρευε* τη χρήση λέξεων, επειδή αυτές είναι αναλυτικά ανακριβείς. Στο κάτω-κάτω, το νο που οφείλουμε να κάνουμε με ανακριβείς όρους είναι, όχι να τους λογοκρίνουμε, μα να προσπαθούμε να τους προσεγγίσουμε την ακρίβεια που στερούνται.

Κυρίως, όταν μιλώ για «ανανέωση» ενώ κάτι πολύ πιο συγκεκριμένο από ό,τι γίνεται να υποψιάζεται ο Παπασπηλιόπουλος. Με κανέναν τρόπο δεν την υπαίτισσομαι ως στερεοτυπικό πολιτικό σλόγκαν της ευρωκομμουνιστικής αριστεράς – και υπήρχαν αρκετοί μέσα σ' αυτήν που ήθελαν να αναζητούσαν κάτι καινούργιο. Όπως και να 'χει, *μιλώ για την ανανέωση στην έννοια της πρωτοτυπίας*, γι' αυτό το πράγμα που δεν μπορεί κανείς να προσεγγίσει εκ των προτέρων μα που το ανακαλύπτει μόλις το δει ακριβώς γιατί η πρωτοτυπία ποτέ δεν έχει συνταγή και τα συστατικά της ποτέ δεν ήταν προκαθορισμένα. Λοιπόν, γύρευα πολύ να βρω κάτι τέτοιο στο βιβλίο του Γκίντενς, μα δυστυχώς το βρήκα πουθενά μέσα στην ανιαρή ακαδημαϊκή μεθοδολογία του, αυτήν την παλιεπατημένη της μέσης οδού. Δίχως τίποτα έξυπνο, θαυμάσια πολύπλοκο, ή κι απλοιστικά απλό, ολόκληρη η λογική του Τρίτου Δρόμου είναι απελπιστικά πεζή: «κράτος εναντίον αγοράς;» προβληματίζει ο Γκίντενς, «και κράτος κι αγορά» απαντά: «εθνικισμός εναντίον κοσμοπολιτισμού;» συνεχίζει, «κοσμοπολιτισμός» προτείνει «εκσυγχρονισμός εναντίον οικολογίας;» ίσον «οικολογικός εκσυγχρονισμός» κ.ο.κ. Πρέπει, δηλαδή, να μην κανείς με το ζόρι λαϊκιστής του ΣΟΚ, νεοφιλελεύθερος ή κομμουνιστής για να βλέπει την αφόρητη φτηνιά της λογικής αυτής;

Υπάρχει όμως κάτι πιο βαθύ σε όσα λέει ο Παπασπηλιόπουλος, κι εδώ νομίζω βρίσκεται η καρδιά της διαφωνίας μου μαζί του. Εκείνος όταν διαβάζει κείμενα πολιτικών ιδεών δε γυρεύει ούτε την ανανέωση στην πρωτοτυπία, μα κάτι εντελώς διαφορετικό. Εύχομαι να μην τον παρερμη-

νεύω όταν λέω πως αυτό που γυρεύει είναι *το πόσο σοσιαλιστικές είναι οι ιδέες που διαβάζει*: «το ζητούμενο δεν είναι η ανανέωση της σημερινής κεντροαριστεράς... το ζητούμενο είναι η δυνατότητα δημιουργίας μιας κοινωνίας ελεύθερων ανθρώπων (σοσιαλιστική)...». Στο βαθμό που δεν τον αδικώ, ας μου επιτραπεί λοιπόν να πω πως διακρίνω στα λόγια του μια χτυπητή αντιφατικότητα. Επειδή ακριβώς το ζητούμενο είναι, καθώς λέει πολύ σωστά κι εκείνος, «η δημιουργία μιας κοινωνίας ελεύθερων ανθρώπων», είναι ζωτικής σημασίας προϋπόθεση, όχι να «αδιαφορήσουμε» για την ανανέωση των ιδεών όπως λέει, μα να γυρεύουμε πριν απ' όλα αυτήν, διότι η κοινωνία των ανθρώπων που δεν ζητεί πρωταρχικά την ανανέωση δεν έχει ελεύθερους ανθρώπους και γι' αυτό δεν μπορεί να είναι σοσιαλιστική. Πιο συγκεκριμένα, προϋπόθεση της ύπαρξης μιας «σοσιαλιστικής κοινωνίας ελεύθερων ανθρώπων» είναι η κατάργηση και της προκαθορισμένης ηθικής και του προκατασκευασμένου σοσιαλισμού ώστε και το ηθικό και το σοσιαλιστικό να υφίστανται πάντοτε σε κατάσταση διαρκούς αναζήτησης. Επομένως, επικρίνω τον Παπασπηλιόπουλο για τη σύλληψη των εννοιών «της κοινωνίας των ελεύθερων ανθρώπων» και του σοσιαλισμού ως μιας προσδιορισμένης κατάστασης αντί μιας συνεχούς διαδικασίας αναζήτησης, ενώ επικρίνω τον Γκίντενς γιατί ενώ διατείνεται πως δεν το πράττει, στην πραγματικότητα δεν έκανε παρά ακριβώς αυτό.

ΑΡΙΣΤΕΡΟΣΥΝΗ

Όταν είπα πως ο Γκίντενς (και ο Μπλαιρ) ελάχιστα συμβάλλουν στην ιδεολογική ανανέωση της σημερινής κεντροαριστεράς, η επίμαχη φράση που ακολούθησε ήταν η εξής: «όχι τόσο γιατί οι συνταγές που προτείνουν είναι αμφίβολης αριστερής ταυτότητας, όπως πολλοί δικαιολογημένα ισχυρίζονται, αλλά περισσότερο διότι ο αγγλοκεντρισμός και ο πραγματισμός της προσέγγισής τους, τους στερεί τη δυνατότητα να αρθρώσουν μια γενική ιδεολογία». Και τότε, όπως και τώρα, δεν ξέρω, και στην ουσία, δεν μ' ενδιαφέρει ούτε κατά το ελάχιστο εάν ο τρίτος δρόμος είναι ή δεν είναι αριστερός για να μπορέσω να τον κρίνω. Η αριστεροσύνη κατά βάθος ήταν και είναι ένας χωροταξικός προσδιορισμός πάνω στο φάσμα αριστεράς-δεξιάς κι όπως δεν με νοιάζει φερ' ειπείν εάν ο Θεοτοκόπουλος είναι Έλληνας ή Ισπανός για να κρίνω την οικουμενική αξία της ζω-

γραφικής του, έτσι δεν με νοιάζει αν ο Γκίντενς είναι ή δεν είναι αριστερός για να κρίνω την περιορισμένη ανανεωτική αξία των ιδεών του. Για το λόγο αυτό είμαι απόλυτα σύμφωνος με τον Παπασπηλιόπουλο και, όπως κι εκείνος, βλέπω πάντα καχύποπτα όσους εκδίδουν πιστοποιητικά αριστεροσύνης. Μα ακριβώς γι' αυτό όμως τόνισα πως το πρόβλημα με τον Τρίτο Δρόμο δεν *έγκειται* («όχι τόσο γιατί» είχα πει) στο κατά πόσον είναι αριστερός ή όχι, όπως διατείνονται οι περισσότεροι επικριτές του.

Τώρα, ο Παπασπηλιόπουλος πρέπει να παρερμήνευσε το επιχείρημά μου επειδή είπα ότι «δικαιολογημένα» το ισχυρίζονται αυτό οι επικριτές του. Σημειωτέον, στο άρθρο μου μιλούσα για το ομότιτλο φυλλάδιο του Μπλαιρ, το οποίο ο Παπασπηλιόπουλος «βέβαια, δεν έχει υπόψη του» (αλήθεια, γιατί «βέβαια», σα να το εφεύρα στη φαντασία μου κι όχι «δυστυχώς», δεν καταλαβαίνω). Τέλος πάντων, *ισχυρίζομαι πως «δικαιολογημένα» η αριστεροσύνη του Τρίτου Δρόμου αμφισβητείται γιατί οι ίδιοι οι κύριοι θιασώτες του, Μπλαιρ και Γκίντενς, κυριολεκτικά παίζουν παιχνίδια μεταξύ αυτού και του όρου Αριστερά*. Επαναλαμβάνω ότι ο Μπλαιρ λέει πως «ο Τρίτος Δρόμος... κινείται αποφασιστικά πέρα από τη Νέα Δεξιά και την Παλιά Αριστερά», ενώ μετά λέει πως «Ο Τρίτος Δρόμος αποτελεί επίσης έναν τρίτο δρόμο και μέσα στην αριστερά». Ο Γκίντενς λέει πως «το «κέντρο» δεν πρέπει να θεωρείται κενό περιεχομένου», «πως η ιδέα του «ενεργού μέσου» ή του «ριζοσπαστικού κέντρου» που πρόσφατα συζητείται ευρέως μεταξύ των σοσιαλδημοκρατών πρέπει να ληφθεί υπόψη σοβαρά», ενώ μιλά επίσης και για «ένα ολόκληρο φάσμα θεμάτων που δεν εντάσσονται στο σχήμα αριστερά/δεξιά». Λοιπόν, *τη στιγμή που κανείς δεν ζήτησε από τους θεωρητικούς του τρίτου δρόμου να τοποθετήσουν τον εαυτό τους μεταξύ δεξιάς κι αριστεράς κι αυτοί βυζαντινολογούν αμφιταλαντευόμενοι «και μέσα», «πέρα», «μεταξύ», είναι ή δεν είναι δικαιολογημένο να αναρωτιέται κανείς αν αυτοί οι άνθρωποι τελικά θέλουν να θεωρούν τους εαυτούς τους μέσα ή έξω από την αριστερά; Δεν πρόκειται διόλου για ζήτημα «κακού δεξιού» - «καλού αριστερού»: όλο κι όλο είναι να μπορέσουμε να τους καταλάβουμε στο σημείο αυτό.*

Ας προστεθεί ακόμη, πως αφού με κατήγγειλε άστοχα για την «έκδοση πιστοποιητικών αριστεροσύνης», ο Παπασπηλιόπουλος φρόντισε αμέσως να εκδώσει

τα, ενδεχομένως πιο έγκυρα, δικά του: «ο λόγος του Γκίντενς κι αυτά που γράφει για κοσμοπολίτικο έθνος και κοσμοπολίτικη δημοκρατία είναι άκρως προοδευτικά και αριστερά». Επειδή η προσέγγισή μου όμως είναι διαφορετική και δεν θεωρώ αξιωματικά πως το «αριστερό είναι καλό», αλλά επιμένω πως το αριστερό έχει χρέος πάντοτε να υπερβαίνει τον εαυτό του για να αποδεικνύει πως είναι καλύτερο, δεν έχω να πω τίποτα περισσότερο πέρα από το ότι δεν είμαι σίγουρος εάν ο Γκίντενς θα συμφωνούσε με το «άκρως» ως προσδιορισμό του «αριστερά»: βρίσκω όμως πως αυτό είναι ένα θέμα το οποίο θα μπορούσαν καλύτερα να λύσουν μεταξύ τους.

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Μια ακόμη διάκριση που ο Παπασπηλιόπουλος συγχέει είναι αυτή ανάμεσα στην εξουσία του κράτους και στην κοινωνική κριτική. Τούτο το πετυχαίνει αφ' ενός αποκαλώντας την κριτική κατά του Γκίντενς ως «τον ξύλινο λόγο της εξουσίας», κι αφ' ετέρου υπονοώντας ότι ο Γκίντενς είναι ένας ελεύθερος στοχαστής με τον ίδιο τρόπο που ο Χάμπερμας κι ο Μουζέλης «δεν ευθύνονται» για το πρόγραμμα του Μιττεράν και του σημερινού ΠΑΣΟΚ αντιστοίχως. Δεν έχω αμφιβολία πως όσον αφορά τον Χάμπερμας και τον Μουζέλη, ο Παπασπηλιόπουλος έχει δίκιο, όμως στην περίπτωση του Γκίντενς τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά. Ο Γκίντενς, με δική του ομολογία, αναπτύσσει τις ιδέες του βιβλίου του για να προσδώσει εκ των υστέρων θεωρητικό υπόβαθρο και σθένος σε μια ήδη ειλημμένη κατεύθυνση πολιτικής. Άλλωστε το λέει καθαρά στο βιβλίο του: «Στη Βρετανία, όπως και σε πολλές άλλες χώρες τη στιγμή αυτή, η θεωρία υστερεί της πρακτικής. Στερημένες από τις βεβαιότητες του παρελθόντος, κυβερνήσεις που επικαλούνται την εκπροσώπηση της αριστεράς δημιουργούν πολιτική στο ποδάρι. Θεωρητική σάρκα χρειάζεται να τοποθετηθεί πάνω στο σκελετό της κατασκευής-πολιτικής εκ μέρους τους –όχι απλά για να επικροτήσει τα όσα κάνουν, μα για να προσδώσει στην πολιτική μεγαλύτερη αίσθηση κατεύθυνσης και στόχο». (σ. 2).

Το γεγονός ότι ο Γκίντενς χρησιμοποιεί την πολιτική σκέψη με εργαλειώδη τρόπο, για να παραγεμίσει με «σάρκα» και να ενισχύσει «τον σκελετό» της πολιτικής των κυβερνήσεων που ασπάζονται τον τρίτο δρόμο, δεν καθιστά με κανέναν τρόπο τις ιδέες του καλύτερες ή χειρότερες απ' ό,τι

ήδη είναι: απλά τις τοποθετεί στο πραγματικό τους πλαίσιο ως τον κυρίαρχο ιδεολογικό λόγο της κρατικής εξουσίας. Η αξία τους, φυσικά, θα πρέπει να κριθεί στο επίπεδο των ιδεών και μόνο σ' αυτό, ανεξάρτητα από το βάρος της εξουσίας που βρίσκεται πίσω τους. Επειδή όμως ο Παπασπηλιόπουλος αντιστρέφει τους όρους παρουσιάζοντας την κριτική μου ως το λόγο της εξουσίας κατά της δήθεν αντι-εξουσιαστικής διανοήσης του Γκίντενς, είναι ανάγκη, για χάρη του, να τονιστεί αυτό που όλοι βλέπουν όπως το φως του ήλιου, πως δηλαδή ο τρίτος δρόμος είναι σήμερα ο κυρίαρχος λόγος της κρατικής εξουσίας στο μεγαλύτερο μέρος της δυτικής Ευρώπης και πως όσοι τον υπερασπίζονται, βρίσκονται αναπόφευκτα με το μέρος της εξουσίας, έστω κι αν αυτό δεν είναι το κίνητρό τους.

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΓΕΝΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Όταν καταπιάστηκα με την κριτική του τρίτου δρόμου σ' ένα προηγούμενο άρθρο-απάντηση προς τον καθηγητή Μουζέλη με τίτλο «Το σύνδρομο του «μπλαιρισμού» και τα συνακόλουθά του» (Αντί, 24.4.98) σκοπός ήταν να προβάλω δύο ισχυρισμούς: (α) πως ο μπλαιρικός τρίτος δρόμος δεν είναι μια γενική ιδεολογία, αλλά ένας πρακτικός συμβιβασμός εκ μέρους των βρετανών Εργατικών απέναντι στις κοινωνικές αλλαγές που επέφερε ο θάνατος της προηγούμενης εικοσαετίας και (β) πως επειδή είναι ένας πρακτικός συμβιβασμός συνδεδεμένος με τις συγκεκριμένες συνθήκες της Βρετανίας, ο τρίτος δρόμος του Μπλαιρ δεν αποτελεί μοντέλο προς εξαγωγή και μεταμόσχευση σε άλλες κοινωνίες, ιδιαίτερα δε σε κοινωνίες τόσο διαφορετικές από τη Βρετανία όπως είναι η ελληνική. Και στα δύο άρθρα είχα τονίσει και ξανατονίζω πως, λέγοντας αυτά, δεν απορρίπτω στο σύνολό του ούτε τον Μπλαιρ και το εγχείρημα των Νέων Εργατικών σε σχέση με τη Βρετανία ούτε τη μελέτη του φαινομένου αυτού με σκοπό, πέρα από τη γνώση του, την άντληση ιδεών που θα μπορούσαν να συμβάλουν στη δημιουργία νέων πολιτικών για την ελληνική κεντροαριστερά. Για παράδειγμα, είχα συμφωνήσει τότε με τη γνώμη του Μουζέλη πως η κατάργηση της αρχής της «καθολικότητας των παροχών» θα μπορούσε να συμβάλει περισσότερο στη διεύρυνση της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Εκείνο στο οποίο εμμένω όμως, είναι πως επειδή ο τρίτος δρόμος δεν είναι ούτε

μοντέλο ούτε ιδεολογία, θα πρέπει να ξεφύγουμε από το σύνδρομο της ποδοσφαιροποίησης του, σύμφωνα με το οποίο σώνεται και καλά πρέπει να βάφουμε τη σκέψη μας με μπλαιρικό ή με αντι-μπλαιρικό χρώμα. Εκτός του ότι με τον τρόπο αυτό καθιστούμε την κεντροαριστερά εύκολη λεία για τους αμετανόητους νεο-φιλελεύθερους που караδοκούν, κυρίως ακρωτηριάζουμε την ανεξαρτησία της σκέψης μας για χάρη μιας εύκολης μετα-θανάτιας θριαμβολογίας κατά του νεκρού θάνατου. Υπό την έννοια αυτή, πράγματι, είμαι «άκρως καταδικαστικός» όπως λέει ο Παπασπηλιόπουλος, όχι όμως απέναντι στον Μπλαιρ, μα απέναντι στη μανία αναγωγής αυτού και του θεωρητικού του Άντονι Γκίντενς σε θεμελιωτές ενός ιδεολογικού μοντέλου που πρέπει να μεταμοσχευθεί στην Ελλάδα και αλλού.

Κάθησα να γράψω αυτήν την απάντηση στον Παπασπηλιόπουλο γιατί πιστεύω πως κατά βάθος γυρεύουμε κάτι αρκετά παρόμοιο, μα μέσα από εντελώς διαφορετικούς δρόμους. Από πολλές απόψεις τον καταλαβαίνω και προσπαθώ να φανταστώ τι σημαίνει, έπειτα από χρόνια αξιοπρεπούς αγώνα για τις αξίες του δημοκρατικού σοσιαλισμού που ποδοπατήθηκαν από το θάνατο του Παπαναστασίου μέχρι πρόσφατα, να βλέπει πως τελικά οι ιδέες αυτές αρχίζουν να βρίσκουν σήμερα τη δικαίωσή τους στην Ελλάδα. Φυσικά, δεν μου πέρασε ούτε μια στιγμή απ' το νου ότι με τα επιχειρήματά μου θα μπορέσω να αλλάξω τη γνώμη του για τον Τρίτο Δρόμο. Μα κατά βάθος, ακόμη κι αν μου παραχωρούσε την παραμικρή δυνατότητα να τον μεταπείσω, δεν θα το επιθυμούσα καθόλου. Γιατί ο ανανεωτικός δημοκρατικός σοσιαλισμός για τον οποίο θέλω να μιλήσω δεν είναι μια γραμμή ανάμεσα στον σοσιαλφιλελευθερισμό και στον μαρξισμό, αλλά η διαρκής μετεξέλιξη μιας πλατιάς ανθρωπιστικής παράδοσης ιδεών που πριν απ' όλα είναι ανοιχτή απέναντι στην κριτική σκέψη και στον διάλογο και κλειστή απέναντι στα καλούπια και στο φαγιατισμό των κομμουνιστών, των λαϊκιστών και των εθνικιστών.

Στο όνομα αυτής της χειραγώγησης παράδοσης της ανανέωσης λοιπόν, δεν κρίνει την κατεύθυνση του τρίτου δρόμου αλλά το περιεχόμενό του ως συμβατικό και προπαρασκευασμένο. Αν στο όνομα αυτής της παράδοσης κι όχι του δόγματος «τρίτος δρόμος ή τίποτα», ο Παπασπηλιόπουλος επιμένει να αποδείξει το αντίθετο, θα είναι πολύ καλό για όλους μας να το πράξει. ❧

ΔΙΔΑΛΟΥΟΣ

ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ, Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Η επιστολή που ακολουθεί είχε σταλεί στην σύνταξη του Αντί από τον Γεωργίου Καρασάβη, δημοσιογράφο και συγγραφέα του βιβλίου «Ο Βλάχος» (Εκδόσεις Κριτική, 1997). Δυστυχώς, από κάποιο τεχνικό πρόβλημα, κάρηκε.

Καλησπέρα στην αναγνώστριά μας, που απηύδησε να ερωτηθεί για την δημοσίευσή της – μας ξαναξανάστειλε με τη νέα χρονιά. Την δημοσιεύουμε ευχαρίστως –αυτονόητη συγγνώμη–, αν και δεν αισθανόμαστε την ανάγκη να απαντήσουμε, επειδή δημοσιεύοντας τη συνεργασία του Δ. Καρασάβη (Αντί, τχ. 664, 3.7.98) γνωρίζουμε ότι έχουμε λάβει ξεκάθαρη θέση στο θέμα των γλωσσικών (και όχι μόνο) μειονοτήτων της Ελλάδας.

Για να μην πάρω πολύ από τον (πολύτιμο;) χώρο του περιοδικού και ελπίζοντας σε μια απάντηση από τον κ. Χριστόπουλο αλλά και θέση από το Αντί γι' αυτά που ερευνά ο κ. Χριστόπουλος και οι συνεργάτες του) θα παραθέσω τα σχόλια και ερωτήματά μου συνοπτικά:

1. Είναι πασιφανής πρόφαση (μας θεωρεί χαζούς) η θέση του κ. Χριστόπουλου και οι διοργανωτές του συνεδρίου δεν κάνασαν κανέναν επίσημο ή δεν γνωστοποίησαν ευρέως το συνέδριο γιατί θεώρησαν ότι δεν θα τους ενδιέφερε. Αποφασίζουν αυτοί για το τι σκέφτονται οι άλλοι; Επίσης, έχοντας πάρει μέρος σε δεκάδες συνέδρια και ημερίδες (διαφόρων θεμάτων) και η πρώτη φορά που ακούω για κάποιο συνέδριο του οποίου οι οργανωτές θέλουν να κρατήσουν κρυφό (ακούς εκεί, να είλουν ανακοίνωση σε μια εφημερίδα ή χίστης κυκλοφορία την προηγούμενη του συνεδρίου!). Συνήθως οι οργανωτές των συνεδρίων κάνουν ό,τι μπορούν για να κάνουν γνωστό και να έχουν όσο το δυνατό μεγαλύτερη συμμετοχή (ακόμη και των ανθρώπων, εφόσον πληρώσουν τη συμμετοχή – αν υπάρχει κόστος συμμετοχής). Ένα συνέδριο που αφορά σε μια με-

γάλη μερίδα Ελλήνων δεν θα ενδιέφερε κανέναν άλλον παρά μόνο αυτούς που προσκλήθηκαν από τους οργανωτές; Είναι σίγουρο ότι αυτοί οι κύριοι θέλανε να το κρατήσουν μυστικό για να μπορούν μετά να χρησιμοποιήσουν τα όποια συμπεράσματα του (νομιμοποιημένα και χωρίς αντίλογο) όπως θέλουν οι συμμετέχοντες και οι οργανωτές, όπου αυτοί κρίνουν ότι τους συμφέρει. Επίσης θα μας γνωστοποιήσει ο κ. Χριστόπουλος το όνομα, την υπηκοότητα, την ιδιότητα (τίτλο και θέση) των ξένων συνέδρων και το θέμα της εισηγήσεώς τους;

2. Το ότι το χρηματοδότησε η Γεν. Διεύθυνση XXII της Ευρ. Επιτροπής γιατί μας το λέει; Για να θεωρήσουμε ότι είναι καλό ή νόμιμο; Αν, δηλαδή, η Ευρ. Επιτροπή ή κάποιος άλλος χρηματοδοτήσει την οργάνωση ενός συνεδρίου για να αποδειχθεί η αλήθεια των ισχυρισμών του Φαλμεράυερ ή των ισχυρισμών των Σκοπιανών για την καταγωγή των αρχαίων Μακεδόνων θα το κάνουν κάποιοι «Έλληνες» «επιστήμονες» επειδή τους χρηματοδοτεί η Ε.Ε.; Και εκείνο «επιστημονικά» θα εξετάσει τα πράγματα. Γνωρίζουμε, όμως, ότι η Ιστορία δεν είναι ποτέ «αντικειμενική», «ουδέτερη», «αμερόληπτη» και «επιστημονικά καθαρή», αλλά επιδέχεται ερμηνειών, ανάλογα με την εθνική συνείδηση του «επιστήμονα» ή τη σκοπιμότητα που θέλει να εξυπηρετήσει.

3. Αυτό που δεν καταλαβαίνω είναι γιατί ένα Κέντρο Μελέτης Μειονοτικών Ομάδων στην Ελλάδα (την ώρα που στην Ε.Ε. αλλά και παγκοσμίως γίνεται προσπάθεια άμβλυνσης των διαφορών μέσα από την παγκοσμιοποίηση του πολιτισμού) διάλεξε τους Βλάχους για θέμα διερεύνησης. Από ό,τι ξέρω οι Βλάχοι (όπως και οι Έλληνες Αρβανίτες) δεν θεώρησαν ποτέ τον εαυτό τους μειονότητα. Πάντα είχαν ελληνική εθνική συνείδηση (σε αντίθεση, μας πούμε, με τους Τούρκους της Θράκης ή τους Σλαβομακεδόνες) και θεωρούσαν τον εαυτό τους Έλληνα (με την ευρεία και

παγκοσμίως αποδεκτή περί εθνογένεσης έννοια του όρου). Μήπως όλοι αυτοί οι μεγάλοι ευεργέτες του Έθνους, Ηπειρώτες Βλάχοι, δεν ήξεραν ότι ο κ. Χριστόπουλος και οι συνεργάτες του θα έκαναν συνέδριο για να τους πείσουν ότι είναι μειονότητα και έπρεπε να προσέχουν καλύτερα πριν αφήσουν την περιουσία τους στο ελληνικό κράτος; Έχω την εντύπωση ότι κάποιοι ενοχλούνται από το γεγονός ότι οι Έλληνες παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό ομοιογένειας ως λαός και προσπαθούν να βρουν τρόπους να τους διασπάσουν σε ομάδες (για προφανείς λόγους), και έτσι σκέφτηκαν να ξεκινήσουν από τους δίγλωσσους και μετά, ποιος ξέρει, προχωράμε και στην τοπική καταγωγή ή σε ό,τι άλλο μπορεί να γίνει εκμετάλλευση.

4. Ναι! Υπάρχουν περισσότερο και λιγότερο πατριώτες στην Ελλάδα (όπως και σε άλλα κράτη, είμαι σίγουρος). Ας αφήσει κατά μέρος λοιπόν αυτό το φασιστικό επιχείρημα ο κ. Χριστόπουλος, ότι δηλαδή «δεν υπάρχουν περισσότερο Έλληνες και λιγότερο Έλληνες» επειδή το λέει αυτός, για να καλύψει όλες τις ενέργειες, καλές ή κακές (τις δικές του και των συνεργατών του), πίσω του. Η ιστορία έχει αποδείξει ότι υπάρχει κλίμακα πατριωτισμού. Το ίδιο πατριώτης ήταν ο Καραϊσκάκης με τον Μαυροκορδάτο ή ο Μακρυγιάννης με τον Κωλέττη ή ο Βενιζέλος με τον Γούναρη ή ο Ζέρβας και ο Βελουχιώτης με τον Τσολάκογλου; Για να μη μιλήσω και για τους διάφορους «Εφιάλτες» που κατά καιρούς εμφανίζονται στην Ελλάδα. Να αφήσει κατά μέρος λοιπόν τις φωνές ο κ. Χριστόπουλος, γιατί ο λαός έχει δικαίωμα να αμφιβάλλει για τις προθέσεις κάποιων «επιστημόνων» ή «πολιτικών» κατά καιρούς. Εξάλλου, αν και δεν γνωρίζω όλους τους ιδρυτές του Κέντρου Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων (που αναφέρονται στην παραπομπή του άρθρου), γνωρίζω όμως τις θέσεις που μερικοί από αυτούς έχουν πάρει πάνω σε εθνικά θέματα και έχω δικαίωμα να ανησυχώ όταν ανακαλύπτουν και

νέα πεδία δράσης που μπορούν άμεσα να δημιουργήσουν πρόβλημα στο έθνος και τη χώρα, καλυπτόμενοι πίσω από «επιστημονικά» συνέδρια και «μελέτες». Ας μην ξεχνάμε ότι και στην Κύπρο, εδώ και χρόνια, κάποιοι «Έλληνες» «επιστήμονες» προσπαθούν να τεκμηριώσουν την ύπαρξη «κυπριακής» συνείδησης στους Ελληνοκύπριους. Είμαι σίγουρος ότι ύστερα από λίγο θα αρχίσουν και οι μελέτες για την ύπαρξη «κρητικής» συνείδησης κ.λπ.

Σπ. Κορδώνης
Χαλάνδρι

ΝΕΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ!

Τεράστια σε έκταση η επιστολή που ακολουθεί, απαντά στην αρθρογραφία του Αντίγια τον ΠΑΟΚ και τα θεσσαλονικιώτικα συλλαλητήρια (τχ. 675, 4.12.98). Αφού αναγκαστικά προσπεράσαμε τα αυτοβιογραφικά του αναγνώστη μας και τις ερμηνείες του, μένουμε στην πρόβλεψή του για τη... δημιουργία μιας «νέας ελληνικής χώρας».

Αγαπητοί φίλοι του Αντί,

Αφορμή για να γράψω αυτό το γράμμα στάθηκαν τα άρθρα σας περί ΠΑΟΚ, BEAM (sic!) και αυτονομίας της Βόρειας Ελλάδας. Δεν ξέρω από ποιο μέρος της Ελλάδας προέρχεστε, συνεπώς δεν ξέρω κατά πόσον κάποιος από εσάς είναι Βορειοελλαδίτης ή όχι. Από τον τρόπο με τον οποίο γράφετε συμπεραίνω πως δεν έχετε καμία σχέση με την περιοχή (...).

Το ΥΠΕΧΩΔΕ περάτωσε το δρόμο προς Τρίπολη πριν από την ΠΑΘΕ ή την Εγνατία. Το Σαββατοκύριακο των Αθηναίων στο χωριό του παππού είναι πιο σημαντικό από την ανάπτυξη της χώρας. Το ΥΠΕΞ μάς «ρίχνει» στο εθνικό θέμα της Μακεδονίας όπως «έριξε» και τους Κύπριους στο άλλο μας εθνικό θέμα. Σύμπασα η κυβέρνηση εμποδίζει ένα αρτιότατο νοσοκομείο, το Παπαγεωργίου, από το να λειτουργήσει, προκειμένου να ευνοηθεί ο κ. Αποστολόπουλος, για λόγους που μυρίζουν μεγάλα συμφέροντα. Η κυβέρνηση δίνει 2 δισ. δανεικά και αγύριστα στο Έθνος του κ. Μπόμπολα και στις αθηναϊκές ομάδες, αλλά όχι στη Μακεδονία της κ. Βελλίδου ή στον Άρη. Εδώ και 10 τουλάχιστον χρόνια, η Βόρεια Ελλάδα διοικείται από κόμμα άλλο από αυτό που ψήφισε.

Η ευθύνη μας ως Θεσσαλονικέων έγκειται στο ότι δεν συσπειρωθήκαμε εγκαίρως για να απαιτήσουμε τον έλεγχο της κατάστασης. Η αθηναϊκή μουσική σκηνή, από τον Σαββόπουλο ως τον Καρρά, προέρχε-

ται από τη Θεσσαλονίκη. Η θεατρική ζωή της Αθήνας επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από (πρώην;) Θεσσαλονικείς. Η Θεσσαλονίκη έχει μια ζωντανή πολιτιστική ζωή, η οποία πάσχει από δημόσιες σχέσεις και χώρους. Το καθεστώς αθηναϊκής αποικίας και επιβεβλημένης υπανάπτυξης αναγκάζει πολύ κόσμο να φεύγει, και οι Αθηναίοι, ως άλλοι Άγγλοι στην Ινδία, απορούν γιατί οι Θεσσαλονικείς δεν έχουν 70 θέατρα σαν την Αθήνα.

Αλλά, όπως είπαμε, εμείς εδώ είμαστε πιο στωικοί, υπομένουμε τα καπρίτσια της Αθήνας, όπως μια ζωή υπομέναμε τα καπρίτσια της Κωνσταντινούπολης. Αλλά όπως το 1912 έγινε η έκρηξη, έτσι και στο μέλλον θα γίνει ακόμη μία, για να αποτινάξουμε από πάνω μας κάθε ζυγό. Τα χάλια του αθηναϊκού κράτους τα ξέρετε. Έχετε ρίξει συναισθηματική μαύρη πέτρα στα χωριά σας, τα αφήνετε ασυνείδητα να καταρρέουν, χαντακώνοντάς τα, όπως σας χαντάκωναν κι αυτά, και ζείτε χωρίς παραδόσεις σε μια πόλη-τέρας (πιστέψτε με, ομιλώ εκ πείρας: το τριτοκοσμικό Σάο Πάουλο με τα 25 εκατομμύριά του είναι πολύ πιο βιώσιμο από την Αθήνα!) κυνηγώντας μια κακέκτυπη εκδοχή του αμερικανικού ονείρου. Ήδη αποξενώσατε τους Κύπριους, μια με τη χούντα και τώρα ξανά με τους S-300. Ξέρετε ότι για μας τους Βορειοελλαδίτες υπάρχει άλλη αντιμετώπιση στην Κύπρο; «Καλαμαράδες είστε κι εσείς», μου είπαν, «αλλά όχι σαν τους Αθηναίους, αυτοί μας ξέχασαν». Τι καλύτερο από μια νέα αρχή με ένα τρίτο ελληνικό κράτος που θα προσθέσει τη φωνή του στην υπεράσπιση του ελληνισμού και ίσως εκπροσωπήσει τον ελληνισμό πιο άξια από τη σημερινή Ελλάδα;

Τα προβλήματα της Β. Ελλάδας είναι εν μέρει όμοια με αυτά της εκτός Αττικής Νότιας Ελλάδας, αλλά οι Πελοποννήσιοι, οι Κρητικοί, οι Νησιώτες και οι Στερεοελλαδίτες είναι αυτό που θα μου επιτρέψετε να ονομάσω «αθηνόδουλοι». Γι' αυτούς, η φυσική κατάληξη κάθε ανθρώπου είναι η Αθήνα. Επειδή στο συντριπτικό της ποσοστό η Αθήνα κατοικείται από 2ης ή 3ης γενιάς Πελοποννήσιους κ.λπ., οι οποίοι ανάγκασαν τις γενέτειρές τους να εξαρτώνται οικονομικά από τα εμβάσματά τους, οι εναπομείναντες στις εστίες τους Νότιοι είναι ευγνώμονες για το γιγαντισμό της Αθήνας.

Γι' αυτό, η Νέα Ελλάδα, η νέα ελληνική χώρα δεν θα μπορεί παρά να αποτελείται από τη Μακεδονία, τη Θράκη, την Ήπειρο και ίσως τη Θεσσαλία ή τη Μυτιλήνη.

Όπως ο Φίλιππος ένωσε τους Έλληνες και τους έφερε στα συγκαλά τους, δημιουργώντας για πρώτη φορά μια πραγματική ισχυρή και εξωστρεφή ελληνική συνειδηση, όπως η Μακεδονική Δυναστεία έσωσε το Βυζάντιο και του έδωσε την ελληνική του μορφή διασώζοντας τον ελληνισμό, έτσι και τώρα, είναι ώρα για μια έξοδο από την παρακμή, για μια νέα αρχή, με ένα νέο, Βόρειο Ελληνικό Κράτος, το οποίο θα επανακαθορίσει και τις σχέσεις με τους γύρω λαούς έτσι ώστε να μην καταρρακώνεται η εθνική μας αξιοπρέπεια, ούτε των Βορείων ούτε των Νοτίων ούτε των Κυπρίων. Ίσως τότε, όταν το αθηναϊκό καρκίνωμα θα αποτελεί μια παρελθούσα μαύρη σελίδα της ιστορίας μας, να επενεωθούμε κιόλας!

Και όλα αυτά σας τα λέω εγώ, που δεν είμαι ούτε ΠΑΟΚτσης ούτε προσφυγικής καταγωγής ούτε αδικημένος προλετάριος. Ανήκω στην κατ' εσάς «ενομούμενη αστική τάξη» της Θεσσαλονίκης (σ.σ. Αρειανός). Αποτύχατε οικτρά στην ανάλυση του φαινομένου γιατί δεν μπορείτε να βγάλετε κάποιες αθηνοκεντρικές και αριστερές παρωπίδες. Στην ουσία δεν κάνετε τίποτε άλλο από το να διευρύνετε το ήδη τεράστιο χάσμα.

Οι εξελίξεις μάλλον θα σας εκπλήξουν, αφού δεν τις «πιάνετε» με τις δημοσιογραφικές σας κεραίες.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Στέργιος Καπρίνης

Πανόραμα

Θεσσαλονίκη

ΜΙΑ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΗΘΗ

Κάποιες καινοφανείς συνθήκες στα εκδοτικά πράγματα θίγει η επιστολή που ακολουθεί.

Εδώ και λίγες μέρες κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Καστανιώτη ένα βιβλίο με τον τίτλο, *Ωσεί μύρα, Γιάννης Τσαρούχης 1910-1989*, Μέριμνα Αλεξίου Σαββάκη. Στο βιβλίο αυτό των 630 σελίδων υπάρχει και ένα 16σέλιδο κείμενο δικό μου σχετικό με ένα θέμα προσφιλές στον Γιάννη Τσαρούχη. Πρόκειται για την τύχη των νεοκλασικών σπιτιών της Αθήνας, για το «Σεράκι των Νεοκλασικών», όπως τιτλοφορούσε το κείμενό μου.

Όποτε δημοσίευσα σε εφημερίδες, περιοδικά και σε βιβλία, ποτέ δεν έλαβα καμιά επέμβαση στα κείμενά μου. Μόνο στα οι επτά από τις δεκαέξι σελίδες αυτού του κειμένου είχαν πρωτοδημοσιευτεί στην κυριακάτικη *Καθημερινή*, 15.8.98.

ίς καμία επέμβαση από την εφημερί-
αλλά και σ' αυτές τις σελίδες έχουν
μπει εξίσου οι εκδόσεις Καστανιώτη.
παραλείψω τις προχειρότητες της αντι-
φής, αλλά ο εκδότης αυτού του βιβλίου
κόπισε λέξεις από τα δεξιά στα αρι-
στά κι από τα αριστερά στα δεξιά. Πρό-
σε λέξεις, αφαίρεσε λέξεις. Αντικατέ-
σε λέξεις.

«είδαν» π.χ., σελ. 140, το έκανε «διέ-
σαν»· το «βλέπαμε», σελ. 148, το έκανε
«πικρύνουμε» και άλλες τέτοιες επεμ-
βεις, περισσότερες από εκατό. Και δε
τίποτα για την «πατερική μέριμνα»,
ενώ σημαίνει μέριμνα εκκλησιαστι-
πατρός έγινε «πατρική μέριμνα», ού-
τα τα τουρκόσπιτα που έγιναν «οι ιδιο-
τες των τουρκόσπιτων», γιατί μιλάνε
για τους αυτά. Παρανοήσεις θλιβερές,
όγουστοι ευπρεπισμοί και λογιωτατι-
ί παλιομοδίτικοι είναι τα περισσότερα
αυτά. Φαίνεται κάτι τον ενόχλησε στο
ψιμό μου, αλλιώς δεν εξηγούνται οι
ες επεμβάσεις, γιατί προχώρησε πιο
ακόμα. Π.χ., το «αυτός που όχι δεν
ρε ποτέ να πει στην όποια εξουσία τον
κούσε», το ψαλίδισε λίγο στα άκρα
το υπόλοιπο το έκανε «που δε διανοή-

θηκε να αντιταχθεί στην όποια εξουσία»,
σελ. 144. Και όταν σε μια περίπτωση ούτε
κι αυτό τον ικανοποιεί, παίρνει με θάρρος
το παλιό ψαλίδι της λογοκρισίας και κόβει
ένα κατεβατό. Έτσι λοιπόν και κείνο που
έλεγε «Όταν η γραφειοκρατία, ιδιωτική
και κρατική, που έχει πάντα την τάση να
γίνει και λίγο περισσότερο αστυνομική
κάθε μέρα και λίγο πιο τραπεζική, περ-
νούσε τα όρια συναγερμού», το κατάπιε κι
αυτό μαζί με άλλα το χωνευτήρι του επιμε-
λητή.

Επεμβάσεις που αποδεικνύουν χωρίς άλ-
λο ότι κατέχει αυτό που λέμε πλούσιο λεξι-
λόγιο ο εκδότης μου. Επεμβάσεις που όλες
μαζί, αν τις αθροίσει κανείς, αναδίδουν τη
δυσπεψία μιας αδόκιμης διδακτορικής
διατριβής. Κακόγουστοι και θλιβεροί ευ-
πρεπισμοί, λογιωτατισμοί παλιομοδίτικοι
είναι βεβαίως όλα αυτά. Φαίνεται κάτι τον
ενοχλούσε στο γράψιμό μου, αλλιώς δεν
εξηγούνται οι τόσες επεμβάσεις, γιατί
προχώρησε πιο πέρα ακόμα. Αντικατέστη-
σε δικές μου φράσεις με φράσεις κατα-
σκευής δικής του εξ ολοκλήρου. Και όταν
σε μια περίπτωση ούτε κι αυτό τον ικανο-
ποιεί, παίρνει με θάρρος το παλιό ψαλίδι
της λογοκρισίας και κόβει ένα κατεβατό.

Αυτές οι επεμβάσεις είναι αυθαίρετες,
είναι απαράδεκτες. Κι αυτό ιδιαίτερα για-
τί είχα ζητήσει από τον Α. Σαββάκη να δω
το κείμενό μου πριν πάει για το τυπογρα-
φείο. Η απάντηση ήταν: «Ναι, θα σ' το φέ-
ρω αλλά σε βεβαιώνω πως με θρησκευτική
ευλάβεια έκανα εγώ ο ίδιος αυτό τον έλεγ-
χο». Δεν θέλω, είπα, τη θρησκευτική σου
ευλάβεια, θέλω να έχω απλώς την ευκαι-
ρία να κάνω μια παραβολή. Το αίτημά μου
το παραγνώρισε και να τα σήμερα, ορατά,
τα αποτελέσματα της θρησκευτικής του
ευλάβειας.

Είναι ολοφάνερο, πάντως, πως κάποιος
τρίτος είδε το κείμενό μου σαν έδαφος κα-
τάλληλο για να ασκήσει τη λεκτική του δει-
νότητα. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Εδώ νο-
μίζω πως έχει εισβάλει μια καινούργια
μορφή λογοκρισίας που, με το πρόσχημα
ενός φραστικού καθωσπρεπισμού ή καλ-
λωπισμού, θέλει να ισοπεδώσει τα πάντα.
Υπάρχει νόμος που να το επιτρέπει αυτό;
Όχι, νομίζω ότι πρόκειται για ανοιχτή πα-
ραβίαση του νόμου, γι' αυτό και γω ανα-
γκάζομαι σήμερα να το καταγγείλω δημό-
σια.

Παύλος Καλαντζόπουλος
Αρχιτέκτονας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Δύναμη στη γνώση

Ενώμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία έχει συσσωρευθεί με-
γάλη ποσότητα εκρηκτικής ενέργειας.

Ο κίνδυνος ενός θερμού επεισοδίου ή μιάς γενικευμένης σύρ-
ραξης караδοκεί. Το στρατιωτικό κατεστημένο της Άγκυρας
ιαρκώς προβάλλει τις αναθεωρητικές αξιώσεις του. Οι Η.Π.Α.
και η Ευρωπαϊκή Ένωση πιέζουν για εκλογίκευση των σχέσε-
ων.

Οι εργολάβοι της εθνικοφροσύνης και οι πατριώτες των μπαλ-
κονιών εισηγούνται "καθυστέρηση και εξουπλισμούς" και εγκα-
τούν τους οπαδούς του διαλόγου για ενδοτισμό. Μέσα σ' αυτό
το πλαίσιο αναρωτιέται κανείς αν υπάρχει δυνατότητα νηφά-
σιας προσέγγισης, ανάλυσης και στάθμισης των παραγόντων
που συγκροτούν την ελληνοτουρκική διένεξη.

καθημίας 88, 106 78 Αθήνα. Τηλ.: 3302415, 3820612 - fax: 3836658
βιβλιοπωλεία:

Γ. Γενναδίου 6, 106 78 Αθήνα. Τηλ.: 3817826, 3806661 - fax: 3836658
Στοά Ορφέως, Στοά Βιβλίου Πεσμαζόγλου 5, 105 59 Αθήνα. Τηλ.: 3211246
Υποκατάστημα Θεσσαλονίκης: Κ. Μελενίκου 30, 546 35. Τηλ.: 245222

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΨΗΦΟΣ ΜΕΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ!

Υπάρχει «εθνικιστική» μουσική; Όχι βέβαια! Υπάρχει μόνο η καλή μουσική –σοβαρή, έθνικ, λαϊκή κ.λπ.– όπως υπάρχουν και τα πολυώνυμα μουσικά υποπροϊόντα. Αλλά υπάρχουν επίσης εθνικιστικά μυαλά και εθνικιστικές –εκ του ασφαλούς– προθέσεις. Εσχάτως γαρ στην χώρα μας αυξάνονται και πληθύνονται διάφοροι παραπληγικοί «Μεγαλέξαντροι», ο «Γκρέκο», ή «Παλαιολόγοι» της μουσικής οι οποίοι στοχεύουν στο πιο εύκολο θυμικό συνιστώντας ένα κατά παραγγελίαν έπος και συνδυάζοντας τις μελωδίες εστιατορίων με τον –άκρως εμπορικό– εξελληνισμό της τρισχιλιετούς ημών ιστορίας.

Ιδού πάντως πως κρίνει τον σχετικό El Greco του Vangelis ο γνωστός μουσικοκριτικός Αργύρης Ζήλος στο «Αθηνόραμα» της περασμένης εβδομάδας: «Μαέστρος στο να ανάγει την επικολυρική μανιέρα σε μεγαλόπνοη σπουδή, ο Β. δύσκολα κρύβει πόσο πίσω έχει μείνει στη μουσική σύλληψη, είτε σύγχρονη, είτε ηλεκτρονική, είτε ελλαδική» και να σκεφθεί κανείς ότι στα σοβαρά η διεύθυνση της Πινακοθήκης με εγκალεί αυστηρά για το παλιό άρθρο μου στην Ελευθεροτυπία με τίτλο «Από τον Greco στον Vangelis». - Τι κι αν αυτού του είδους οι μουσικές χρειάζονται πια μόνο σε προεκλογικές συγκεντρώσεις ως μουσικό ντεκόρ για τις ομιλίες των νυν και των μελλόντων σωτήρων; Σχετικά πάντως ο Vangelis παίρνει δύο αστεράκια ενώ η «Σπεράντζα» του Κραουνάκη τρία.

Μάνος Στεφανίδης

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΜΟΤΣΑΡΤ

Στον Βόλφγκαν Αμαντέους Μότσαρτ είναι αφιερωμένες οι εκδηλώσεις του Φεστιβάλ Μουσικής Δωματίου που διοργανώνεται από τις 3 ως τις 11 Φεβρουαρίου στο Μέγαρο Μουσικής.

Με κομμάτια για βιολί, βιόλα και πιάνο, βιολί, βιολοντσέλο και πιάνο και πιάνο για τέσσερα χέρια ή για δύο πιάνο θα ξεκινήσει το Φεστιβάλ, στις 3 και 4 Φεβρουαρίου, ενώ σ' όλη τη διάρκεια του θα ακουστούν συνθέσεις για μικρά μουσικά σύνολα.

Το κουαρτέτο εγχόρδων Keller θα συμμετάσχει με δύο ρεσιτάλ στις 5 και 6 Φεβρουαρίου.

Στις 9 Φεβρουαρίου σειρά έχει το κουιντέτο για έγχοδα ενώ στις 10 Φεβρουαρίου, στη σκηνή του Μεγάρου Μουσικής θα εμφανιστεί στο πλαίσιο

του Φεστιβάλ, ένα μεγαλύτερο μουσικό σύνολο, η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης.

Εκτός από τα μουσικά σύνολα «παρών» θα δώσουν και μεγάλοι καλλιτέχνες με πρώτο τον Λεωνίδα Καβάκο, που έχει όπως κάθε χρόνο την καλλιτεχνική επιμέλεια του Φεστιβάλ.

Ο βιολοντσελίστας Miklos Perenyi οι σολίστ της βιόλας Kim Kashkashian και Nobuko Imai, οι πιανίστες Peter Nagy και Alexander Lonquich και κοντά τους μερικοί νεότεροι έλληνες ερμηνευτές όπως ο Δημήτρης Κίτσος στο όμποε και ο Τραϊανός Ελευθεριάδης στο κόρνο. Το Φεστιβάλ θα κλείσει στις 11 Φεβρουαρίου με σονάτες για βιολί και πιάνο του Μότσαρτ, τις οποίες θα ερμηνεύσουν ο Λεωνίδας Καβάκος και ο Peter Nagy.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• **Δείτε:** Τις πολλές και ενδιαφέρουσες εκθέσεις που ανοίγουν η μία μετά την άλλη στις αθηναϊκές αίθουσες τέχνης. Από εκείνες που ήδη έχουν ξεκινήσει, αξίζει να επισκεφθείται, την έκθεση του γερμανού καλλιτέχνη Thomas Schütte, που παρουσιάζεται στον νέο χώρο της γκαλερί Bernier/ Eliades (Επταχάλκου 11, Θησείο).

Αρχιτεκτονικά μοντέλα, εγκαταστάσεις, ακουαρέλες, γλυπτά, η κλίμακα των οποίων διαρκώς μεταβάλλεται...

• Στην γκαλερί Ζουμπουλάκη, στη πλατεία Κολωνακίου εγκαινιάστηκε χθες η πρώτη ενότητα της έκθεσης του Εδουάρδου Σακαγιάν με τίτλο «Πλήθος», ενώ η δεύτερη ενότητα θα εγκαινιαστεί στις 11 Φεβρουαρίου και έχει τίτλο «Παίδι».

• «Το σπίτι» είναι ο τίτλος της νέας δουλειάς της Ρηνιώς Μουρέλου που παρουσιάζεται εδώ και δύο μέρες στη μία από τις δύο γκαλερί της Βαρβακείου Αγοράς, στη Diana Yulia Gallery (Αρμοδίου 10), έκθεση η οποία θα διαρκέσει μέχρι τις 30/1.

• Οι «χαρακτήρες» της Μαρίνας Καναβάκη, η πρώτη της εικαστική δουλειά στην Ελλάδα, παρουσιάζονται στην αίθουσα τέχνης «Εποχές» (Κηφισίας 263) μέχρι τις 30 Ιανουαρίου. Μέσα από σαράντα έργα μικτής τεχνικής και λάδι η ζωγράφος επιχειρεί μια πράξη βιωματικής αμεσότητας.

• **Διαβάστε.** Το νέο βιβλίο της Καίης Τσιτσέλη, «Ο χορός των ωρών», συλλογή διηγημάτων που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Αγγρα». Ο χρόνος, η μοναξιά, η παρουσία, ο φόβος, η απουσία, ο θάνατος, ο έρωτας, η γύρω μας είναι το θέμα των διηγημάτων της πεζογράφου έτσι όπως βιώνονται από τους ανθρώπους της τρίτης ηλικίας κυρίως.

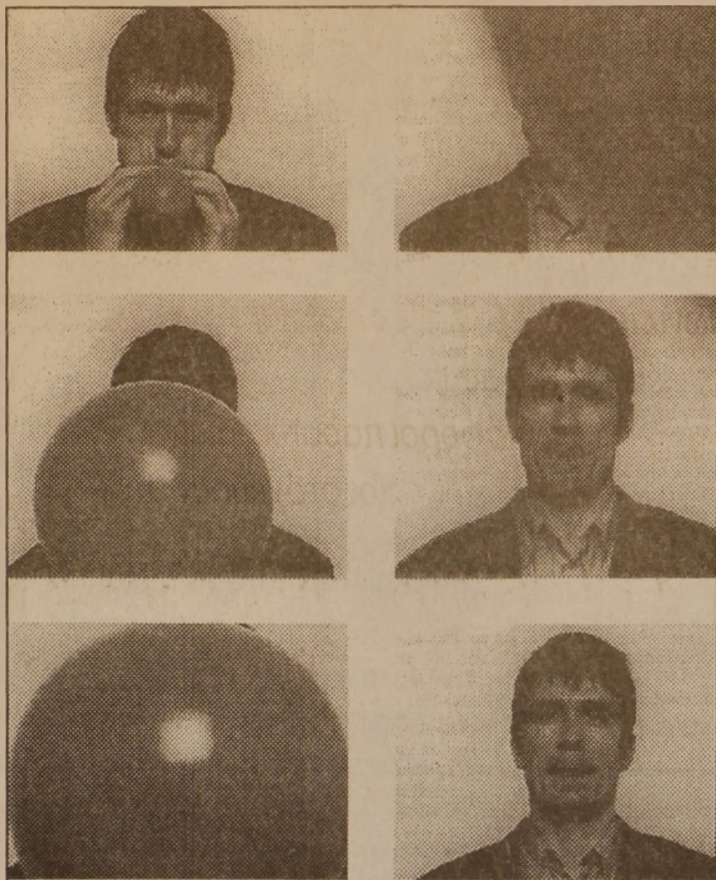
• **Ακούστε.** Πολλές οι μικρές μουσικές σκηνές στις παρυφές της Αθήνας. Στη Λαφόρο Συγγρού, στο «Γυάλινο Κόσμο» Χάρης και ο Πάνος Κατσιμίχας για λίγα ακόμα νύχτες, θυμίζουν παλιά και νέα τραγούδια.

MADE IN BERLIN

Αντί δανειστήκαμε το έργο του York der Knöfel γιατί πιστεύουμε ότι συστοιχείται με την σπαρταριστή ελληνική επικαιρότητα και με τον πράσινο πολιτικό κλίμα στον οποίο διαβιούμε.

Της τα πράσινα μπαλόνια του μας άξαν ως υποσχέσεις των γυροδωτών που (μας) κινούν επί ματαίων. Επιπλέον, διαβάζουμε στον κατάλογο που έδωσε το Εικαστικό Κέντρο Αθήνας, ο Knöfel προέβη στις εξής πολιτικές δηλώσεις: «Δεν θέλω να παράγω έργα τα οποία ν' αποδοθούν από μια μεγάλη τελεία να υποδηλώνει· εδώ είναι το τέλος! Αιώντας το χιούμορ που ερχόμαστε να επανέλθουμε στην πολύ αξιόλογη έκθεση στο επόμενο τεύχος μας

Αντί

ΟΜΑΔΙΚΟ UNDERGROUND

Ένας από τους πιο καυστικούς νεοϋερκέζους συγγραφείς, ο Ερικ Μπογκοσιάν, παρουσιάζεται, με δύο μάλιστα έργα, στο «Φούρνο» (Μαυρομιχάλη 168), για πρώτη φορά στην Ελλάδα, από τη θεατρική ομάδα NAMA.

Ονόματα των έργων του Μπογκοσιάν: Suburbia (Υποάστια) και Sex, drugs, rock n' roll. Στο πρώτο μια παρεά προσπαθεί να ξεφύγει από τον ασφυκτικό μικρόκοσμο των αμερικανικών προαστίων παίζοντας κρυφτό με τις ψευδαισθήσεις της, ενώ στο δεύτερο ένας ηθοποιός, ο Γιάννης Νταλιάνης, υποδύεται 9 διαφορετικούς χαρακτήρες από την «πικανοθήκη» των ηλιθίων της σύγχρονης Αμερικής.

Οι παραστάσεις αρχίζουν αύριο Σάββατο και θα διαρκέσουν μέχρι 28 Φεβρουαρίου. Η σκηνοθεσία είναι της Ελένης Σκότη και η μετάφραση των έργων της Βάνιας Λαμπρινίδου.

ΒΟΜΒΙΔΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

Γο είπε ο Δ. Αληθινός: Ο τόπος τός έχει την τρομακτική δύναμη ν' υρώνει κάθε τρέλα.

Γιατί όποτε βλέπω Γιαννόπουλο ρεκτρεπόμενο το μυαλό μου πηγαίνει έσως στον Σημίτη; Φαίνεται πως το τολο αυτό συνδέεται υπαρκτικά. Το ι καταδεικνύει την αδυναμία του λου.

Ότι κι αν λένε, κι όσα τρωτά κι αν έχει η παιδευτική μεταρρύθμιση πρέπει να τύχει. Διαφορετικά θα πρόκειται για νίκη των συντεχνιών της υποπαιδείας, για μια επονείδιση ήττα της κοινωνίας, ποσε καλά, κάτσε καλά Λαζόπουλε!

Τός κι αν δεν σημαίνει τίποτε το ότι τθηκαν το 80 τις εκατό των καθηγητών ε εξετάσεις για την επετηρίδα.

Πήλωσε ο κ. Τσουκαλάς: «6 δισ για τον ιτισμό δεν φτάνουν ούτε για το βέρ!».

Γότε γιατί παχαίνουν οι ημέτεροι; Ξαναδήλωσε ο κ. Τσουκαλάς: «Ο

πολιτισμός πρέπει να είναι ειρωνικός». Επειδή όμως ο πολιτισμός μισεί τα πρέπει, στην γνωστή, επονείδιση εκδήλωση κολακείας προς τον υπουργό πολιτισμού ο μόνος που διέσωσε την τιμή των όπλων ήταν ο Γ. Βέλτσος. Γιατί μίλησε αυτοειρωνευόμενος.

- Πάνω που τον συμπαθήσαμε στην εκπομπή της Έλντας, της διανοουμένης της «ΕΤ1», ο Στηβ Κακέτσης (Ξανα)συνελήφθη από την Αστυνομία και τα ΜΜΕ τον φώτισαν διαφορετικά. Τι σου είναι αυτοί οι διανοούμενοι! Αργος: Αληθεύει ότι η ΕΤ1 μετονομάζεται σε ΕΛΑΝΤένα;

- Απίστευτο: το Ίδρυμα Κουτλίδη, διαρκώς εξαντλούμενο οικονομικά, έδωσε 50 εκατομμύρια στην Εθνική Πινακοθήκη - τώρα του μένουν ως ρευστό μόλις 200 εκ. - για ν' αγοράσει πρόγραμμα computer από το Ίδρυμα Λαμπράκη. Και τούτο με τον όρο η Πινακοθήκη να εκθέσει μονίμως την Συλλογή Κουτλίδη. Δεν ήξερε, δεν ρώταγε;

- Τι κι αν βοά ο τόπος με δημοσιεύματα στην Καθημερινή, την Εξουσία και την Ελευθεροτυπία για το σκάνδαλο Πέρδιου στην Πινακοθήκη, του

καταδικασθέντος, δηλαδή, συλλέκτη για την κλοπή των πινάκων του Γκίκα αλλά και για την βούληση του Ιδρύματος Γκίκα ν' ανακαλέσει την δωρεά Γκίκα επειδή δεν την εκθέτει η διεύθυνση της Πινακοθήκης, σε μόνιμη βάση, όπως έχει την νομική και ηθική υποχρέωση; Αυτοί computer ηγόραζαν.

- Η Τζένη Χειλουδάκη ξανάνοιξε οίκο ανοχής στη Ρόδο. - Που είναι ο ΣΚΑΪ; - Ποια θέση παίρνει ο Ευαγγελάτος;

- Κουίζ: Ποίος εστίν ο Ευάγγελος Τούρκογλου; Απάντηση στο επόμενο.

Το ΔΗΠΕΘΕ Καβάλας ανεβάξει τον «Μανωλάκη τον Βομβιστή» τον ευχαριστούμε.

Συγχαρητήρια στην Τάνια Παπά, άξια διευθύντρια του νεοϊδρυθέντος «Κέντρου Σύγχρονης Τέχνης» Θεσσαλονίκης.

- Να μια επιλογή εκτός κομματικών σκοπιμοτήτων.

- Συγχαρητήρια και στον Αρχιεπίσκοπο για τις τελευταίες τηλεοπτικές του εμφανίσεις.

- Ο (αρχιεπι)σκοπός αγιάζει τα Μέσα!

- Πασοκικό Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης! Παγκόσμια ελληνική πατέντα.

Μανωλάκης ο Βομβιστής

Ο γλύπτης Αντώνης Μιχαηλίδης ήδη από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας λειτουργεί ως φορέας ενός εικαστικού τρόπου σκέψης που μοιάζει να χαρακτηρίζει τα 90s: Χιούμορ, ανατροπές, λατρεία του παραλόγου. Η νέα του έκθεση, που ξεκινάει στις 10 Δεκεμβρίου στην γκαλερί Λόλα Νικολάου της Θεσσαλονίκης, μας το θυμίζει.

Παράλογες Καταστάσεις και Εθνολογικές Απάτες

του Θανάση Μουτσόπουλου

«Γιατί ο πραγματικός κόσμος τον τύλιγε ασφυκτικά, από την μπόχα των λαχανικών στους υπονόμους ως τη λιγωτική γλύκα του μισοφαγωμένου χοιρομεριού στα σκουπίδια, από το βροντερό κλιπ κλοπ των αλόγων και το κοφτό κορνάρισμα των μηχανοκίνητων ως το ψιθυριστό μουρμούρισμα των μανιταρανθρώπων που κάποιος τους τάρραζε στον ημερήσιο ύπνο τους, ως ακόμη και τον ήχο της ευχάριστης μπαρόκ μουσικής από κάπου έξω από το οπτικό του πεδίο, όλο τριξίματα λες και παίζόταν από φωνόγραφο.»

Jeff VanderMeer, *Ο Ντρέιντιν*, Ερωτευμένος

Μετά την κάλπικη Αρχαιολογία, ο Μιχαηλίδης προβαίνει σε μια φανταστική εθνολογική μελέτη ανασυστήνοντας μικροκλίμακες εξωτικών πολιτισμών. Ένα ομοίωμα/κούκλα/τοτέμ Ινδιάνου με το κοινώς λεγόμενο «κούρεμα μοϊκανού» αντικρίζει απειλητικά τον θεατή. Μόνο που το ανθρωπολογικό αυτό δείγμα μοιάζει να έχει ενσωματώσει και την εμπειρία της χρήσης αυτού του κουρέματος από τους punks του Λονδίνου (και όχι μόνον) αλλά και τις μεταπυρηνικές περιπέτειες καταστροφής τύπου Mad Max 2. Πέρα από αυτό, όμως, η μουσειακή ομοιότητα μοιάζει τέλεια. Όλα μοιάζουν τέλεια εδώ: τέλειο φινιρίσμα, συχνά χρήση εξτρεμ υλικών, πειστική παλαιότητα. Σε ένα άλλο έργο ένας ξανθός ιθαγενής με σκούρο δέρμα βαμμένο με άσπρη μπογιά –παρα-

πέμπει, άραγε, σε αυτόχθονα της Μελανησίας;– εκτελεί μια ακροβατική κίνηση στο διηνεκές. Σε μια πρόσφατη έκθεση του Μιχαηλίδη στη Νέα Υόρκη, ο καλλιτέχνης είχε χρησιμοποιήσει μια παρόμοια φιγούρα σε μια πιο περίπλοκη σύνθεση. Εκεί ένας σκύλος καθόταν ήσυχος στο σπιτάκι του, έχοντας κρεμασμένο μπροστά του έναν κουβά με τροφή, το βάρος του οποίου ισορροπούσε τον κρεμασμένο ιθαγενή. Από τη στιγμή που ο σκύλος θα έτρωγε τμήμα της τροφής, το βάρος του κουβά θα ελαττωνόταν και ο δύστηνος Παπούα θα έβρισκε τον μπελά του. Η σαδιστικά πολυμήχανη λογική του Μιχαηλίδη πλάθει και εδώ, όπως και στην τελευταία του έκθεση, ευαίσθητες ισορροπίες οι οποίες κινδυνεύουν να ανατραπούν ανά πάσα στιγμή. Και το μυαλό μας δεν μπορεί παρά να πάει στο χειρότερο.

Ένα άλλο έργο μοιάζει με μακέτα υπό κλίμακα (1:20) του εργαστηρίου ενός γλύπτη της ελληνιστικής (;) εποχής που χρησιμοποιεί όμως υποπαραγωγή του dexion. Τρία αγάλματα προτομές

στήνονται σε μια (επίσης) παράλογη λογική μέσα στο εργαστήριο. Το ένα πάνω σε ένα τραπέζι φαίνεται φτιαγμένο από οξειδωμένο χαλκό και φέρει μια εξαιρετικά παράξενη έκφραση. Αυτό είναι και το μεγαλύτερο από τα τρία. Ένα μικρότερο άγαλμα με άσπρα μαλλιά και γένεια μοιάζει να κοιτάει απροσδιόριστα το πρώτο. Μια τρίτη προτομή κοιτάζει προς την αντίθετη κατεύθυνση. Η σουρρεαλιστική χρήση πειστικών για την ύπαρξή τους αντικειμένων και η έλλειψη ζωντανής παρουσίας ανακαλεί μια τρισδιάστατη εκδοχή του De Chirico. Εδώ όμως ένα απροσδιόριστα αλλόκοτο χιούμορ στοιχειώνει τα πάντα. Είναι Μιχαηλίδης.

Ένας Ινδιάνος του Αμαζονίου (;) εξηλερωμένος, σχεδόν σε κατάσταση αμώμου ανεβαίνει σε μια καρέκλα (!) έχοντας εγκαταλείψει το τόξο του στο έδαφος. Αντ' αυτού κραδαίνει ένα ολόκληρο ξεραμένο δέντρο (με φωλιά πουλιού γεμάτη με αυγά στα κλαδιά του) εναντίον ενός μυστηριώδους θυρεού-τρόπαιου με ένα

Έργο του γλύπτη Αντώνη Μιχαηλίδη

άλι Βουβάλου πακτωμένου στο έδα-
Άνισος ο αγώνας αλλά εξίσου μυ-
μώδης.

να πεις ότι ο Αντώνης Μιχαηλίδης κα-
ευάζει σκηνικά Θεάτρου του Παρα-
ν υπό κλίμακα είναι τόσο κοινότοπο
και ατελές. Στο Θέατρο του Μιχαηλί-
ίδιος παίζει και το ρόλο των ηθοποι-
κατασκευάζοντάς τους και δημιουρ-
τας τα αφηγηματικά δρώμενα. Η ίδια η
ικασία κατασκευής αυτών των έργων
εργαστήριο του καλλιτέχνη είναι αρ-
τως θεατρική και χιουμοριστική.
αυτό είναι κάτι που ο θεατής των εκ-
ών του δεν έχει δυστυχώς την τύχη να
ακολουθήσει. Όμως σχεδόν την παίρ-
ην εμπειρία κοιτώντας τις περίεργες
ώπινες μορφές που κατασκευάζει.
α τελευταία αυτές τείνουν όλο και πε-
ότερο να αντληθούν από πρωτόγο-
πολιτισμούς από διάφορα γεωγραφι-
ήκη και πλάτη της Γης. Ο Μιχαηλίδης
παραμυθάς με τον ίδιο τρόπο που ο
τογλου αλλά και ο Ιούλιος Βερν έφτια-
εικόνες και λέξεις από μακρινές,
αρκετες συχνά, χώρες και λαούς. Ας
ξεχνάμε ότι ο Μιχαηλίδης μεγαλώνει
Αφρική (Σουδάν) και το σπίτι του εί-
ριγυρισμένο από μάσκες και τοτέμ της
κωρινής του πατρίδας. Όπως ίσως
και το σπίτι ενός άλλου συναδέλφου
κάποιου Picasso, στο Παρίσι των αρ-
του αιώνα. Αυτοί οι Αφρικανοί, Με-
σιοι, Ινδιάνοι Βόρειας και Νότιας
μικής -ήρωες του Μιχαηλίδη- μοιά-
να είναι όλοι ο ίδιος. Όπως περίπου ο
μερ Έλντριντζ, ήρωας του Philip K.
, έφτιαχνε κόσμους όπου ο ίδιος ήταν
αχού παρών, ο καλλιτέχνης κατα-
άζει ανομοιομορφους μορφολογικά
ς που όμως μοιάζουν να αντικατο-
ουν την ίδια παλαβή ψυχοσύνθεση.
ι όλοι τους στην καλή σωματική φόρ-
ν είναι και ο ίδιος και όλοι τους μοιά-
ελαφρώς τρελαμένοι. Όπως, βεβαί-
ι αυτός. Τον βλέπεις σε καθέναν από
ός και σκέπτεσαι ότι είναι ικανός να
βαφτεί και ντυθεί σαν ιθαγενής και
εί στον καθρέφτη πριν προχωρήσει
κατασκευή τους. Αλλά και πάλι, όχι.
έχει καμία ανάγκη να κάνει κάτι τέ-
Ο Μιχαηλίδης είναι γλύπτης που
εί εν ριπή οφθαλμού να κατασκευά-
τι του κατέβει στη νοσηρή φαντασία
του κατεβαίνουν πολλά.

ίδιος έχει παράδοση στις εικαστικές
ες όπως τότε στην Biennale της Αλε-
ρεια, όταν αναστάτωσε τις τελωνει-

Έργο του Αντώνη Μιχαηλίδη.

ακές αρχές της Αιγύπτου που πίστεψαν
ότι είχαν μπροστά τους τον αρχαιοκάπη-
λο του αιώνα. Τελευταία φαινόταν ότι τον
έχει απορροφήσει η ανθρωπολογία αφή-
νοντας έτσι και την τελευταία του, ζωολο-
γική, παραφιλολογία. Εδώ μυστηριώδεις
αγριωποί Ξένοι παίζουν μικρά Δράματα
είτε ακίνητοι, είτε χορεύοντας με παλιν-
δρομικές κινήσεις. Κάτι ανάμεσα σε κέ-
ρινα ομοιώματα της Madame Tussaud,
εκθέματα μουσείου προκολομβιανής τέ-
χνης και ντανταϊστικής φάρσας. Τρομα-
κτικά (από το Τραινάκι του Τρόμου) και
διασκεδαστικά μέχρι σαρκασμού. Ο Μι-
χαηλίδης ήταν ίσως από τους πρώτους
μιας γενιάς ελλήνων καλλιτεχνών (άλλοι
τέτοιοι υπήρξαν ο Διαμαντής Αϊδίνης, ο
Άγγελος Παπαδημητρίου, ο Πάρις Χα-

βιάρας και ο Τάσος Παυλόπουλος) που
έφεραν το χιούμορ στα ασφυκτικά σοβα-
ροφανή εικαστικά της δεκαετίας του '80
πολύ πριν αυτό το αίτημα εισαχθεί στη
χώρα μας από το εξωτερικό (ως συνήθως)
και γίνει must για τον κάθε νέο καλλιτέ-
χνη.

Και τώρα παραμένει τόσο ιδιόρρυθμος
που αρνείται πεισματικά να εμπλακεί με
οποιοδήποτε trend ή τάση που θα τον
έφερνε στον αφρό των ημερών. Άντε τώρα
να πείσεις τον Μιχαηλίδη για το τι πρέπει
και το τι δεν πρέπει. Το ίδιο του το έργο εί-
ναι ικανό να μπερδέψει έμπειρο αρχαιο-
λόγο ή ανθρωπολόγο, ενώ ο ίδιος είναι τέ-
τοιος παραμυθάς που μπορεί να κάνει
αστροφυσικό να ξεχάσει αυτά που ήξερε.
Και να το ευχαριστηθεί κιόλας.

Φοβούμαι ότι η απόσταση ανάμεσα στην εικαστική δημιουργία και το ευρύ κοινό είναι πολύ πιο μεγάλη απ' ό,τι συνήθως νομίζουμε.

Το έλλειμμα παιδείας που μαστίζει τον τόπο είναι παντού ορατό και δεν περίμενα τον ετήσιο «δεσμό» των καταλήψεων για να το αντιληφθούμε. Ακόμη και διανοούμενοι, επιστήμονες, ποιητές κ.λπ. αποδεικνύονται εξαιρετικά «αδώοι» όταν διατυπώνουν απόψεις για τη σύγχρονη τέχνη.

Αντίγραφα και πρωτότυπα εν-νοήσεις και α-νοησίες

του Μάνου Στεφανίδη

Η δημιουργία μιας πραγματικά νέας κοινωνίας – που θα προκύψει από ένα δημοκρατικό, κοινωνικοϊστορικό κίνημα –, προϋποθέτει απαραίτητα μια μεγάλη ρήξη. Αντισταθείτε.

Κ. Καστοριάδης

Να ένα παράδειγμα: Στα Νέα της 10.12, ο Μάνος Ελευθερίου γράφει στη σειρά «Το πνεύμα του τόπου» τα εξής σχετικά με τα γλυπτά της Αθήνας: «Στο αφιέρωμα της Καθημερινής για τα γλυπτά της Αθήνας υπήρχε κι ένα άρθρο του κ. Στέλιου Λυδάκη για ορισμένα γλυπτά που έπρεπε να απομακρυνθούν αμέσως από προσώπου γης... υσικά ο μόνος που δεν φταίει είναι ο Δήμος της Αθήνας... μόνη λύση είναι να πετάξει ο δήμος το μπαλάκι σε 5-6 ψυχωμένους τεχνοκριτικούς που θα αποφασίσουν για την τύχη τέτοιων γλυπτών και αυτοί θα βγάλουν τα κάστανα από τη φωτιά... Σήμερα υπάρχει κρατικό εργαστήριο που φτιάχνει εξαίσια αντίγραφα αρχαίων περιώνυμων γλυπτικών έργων. Αρκετά από αυτά θα μπορούσαν να πάρουν τη θέση των άλλων σε πάρκα και πλατείες αρκεί βέβαια να μη γίνει συνωστισμός (sic)». Να ποια είναι η γνώμη (και η γνώση) για την σύγχρονη γλυπτική ενός, κατά κοινή ομολογία, ευαίσθητου ανθρώπου. Παραπέμπει στον υπερσυντηρητικό τεχνοκριτικό κ. Λυδάκη, ο οποίος ανάμεσα στα υπό καθαίρεση γλυπτά συμπεριέλαβε και τον «Δρομέα» του Κώστα Βαρώτσου στο άρ-

θρο της Καθημερινής της 25.10. Ο υπογραφομένος, στην ίδια εφημερίδα, είχε προετών εκφράσει τις ενστάσεις του για τα σχεδιαστικά προβλήματα του γλυπτού και για την βίαιη εμφύτευσή του στην Ομόνοια, την οποία εδικαιούτο η υδάτινη σύνθεση του Γ. Ζογγολόπουλου αλλά, διάβολε, δεν υπάρχουν πολλά δημόσια έργα ανά το Πανελλήνιο που να προτείνουν μια καινούργια φόρμα, που να δοκιμάζουν νέα υλικά και που ν' αμφισβητούν την πανταχού παρούσα ετοιματζιδική γλυπτική και τα «αθάνατα» ακαδημαϊκά μνημεία μιας αμφίβολης δόξας και μιας ακόμη πιο αμφίβολης αισθητικής. Έγραφε τότε συγκεκριμένα ο Στ. Λυδάκης: «Ο «Δρομέας» του Βαρώτσου ξεπερνά σε goffezza (γκοφισμός=η kitsch γλυπτική) ακόμη και το μνημείο της Εθνικής Συμφιλίωσης». Αυτόν τον καιρό πάντως ο Βαρώτσος μόλις ολοκλήρωσε μιαν αναδρομική του έκθεση στο Μουσείο της Αμβέρσας, ενώ στο Τορίνο ήδη προχωρεί το έκτο δημόσιο γλυπτό του επί ιταλικού εδάφους. Πιστεύω ότι ο «Δρομέας», ένα έργο μάλλον εσωτερικού χώρου, κάνοντας τις αδυναμίες του δύναμη, αντιστέκεται και αποκαλύπτει πόσο ένοχοι είναι όλοι οι εμπλεκόμενοι με τη δημόσια γλυπτική.

– Απ' την άλλη, γιατί ο Δήμος δεν είναι ένοχος; Ο περίβολος του Πνευματικού Κέντρου στην οδό Ακαδημίας έχει καταντήσει καραγκιόζ μπερντές, καθώς προτομές ή γλυπτά στήνονται εκεί και ως έτυχε σαν μπιμπελό σε μικροαστική εταζέρα. Η πο-

λιτιστική πολιτική του Δήμου Αθηναίων (αλλά και του Πειραιά κ.ο.κ.) είναι ασταθής – θυμηθείτε τον Βαρλάμη ή την Βασίλισσα στο Γκάζι – και η άποψή του περί δημόσιων έργων ανύπαρκτη ή kitsch (πρβλ. το Εβελτιο μνημείο Εθνικής Συμφιλίωσης). Ένα από τους ελάχιστους καλοσχεδιασμένους ανδριάντες – τόσο γλυπτικά όσο και αρχαιολογικά – ο «Ελ. Βενιζέλος» του Γιάννη Παπά δεινοπαθεί ανάλογα με τα υπόγεια υπέργεια κέφια του Αυθέντου της περιοχής – και όχι μόνον. Και τι μας προτείνει ο Μάνος Ελευθερίου; Αντίγραφα αρχαίας γλυπτικής στα πάρκα και τις πλατείες! Αρχαίο πνεύμα αθάνατο δηλαδή, και συνεχείς προγονοπληκτικές αναφορές (πρόσθεσε και την επιστροφή των «Ελγινείων» ώστε να ικανοποιηθεί και ολοκληρωθεί η εθνική αξιοπρέπεια). Και η σύγχρονη τέχνη; Και το τώρα; Α, ο Τάκης ο Κουνέλλης, ο Φώτης ο Λαός, η Σίμωση, ο Κουλεντιανός, η Παστρα, ο Λαμέρας, ο Θόδωρος, ο Λάππας μπορούν να περιμένουν (ποιος τους ξέρει άλλωστε;). Εμπρός από την είσοδο της Εθνικής Πινακοθήκης έχει στηθεί ένας υπέροχος Γ. Σκλάβος (το γλυπτό «Η τελευταία Ενόραση») ακριβώς πάνω στο γκαζόν(!) χωρίς στοιχειώδη διαμόρφωση χώρου, ενώ απέναντί του μια αφηρημένη σύνθεση του Γ. Ζογγολόπουλου είναι σχεδόν αφανής μέσα στο πράσινο παρτέρι κι η βέση της προέρχεται από τα διάσημα πλέομαρμάρινα κομμάτια που οι εργολάβοι αξιοποιούν από το Α' Νεκροταφείο! Η πολιτεία, γαλανόλευκος καθεύδει, η τοπική αυτοδιοίκηση στήνει συντριβάνια προετοιμαζόμενη για την πρωθυπουργία, οι πολλοί, ευτυχείς αγνοούν, οι λίγοι νομίζουν ότι ξέρουν, όπως ο Μ. Ελευθερίου, και η νεοελληνική γλυπτική μετράει τα ράκη της. Οι «επίσημοι» κόβουν κορδωμένοι πλην αιχμηροί κορδέλες και περιέρχονται τα έργα που οφείλουν να θαυμάσουν από υποχρέωση ώστε να διογκώνονται και η σύγχυση και η ακατανόηση προς πάσαν κατεύθυνση. Ως προς εμάς, συνεχίζουμε να διασκεδάζουμε με τα γλυπτικά tableaux vivants του Κ. Κακανιά που λαιδορούν την μικροαστική εκδοχή της επίσημης ιστορίας μας. Το καλοκαίρι, πάλι, ο Κ. Γεωργουσόπουλος σε άλλη επιφυλλίδα του, με αφορμή τους εμπρησμούς, διεκτραγωδούσε την ληψανδρία στο χώρο της τέχνης και διερωτάτο «αν υπάρχει άλλος Τέτσης, Σακαριάνης, Μετζικώφ». Άλλη μια καταφανέστατη περίπτωση άγνοιας δηλαδή, της σημερινής πραγματικότητας.

– Πώς να εξηγήσεις τώρα στον διαπρε-

κριτικό ότι παρατηρείται μεν πληθώρα άξιων δημιουργών, νέων ταλιών (π.χ. Γ. Μπουτέας, Γ. Χατζημι- ρης, Γ. Σεμιτέκολο, Αγγ. Παπαδημητρί- Ι. Χανδρής, Ν. Χαραλαμπίδης, Ζ. Ξα- ίρης, Κ. Μορταράκος, Ν. Αλεξίου, Π. Ιαζή, Β. Ξένου, Λ. Παπακωνσταντί- Διοχάντη, Δ. Αληθινός, Ν. Μπαίκας, Παπαφιλίππου, Δ. Ντοκατζής κ.λπ.,) αλλά το πρόβλημα έγκειται στο ότι αυτοί δεν οργανώνουν ένα σύστημα, έχουν εκτός θεσμών και συγχέονται μ' πλήθος άλλων επιτήδειων που θωπεύ- είτε την αγορά είτε την εξουσία είτε τα δύο, για να εκβιάσουν την ιστορία. της, ο τρόπος με τον οποίο ανέφερε τα ανωτέρω ονόματα ο επιφυλλιδογρά- των *Νέων*, επειδή δεν εντασσόταν σε ερμηνεία αλλά παρέμενε ανεκδοτο- κός, ήταν σαν να τα ακύρωνε. ύτων δοθέντων, το ΥΠ.ΠΟ μπορεί να διάζει το νέο πολιτιστικό *impregium* της ή να διορίζει κομματικούς φίλους του υργού ως προέδρους ή διευθυντές των ίδρυση εικαστικών οργανισμών και να θεί τους δυστυχείς αυτοεγκλωβισμέ- ; διανοουμένους σε λιβανωτούς θαυ- μού για την *Libido dominante* αλλά τα βλήματα της γλυπτικής έκφρασης μάλ- δεν το αγγίζουν. (Προς τιμήν του πά- ; ο κ. Γιώργος Βέλτσος κατά την πα- ρίαση του νέου βιβλίου του υπουργού ιτισμού διαφοροποιήθηκε από τους ούς ομιλητές και, σαρκάζοντας μεν σαρκάζομενος δε, υπέδειξε το ασύμ- ο τέχνης και εξουσίας).

«*Νέες Μορφές*»

τά τον Κώστα Τσώλη –με την ενδο- τική, σύνθετη όσο και άνιση, φοβάμαι, ταση– οι «*Νέες Μορφές*» εκθέτουν / ακόμη νέο καλλιτέχνη, τον **Γιάννη Παγιάννη** (1962), ο οποίος, ζωγραφίζο- «*Όνειρα και Αινίγματα*», επιδιώκει ίναι συγχρόνως αφηγηματικός-εξομο- ρτικός αλλά και εννοιολογικά προβλη- σμένος. Ο ίδιος αυτοχαρακτηρίζεται ραιολόγος του εαυτού του» ενώ πα- ηλα επιτρέπει ολόκληρα κείμενα ή σεις να παίζουν, σχεδόν, ισότιμο ρόλο ην εικόνα μέσα στις συνθέσεις του. την μια, ζωγραφίζει πλήθη που μυρ- αιάζουν αλά Gromley και απ' την άλλη νει τον Γ. Τσαρούχη να συνομιλεί με Warhol στον Άδη περί Μεγάλου Αλε- ρου. Η ζωγραφική του κινείται στην κατεύθυνση με τον David Hefher, τον erit Mason (προβλ. τον πίνακα-κείμενο

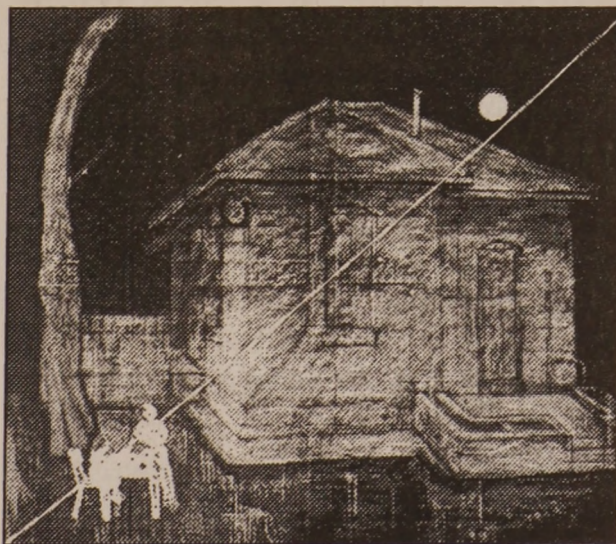
Working in the Isle of Dogs, 1993) αλλά και τον Jean Michel Basquiat ή τον Τάσο Μαντζαβίνο (όσον αφορά στην απομυθο- ποίηση των ονείρων).

– Μπορεί όμως μια τέτοια στάση να υπερβεί την «δήλωση» ή την «πρόθεση» και να καταστεί κατάθεση; Ο Παπαγιάν- νης φαίνεται ότι διαθέτει έναν προσωπικό κόσμο και άρα μπορεί να ολοκληρώσει τις κάπως αρχαϊκές τωρινές διατυπώσεις του. Ούτως ή άλλως το να κάνεις σήμερα ζω- γραφική χωρίς τις γνωστές παραδοσιακές συνταγές είναι όντως δυσχερές και, κάπο- τε-κάποτε, άχαρο.

Ελένη Μιχαήλου στην 24

Σ' ανάλογο κλίμα κινείται η Ελένη Μι- χαήλου με την «Ψευδαίσθηση», μιαν ιδιό- τυπη δηλαδή σύνθεση ζωγραφικής, φωτο- γραφίας και CD-ROM.

Η Μιχαήλου συνδυάζει ζωγραφική και τε- χνολογία, αναπαράσταση και αναπαραγω- γή της εικόνας χωρίς να εκφεύγει από τον ευαίσθητο όσο και κλειστοφοβικό προσωπι- κό της κόσμο. Υλικό της είναι μερικές παιδι-

κές φωτογραφίες που ταξιδεύουν στους πί- νακές της ως φετίχ του χρόνου και ως διαρ- κείς συναισθηματικές εμμονές. Εμμονή της φερ' ειπείν είναι ένα σπίτι-φάντασμα που της στιγματίζει την πρώιμη εφηβεία. Στην ενότητα «Ψευδαίσθηση», η ζωγράφος επι- χειρεί να κατασκευάσει μέσα από grisaille τίντες αυτό το σπίτι-κιβωτό, ενώ συγχρόνως φωτογραφίζει κάθε φάση της δουλειάς και κάθε παρέμβαση της φωτοτυπημένης φωτο- γραφίας της μες στη σύνθεση. Το αποτέλε- σμα είναι άκρως πειστικό και υπαινικτικό, ενώ παράλληλα λειτουργεί ως ευρηματική σύζευξη εννοιολογικής σκέψης και παραδο- σιακής εικονοποιίας. Το CD-ROM στο τέ- λος μεταφέρει τα δεδομένα του εικαστικού αυτού χώρου στον άυλο χώρο της τεχνολογι- κής του ιδιαιτερότητας. Το πρόβλημα βέ- βαια είναι πάντα αν όλα αυτά τα δεδομένα λειτουργούν ipso facto ή αν απλώς τα προκα- λεί ο «τρόμος» του καινούργιου τον οποίο και επιχειρούν έτσι να εξορκίσουν.

Linda Benglis

Παλιούς και νέους λογαριασμούς θέλει να κλείσει η Αμερικανίδα, ελληνικής κα- ταγωγής, καλλιτέχνις και ακτιβίστρια **Linda Benglis** (1941) στην εντυπωσιακή της πρώτη εμφάνιση εν Αθήναις (Gallery Καπάτος). Κατ' αρχάς, διεκδικεί τη θέση της σ' έναν μοντερνισμό που έχουν κατά παράδοση οικοδομήσει άνδρες και επίσης μεταφέρει, θα 'λεγε κανείς, στις συνθέσεις της ως μιμητική μαγεία τις χειρονομίες και τις αυτόματες πρακτικές του αφηρημένου εξπρεσιονισμού και του σωματικού της αρχέτυπου, του Jackson Pollock.

Η Benglis θέλει το εικαστικό μέσο να γίνε- ται Μέσα (επικοινωνίας), το υλικό να καθί- σταται φόρμα, το κυρίαρχο να μετατρέπεται σε δευτερεύον και το αναίσθητο να επιση- μοποιεί το αισθητικό. «Έργα» της μπορούν να είναι οι ποικίλοι αυτοσχεδιασμοί μικρής κλίμακας που κατά καιρούς φτιάχνει, οι θε- ατρικές κατασκευές μεγάλων διαστάσεων από πολυουρεθάνη που στήνει σε αχανείς

αίθουσες αλλά και τα αυτοερωτικά ή λεσβιάζοντα videos της με τα οποία χλευάζει τα κυρίαρχα μοντέλα της ακαδημίας του φεμινισμού. Απ' την άλλη, τα φωτογραφικά της collages αποδεικνύουν τις διαπολιτισμικές της επιρροές – Ινδία, Άπω Ανατολή – και την επιθυμία της να διαχυθεί – σαν το dripping του Πόλλοκ – σε πολυάριθμες περσόνες. Ίσως αυτό να είναι και το κοινό της χαρακτηριστικό με τον Λουκά Σαμαρά. Στην γκαλερί «Καπάτος» εκτίθενται, εκτός από πίνακες ή σχέδια με ελεύθερες γραφές, και οι δίσκοι της από κερί αλλά και το video της Female Sensibility. Στην έρευνά της κυριαρχεί η ιερότητα του σώματος και της δράσης του. Το σώμα δεν παράγει τέχνη, είναι τέχνη.

Επίλογος

Μετά την Benglis ακολουθεί στον νέο χώρο της gallery Bernier-Eliades στο Θησείο ο **Thomas Schütte** (1954), είναι δημιουργός που επίσης σχολιάζει την μοντερνιστική αυθεντία και την φλυαρία του εξπρεσιονισμού. Κι άλλα ευχάριστα νέα: Ο **Μιχάλης Κατζουράκης** εκθέτει στην Denise René του Παρισιού, ενώ ο **Δ. Κόζαρης**, καθηγητής πλέον για τις νέες τεχνολογίες στην ΑΣΚΤ, ετοιμάζει έκθεση στον «Καπάτο». Ο **Μίλτος Μανέτας** εξέθεσε στην gallery Postmakers της Ν. Υόρκης, ενώ τέσσερις αγγλόφωνες κυρίες «χαρτογραφούν την διαφορετικότητα» τους στην ανανεωμένη και επιθετική πλέον «Ελληνοαμερικανική Ένωση». Συμβαίνουν λοιπόν πράγματα είτε στους καθιερωμένους χώρους είτε στους «αθώους» τοίχους και τους ανύποπτους δρόμους που περιδιαβαίνουμε. Και εννοώ βέβαια αυτή την επιθετική τέχνη των graffiti, την οποία ασκούν και στην Ελλάδα ομάδες που μπορούν να φτάνουν ως και τα 300 άτομα! Τον περασμένο χρόνο περισσότερα από 4 δισ. δολάρια δαπανήθηκαν στις ΗΠΑ για να εξαφανισθούν τα graffiti, ενώ σε πολλά τοπικά συντάγματα το είδος διώκεται ευθέως απ' τον νόμο. Κι όπως εδήλωνε ένας νεαρός writer στην *Ελευθεροτυπία* τις προάλλες: Κάνω παράνομα graffiti γιατί το θεωρώ πολιτική πράξη καταγγελίας και διαμαρτυρία εναντίον της ιδιοκτησίας. Υπό την έννοια αυτή τα «διακοσμητικά» ιδεογράμματα στους τοίχους μπορούν να μιλάνε για πράγματα τα οποία αρνείται και να σκεφθεί η επίσημη τέχνη μας. Graffiti λοιπόν ή η αισθητική Σταθόπουλου η οποία, μετά τον Δήμο Αθηναίων, κατέλαβε και τους αιθέρες όπως δείχνει η κάρτα που μας έστειλε η «Ολυμπιακή».

Το ευχάριστο από την άλλη είναι πως δραστηριοποιείται θετικά το ΕΕΤΕ, επιχειρώντας να συσπειρώσει την διηρημένη και αυτοεγκλωβισμένη εικαστική κοινότητα. Η έκθεση που διοργάνωσε με τους 15 τούρκους και τους 15 έλληνες καλλιτέχνες θα άξιζε να έχει συνέχεια. Η **Εύα Μελά** μπορεί και πρέπει να κάνει περισσότερα. Εκτός βέβαια και αν περιμένουμε το φως, τη λογική της αγοράς και την λατρεία του αγοραίου στην οποία έχουν παραδοθεί οι κρατικοί φορείς περί τον πολιτισμό (όρα περίπτωση Περγίου στην Εθνική Πινακοθήκη και αντίδραση Α. Δεληβορριά σχετικά με την δωρεά Γκίκα).

Τα πράγματα πλέον έχουν αγγίξει το ναδίρ

Η διευθύντρια της Πινακοθήκης χαιρετίζοντας τον προϊστάμενό της υπουργό κατά την περίφημη παρουσίαση του βιβλίου του του είπε ότι «βρίσκεται στο σπίτι του». Με δεδομένη όμως την γύμνια του ιδρύματος δεν ξέρω αν αυτό ήταν θετική ή αρνητική προσφώνηση. Και το λέω αυτό γιατί οι θεσμοί έχουν το πρόβλημα: όχι οι καλλιτέχνες. Σκεφθείτε: ο Δήμος Αθηναίων έχει καταργήσει την καλλιτεχνική του επιτροπή – που είχε έδρα το Πνευματικό Κέντρο – ομοίως και το ΥΠΠΟ δεν πρότεινε νέα πρόσωπα για την εικαστική επιτροπή, ενώ ο υπουργός είναι ο αποκλειστικός υπεύθυνος κάθε απόφασης, διορίζοντας προσωπικά στρατιές «παραγόντων» του πολιτισμού, οι οποίοι και θα αναπαραγάγουν τις «επίσημες» περί πολιτισμού απόψεις. Ο Βαρλάμης ταξιδεύει απτόητος στην Ξάνθη ενώ στο εικαστικό κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Λάρισας εκτίθενται αντίγραφα του Μανουήλ Πανσέληνου(!) – τέτοιος εκσυγχρονισμός. Φαίνεται ότι η παρέμβαση της – αποδοκιμασθείσης στις πρόσφατες εκλογές – δημοτικής αρχής της πόλης, αλλά και η προφανής αδυναμία των εικαστικών να διευθύνουν ανάλογα ιδρύματα, οδήγησε το Εικαστικό Κέντρο Λάρισας στο τέλμα. Αντίθετα, το Ρέθυμνο της Μαρίας Μαργκού κατάφερε να γίνει αποδεκτό από την τοπική κοινωνία χωρίς διόλου να την χαιδεύει αλλά με το να της δείχνει πρωτοποριακά πράγματα όπως το εξαιρετικό «Made in Berlin» (που μεταφέρεται αυτόν τον καιρό στο «Σπίτι της Κύπρου»). Λέγεται μάλιστα ότι η Εθνική Πινακοθήκη Αθηνών μετά την τόσο «επιτυχή» διαχείριση του παραρτήματός της στην Κέρκυρα προσπάθησε – ευτυχώς χωρίς επιτυχία – να υπαγάγει και το Ρέθυμνο υπό την εξουσία

της! Τέχνη και εξουσία, πολιτισμός και πολιτική, πολιτικοί και τραπεζίτες, διανοούμενοι και υποχρεώσεις, γλυπτική και γλυφτες ανερευθρίαστοι λοιπόν είναι το παρόν της εικαστικής δημιουργίας σήμερα. Όχι για ρήξεις πάλι... Τώρα, το ποιοι είναι οι «καλοί» και ποιοι οι «κακοί» αυτού του έργου, ας το αποφασίσετε μόνοι σας! Ένα πράγμα πάντως πιστεύω ακράδαντα: **Επειδή ζούμε σ' έναν τόπο μελαγχολίας οφείλουμε να είμαστε χαρούμενοι.** Σαν αντίσταση...

ΥΓ. Έχω τελικά την αίσθηση ότι περιβαλλόμαστε κυριολεκτικά από ανύποπτους – οι οποίοι πάντως έχουν υπαρκτή μίσση και υπαρκτές κακίες. Προσωπικό παράδειγμα: Στις 29 Δεκεμβρίου είχα κληθεί για ν' απολογηθώ στο Πειθαρχικό Συμβούλιο του ΥΠ.ΠΟ. «Έγκλημά» μου τα διάφορα άρθρα που κατά καιρούς δημοσιεύω όπως το ανά χείρας, και το ότι επιμένω να ζητώ διάλογο και ελευθερία γνώμης στα θέματα του πολιτισμού και διαφάνεια στην Εθνική Πινακοθήκη (κι όχι βέβαια κατασταλτικές διαδικασίες). Λόγω σοβαρότατου οικογενειακού προβλήματος (ο πατέρας μου νοσηλευόταν – και νοσηλεύεται – στην Εντατική του «Ευαγγελισμού» – ζήτησα τότε δεκαήμερη αναβολή – από τον πρόεδρο και τα μέλη του Πειθαρχικού – και δεκαήμερη νόμιμη άδεια από την Πινακοθήκη. Αμφότεροι, επιδεικνύοντας μοναδική αναληψία και συγχρόνως το επίπεδο του πολιτισμού τους, απέρριψαν και τα δυο μου αιτήματα. Απ' την άλλη πλευρά, το σκάνδαλο Περγίου που αποκαλύψαν οι εφημερίδες κατέδειξε ότι το πρόβλημα στην Πινακοθήκη υπάρχει και δεν είναι απλά μονομανία μου. Τώρα, αν περιμένετε τους επωνύμους της εικαστικής κοινότητας ν' αντιδράσουν ή να διαμαρτυρηθούν, μάλλον θ' απογοητευθείτε.

Αυτοί προφανώς περιμένουν διορισμό μίαν από τις 250 περίπου επίλεκτες θέσεις πολιτιστικάριων που προβλέπει ο πολιτισμός του ΥΠ.ΠΟ. Θυμάμαι εξ αυτού τα εξαιρετικά φωτομοντάζ που φιλοτέχνησε πρόσφατα ο Νίκος Κεσσανλής για τα *Ναυπηγεία Τέχνης*, σαρκάζοντας τα επικείμενα κομματικά Μουσεία Μοντέρνας Τέχνης.

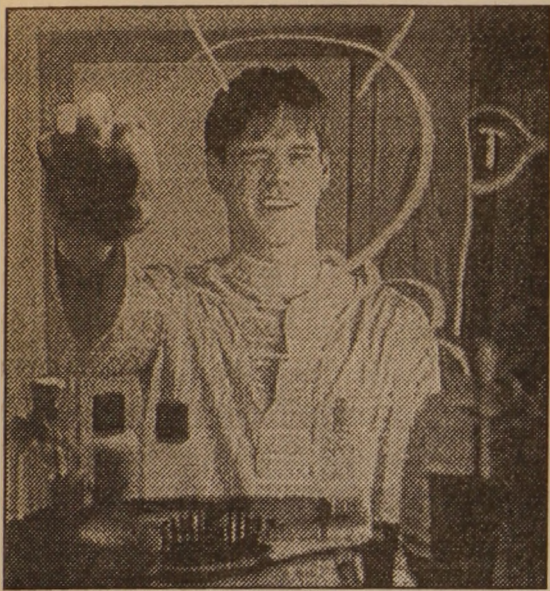
Πρόκειται για μιαν ακόμη ελληνική πέντα διεθνούς επιπέδου. Τελικά η πολιτιστική μας πραγματικότητα διαμορφώνεται πολύ πιο κωμική απ' το χιούμορ του Νίκου Κάτι είναι κι αυτό. **Ο σαρκασμός μας σταθερά θα μας σώζει, η σοβαροφάνειά του θα τους αποκαλύπτει.**

Κυρίες και κύριοι, βρισκόμαστε μπροστά όχι μόνο στην καλύτερη ταινία της χρονιάς (απ' αυτές τουλάχιστον που προβάλλονται στην Ελλάδα) αλλά και μία από τις πιο σημαντικές της δεκαετίας που διατρέχουμε.

Η παραβολή του Ενός

του Δημήτρη Χαρίτου

Ο Τζιμ Κάρρεϋ ως καλός καγαθός Τρούμαν στην ταινία του Π. Γουήαρ.

για μια ακόμα φορά επαναλαμβάνονται δύο βασικές, αξιωματικές διαπιστώσεις: Η πρώτη, ότι η μεγάλη τέχνη είναι παιδί της εποχής της, έχει περιόριστη εμβέλεια γι' αυτό και αντί η ευχέρεια καθολικής αποδοχής από τον χρόνο. Η δεύτερη, ότι ο αμερικανικός κινηματογράφος, ακαταμάχητος στο βιομηχανικού μέγεθος παραγωγός τυποποιημένης, κατά κανόνα, χρήσεως- ψυχαγωγικών προϊόντων (υψηλού, εντούτοις, οικιακού αποτελέσματος), είναι αυτός σπάνια μεν και αιφνίδια, μπορεί και κερδίσει μέσα από τα πολτώδη σπλάχνα του, γάλο καλλιτέχνημα. Άλλωστε η τέχνη ταν ποτέ ανακόλουθη στη λογική της. Μοιάζει, δηλαδή, τελείως φυσιολογική η σπουδαία ταινία προήλθε από άλλου. Ζήτημα διαλεκτικής αντίθεσης αλλά και αντικειμενικής συνέπειας. ουσιοπάροχες δυνατότητες της Μέκτου κινηματογράφου ήταν μόνιμη μη προσέλευση – με λίγες εξαιρέσεις – των μεγάλων ονομάτων της ιστορίας της τέχνης.

οικος, λοιπόν, και ο Αυστραλός Πήτερ

Γουήαρ που ήρθε στην Αμερική έχοντας πίσω του επιτυχίες όπως *Το μυστικό του βράχου των κρεμασμένων* ή το *Τελευταίο κύμα*. Αλλά από την *Ακτή του κουνουπιού*, την *Πράσινη κάρτα* ή έστω και τον *Μάρτυρα εγκλήματος*, ταινίες που έκανε στην Αμερική, μέχρι ετούτη, τη *Ζωντανή μετάδοση: Truman Show*, η απόσταση είναι μεγάλη.

Ο Τρούμαν (Tru Man = αληθινός άνθρωπος) είναι ένας τριαντάρης, σύγχρονος τυπικός Αμερικανός, υπάλληλος σε ασφαλιστικό γραφείο, παντρεμένος, χωρίς παιδιά. Γλασαρισμένο υπόδειγμα της πλέον ακύμαντης και τακτοποιημένης καθημερινότητας. Κάθε μέρα οι ίδιες διαδρομές, οι ίδιοι άνθρωποι, οι ίδιες στερεότυπες κινήσεις, επιθυμίες, χαμόγελα. Κάτι από νευρόσπαστο του οποίου τα νήματα κινούνται από κάποιο κέντρο αόρατο, υπέρτατο όχι όμως και υπερβατικό. Ζει και περιβάλλεται από μιαν άοσμη, γλυκερή, στα ρόδινα-παλ χρώματά της, πραγματικότητα: μια μικρή πόλη στο Seaheaven, ένα, επίσης, μικρό νησί. Όλα καλύπτονται και λειτουργούν μέσα σε μια ατμόσφαιρα Pax Americana έγχρωμων καρτ ποστάλ, αβουλίας και διαφημιστικού εφησυχασμού.

Η ενστικτώδης επιθυμία διαφυγής του Τρούμαν είναι αδύνατη, αφού δεν αντέχει να διασχίσει τη θάλασσα από τότε που ο πατέρας του πνίγηκε μπρος στα μάτια του, όταν αυτός ήταν μικρός. Αλλά και κάθε άλλο ταξιδιωτικό μέσο μοιάζει στημένα ανέφικτο. Στη βεβαιότητα της ομοιομορφίας και της γαλήνης παρεμβαίνουν ρωγμές από περιέργεια συμβαίνοντα και παρεκκλίσεις που δίνουν την εντύπωση στον θεατή του ανεπίγνωστα για τον Τρούμαν «σκηνοθετημένου». Συχνά η κάμερα προδίδει το ρόλο της ως μάτι-αυλαία και μετατρέπεται, με ανορθόδοξες κινήσεις, σμικρύνσεις και καλύπτρες, σε υποκειμενικό μάτι – τρίτου χώρου – που παρακολουθεί αδιάκοπα, 24 ώρες το 24ωρο, κάθε μέρα, χρόνια ολόκληρα, τη ζωή του ήρωα. Του, εν αγνοία του, μοναδικού

αληθινού σε μια τεράστια προσομοίωση του κοινωνικού μοντέλου, όπου χιλιάδες κρυμμένες βιντεοκάμερες προσφέρουν σε κατομύρια θεατές σ' όλο τον κόσμο... –αλλά ας μην ενδώσουμε στον πειρασμό της αποκάλυψης του εκπληκτικού (σεναριακού και κινηματογραφικής) ευρήματος της ταινίας, το οποίο αρχίζει να παρουσιάζεται στα μάτια μας λίγο μετά τα μισά της, μεταθέτοντας το μέχρι τότε κέντρο του αφηγηματικού της βάρους. Δηλαδή, η ταινία άρχισε σαν μια απλή κινηματογραφική ιστορία σε ένα από καντιοζάχαρη περιβάλλον με αφελή ρομαντικά, κωμικά και αργότερα –δυσεξήγητα για τον ανυποψίαστο μέχρι τότε θεατή– δραματικά, υφέρποντα εντούτοις, στοιχεία. Στην πορεία της κάνει την εμφάνισή του το θρίλερ και το σασπένς, για να καταλήξουν όλα σε μια υποβλητική, πυκνή στη συμβολοποίησή της απογείωση, ανοίγοντας δυνατότητες φιλοσοφικού στοχασμού και καιρία υπαρξιακά ερωτήματα που τα διαμορφώνει η ιδιοφυής κατάληξη της ταινίας. Βασικό της υλικό, η απαξιωτική και ακόρεστη «κοινωνία του θεάματος».

Το ορμέφυτο αίτημα της ελευθερίας επιλογής και τρόπων, η άρνηση της μοιρολατρικής υποταγής στο παραδεδεγμένο, η σύγκρουση και η προτίμηση του κεντρόφυγου αγνώστου, η αριστοκρατική αποδοχή του κινδύνου, όλα βρίσκονται στη βάση της υπαρξιακής διαλεκτικής αντιπαράθεσης προς τον παντεπόπτη «μικρό θεό» της τεχνητής αλήθειας των διαδικτύων και της μοναδικής πανόμοιας εικόνας. Όλα αυτά, εν τέλει, εξαντλούν μια πρώτη ή, έστω, προωθούν προς την περιοχή και μιας δεύτερης, πιο απαιτητικής «ανάγνωσης» της ταινίας. Ενδεχόμενη πλέον επίμονη, πιο ανήσυχη προσέγγιση αυτού του απροσδόκητα παραβολικού –κατά τα ευαγγελικά πρότυπα– υλικού, εικόνας και λόγου, μας θέτει μπροστά σε κοσμολογικά ζητήματα «ανταρσίας» κατά των εκδοχών της ειμαρμένης και της θεοδικίας.

Όλα αυτά συμβαίνουν στην ταινία με μια κινηματογράφηση αβίαστη, σε ενιαία μορφολογική ροή και οπτική συνέπεια. Το ταλέντο και η σκηνοθετική εμπειρία του Πήτερ Γουήαρ επενδύονται με τρόπο μοναδικό στο σενάριο του Νεοζηλανδού Άντριου Νίκολ. Έκπληξη, ο Τζιμ Κάρρεϋ ως Τρούμαν. Ευελιξία και εντυπωσιακή, βαθμιαία, πύκνωση του ρόλου. Από τον αθώο, χαζοχαρούμενο Τρούμαν της αρχής, που θύμιζε Τζαίμς Στιούαρτ του *It's a wonderful life* μετατρέπεται προς το τέλος σε έναν καφκικό ήρωα, ο οποίος έρχεται σε κάθετη σύγκρουση με τον αόρατο δυνάστη του (Εντ Χάρρις).

Απ' το πολύπτυχο της γκλαμ ροκ εποχής στα κανάλια της σύγχρονης χορευτικής ποπ ή της «ωραίας τρέλας» του Φρανκ Ζάππα, κι από τις τσιγγάνικες ελεγείες στα επικά μελίσματα ενός Γκέρσουιν...

Και μερικά άλλα τινά...

του Βασίλη Ρούβαλη

BLACK CAT, WHITE CAT OST

Η περιώνυμη ταινία του Εμίρ Κουστουρίτσα βρίσκεται ήδη στις αθηναϊκές αίθουσες κερδίζοντας, ως φαίνεται, τις εντυπώσεις

από το σινεφίλ κοινό. Μια σουρρεαλιστική αποτύπωση της τσιγγάνικης ψυχής (της «άπιαστης» κι ακραίας για τον σύγχρονο καθωσπρεπισμό) αποτολμήθηκε από τον γιουγκοσλάβο σκηνοθέτη, όπου η μουσική της επένδυση δεν θα διατύπωνε παρά μόνο το *delegium* της εικόνας και της δράσης της. Ευτυχώς, ο ηχητικός βερμπαλισμός του Μπρέγκοβιτς εξέλιπε, κι ο Ντέγιαν Κάρατζιτς ανέλαβε –σε συνεργασία με τους Αράλικά και Σπαράβολο– να ενορχηστρώσει το φιλικό *crescendo* δίχως να φτάσει σε επίπεδα κορεσμού του θεατή αλλά και ακροατή με ακατάσχετα φολκλορικά περάσματα πνευστών («εξοντωτικά» στο *Underground...*) και κρουστών. Καλές δόσεις τσιγγάνικης μελωδίας, αλλά και άκρατων χορευτικών ρυθμών, ξέφρενων κι ευφάνταστων συνθέσεων, από το ανεξάντλητο οπλοστάσιο της γιουγκοσλαβικής μουσικής παράδοσης που «ντύνουν» κι ενισχύουν το φιλικό δρώμενο ιδανικά.

DIRE STRAITS The Very Best Of

Οι *Dire Straits* συγκαταλέγονται στους

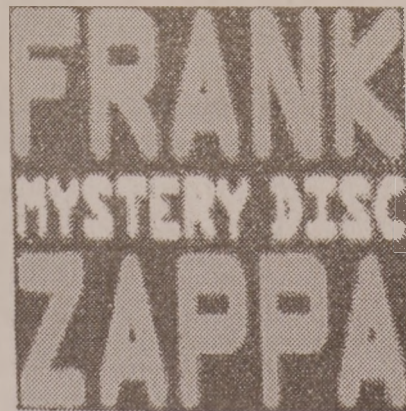
μεγαλοσχήμονες εκφραστές του pop/rock ιδιώματος σ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '80. Ξεκίνησαν το 1977, γράφοντας γλυκές μπαλάντες υπό την άγρυπνη κιθαριστική εποπτεία του εγκεφάλου τους, που δεν είναι άλλος από τον *Mark Knopfler*.

Η μεγάλη τους επιτυχία ήρθε (και ίσως σκίασε) τη σταδιοδρομία τους με το πολυαγαπημένο *Sultans of Swing* για το κοινό τους, αλ-

λά και με το δίσκο που αργότερα τους έφερε στα ακρόριζα της υφηλίου, *Brothers in arms*. Η επιλογή γι' αυτό το *Best of* έγινε μάλλον δύσκολα, καθώς οι επιτυχίες αλλά και τα ξεχωριστά κομμάτια που θα μπορούσαν να υπάρχουν εδώ είναι περισσότερα από τα 16 κατατεθημένα.

FRANK ZAPPA Mystery Disk

Απ' τις διαχρονικές περσόνες στην ιστορία του ροκ ιδιώματος είναι ο *Frank Zappa*, και μάλιστα από εκείνες που ίσως δεν έγι-

ναν κατανοητές όσο άξιζαν στην εν βίω δημιουργική περίοδό τους. Ο ίδιος φρόντισε να υπερδιανύσει το σύνδρομο της

μυθοποίησης ώστε και μετά θάνατον απασχολεί κριτικούς και κοινό με την τρεπτική, ιδιοφυή παραγωγικότητά του. Όταν θέλησε να μεταφέρει σε ψηφιακό περιβάλλον τη δισκογραφία του, αποφασισε να κυκλοφορήσει τα 20 πρώτα άλμπουμ του σε μορφή κασσετίνων με τον τίτλο *Masters*. Εκτός αυτών προσέφερε κάθε φορά κι ένα δίσκο *Mystery Disk* με τραγούδια ακυκλοφόρητα, σπάνιες/ζωντανές ηχογραφήσεις, ραδιοφωνικές εκτελέσεις μουσικές επενδύσεις σε φτηνιάρικες ταινίες. Όλα αυτά συγκεντρώθηκαν στο λόγω cd, που για πρώτη φορά κυκλοφορούν σ' αυτή τη μορφή και αποτελούν για της τάξης ευκαιρία για απόκτηση αυτού του τόσο σπάνιου αλλά και σημαντικού υλικού.

APRILE OST

Η ταινία ήδη αποσπασμένη από τις αίθουσες, όμως μουσική επένδυση ζει τον περαιτέρω προσέγγιση. Αδιάρρητη

συνδυασμένη με τη λιτή αλλ' ουσιαστική ματογραφική ματιά του Νάνι Μορέτι από την οποία δεν λείπει ποτέ το χιούμορ ειρωνεία κι ο αυτοσαρκασμός, απορροφά αυτή την αίσθηση με πιανιστικά θέματα μάμπο ρυθμούς, έθνικ μουρμουρισμάτα (όπου συνδράμει ο *Nusrat Fateh Ali Khan*), αλλά και χορευτική ποπ αλά *Jovanotti*. Ανόμοια όλα τους εν πρώτο αλλά αρμονικά δοσμένα ώστε να ενισχύουν το οπτικό αποτέλεσμα.

THE CARDIGANS Gran Turismo

Οι Σουηδοί *Cardigans* έχουν πετύχει να γίνουν αρεστοί με διάφορα ατύχημα και η ποπ φρόντισε τους διαδραματίζοντας τη δια-

μας νεανικότητας ξεχασμένης, ίσως απορριπτόμενης στην εποχή μας, ενώ οι ληπτες μελωδικές φράσεις τους με τη

πάρμπυ» **Nina Persson** αποκτούν στη ιδιάζουσα, που διόλου αναφέρεται-κουκλίτσες τύπου Patsie Kensit και Λολίτες. Με ποπ ύμνους στο παρτί («Nothing can stop us now», «Lovefool») επιστρέφουν κάπως ένα βήμα εμπρός με μελετημένες ιστορίες και παραγωγή που επιδεικνύει ευχάριστη ακρόαση μα και χορευτικό περιθώριο. Ένας καθαρόαιμος ποπ λοιπόν, από εκείνους που δεν κυλούν ευρέως τη χρονιά, και με δύο κίβια σινγκλ ανά χείρας ήδη («My game», «Erase»). Ε, οι φανατικοί θα περιμένουν ξανά στο «Ρόδο» να την απολαύσουν κι από κοντά...

HOT + RHAPSODY

Ershwin Groove

Το δωδέκατο δισκογραφικό πόνημα του οργανισμού Red Hot κατά του AIDS αφιερώνεται στη συνθετική ιδιοφυΐα του μεγάλου αμερικανού **Τζορτζ Γκέρσουιν**. Ένας της χρυσής νεοϋορκέζικης μουσικής που συνεχίζει να επισκιάζει τη νη δημιουργία με την ευρύτητα και τις λαμπρές συνθετικές ακροβασίες στο πιάνο. Μουσική για παραστάσεις, για κινηματογράφο, όπερες και λιμπρέττα έχουν τον βαρυσήμαντο κατάλογο δισκογραφίας του (στο *Αντί*, προηγ. τεύχος) αφιερώνεται εκτενώς η Εύα Βαμβούρνη με τη συμπλήρωση εκατό χρόνων γεννήσεώς του κυκλοφορεί αυτή η δισκογραφία ή με επιλογή κομματιών που ερμηνεύουμε το προσωπικό τους στίγμα καλώς της έσχατης δισκογραφίας. Μια έρρυσσα αποτύπωση που φέρνει στις νεες ηχητικές φόρμες κλασική αξία. Δύο φροντίζουν μεταξύ άλλων οι: Merchant, David Bowie, Angelo Banti, Bobby Womack, Smoke City, Jackson, Morcheeba.

ET GOLDMINE

Ο rock γνώρισε την ακμή αλλά και την παρακμή του στη δεκαετία του '70. Ο ροκ εντ ρολ-αλλά κι επιλήψιμος-αισθητισμός όπου δεν είχε συνέχεια επιγμάτισε μια συγκεκριμένη κάστα

καλλιτεχνών, φέρνοντας στο νου τουλάχιστον ονόματα όπως T-Rex, Roxy Music, D. Bowie, Gary Glitter, New York Dolls, Stooges. Στο πλαίσιο της αναβιωτικής μανίας της εποχής, το glam rock επανέρχεται (ως φωτοβολίδα προφανώς) αγγίζοντας τις ευρείες μάζες επιδερμικά, όπως, εξάλλου, κάθε εξαγωγή από τη φορμόλη.

Ο Τοντ Χέινς σκηνοθέτησε μια ιστορία από αυτή την περίοδο που μέλλει να κριθεί στις αίθουσες προσεχώς. Το σάουντρακ όμως θα μπορούσε να λέγεται και ποτ-πουρί καθώς περιέχει μερικά κλασικά δείγματα του ιδιώματος. Εκτός των αυθεντικών εκτελέσεων υπάρχουν και διασκευές ή πρωτότυπα κομμάτια από σύγχρονες ροκ μπάντες (Pulp, Teenage Funclub, Placebo, Grand Lee Buffalo είτε το all star σχήμα Venus In Furs). Έτσι μιλάμε για μια απολαυστική σύμπραξη παρελθόντος-παρόντος που τουλάχιστον ηχητικά πετυχαίνει το στόχο της. Μένει βέβαια να συντρέχει η μουσική επένδυση με το φιλικό αποτέλεσμα. (Τουλάχιστον, ο πρωταγωνιστής Ewan Mac Gregor τα καταφέρνει περίφημα ως ερμηνευτής).

BRYAN ADAMS

On A Day Like Today

Ο σοφός λαός λέει ότι «ήταν κρύο το γιαούρτι, το φύσηξε και η γριά...», και μου φαίνεται ότι στην περίπτωση του Καναδού FM rocker ταιριάζει επακριβώς. Ένας αμφισβητήσιμος χρήστης της ροκ φόρμας, που πάντοτε απευθυνόταν σε εφηβικά ακροατήρια, δεν έχει καταφέρει να ξεφύγει ούτε κατ' ελάχιστον από τη συνταγή που επινόησε στις αρχές της δεκαετίας του '80.

Ας μην γίνει βέβαια λόγος για τα εκατομμύρια αντίτυπα ανά τον κόσμο από τα οποία εισπράττει, ούτε για την ανία που προκαλεί από το πρώτο έως το τελευταίο τραγούδι του δίσκου. Για άλλους εγκεφάλους...

U2

The Best & The B-Sides Of 1980-1990

Δεν αναφερόμαστε βέβαια σ' ένα οποιοδήποτε ροκ συγκρότημα της προηγούμενης δεκαετίας που ζητάει λίγη ακόμη

προσοχή από το διεθνές νεανικό ακροατήριο. Βρισκόμενοι ήδη στο ζενίθ της καριέρας τους, οι U2 έχουν πετύχει να «αναθρέψουν» δύο γενιές κοινού. Από την ανατρεπτική-γλαφυρή διάθεση έως το άκρατο φλερτάρισμα με τα τεχνολογικά τερτίπια προς ευόδωσιν της παγκόσμιας εμπορικής επιβολής, οι Ιρλανδοί του Βορρ έχουν αλλάξει χίλια πρόσωπα κι άλλες τόσες διαδρομές (κάτι σαν Νταλάρας, δηλαδή...). Αυτό το διπλό cd περιέχει μια ανθολόγηση των καλύτερων κομματιών από την πρώτη τους δεκαετία στη δισκογραφία, αλλά και μια ενδιαφέρουσα σύνοψη τραγουδιών που δεν ευτύχησαν κατά καιρούς να γίνουν σινγκλ και έχουν συλλεκτική αξία για τους οπαδούς τους, καθότι δύσκολα πια αναβρίσκονται (κυρίως σε μορφή δωδεκάιντσου βινυλίου). Οι παλιότεροι θα αναπολήσουν, οι νεότεροι θα αναζητήσουν απορούντες...

THE CANDYSKINS

Death Of A Minor TV Celebrity

Μια ενδιαφέρουσα ποπ μπάντα από την Οξφόρδη είναι οι Candyskins που αφήνουν περιθώριο για μεγαλύτερες απαιτήσεις

στο μέλλον. Αν οι συντοπίτες τους Radiohead, αλλά και οι Supergrass, έχουν λάβει περισσή προβολή από τα βρετανικά μίντια είναι ίσως θέμα επιλογών προώθησης. Οι Candyskins γράφουν όμορφες μελωδίες που ντύνουν με κιθαριστικά περάσματα κι ενορχηστρώσεις mid tempo γλυκιές μελαγχολίας. Ένα κλασικό ποπ άλμπουμ, από εκείνα που απολαμβάνεις πολύ αργότερα χωρίς να χάνουν ποτέ την ιδιαίτερη χροιά τους.

Το φάντασμα του Αντόρνο

και η ποίηση στα μέσα μαζικής μεταφοράς

της Αργυρώς Μαντόγλου

Το φαινόμενο της ανάρτησης στίχων και αποσπασμάτων από σπουδαία ποιητικά έργα έκανε την εμφάνιση του τα τελευταία χρόνια στον υπόγειο του Λονδίνου (το ίδιο φαινόμενο εμφανίστηκε και στη χώρα μας, αλλά εγκαταλείφθηκε αδόρυβα). Αυτά φιγουράρουν, λοιπόν, ανάμεσα σε διαφημίσεις κάθε είδους προϊόντων, σαν να διαδέχονται μια κοινή ποιότητα, δηλαδή την καταναλωσιμότητα. Ενώ όμως οι πωλήσεις των παρακειμένων προϊόντων αυξάνονται, η ποίηση –παρά την έκθεση της στο κοινό και τις φιλότιμες προσπάθειες εκ μέρους του London Underground– δεν κατορθώνει να στείλει το κοινό στα βιβλιοπωλεία. Έτσι απορεί κανείς σε τι εξυπηρετεί αυτή η επιμονή εκ μέρους των ιδυνόντων για επιμόρφωση ή ψυχαγωγία – έννοιες που δύσκολα, εξάλλου, διαφοροποιούνται στη δυτική κουλτούρα.

Ανάμεσα, λοιπόν, στα τεμαχισμένα σώματα του Body Shop και στις ασφάλειες ζωής φιγουράρουν και οι στίχοι του Αλεξανδρινού μας ποιητή Καβάφη, όπως και του Πορτογάλου Πεσόα, ενώ –απ' ό,τι έχουμε πληροφορηθεί– σύντομα θα υπάρχουν και στίχοι του νομπελίστα Σεφέρη. Σύμφωνα με τους ειδικούς, είναι ένας τρόπος για να έρθει το ευρύτερο κοινό σε επαφή με το είδος εκείνο του γραπτού λόγου που απαιτεί κάποιο χρόνο πρόσληψης και που δύσκολα προσεγγίζεται. Παρέχεται έτσι σε όλους η δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με ποίηση άλλων χωρών πέρα από την αγγλοσαξονική (αν μπορεί να θεωρηθεί επαφή η εμφάνιση κάποιων στίχων τυχαία επιλεγμένων μπροστά στους καταπονημένους Λονδρέζους).

Εκ πρώτης όψεως η κίνηση μοιάζει φέρελπις, όμως η παροχή πνευματικής τροφής, σε μια συσκευασία προώθησης όμοια με όποιο άλλο καταναλωτικό προϊόν, δημιουργεί υποψίες ως προς τα κίνητρα των ιδυνόντων, και δεν μπορούμε να μην συνδέσουμε το γεγονός με την τύχη των έργων

μοντερνιστών και αβαν-γκαρντ ζωγράφων, με τον τρόπο, δηλαδή, που η μαζική κουλτούρα τους έχει οικειοποιηθεί και τους έχει ρευστοποιήσει στο όνομα μιας ευρύτερης δημοκρατικής τακτικής, αλλά που λειτουργεί προς όφελος μιας ανένδοτης εμπορικότητας και αδιάστακτης εκμετάλλευσης. Σύνθετες ποιητικές φόρμες έχουν χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή διαφημιστικών μηνυμάτων (η πρωτοτυπία του σλόγκαν λειτουργεί προωθητικά για το προϊόν). Κι ενώ η βιομηχανία προώθησης προϊόντων έχει οικειοποιηθεί τα μέσα της αβαν-γκαρντ (η όπερα συνοδεύει το λευκαντικό των οδόντων και οι πίνακες των πρωτοπόρων ζωγράφων αποτυπώνονται σε είδη συσκευασίας), δημιουργούνται απορίες ως προς το σκοπό της ανάρτησης των αποσπασμάτων γνωστών ή λιγότερο προσιτών ποιημάτων ανάμεσα στις ασφάλειες ζωής και στα προφυλακτικά: ποιος είναι ο στόχος αυτής της ευγενικής χειρονομίας και ποιο είναι το αγοραστικό κοινό στο οποίο απευθύνεται; Λειτουργεί, άραγε, προς όφελος της ποίησης, ή οι επιβάτες αναχωρούν εξίσου αδιάφοροι, δια-

βάζουν μεν αλλά δεν κατανοούν ούτε επηρεάζονται στο ελάχιστο ώστε να δουν ήσουν το συγκεκριμένο ποσό για την αγορά του βιβλίου.

Οι κριτικοί και θεωρητικοί της σύγχρονης τέχνης έχουν κατά καιρούς εκφράσει τις ανησυχίες τους για τα δυσδιάκριτα ανάμεσα σε δύο αντιθετικά δόγματα που συχνά συναντώνται εντός ενός συγκεκριμένου πολιτιστικού συστήματος, δηλαδή αυτά της υψηλής και της μαζικής κουλτούρας. Αυτές οι φόρμες θεωρούνται διαφοροποιημένες και συχνά αντιθετικές: η υψηλή τέχνη ταυτίζεται με την αυθεντικότητα και η μαζική τέχνη είναι ειδικά κατασκευασμένη για εύκολη και γρήγορη κατανοήσιμη. Αυτή η διαφοροποίηση προϋποθέτει και την ύπαρξη ενός κοινού ομοιομορφουμένου, καθώς η κάθε μορφή απευθύνεται σε ένα αντίστοιχο κοινό. Η επιλογή, δηλαδή πως υπάρχει το εκλεκτό, απαιτητικό και εξεζητημένο κοινό που είναι σε θέση να εκτιμήσει και να αποτιμήσει αυτή την μορφή τέχνης, συνδέεται με την παράδοση, τα εκλεκτά ρεύματα και την συνέχεια, σε αντίθεση με τις μάζες, κοινό που καταναλώνει άκριτα ότι είναι ψυχαγωγικό και δεν απαιτεί τον ελάχιστο μόχθο. Ο Αντόρνο καταθέσει σειρά μελετών για την παραγωγή της μαζικής κουλτούρας και την ομοιομορφία των εκλαϊκευμένων πολιτιστικών προϊόντων. Ισχυρίζεται πως όλα τα προϊόντα της βιομηχανίας της κουλτούρας κατασκευάζονται πάνω σε μια κοινή φόρμα, που την ονομάζει τυποποιητική.

Η ιδέα της μαζικής κουλτούρας ως ριζοσπάστη και ως διαβολική όπως την περιγράφει ο Μποντριγιάρ, έννοιες που περιγράφουν την σύγχρονη μαζική κουλτούρα παρέχουν απλοϊκές ερμηνείες της θέσης της σύγχρονης τέχνης σήμερα αλλά σίγουρα τυγχάνουν να μας προσφέρουν επαρκείς ερμηνείες για τις διαπλοκές που δημιουργούνται ανάμεσα στην υψηλή μορφή τέχνης και στην μαζική, όταν το ένα δια-

σα στο άλλο και τα όρια τους παύουν να ευδιάκριτα.

ποίηση, τουλάχιστον στον αιώνα που ζούμε, είχε την θέση του ελιτίστικου, που απευθύνεται σε ένα απαιτητικά καλλιεργημένο κοινό (εκτός βέβαια περιπτώσεων της στρατευμένης ποίησης). Είναι γραμμένη έτσι ώστε να προκαλεί ένθετες σκέψεις και συναισθήματα αναγνώστης οφείλει να διαθέσει τον ελεύθερο χρόνο για να εξοικειωθεί με τις λέξεις και τους συμβολισμούς, την τεχνική και την γραφή της. Και βέβαια δεν πρόκειται για άμεση και εύκολη καταγραφή. Φέροντας λοιπόν μια γλώσσα αυστηρή, που ήταν μέχρι χθες σε απόλυτη ασφάλεια από την κακοποίηση των μέτρων προώθησης, στα μέτρα ενός εμπορίου και αδηφάγου κοινού, έτοιμη να καταναλωθεί όπως οποιοδήποτε άλλο προϊόν, δεν προωθείται η ίδια η ποίηση αλλά οι μέντορές της.

ΕΣ ΡΟΚ ΣΤΑΡ

Προσφέρει βεβαίως και μια άλλη όψη. Σύγχρονοι ποιητές που κατασκευάζονται από μέσα με τον τρόπο του ροκ σταρ και οι συνέπειες οι καταναλωτές αυτής της ποίησης δημιουργούν, παραφράζοντας τον κλασικό τρόπο, μια «ψευδοποιητική συνείδηση». Ικανότατοι στη δημιουργία σλόγκαν και images, την εποχή που παρουσιάζονται είναι το μοναδικό προϊόν που προσεγγίζεται την εύκολη καταναλωτική πρόκληση στο κοινό ποίηση χαμηλών προσδοκιών, δημιουργώντας την αίσθηση ότι ο ποιητής, όσο κι αν θέλει, δεν μπορεί να υποβαθμιστεί και να αποποιηθεί για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του κοινού, ενώ ακόμα και αν δεν υπάρχουν τέτοιες ανάγκες, μπορούν να δημιουργηθούν, καθώς το κοινό θα πρέπει να επιβεβαιώσει την ικανοποίησή του πως μπορεί να ανταλλάξει στην εμπειρία που προσφέρει το προϊόν υψηλών απαιτήσεων.

Ελλάδα, το φαινόμενο –ευτυχώς– είναι ακόμα απλωθεί σ' αυτό το βαθμό, πρόσφατα πληροφορηθήκαμε πως ο Ντάνιελ Φωτομοντέλο και τηλεπαρουσιαστής ημιομιεύει τα ποιήματά της στο περφόρμανς *Ντάουν τάουν*.

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ

30 προφητικά ο Αντόρνο, μέλος της ομάδας της Φρανκφούρτης, έγραψε πως η κριτική ανία της υποκοιλοσύρας προωθεί ελιτισμική αγορά προϊόντα που είναι σκελετωμένα για να παρέχουν ηρεμία: «Οι άνθρωποι θέλουν να δια-

ΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΤΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ ΤΑΞΙΔΕΥΟΥΝ...

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ
(Γεννήθηκε το 1925)

Σαν πρόκες πρέπει να καρφώνονται οι λέξεις
Να μην τις παίρνει ο άνεμος

«Ποιητική»
Ο ΣΤΟΧΟΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΣΑΠΦΩΣ 3-5, ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΤΗΛ. 324 83 41-2

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΑΣΤΙΚΩΝ
ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
ΑΘΗΝΩΝ

Μιμητής του London Underground, το ΕΚΕΒΙ τύπωσε και ανήρτησε στα λεωφορεία αποσπάσματα –όπως αυτό– με στίχους ελληνικών ποιητών.

σκεδάσουν, να ψυχαγωγηθούν ... Ολόκληρη η σφαίρα της εμπορικής ψυχαγωγίας καθρεφτίζει αυτή την επιθυμία της παραγωγής προϊόντων ειδικά σχεδιασμένων με βάση μια κοινή φόρμουλα». Βέβαια, η ποίηση δεν είναι το είδος εκείνο που προσφέρεται για εύκολη ψυχαγωγία. Απαιτείται προσοχή, συγκέντρωση. Τα μήντια, όμως, χειρίζονται την ποίηση όπως όποιο άλλο προϊόν και ακολουθούν παρόμοιες στρατηγικές προώθησής του. Η ανάγνωση της ποίησης υποβαθμίζεται στην απλή παρατήρηση που δεν απαιτεί ιδιαίτερη πνευματική προσπάθεια και χρόνο για να αποκωδικοποιηθούν οι συμβολισμοί. Το κοινό επικεντρώνεται στο πώς εκτίθεται το προϊόν και όχι στο προϊόν αυτό καθαυτό, και έτσι έχουμε το θέαμα των τεμαχισμένων ποιημάτων πλάι στις διαφημίσεις με τεμαχισμένα κορμιά του Body Shop, και στις ασφάλειες ζωής, και καθώς το ίδιο προϊόν από μόνο του δεν πουλάει, δηλαδή δεν αυξάνονται οι πωλήσεις των βιβλίων της ποίησης, τα κίνητρα είναι ύποπτα και στρέφονται εναντίον αυτών που προωθούν την έκθεση αυτού του είδους και επιστρατεύουν την ποίηση για την αύξηση του γοήτρου τους – δηλαδή, τα ευγενικά κίνητρα του London Underground. Τουλάχιστον στα δικά μας ταπεινά λεωφορεία του ΟΑΣ ήταν διακριτικοί, και προωθούσαν μεν το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, που ήταν υπεύθυνο για αυτό, αλλά η χειρονομία δεν ήταν τόσο κραυγαλέα και ούτε στο ελάχιστο προκλητική.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΡΕΥΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

Η ποίηση στο μετρό παρέχεται δωρεάν για να γεμίσει κενά, κενά χρόνου, κενά ζωής, κενά προβληματισμού, με την ψευδή ιδέα της ευγενικής ενασχόλησης με την τέχνη, που γοητεύει τον πρωτόγονο ναρκισσισμό των μαζών. Ο Μπένγιαμιν ονομάζει τα φαινόμενα του είδους «ρευστοποίηση των παραδοσιακών αξιών της πολιτιστικής κληρονομιάς», και έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση ενός ακόμα έργου σε κλισέ.

Η απόσταση της ποίησης από τα υπόλοιπα είδη, που εύκολα ενσωματώνονται και ρευστοποιούνται στο χρηματιστήριο των πολιτιστικών αναγκών, δεν δύναται εύκολα να εκμηδενιστεί, καθώς υπάρχει αυτό που ο Έλλιοτ ονομάζει «αντίσταση του ποιήματος» και που σημαίνει πως το ποίημα παραμένει (ευτυχώς) ένα κείμενο κλειστό, που δεν αποκαλύπτεται εύκολα στο άοπλο μάτι. Η θέση πως η έκθεση της ποίησης σε ένα ευρύτερο κοινό θα μπορούσε να προωθήσει την καλλιέργεια ανθρώπων που ποτέ πριν δεν ήρθαν σε επαφή με το είδος, προσφέροντας ένα ευχάριστο διάλειμμα στο μάτι ανάμεσα στις διαφημίσεις και στα εμπορικά πόστερ, είναι τουλάχιστον αφελής, γιατί η ποίηση παραμένει ένα είδος που αντιστέκεται στην εύκολη καταναλωσή του και παραδίδεται μόνο σε όσους αφιερώσουν τον χρόνο και διαθέτουν την ψυχική διάθεση εκείνη που θα το ξεκλειδώσει και θα το κάνει να του παραδοθεί αβίαστα!

Δεν είναι τα έργα και οι ημέρες ενός «ευσυνείδητου» διαφθορέα, είναι όμως το ημερολόγιο του δύματος ενός κοινού διαφθορέα, ή το χρονικό μιας αποπλάνησης που μόνο ως χρονικό ολοκληρώνεται. Με απόσταση από το ηθικό ή κοινωνιολογικό σχόλιο, χωρίς να καταγγέλλει άμεσα ευδύνες, μια συγγραφέας αποτυπώνει το σχηματικό περίγραμμα ενός κόσμου που τον παρατηρεί με ύφος ειρωνικό αλλά με ευθύ βλέμμα.

Αποπλάνησης αποσπάσματα

της Ειρήνης Στάθη

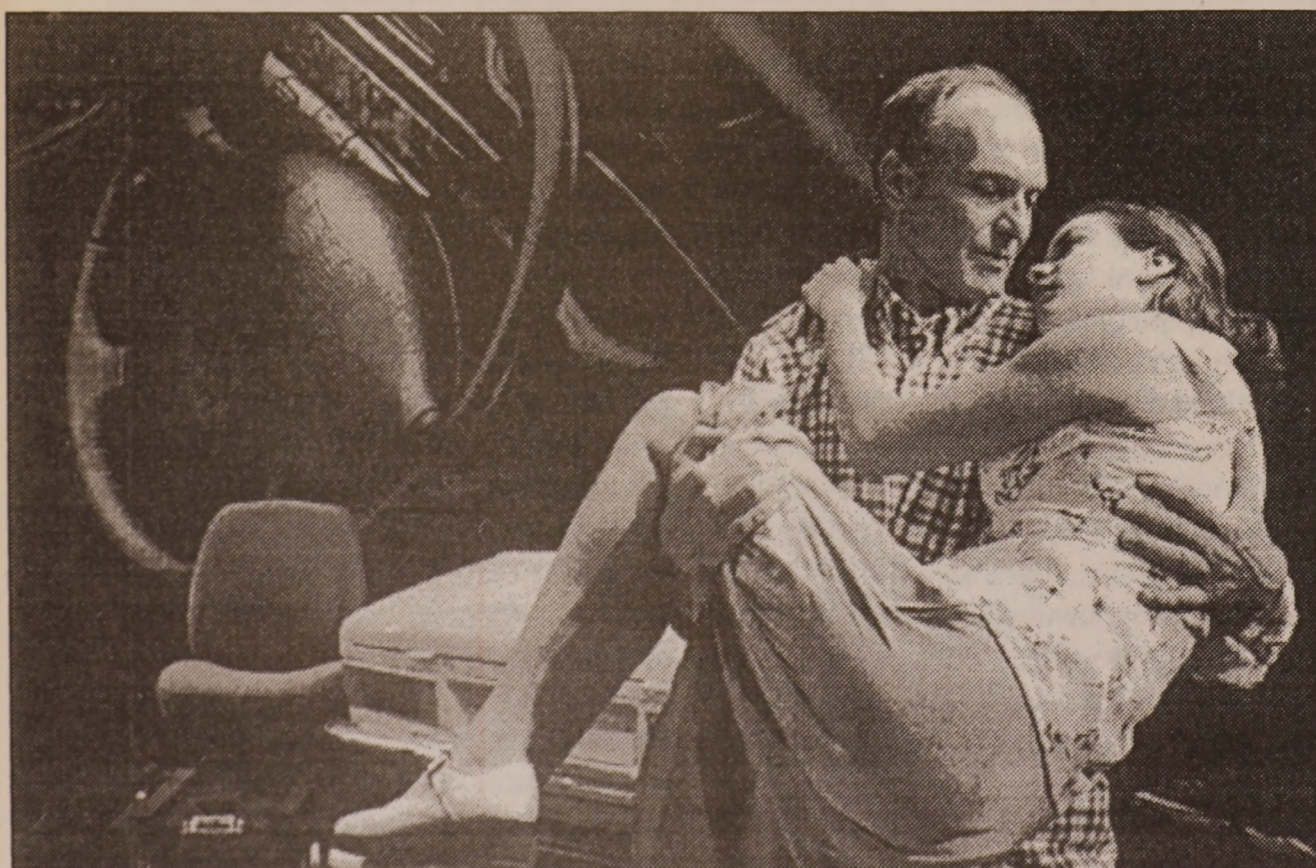
Το *Πώς έμαθα να οδηγώ* είναι ίσως το ωριμότερο έργο της **Πόλα Βόγκελ**, της αμερικανίδας συγγραφέως που γνωρίζουμε από ακόμα ένα έργο της που ανέβηκε στην ελληνική σκηνή. Συντηρεί την αμεσότητα της γραφής, το πρωτότυπο ειρωνικό της ύφος, αλλά προχωράει και σε μια αφαίρεση της συνθηματολογίας με την οποία την είχαμε γνωρίσει πριν. Οι φεμινιστικές ιδέες είναι λιγότερο έντονες σε αυτό το έργο και οι γυναικείες φιγούρες δεν έχουν ως υπόστρωμα συγκεκριμένες και ολοκληρωμένες συνειδήσεις. Το κείμενο ρέει «άτακτα» σε ένα διαρκές μπρος-πίσω στο χρόνο που πραγματεύεται, με αφήγηση αποσπασματική (αυτή του ημερολογίου), αφήνει όμως να αναδυθεί μια έντονα συναισθηματική

φόρτιση. Δεν ενοχοποιεί, δεν δικάζει, δεν δικαιώνει. Η Βόγκελ παρατηρεί και τοιχογραφεί τη νωθρή και αδιάφορη μικρή κοινωνία μιας αμερικανικής επαρχίας στη δεκαετία του '60. Το έργο μοιάζει με ένα παζλ εξομολογήσεων που η σύνθεσή του αποκαλύπτει το ψυχογράφημα των ηρώων και της υποκριτικής κοινωνίας με την οποία καταπιάνεται. Για το ευρωπαϊό θεατή δύσκολα βρίσκονται οι όροι συμμετοχής ή παρατήρησης ενός παιχνιδιού με υπαινικτικές αμφισημίες όπως στον *Κίρκεγκωρ*. Η φιγούρα του διαφθορέα εδώ είναι αξιολύπητη, το θέμα ψαύει την ενοχή, αλλά ο δραματικός αγώνας για την απελευθέρωση του ατόμου περνάει σε δεύτερο επίπεδο.

Ο **Κωνσταντίνος Αρβανιτάκης**, σκηνο-

θέτης της παράστασης, συγχρονισμένα στο πνεύμα του κειμένου, αναζήτησε το απλούστερο τρόπο, που αποδείχτηκε και δυνατότερος, για την απόδοσή του. Δεν απέφυγε το αμερικανικό ύφος του έργου, δεν διείσδυσε σε επεξηγήσεις ενοχών και αναλύσεις συνειδήσεων, που θα οδηγούσαν πιθανά σε μια ενδυνάμωση της θεματικής αλλά και σε υποτονική έκφραση της σκηνικής απόδοσης. Το καλύτερο στοιχείο για αυτή την απόδοση, που τελικά επελέγη ήταν η χρονική «αταξία» της αφήγησης. Η ανάστροφη μέτρηση των περιστατικών έκτισαν σταδιακά το κλίμα που ωριμάζει από τις ενδιάμεσες αφηγήσεις της ηρωίδας. Η δράση δεν αποδυναμώθηκε ούτε λεπτομερειακά και κύλησε με γοργούς ρυθμούς ως καιροσυστημένος μηχανισμός διαρκών ψυχικών εναλλαγών. Οι ήρωες έπαιξαν σε πολλά επίπεδα ερμηνείας, αφού δόθηκαν ως σχήματα που αλλάζουν μορφή σε ένα όμοιο, και πάντα ζητούμενο, περιεχόμενο. Ο κερματισμένος χαρακτήρας των ρόλων και της σκηνής ανταποκρίθηκαν απόλυτα στον κερματισμένο λόγο και αποσπασματικό χαρακτήρα του έργου. Καταλυτική η δουλειά του **Γιώργου Πάτσα** στην οργάνωση της σκηνής και στην ενδυματολογική επιμέλεια της παράστασης, με έξυπνες και λειτουργικές λύσεις. Το διαλυμένο αυτοκίνητο που περιφέρεται στο χώρο της σκηνής δίνει με την κίνηση έντονο ρυθμό στην αφήγηση, ενώ βοηθάει στην ανέλιξη των λιγότερο εμφανών στοιχείων της παράστασης, όπως αυτό των οδηγιών για μαθητευόμενους οδηγούς, που ειρωνικά βρίσκεται κάτω από έργο.

Οι ηθοποιοί βρήκαν και χώρο και βάση να δράσουν «ανενόχλητοι». Ο **Γιώργος Κέντρος**, παραιτημένος αλκοολικός μεσήλικας, ερμηνεύει με αφοπλιστική άνεση τον διαφθορέα θείο, εκτοξεύοντας άλλοτε τη γοητεία και άλλοτε την τρυφερότητα στο θύμα του. Η **Γεωργία Αποστόλου** δεν χροιάστηκε να καταβάλει μεγάλες προσπάθειες να αναδείξει την πρώιμη κοκεταρία και την πληγωμένη ωριμότητα της έφηβης. Η ερωτική υπόσχεση και η απειλή για αυτή την ηρωίδα αποδείχτηκαν τελικά οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος στο ανελέητο παιχνίδι του απαγορευμένου έρωτα. Και οι υπόλοιποι ηθοποιοί (**Μαρία Κατσουδρή**, **Φώτης Κεπέλης**, **Φαίδρα Δρούνου**) παρόλη τη δυσκολία να αντιμετωπίσουν τις διαδοχικές αλλαγές των ρόλων που επισημάνθηκαν, έδειξαν υποκριτική άνεση και ελιξία στο πέρασμα από τον ένα ρόλο στο άλλο.

Ο **Γιώργος Κέντρος** και η **Γεωργία Αποστόλου** σε στιγμιότυπο της παράστασης.

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Οικογενειακή υπόθεση;

Αναστασία Στεφάνου,
Αφανών. Δυο τετράδια,
ετραετίες,
Παύλο Θεμέλιο, Αθήνα

Αναστασία Στεφάνου
γράφει τις μνήμες της σε
τετράδια, ασφαλώς εξέ-
ε τα προσωπικά της αι-
ατα. Ο Στέφανος, φύσει
έσει αυθεντικός ερμηνευ-
ου κειμένου, σημειώνει, ως
τος Αναγνώστης, ότι η κα-
αφή «άρχισε σα μια σιγα-
ιθυριστή κουβέντα με την
ρίνα (την κόρη τους) κι
πε να γίνει σπαραχτική
γή για τις συντροφισσες
τάθηκαν», «οργισμένη κα-
ελία για την άγρια μεταχεί-
των μικρών κοριτσιών στα
ντρούμια της χώρας».

ή η ψιθυριστική οικογε-
ή κουβέντα αποκαταστά-
σε δύο τετράδια, ύστερα
ρόνια τυπώθηκε σε μικρό
ιό βιβλίων που δωρήθη-
τε φίλους, που κρίθηκαν
να συμμεριστούν προσω-
ισθήματα, οικογενειακές
ές και συντροφικές κου-
ς.

α εμφανίζεται στην ευρύ-
κυκλοφορία από τις εκδό-
Θεμέλιο». Ευτυχώς. Γιατί
απείρως περισσότεροι
που δικαιούνται να απο-
ουν το έργο ενός γνήσιου
εχνικού ταλέντου, που
υψε ανεπαισθήτως, αλλά
αιτίως. Αλλά, ακόμη ση-
κότερο, γιατί αυτή η οικο-
ική υπόθεση είναι άδικο
ραμένει στη σφαίρα του
ύ κύκλου μερικών εκατο-
ιν συγγενών, φίλων και
όφων. Στην ουσία, έχει

ευρύτατες συμβολικές διαστά-
σεις και προσφέρει πολύτιμη
συνεισφορά στη συλλογική
μνήμη. Η Παγώνα, με το μονό-
λογο στην Κατερίνα, ξεδιπλώ-
νει την ιστορία του λαού μας
από τη δικτατορία του Μεταξά
ώς το τέλος της δικτατορίας των
συνταγματαρχών. Με τους χα-
μηλούς τόνους που τη διακρί-
νουν στην καθημερινή ζωή της
και με την τρυφερότητα που
ταιριάζει στο κουβεντολόι με το
παιδί της, προσπαθεί να εξηγή-
σει γιατί στάθηκε αδύνατο να
γνωρίσει τον παππού της από
κοντά, γιατί χάθηκαν ξαφνικά
από το σπίτι ο πατέρας, οι θείοι,
η θεία, οι φίλοι.

Η μεγάλη πορεία αρχίζει με
την απεργία του 1936 στο Σου-
φλί και τελειώνει με την τελευ-
ταία αποφυλάκιση του Στέφα-
νου, τότε που η Κατερίνα θα
εξηγήσει γιατί είναι χαρούμε-
νη. Θα μπορούσε κι εκείνη τώ-
ρα να πει στους φίλους της στο
πάρτυ των γενεθλίων της: «Να
τος και μένα ο μπαμπάς μου»...
Στο ενδιάμεσο, σε μια τοιχο-
γραφία-ποταμό, που θυμίζει
Σεκουέιρος, τα γεγονότα που
σημάδεψαν τον τόπο μας και
τους ανθρώπους μας. Τετάρτη
Αυγούστου του 1940, πόλεμος,
κατοχή, αντίσταση, δωσιλογι-
σμός, απελευθέρωση, εμφύ-
λιος, εξορίες, φυλακές, εκτελέ-
σεις, καραμανλοκρατία, παρα-
κρατικοί, Λαμπράκηδες και
πάλι δικτατορία. Πολύ βαρύ
φορτίο για ένα λαό. Κι ακόμη
βαρύτερο, όταν το σηκώνουν οι
ίδιες οικογένειες κι οι ίδιοι άν-
θρωποι.

Η Παγώνα γράφει ιστορία.
Πώς την ποίησαν και πώς την
έζησαν οι απλοί καθημερινοί
άνθρωποι («Των Αφανών», εί-

ναί άλλωστε, ο τίτλος του βιβλί-
ου). Χωρίς θριαμβολογίες και
παινέματα αχρείαστα, χωρίς
ωραιοποιήσεις και αποσιωπή-
σεις, θυμίζει σ' όσους τα έζη-
σαν και γνωστοποιεί σε όσους
αγνοούν τα βάσανα και τις με-
γάλες στιγμές του λαού μας και
τεκμηριώνει αυτό που τείνει να
ξεχαστεί μέσα στον ορυμαγδό
των ανταγωνισμών, των φιλο-
δοξιών και των μεγάλων (αλλά
και μικρότερων) συμφερόντων.
Ότι, δηλαδή, οι άνθρωποι σ'
αυτό τον τόπο, όταν έρθει η δύ-
σκολη ώρα, να τοι, πετιούνται,
για να προστατέψουν πατρίδα
και ελευθερία, αφήνοντας προ-
σωπικές προοπτικές, αγαπημέ-
να πρόσωπα και αψηφώντας
συσχετισμούς και ατομικούς
κινδύνους. Φτάνει να το καλεί η
πραγματική ανάγκη και να το
προτείνει πειστικός λόγος. Η
Παγώνα Στεφάνου δεν το λέει,
αλλά προκύπτει αβίαστα από
το γραφτό της: Έτσι, ζήσαμε,
αυτά κάναμε και αυτά μας έκα-
ναν. Το τίμημα ήταν βαρύ.
Αλλά συνέβαλε να ανανεωθεί η
διδασχία που κωδικοποίησαν ο
ποιητής και ο συνθέτης με το
έργο τους και τη ζωή τους: Σε
τούτα δω τα μάρμαρα καμιά
σκουριά δεν πιάνει. Φτάνει να
τα ξεσκουριάζουμε...

Κώστας Τσουράκης

Ένα ημερολόγιο του 1999,
το «Ημερολόγιο Στροφή»
παρουσιάζει τα έργα των
ομάδων ζωγραφικής της
Ανοιχτής Θεραπευτικής
Κοινότητας και του Κέντρου
Δευτερογενούς Πρόληψης·
σπουδές πάνω σε έργα
γνωστών ζωγράφων, ασκήσεις
δημιουργικές νέων ανθρώπων
που αγωνίζονται για τον
επαναπροσδιορισμό της ζωής
τους. Στροφή, Φυλής 150, Τ.Κ.
11251, τηλ. 8822122.

Ζωηρή και ταιριαχτή
εικονογράφηση της Λίζας
Ηλιού στο χαριτωμένο
παραμύθι της Ζοέλ Λοπινό,
Αχ και να γινόμουν αστέρι!
(εκδ. Αρχιπέλαγος, 1998). Η
επικοινωνία ανάμεσα σ' έναν
αστερία της θάλασσας και σ'
ένα αστεράκι τ' ουρανού δίνει
την αφορμή για την ανάπτυξη
ενός διαλόγου ανάμεσα στους
διαφορετικούς κόσμους που
γίνονται αιφνίδια κοντινοί και
συναρπαστικοί: αφορμή για
μια αφήγηση με έμμεσες και
αποτελεσματικές αναφορές
στη φιλία, τη ζήλια, τη
ματαιοδοξία και τις...
νυχτερινές πτήσεις!

Η «αγαπημένη» της
αμερικανικής λογοτεχνίας
Τόνι Μόρισον προσφέρει
πάντοτε μια συγκλονιστική
αναγνωστική εμπειρία.
Η τολμηρή αφήγησή της σε
συνδυασμό με τον πλούτο
ιδεών και βιωμάτων κάνει τα
μυθιστορήματά της μοναδικά.
Ειδικά στο μυθιστόρημά της
Παράδεισος (μετάφραση,
σημειώσεις, επίμετρο:
Κατερίνα Σχινά, εκδ. Νεφέλη,
1998) διαπλέκονται
θεματικοί πυρήνες μεγάλης
εμβέλειας: το θρησκευτικό
βίωμα και η πολιτική
συνειδητοποίηση, η γυναικεία
μοίρα και η φυλετική
ταυτότητα — μέσα στην αιώνια

Απόσταγμα βροχερού ονείρου

σύγκρουση του παλιού με το νέο, της μονοδιάστατης ιστορίας και της δυνατότητας ανασύνθεσης του ιστορικού παρελθόντος. Ένα σύνθετο και άκρως ενδιαφέρον βιβλίο, μια πολύ καλή μεταφραστική εργασία και επιμέλεια έκδοσης, ένα θαυμάσιο μυθιστόρημα.

«Θυμωμένο φεγγάρι / με κοιτάζει στα μάτια / όπου νά 'ναι χυμάει / στη σπηλιά θα με πάρει / να με κάνει κομμάτια. // Το φεγγάρι ένας Κύκλωπας / που σε λίγο ξυπνάει / θα γυρέψει ταυτότητα / και θα δει το κενό μου / όχι ούτις, μα τίποτα / θα του πω σαν ρωτήσει / όχι ούτις, μα τίποτα / θ' απαντήσει / η ηχώ μου.»:
Τασούλα Καραγεωργίου,
Ποιητική Τεχνολογία (εκδ. Κέδρος, 1998).

Ισοδύναμοι –παράλληλοι αλλά και ανεξάρτητοι– οι δρόμοι της **Μαρίας Ευσταθιάδη** (ζεϊμένο) και της **Γκλόρυς Ροζάκη** (φωτογραφία) στο βιβλίο/συνάντηση ευαισθησίας και συνενοχής, *Όταν οι δρόμοι* (εκδ. Ολκός, 1998) «γράφουν» από κοινού την απώλεια, την απουσία και την έλλειψη, αφήνοντας αισθητό και αισθητικό χνάρι της κρυφής τους διαδρομής ένα εξαιρετικό βιβλίο.

Καθώς φυλλομετρώ το βιβλίο **Γιώργος Σεφέρης-Edmund Keeley**, *Αλληλογραφία 1951-1971* (εισαγωγή: E. Keeley, μετάφραση: **Αλόη Σιδέρη**, εκδ. Άγρα, 1998) διαπιστώνω πόσο σημαντικό είναι όχι μόνο να διαβάζουμε απλώς επιστολές, όσο να υπάρχει μια σωστή διαχείριση, ένας χρήσιμος σχολιασμός τους. Ο εξαιρετος τρόπος παρουσίασης της αλληλογραφίας από τον E. Keeley προσφέρει στον

Χριστίνα Ντουνιά,
Βρέχει σ' αυτό το όνειρο,
εκδ. Καστανιώτης 1998

Εννέα επί μέρους μικρόκοσμοι συγκροτούν το πεζογραφικό σύμπαν του βιβλίου *Βρέχει σ' αυτό το όνειρο*: 9 διηγήματα, η συγκινησιακή δυναμική των οποίων παραπέμπει στη θλίψη από την υπαρξιακή πληγή, δίχως όμως να αποκρύπτει και τις ικμάδες φωτός, τα σημεία από τα οποία απορρέουν σταγόνες ελπίδας.

Παρακάμπτοντας την ανεργμιστη συζήτηση περί αυτοβιογραφικής ή βιωματικής γραφής –ας θυμόμαστε, βέβαια, ότι «πάντα γράφουμε ... από τις εμπειρίες μας, είτε είναι δικές μας είτε δεν είναι» (Ron Carlson)– θα σημειώναμε ότι η Χρ. Ντουνιά ισορρόπησε επιτυχημένα στο ολισθηρό πεδίο που διαμορφώνουν οι όροι του διηγήματος ως αφηγηματικής φόρμας. Εννέα κεντρικά γεγονότα, που το καθένα αναγκαστικά εκτυλίσσεται διαμέσου μικρής σε έκταση πλοκής, με προσωπικό ύφος, άρτια λογοτεχνικά πρόσωπα, που κινούν την αφήγηση και τις σκέψεις, συλλειτουργούν και συμμετέχουν στην ύφανση πεζογραφικών καταθέσεων, οι οποίες κερδίζουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ενέχοντας αφηγηματική επάρκεια και ειλικρινή συγκίνηση, πόρρω απέχοντας από το να είναι «*γλυκανάλατες πρόζες, τις οποίες ο συγγραφέας βγάξει περίπατο*» (Herbert Gold).

Παρ' όλο που τα ποιητικά στοιχεία δεν λείπουν από το *Βρέχει σ' αυτό το όνειρο*, τα διηγήματα, συνεπή προς τη φύση της πεζογραφίας, κινούνται σε έλλογες συντεταγμένες, περικλείοντας σπερματικά εικόνες ή στοιχεία που αντλούνται από το χώρο του ονείρου και είναι μεν έλλογα, αλλά όχι ρεαλιστικά υπό την έννοια της αντικειμενικά ελέγξιμης επιβεβαίωσης. Θα μπορούσαμε να εικάσουμε ότι αρκετά

έργα της σύγχρονης πεζογραφίας έχουν δανειστεί την προαναφερθείσα παράμετρο από τη νεωτερική ποίηση που ανθεί στο ελληνικό λογοτεχνικό πεδίο από τον μεσοπόλεμο ως τις μέρες μας, αλλά στα πεζογραφήματα της Χρ. Ντουνιά διεισδύουν και ποιητικά στοιχεία παραδοσιακού τύπου, όπως ο στίχος-μότο* του Μιχάλη Γκανά από την *Παραλογή* («Αθέατος βασιλικός μυρίζει», σ. 165) ή οι «κρυμμένοι» (υπό την έννοια ότι δεν έχουν μορφή στίχων) δεκαπεντασύλλαβοι («στα λόγια τ' ανεπίδοτα μιας άχαρης αγάπης... και πίνεις τ' άγριο στάλαγμα της πέτρας το φαρμάκι», σ. 178).

Στο «Γαλάζιο και γκρι» σκιαγραφείται πειστικά η βαθιά σχέση εγγονής-γιαγιάς, στο *Παραμύθι της λαφίνας* προσεγγίζεται το βίωμα του ανεκπλήρωτου έρωτα, αλλά και η προσωπική ευθύνη για τη μη εκπλήρωσή του, στην *Αικατερίνη* σφυρηλατείται μέσα από αντιξοότητες και ψυχολογικές εμβασύνσεις ο ακατάλυτος δεσμός μάνας-κόρης. Το «Γένους θηλυκού» εστιάζεται στη σκληρή εμπειρία της έκτρωσης, ενώ το «Καλοκαιρινό» ανθίζει στις μνήμες του πρώτου έρωτα και στη ζωογόνο πίστη ότι «*το ανεπανάληπτο μπορεί να ξανασυμβεί*».

Το «Σαββατοκύριακο στη Ραφήνα» και «Ο γάμος» αναπλάθουν επιτυχημένα τον πολυδαίδαλο ιστό των διαπροσωπικών σχέσεων, αξιοποιώντας τον αστικό καθωσπρεπισμό, τις καθημερινές συμβάσεις και ένα βαθμό λογοτεχνικής ειρωνείας. «Η δασκάλα» υποδηλώνει την αδυναμία του ανθρώπου να ξεφύγει από τις συμπληγάδες της μοίρας και των περιστάσεων. Το τελευταίο στη σειρά διήγημα, του οποίου ο τίτλος αποτελεί και τον τίτλο του βιβλίου, αποκαλύπτει τη βαθύτατη ψυχολογική σύνδεση πατέρα και κόρης και υποβάλλει την ύπαρξη μιας σχέσης, της οποίας η μεγάλη θερμότητα δεν φανερώθηκε ούτε με

λόγια ούτε με πράξεις.

Η Χριστίνα Ντουνιά κατορθώνει να αποφύγει την παγίδα του υπερβολικού θυμικού αποθέματος, πράγμα που καταφέρνει και στην έτερη κορυφαία κατάθεση του βιβλίου («Αικατερίνη»). Ο αναμνήσεις και οι σκέψεις μιας γυναίκας λίγο πριν από την κείδη του πατέρα της και η ψυχολογία μιας μάνας, που θεωρεί ότι από δικό της φταίξιμο (και όχι του πατέρα, πάνω σε στιγμή παραφορέυσε) παρέλυσαν τα πόδια της τετραετοχρονος κόρης της απαιτούν θέματα έντεχνο και προσεκτικού χειρισμού, ώστε η μεγάλη ποσότητα φορτισμένου συνασθηματισμού να επιτρέψει στη συγγραφή να αναδύεται ειλικρινής και στην αφήγηση να είναι ιστορημένη.

Η συγγραφέας κατορθώνει να δώσει πολύ καλά διηγήματα σφιχτοδεμένα, χυμώδη, ενδοσθητα και διεισδυτικά, αξιοποιώντας τον παράγοντα «βίωμα» και εντάσσοντάς τον σε δύο κατ'ελάχιστον βάση αφηγηματικούς τρόπους: στα 5 πρώτα (με τη σειρά που προαναφέρθηκαν) διηγήματα, τα ηνία της αφήγησης τέχει μία φωνή που δεν μεταφέρεται στην πλοκή· στα 4 τελευταία αφηγείται ένα πρόσωπο, οριστικό μοχλό της «ιστορίας».

Έως τώρα γνωρίζαμε τη σπουδαία φιλολογική συνεισφορά της Χρ. Ντουνιά (*Λογοτεχνία και Πολιτική. Τα περιοδικά της Αποστεράς στο μεσοπόλεμο* - Καστανιώτης 1996, και αρκετά μελέματα σε περιοδικά), αλλά με το *Βρέχει σ' αυτό το όνειρο* ότι έχει την ικανότητα να προσφέρει και στο χώρο της λογοτεχνικής δημιουργίας.

Δημήτρης Κόντορας

* Εννοώ ότι παραδοσιακό (και καθόλου, βέβαια, κατακριτέο) είναι να τίθενται στίχοι ως μοτίβα λογοτεχνικών κειμένων. Κατά τη γνώμη μου, η *Παραλογή* του Μιχάλη Γκανά είναι νεωτερική σύνθεση στην οποία όμως αξιοποιούνται παραδοσιακά ποιητικά στοιχεία (δημοτικό τραγούδι).

Θάνατος και Κόλαση

Αριές,
ρωπος ενώπιον
ανάτου,
Θεοδόσης Νικολαΐδης,
Ξοτία, Αθήνα 1997

Κ. Τέρνερ
ορία της Κόλασης,
Βασίλης Αδραχτάς,
Φιλίστωρ, Αθήνα 1997

τρικός, με σπουδές στην
Normale Supérieure, διευ-
ς του εκδοτικού οίκου
όπου μεταξύ άλλων εξέ-
και την *Ιστορία της τρέλας*
Λισέλ Φουκώ, ο Φιλίπ
(1914-84) πραγματεύτηκε
να στην έρευνα ζητήματα,
η παιδική ηλικία, η ιδιωτι-
ή, ο θάνατος, εξερευνώ-
ύσκολα πεδία της ιστορι-
ιστήμης. Η μελέτη του *Ο*
πος ενώπιον του θανάτου,
ραξε τα νερά στη Γαλλία
ανευλάβειά του «μπρο-
ις μεθόδους και τις τεχνι-
ν ιστορικών, με την άρνη-
να ακολουθήσει την «κλα-
τειθαρχία στην οργάνωση
έματος και των υλικών
πως σημειώνει στον πρό-
ς ελληνικής έκδοσης ο Γ.
κρίτης, είναι μια ιστορία
ανάτου. Γραμμένο στις
ο 1976, στο «Διεθνές Κέ-
ούντροου Ουίλσον», ένα
κό» μοναστήρι, όπου ο
αφέας έζησε επί μήνες
νωμένος από τον κόσμο,
α μπορεί να αφοσιωθεί
ργασία του, το βιβλίο εί-
ς άθλος.

ρώτο κεφάλαιο με τίτλο
μερωμένος θάνατος», ο
ιλιάει για την εικόνα του
υ κατά τον πρώιμο Με-
α, όπως δίνεται στο θάνα-
Ρολάνδου –μέσα από το
του Ρολάνδου»– τον
χρησιμοποιεί ως αφητη-
ν αναλύσεών του. Κατά
ρφή του, το ενδιαφέρον
μματαίας αυτής της επο-

χής βρίσκεται στη σαφήνεια των
κειμένων που αντιμετωπίζουν
το θάνατο με συγκεκριμένο τρό-
πο, συγκεκριμένη στάση, χαρα-
κτηριστική ενός πολιτισμού που
ξεκινάει από τις πρώτες περιό-
δους της ιστορίας και φτάνει μέ-
χρι τις μέρες μας.

Με αναφορές στον Άδη του
Ομήρου και τον Άδη του Βιργί-
λιου, στις ιδέες που αναδύονται
μέσα από τις επιστολές του
Παύλου για την ανάσταση του
Ιησού και τη φιλοσοφία του Λ.
Τολστόι, διαπιστώνει μίαν επί-
αιώνες αμετάβλητη στάση απέν-
ναντι στο θάνατο, η οποία δια-
κρίνεται από παραίτηση μπρο-
στά στη μοίρα και τη φύση. Ο
Αριές, μολονότι δέχεται ότι
ακόμα και σήμερα, εποχή επι-
στημονικού σκεπτικισμού, επι-
βιώνουν απόψεις οι οποίες πρε-
σβεύουν ότι μετά το θάνατο
υπάρχει συνέχιση της ζωής, δη-
λαδή αρνούνται την πλήρη εκ-
μηδένιση του όντος, δεν ασχο-
λείται με το θέμα αυτό από άπο-
ψη θρησκευτική. Το ενδιαφέ-
ρον του εστιάζεται στο πώς αντι-
μετωπίζουν το θάνατο οι άν-
θρωποι μέσω των τάφων, των
φερέτρων, των επιταφίων επι-
γραφών, των μνημείων, των
αναθημάτων. Όλων όσα συνι-
στούν τη λαογραφική πλευρά
του θανάτου.

***

Από καταβολής κόσμου οι άν-
θρωποι πίστευαν στη μεταθανά-
τιο ζωή, δηλαδή στην επιβίωση
της ενσυνείδητης προσωπικότη-
τας μέσω της ψυχής, όταν το
φθαρτό σώμα παύει να λειτουργεί,
ενώ ορισμένοι πολιτισμοί
υποστηρίζουν ότι τα πνεύματα
των νεκρών μετενσαρκώνονται
σε άλλα ζωντανά σώματα, αν-
θρώπων ή ζώων. Οι θρησκείες
που ανέλαβαν να ερμηνεύσουν
τα φαινόμενα που σχετίζονται
με την ανθρώπινη ύπαρξη συνέ-
δεσαν τη μετά θάνατον νέα ζωή
με τόπους όπου διαβιούν οι νε-
κροί και ονομάζονται Άδης,
Βαλχάλα κ.λπ., ενώ στον χρι-
στιανισμό υπάρχουν δύο διαμε-

τρικά αντίθετοι τόποι, αποκα-
λούμενοι Παράδεισος και Κό-
λαση, όπου στέλνονται οι ψυχές
των καλών και των κακών αν-
θρώπων, αντιστοίχως.

Η μελέτη της Άλις Κ. Τέρνερ
αναφέρεται στην Κόλαση, τον
έναν από τους κύριους μετά θά-
νατον προορισμούς της ψυχής,
κατά τη χριστιανική θρησκεία –
ένα φοβερό βασίλειο σκληρότη-
τας. Εκεί καταλήγουν οι μη σύμ-
φωνα με τους χριστιανικούς κα-
νόνες διαβιούντες, οι αμαρτω-
λοί, οι ανήθικοι, οι μη επιδεχό-
μενοι βελτίωση χαρακτήρα. Η
συγγραφέας επιχειρεί να διε-
ρευνήσει όλα τα θέματα που
άπτονται της Κόλασης, της κα-
τοικίας των νεκρών, η οποία, σε
αντίθεση με τον Παράδεισο, τον
τόπο όπου η ζωή συνεχίζεται μέ-
σα σε πνευματικότητα, απαιτεί
το σώμα του ανθρώπου (η σάρ-
κα είναι που βασανίζεται στα
καζάνια και τις πυρές). Κατ' αυ-
τήν, η Κόλαση αποτελεί έναν
φανταστικό τόπο, ένα καθαρώς
ανθρώπινο κατασκεύασμα, που
αξίζει τον κόπο να τον επισκε-
φτεί κανείς, να τον μελετήσει,
να τον περιγράψει. Μολονότι με
την πάροδο του χρόνου, η Κόλα-
ση ξεθωριάζει βαθμιαία στη
θρησκευτική σκέψη, εξακολου-
θεί να απασχολεί τους καλλιτέ-
χνες, σε μικρότερο βέβαια βαθ-
μό απ' όσο απασχόλησε τον
Όμηρο, τον Πλάτωνα, τον Βιρ-
γίλιο, τον Ιερώνυμο Μπος, τον
Μιχαήλ Άγγελο, τον Ουίλλιαμ
Μπλένκ, τον Ρεμπώ.

Η Άλις Κ. Τέρνερ, αρθρογρά-
φος και βιβλιοκριτικός σε αμε-
ρικανικά περιοδικά, με σπουδές
συγκριτικής θρησκείας, χειρί-
στηκε με επιδεξιότητα ένα εξαι-
ρετικά πρωτότυπο θέμα, βασι-
σμένη στη θρησκευσιολογία, την
ιστορία και την ψυχολογία. Το
βιβλίο της, πλούσιο σε βιβλιο-
γραφία, είναι γεμάτο εικόνες
που συμβάλλουν στην κατανόη-
ση ενός θέματος ενδιαφέροντος
για την τέχνη, τη λογοτεχνία και
την επιστήμη.

Φίλιππος Φιλίππου

μελετητή αλλά και στον εραστή
της σεφερικής ποίησης πλήθος
από πληροφορίες και
διεισδυτικές παρατηρήσεις.

Λαμπρή η εργασία των
Δημήτρη Δασκαλόπουλου -
Μαρίας Ρώτα για τη
συγκρότηση και παρουσίαση
της *Βιβλιογραφίας Αλέξανδρου*
Κοτζιά 1942-1997 (εκδ.
Κέδρος, 1998). Μέσα από
τη βιβλιογραφία αυτή
παρακολουθείται η
διαμόρφωση, η εξέλιξη και η
ωρίμανση του συγγραφέα,
αναδεικνύεται η συνέχεια που
χαρακτηρίζει το έργο του και
επιτυγχάνεται η δημιουργία
ενός βιβλίου σταθερής
αναφοράς για τη μελέτη
του έργου ενός από
τους σημαντικότερους
πεζογράφους της πρώτης
μεταπολεμικής γενιάς.

Με την *Αρμάδα στο Μοριά*,
1684-1687. Ανέκδοτο
ημερολόγιο με σχέδια,
εισαγωγή-επιμέλεια: **Ευτυχία**
Δ. Λιάτα, μεταγραφή κειμένου:
Κ.Γ. Τσιγκνάκης (Κέντρο
Νεοελληνικών Ερευνών, ΕΙΕ,
εκδ. Ολκός, 1998). Μία
επιμελημένη παρουσίαση ενός
χειρόγραφου ημερολογίου
αγνώστου Βενετού, που
περιγράφει τον τελευταίο
βενετοτουρκικό πόλεμο υπό
την αρχιστρατηγία του
Μοροζίνι. Παράλληλα γίνεται
μνεία των τόπων, όπου αυτές οι
μάχες διαδραματίζονται. Στο
χειρόγραφο αυτό
περιλαμβάνονται επίσης και 13
επιχρωματισμένα και άκρως
γοητευτικά σχέδια των
κάστρων που κατελήφθησαν
από τους Βενετούς: Λευκάδα,
Πρέβεζα, Κορώνη, Καλαμάτα,
Ζαρνάτα, Οίτυλο,
Ηγουμενίτσα, Π. Ναυαρίνο, Ν.
Ναυαρίνο, Μεθώνη, Ναύπλιο,
Πάτρα, Ναύπακτος!

ο χαρτοκόπτης

Σταύρωση

Ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνοστήσονται καιροὶ χαλεποί.

Πρὸς Τιμόθεον Β', γλ.

καὶ τὰ ἁπλῶς...

ΤΟΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟ ΜΗΝΑ, ο υπουργὸς Πολιτισμοῦ παρουσίασε τὸ βιβλίο του περὶ πολιτικῆς του πολιτισμοῦ στὴν Εθνικὴ Πινακοθήκη. Ἡ ἐκδήλωση ἔλαβε χώρα στὸν δεῦτερο –άδειο– ὄροφο του κεντρικοῦ κτιρίου, ἐνώπιον πολυπληθοῦς κοινού. Δυστυχῶς ἡ ὅλη διευθέτηση του χώρου σε συνδυασμὸ με τὰ οπτικά σήματα τῆς αἴθουσας (ξανα)πρόβαλαν τὰ χρονίζοντα προβλήματα του Ἰδρύματος, τὴν ἀνεπάρκεια τῆς ἰσχύουσας σ' αὐτὸ ἀντίληψης. Ἀν καὶ γνωρίζω ὅτι καταντὰ βαρετὴ ἡ ἐπανάληψη, αἰσθάνομαι υποχρεωμένος νὰ ἐπιμείνω στὶς ἴδιες δυσάρεστες ἐπισημάνσεις, ὄντας ἐπιμελητὴς αὐτοῦ του μουσείου ἐπὶ 17 χρόνια.

- Γιατί νὰ παραμένει ἄδειος ὁ πρῶτος ὄροφος –ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος– τῆς Πινακοθήκης; Γιατί νὰ στερούμε καλλιτεχνικὴ παιδεία ἀπ' τὸ κοινὸ διατηρώντας ἕνα μουσεῖο ἀνενεργό;
- Πού εἶναι τὰ μόνιμα ἐκθέματα τὰ ὁποῖα σύμφωνα με τὶς ρητὲς δεσμεύσεις τῆς Διεύθυνσης ὄφειλαν νὰ ἔχουν στηθεῖ ἀπ' τὸν Μάρτιο του 1996;
- Πού εἶναι ὁ κατάλογος τῶν μόνιμων ἐκθεμάτων;
- Ποια Πινακοθήκη του κόσμου στερεῖται καταλόγου τῶν ἔργων τῆς; Πῶς ἀνέχεται μὴ τέτοια παράλειψη ἡ ἡγεσία του ΥΠΠΟ; Πῶς μπορούμε νὰ μιλάμε ἔτσι γιὰ πολιτιστικὴ πολιτικὴ περὶ τὰ μουσεῖα;

Εἶναι ἐνδεικτικὸ ὅτι γιὰ τὶς ἀνάγκες –καὶ μόνο– τῆς βιβλιοπαρουσίασης ἐπιστρατεύτηκαν μερικὸί πίνακες –του Π. Τέτση καὶ του Δ. Μυταρά– γιὰ νὰ κρεμασθοῦν ὡς φόντο πίσω ἀπὸ τοὺς ομιλητὲς. Ἰδοῦ ἡ κυρίαρχη ἀντίληψη τὴν ὁποία ὑπαινίχθηκα πιο πάνω: τὰ ἔργα τέχνης ὡς σκηNIKὸ περιβάλλον γιὰ ἄλλες ἐκδηλώσεις, ὡς παρα-κείμενα ἐνὸς ἀλλότριου κυρίαρχου λόγου. Τὸ ὅλο, πάντως, γεγονὸς συνιστᾷ, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὕβρη. Ὑβρη πρὸς τὰ ἔργα τὰ ἴδια που «χρησιμοποιούνται» ὡς διακοσμητικὲς ἀποσκευές, ὕβρη πρὸς τοὺς δύο καλλιτέχνες οἱ ὁποῖοι «ἐπιλέγονται» χαριστικά γιὰ κάτι που προφανῶς δὲν ἐπεδίωξαν. Κυρίως ὅμως εἶναι ὕβρις τὸ ὅτι τὸ υλικὸ του μουσείου «ἀξιοποιεῖται» με τὴν λογικὴ μικροαστικοῦ σαλονιοῦ. Τὰ προϊόντα του πολιτισμοῦ ἀπαιτοῦν ἐρμηνεῖς, συνθέσεις, ἀνατροπές, παρεμβάσεις κι ὄχι γραμμικὲς καὶ τυχαῖες παρουσιάσεις. Τὰ ἔργα τῆς Πινακοθήκης δὲν ἔχουν παραχωρηθεῖ στὴν ἐκάστοτε διεύθυνσή τῆς ἀπὸ τὴν πολιτεία γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχεν· ἀλλὰ μετὰ λόγου γνώσεως, ὅπως θὰ ἔλεγε καὶ ὁ υπουργὸς του Πολιτισμοῦ. Κυρίως θὰ ἔπρεπε αὐτὰ νὰ ἀντιμετωπίζονται ὡς δρώντες ὀργανισμοί, ὡς μηχανισμοί ἰδεολογίας που ὑπέρκεινται καὶ δὲν ὑπόκεινται στὴν ἐξουσία που δὲν υφίστανται ὡς σκηNIKά, καὶ που δὲν ἀποσύρονται θλιβερά μὲν τὴν τελειώσεὶ ἡ «παράσταση». Μου προξενεῖ, μάλιστα, ἀλγεινὴ ἐντύπωση τὸ ὅτι δὲν ἀντέδρασε οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς παρευρισκόμενους στὴ βιβλιοπαρουσίαση. Οὔτε καν ὁ παριστάμενος πρόεδρος του ὑπὸ ἴδρυσιν Εθνικοῦ Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης καὶ παρουσιαστής του υπουργοῦ κ. Κ. Τσουκαλάς. Ἀντιλαμβάνομαι βέβαια τὴ δύσκολη θέση του γιὰτί, ὡς τύποις υφιστάμενος του κ. Βενιζέλου, ὄφειλε νὰ ἐγκωμιάσει ὄχι μόνον τὰ «καλῶς» ἀλλὰ ἐνδεχομένως τὰ «κακῶς κείμενα» του υπουργοῦ. Γιὰ νὰ βγεῖ ὅμως ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση τὸν ἀποκάλεσε «ποιητὴ».

Διερωτῶμαι ὅμως: Κανέναν δὲν ἐνόχλησε τὸ ἄχαρο θέαμα ἐνὸς τεράστιου ἀδειοῦ ὀρόφου; Κανεὶς δὲν λυπήθηκε τὴν ἀμηχανία τῶν ἐλάχιστων κρεμασμένων πινάκων, αὐτὴ τὴ συμβολικὴ σταύρωση τῆς τέχνης; Τόσες προσωπικότητες ἀσχολούμενες με τὴν πολιτικὴ ἢ, ἔστω, τὴ διαχείριση του πολιτισμοῦ δὲν αἰσθάνθησαν τὴ μελαγχολία τῆς ἐκτροπῆς ἀπὸ τὸ οὐσιώδες στὸ ἀνούσιο, ἀπὸ τὸ ὅσιο τῆς τέχνης στὸ ἀνόσιο τῆς χρήσης τῆς;

ΠΟΣΟ ΛΟΙΠΟΝ ΚΟΝΤΑ στὸν πυθμένα βρισκόμαστε, πόσο πλησίον τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν καὶ τῶν χαλεπῶν καιρῶν που μνημονεύει τὸ ἀποστολικὸ κείμενο; «Ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἔσονται οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοί, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, υπερήφανοί, βλάσφημοί, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἀσπονδοί, διάβολοί, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροί, ἀφιλάγαθοί, προπετεῖς τετυφλωμένοι, ἔχοντες μὴ φῶσιν εὐσεβείας, τὴν δε δύναμιν. αὐτῆς ἡρνημένοι». Ὁ μὴ γένοιτο...

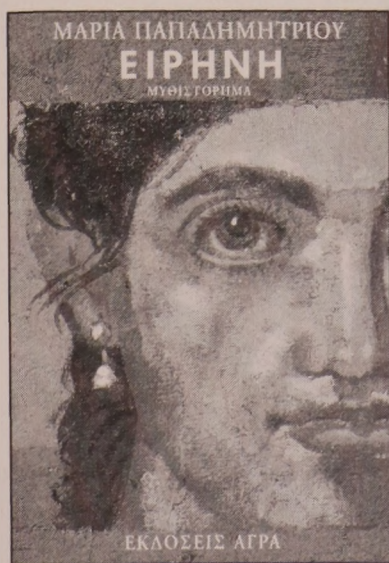
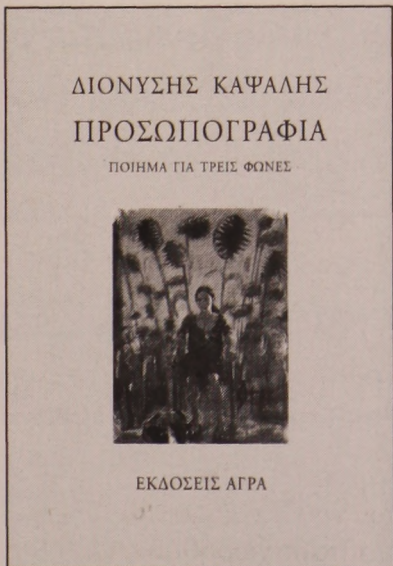
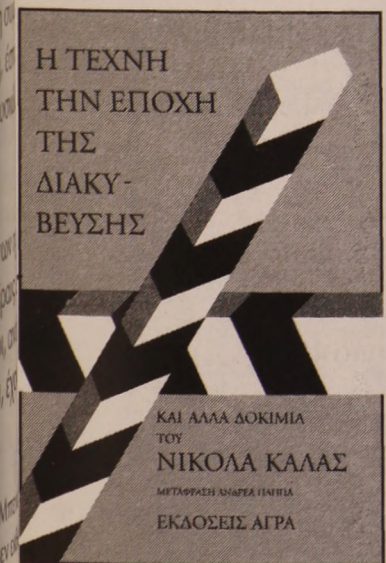
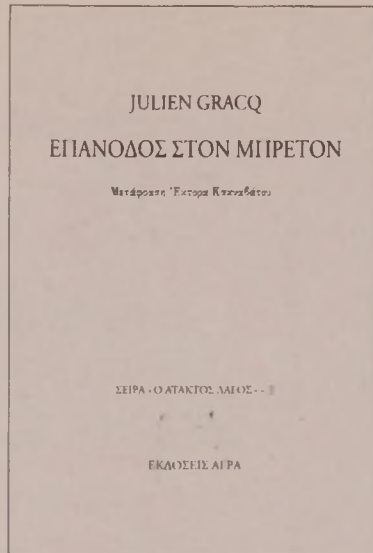
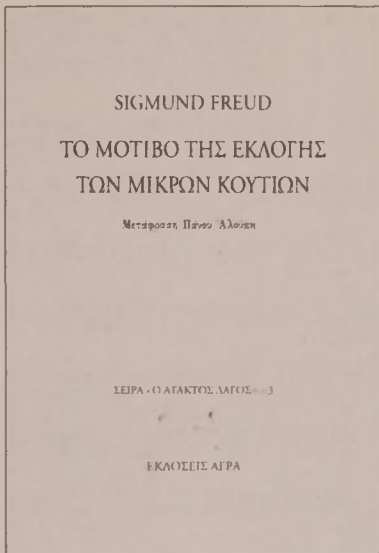
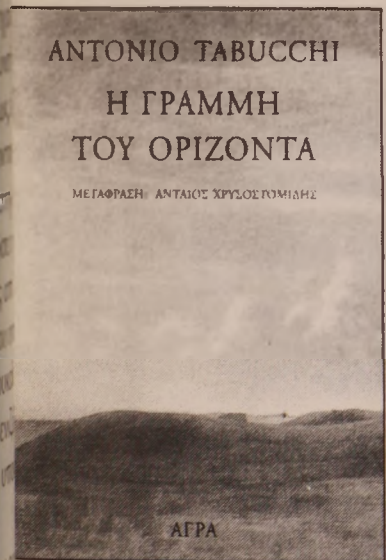
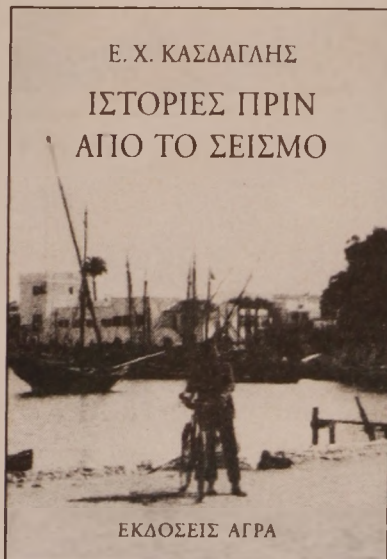
Σημείωση τῆς σύνταξης: Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶχε γραφεί πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόφαση του Μουσείου Μπενάκη νὰ ζητηθεῖ ἀπὸ τὴν Πινακοθήκη τὴν ἐπιστροφή 45 ἔργων του Χατζηκυριακοῦ-Γκίκα, που τὸ Ἴδρυμα δὲν ἐκθέτει, παρὰ τὸν ρητὸ ὄρο που εἶχε ἀποδεχθεῖ προκειμένου νὰ παραχωρηθοῦν. Ὁ ἀσκός του Αἰόλου ἔχει ἀνοίξει...

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΜΑΝΟ
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΓΡΑ

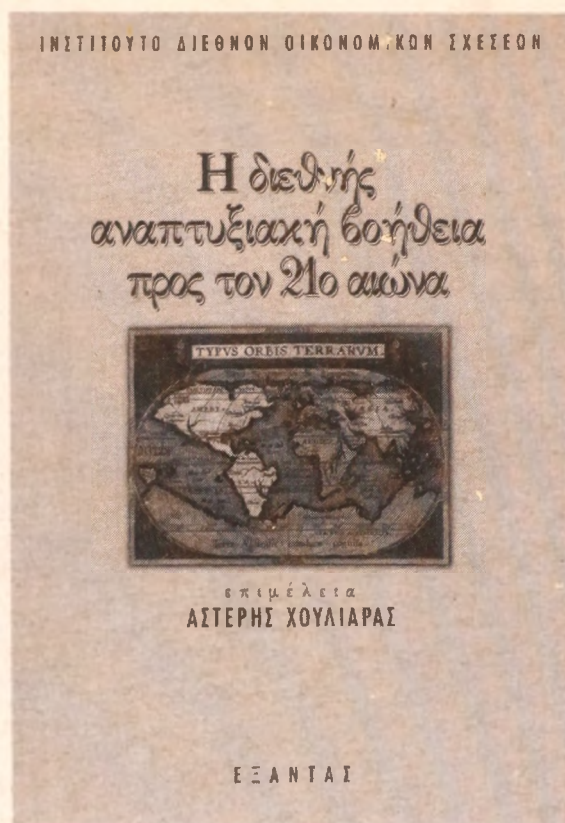

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΕΞΑΝΤΑΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21ο αιώνα

Το βιβλίο αυτό, εξετάζοντας τις τάσεις που διαμορφώνονται στη χορήγηση αναπτυξιακής βοήθειας μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του διπολικού κόσμου, επιχειρεί να καλύψει ένα σημαντικό κενό στην ελληνική βιβλιογραφία και να δώσει απαντήσεις σε μια σειρά ερωτήματα. Πώς η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια σχετίζεται άμεσα με την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και, ειδικότερα, με τους στόχους της οικονομικής διπλωματίας; Πώς μπορεί να γίνει πιο αποτελεσματική; Ποια είναι η σχέση της με το εξωτερικό χρέος; Ποιος είναι ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανισμών; Ποια είναι τα μεγάλα ζητήματα για την πολιτική αναπτυξιακής συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Ποια θα είναι η ελληνική πολιτική αναπτυξιακής συνεργασίας τον 21ο αιώνα;

ΕΞΑΝΤΑΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Διδότου 59 – 10681 ΑΘΗΝΑ – Τηλ.: 3804885 – Fax: 3813065